This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Scan
2743
59

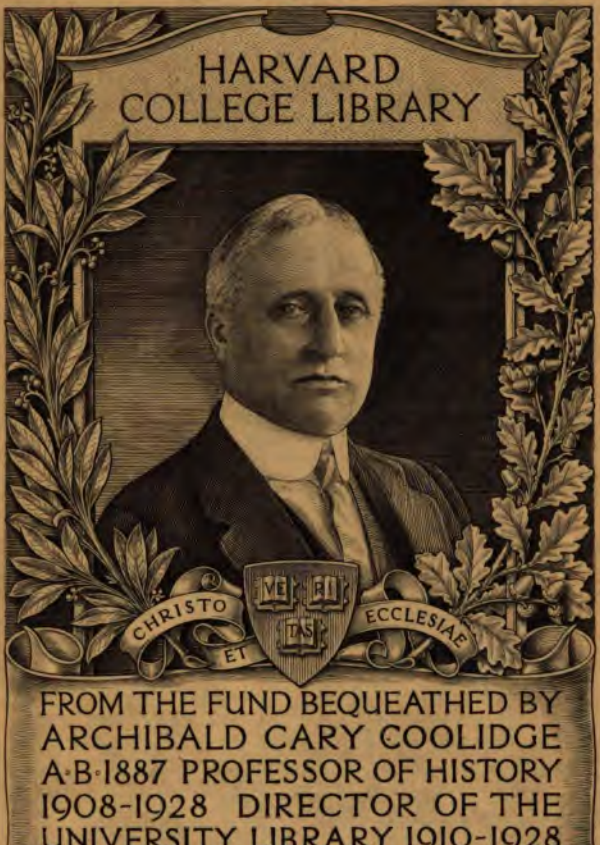
HARVARD
COLLEGE LIBRARY
CHRISTO
ET
ECCLESIAE
VE RI TAS
FROM THE FUND BEQUEATHED BY
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
A·B·1887 PROFESSOR OF HISTORY
1908-1928 DIRECTOR OF THE
UNIVERSITY LIBRARY 1910-1928

MÄRKVÄRDIGHETER

RÖRANDE

SVERIGES FÖRHÅLLANDEN

1788—1794.

AF

J. C. BARFOD.

UTGIFNA EFTER FÖRFATTARENS HANDSKRIFT.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS L. J. HJERTA, 1846.

Scan 2743.59

HARVARD COLLEGE LIBRARY
FROM THE
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
FUND
July 24, 1934

FÖRORD.

Närvarande **Märkvärdigheter** förtjena uppmärksamhet i mera än ett afseende. Man finner i dem åtskilliga intressanta bidrag för bedömandet af den s. k. Gustavianska tidens förhållanden, meningar, och handlande personer; och om författaren äfven någon gång kan beskyllas att hafva låtit hänföra sig af sina konungska tänkesätt, kan man likväl icke frånkänna honom en berömlig sträfvan efter oväld, klar uppfattnings-gåfva, samt en högst ovanlig, om ock något tvetydig förmåga att ifrån spridda håll förskaffa sig noggranna och tillförlitliga underrättelser.

Denna sednare egenskap gifver ett väsendtligt värde åt de anteckningar, i hvilka författaren meddelat upplysningar om sin samtid; och detta värde ökas i den mån han kommit i personlig beröring med de män, hvilka antingen på nära håll åskådat eller sjelfva deltagit i händelserna. Vi fästa derföre läsarens uppmärksamhet så väl på författarens yttrande s. 173, hvaraf man finner, att uppgifterna i hans **Bref** äro till större delen inhemtade under brefvexling och umgänge med den i sin tids förhållanden noga invigde konglig sekreter *Johan Albrekt Ehrenström* (jf. ss. 171, 179, 182, 192, 194, 221), som äfven på de åtskilliga andra ställen hvarest

han åberopar sina sagesmän: Major *Möllersvärd* (ss. 7, 174), kapten *De la Myle* (s. 39), prosten *Klerck* (s. 154), kommendanten i Malmö *Otto Mörner* (s. 158), öfverste *Svedenhjelm* (s. 178), en adjutant af gardet (s. 181), kammarpagen *Tigerstedt* (s. 181), riks–marskalken *Oxenstjerna* (s. 184), en ledamot af hemliga utskottet vid Gefle riksdag (s. 191), skalden *Leopold* (s. 223), o. s. v.; allt personer, hvilkas namn åt framställningen gifva en hög grad af vits–ord.

Rörande författarens beröring med d. v. konglig sekreteraren, nu stats–rådet *Ehrenström* (ännu lefvande i Finland), kan utgifvaren ifrån *fullt tillförlitlig hand* meddela följande ytterligare omständigheter: »*Barfod* blef först år 1789 »(kanske 1790) bekant med *E.*, och för honom presenterad »af sin vän och gynnare, major *Möllersvärd.* Vid detta »tillfälle bad han *Ehrenström* att få skrifva honom till, och »begagnade sig sedermera äfven flitigt af denna tillåtelse. »Hans bref från Stockholm, hvilka fortforo under hela kriget, »voro nästan endast polis– och spion–rapporter, aldrig af för»fattaren undertecknade, och skrifna med en lätt, ehuru svår»läslig stil. De blefvo af *Ehrenström* som oftast upplästa »för konungen, som med nöje tycktes afhöra dem, och stun»dom tillfrågade *Ehrenström* om han »ej åter haft några »rapporter från sin *Polis-mästare* i Stockholm».

»*Barfod* var temligen väl underrättad om oppositionens »alla —, ofta äfven hemligaste afsigter och rådslag. Hans »kanaler voro, utom flera högre och lägre embetsmän och »possessionater, kammartjenarne i de förnämare husen, med

»hvilka han i denna afsigt formerat bekantskap, samt skoma-»kare, skräddare och andra handtverkare, hvilkas intimare »umgänge han ej försmådde, allenast de kunde gagna honom »vid hans kunskapande. Sjelf var han stor kännare af histo-»rien och egde ett utomordentligt minne. — Sina sednare år »lärer han hafva tillbringat hos landshöfding *Möllersvärd* på »Mäntzälä gård; hvarest *Ehrenström*, som år 1812 öfver-»flyttat till Finland, äfven sedermera träffat honom. Han af-»led derstädes omkring 1818 eller 1819».

Hvad angår författarens personlighet och lefnadsöden inhemtas vidare af åtskilliga yttranden i hans efterlemnade handskrifter, att han härstammade från en slägt, som är utbredd i Danmark och Skåne. Hans fader var auditör vid öfverste *Barnekows* regemente; modern hette *Klerck*, och var syster med prosten *Klerck* i Kågeröd. Sjelf var han inskrifven vid något verk i Stockholm, och kallades derföre Sekreter. Han vistades åren 1791 och 1794 i Stockholm, hvarifrån han »hade någon korrespondens med utrikes tidnings-skrifvare (s. 173)», samt åren 1787, 1788 och 1789 i sin hembygd Skåne, öfver hvars gamla adel han efterlemnat memoirer, hvilka icke allenast vittna om en sällsynt genealogisk och historisk kunskap, utan tillika innehålla ett stort förråd af dyrbara biografiska underrättelser och anekdoter. Hans broder, löjtnanten vid flottan *Georg Hinrik Barfod* sysselsatte sig äfven med dithörande forskningar, och kongliga bibliotheket eger åtskilliga heraldiska och genealogiska arbeten af hans hand.

Manuskriptet till närvarande Märkvärdigheter och Bref förvaras å kongliga bibliotheket i Stockholm, dit detsamma öfvergått ifrån tvenne serskildta håll. Förra afdelningen deraf var fordom i den förtjente boksamlaren *Daniel Neschers* ego; sednare afdelningen eller »Brefven» igenfunnos ibland framlidne kongl. bibliothekarien *C. C. Gjörwells* samlingar. Af de förra eller »Märkvärdigheterna» saknas hela det kapitel, som skulle redogöra för händelserna *under* kriget, och äfven »Brefven» synas icke utgöra något afslutadt helt. Vare sig nu att dessa delar antingen aldrig blifvit fulländade, eller genom någon tillfällighet förkommit, eger man icke mera något giltigt hopp om deras återfående. Utgifvaren har således trott sig oförhindrad, att, genom anteckningarnes meddelande äfven i deras närvarande mindre fullständiga skick, göra en tjenst åt vännerna af historiens studium, och bereda ett nöje åt älskaren af en underhållande historisk läsning.

För öfrigt har handskriften blifvit noggrannt aftryckt, utan tillägg, uteslutningar eller förändringar, och endast med sådana rättelser i stafning, punktering, och språk, hvilka varit nödiga, för att göra författarens ofta vanvårdade stil läsbar för vår tids allmänhet.

Stockholm, Oktober 1846.

Utgifvaren.

INNEHÅLL:

Märkvärdigheter rörande kriget med Ryssland, som började 1788, ss. 1—150.

I. Tillrustningarne och begynnelsen, intill sjöslaget vid Hogland, ss. **1—71.**

Förhållandet emellan Sverige och Ryssland, ss. **1—8.** — Rysslands plan att afsöndra Finland ifrån Sverige. *Johan Wilhelm Sprengtporten. Jacob Magnus Sprengtporten. Georg Magnus Sprengtporten.* Planen till Finlands sjelfständighet.

Förhållanderna inom Sverige, ss. **8—13.** Aristokratiska partiets stämplingar vid **1778** och **1786** års riksdag. *Carl de Geer. Ferssen* Presterskapets klagomål öfver prest-sysslornas bortsäljande. *Schröderheim.* Allmogens missnöje öfver bränneri-inrättningen. *Georg Wrangel. von Storch. Johan Westerman-Liljecrantz. Josias Cederhjelm. Eric Ruuth.*

Försvars-verket, ss. **13—15.** *Trolle. Chapman. Ehrensvärd. Toll.*

Sveriges förhållande till utrikes makter, ss. **15—19.** Förbindelse med Ottomaniska Porten. Konungens bemödande att vinna Danmarks vänskap. Rysslands inflytande i Köpenhamn. Danska kronprinsens besök i Skåne **1786.** *Gustaf III:s* resa till Köpenhamn **1787.**

Krigs-rustningar i Sverige, ss. **19—38.** Rykten i Finland om krigets annalkande. Flottans utrustning i Carlskrona. Hertig *Carl.* Kriget beslutes i rådets plenum. Galèrernas utrustning i Stockholm. Subsidier från Ottomaniska Porten. Vänskapen med danska hofvet. *Schack-Ratlau.* Utrednings-kommissionen. *Hiärne.* Partierna inom hofvet. *Munck. Armfelt. Toll. Taube. Schröderheim.* Sinnesstämningen inom gardet. Stölden ur drottningens juvel-skrin. Tvisten emellan *Henrik Sparre* och *Ehrenhoff. Aminoff. Cederström. von Blixen.* Regementerna samlas i Stockholm. *Nils Cronstedts* subordinations-brott. Truppernas embarkering

Rysslands inre ställning, ss. **39—42.** *De la Myle* affära med ett ultimat. Oenigheten inom ryska hofvet. *Potemkin. Lanskoy*

Rasumowskys stämplingar och afresa från Stockholm ss. **42—46.** Baron *Fredrik von Nolckens* afresa från Petersburg, ss. **46, 47.** *Binborgs* affärd från Wiborg. *Axel von Nolcken.*

Fiendtligheternas utbrott, ss. 49—51. Ryktet att konungen sjelf tillställt härjningarna i Karelen. Hertig *Carls* möte med *v. Dessins* eskader vid Dagerort.

Sjöslaget vid Hogland, ss. 52—64. Flottornas storlek. Hertig *Carl. Wrangel. Nordensköld. Klint. Baltzar Horn. Kuylenstjerna. Lagerstråle.* Amiral *Greighs* yttrande om striden. *Brandt.* Ryska kommendör-kaptenen *Bergh. Hans Wachtmeister. Clas Wachtmeister. Mansbachs* förslag till hertig *Fredrik*, att löpa ut med skärgårdsflottan från Helsingfors redd. *Ankarsvärds* föreställningar deremot. Belöningar efter slaget. *Horns* och *Fusts* begrafning. Öfverste *Modée* och hans son. De ryska fångarnes behandling i Sverige. Svenska fångarnes behandling i Ryssland.

Svenska konungens ultimat till ryska hofvet, s. 64. Hofvens ömsesidiga beskyllningar emot hvarandra, ss. 65, 66. *Osterman.*

De främmande makternas beteende, ss. 67 – 71. Österrikes deklaration. Minister-grälet 1787. *Kaney. Barck. Kaunitz.* Frankrike. Preussen. England. Ottomaniska Porten. *von Heidenstam.*

II. Händelserna i Sverige från krigets begynnelse till slutet af år 1788, ss. 72—130.

Riks-rådet i Sverige, ss. 72—74. *C. A. Wachtmeister. J. G. Oxenstjerna. C. W. v. Düben.*

Befälet i Stockholm, ss. 74—76. *Carl Sparre.* Baron *Wachtmeister.*

Högtidligheter i anledning af slaget vid Hogland, ss. 76—78.

Folkets tänkesätt emot de från Finland återkomna officerarne, ss. 78—83. Uppløppet vid Malmens källare. *Carl de Géer. Liljensparre. Abraham Wessman Lorenzson.*

Missnöje vid arméen och oro inom landet, ss. 83—87. Falska rykten satta i omlopp. *Schwerin. Fersen.* Jesuiten *Bonnemani.*

Krigshändelserna vid Sveriges södra kust, ss. 88—95. Amiral *von Dessins* flotta vid Köpenhamn. Kapare i Sundet. Fregatterna Bellona och Venus taga ryska fregatten Kilduin. *von Dessin* låter härja Rå fiskeläge. En rysk kapare anfaller Båstad. *Schonberg. Ludvigssönerna.* Försvars-anstalter i Helsingborg. Mötet i Landskrona. En del af skånska adeln underhandlar med fienden. Borgare-milisen i Malmö. *Dahlström. Flodin.* Landshöfding *Tage Thott.* Tyska trupper afhemtas af *Rayalin.*

Danska hofvets fiendtliga afsigter, s. 96. *Borgenstjerna. Hallenberg.*

Konungens och rikets förtviflade ställning, ss. 97—101. Hans afresa från Finland, ankomst till Stockholm, och uppträdande i rådet. Falska rykten sättas i omlopp. Konferens med franska och spanska ministrarne.

Konungens anstalter för rikets försvar, ss. **102—121**. Resan till Dalarne. Dalkarlarne uppsätta en fri-korps. ***Fröberg. Wallenkrona.*** Resan till Carlstad. Försvars-anstalter vid norska gränsen. Tillståndet i Götheborg. ***Durietz. Rosenborg.*** Konungens ankomst till Götheborg. Prinsen af Hessen uppfordrar staden. ***Wingård. Johan Sparre. von Hermansson. Tordenskjolds*** anfall på Götheborg efter konung Carl XII:s död. ***Danckwardt. Staël von Holstein.***

Orsakerna till danska hofvets fiendtlighet mot Sverige, ss. **122—130**. ***Beringschöld*** Prins ***Carl*** af Hessen-Cassel. Drottning ***Sophia Magdalena.*** Köld emellan konungen och drottningen. Prinsens af Hessen yttrande till bryggaren ***Roos.***

III. Anteckningar om deltagarne i Anjala-Förbundet, ss. **131—143**.

De fangna officerarnes ankomst till Stockholm. Anteckningar om dem som undkommit arresteringen. ***Klick. Jägerhorn. Ladou. Glansenstjerna. von Essen.*** General-krigs-rättens dom. Domens verkställande i Stockholm, Wasa och Åbo. ***Jägerhorns*** bref till konungen. Hans sednare öden. ***Klicks*** öden. ***Glansenstjerna. Ladou. von Essens*** benådning.

Bref rörande Händelserna i Sverige 1788—1794, ss. **145—224**.

Förbudet emot Kaffe-drycken, ss. **145—148**. Afskeds-festen för kaffet, hos ***Kanell;*** vid Djurgårds-brunn; på hofvet.

Student-processen i Lund, ss. **148—155** ***Mormans*** yttrande till lagman ***Hadders.*** Hans offentliga afbön för studenterna. Regentens skrapa till professor ***Norberg.*** Ledamöterna uti den öfver målet nedsatta urtima domstolen. ***Mormans*** karakter och öden. Ett student-oväsen under konung Carl XII:s vistande i Lund.

Ryktet om ett på regenten tillämnadt mord, ss. **155—162**. ***Signeuls*** arrestering. ***Lilje. Aminoff.*** Anekdot om ***Erik Brahe.*** Rykten om de anklagades blifvande öde. ***Sparres*** och ***Reuterholms*** yttranden i konseljen på Drottningholm. ***Forster.*** Bröderna ***Hjortsbergs*** arrestering. ***Mineur. Sandels.***

Fröken ***Rudenskölds*** schavottering, ss. **162—166**. Hennes vistande i fängelset, ss. **166—169**.

Johan Albr. Ehrenström, s. **169**. Bekantskap med ***Thorild.*** Resa till Ryssland. ***Potemkin.*** Artiklar om fälttåget i utrikes tidningar. Missnöje inom skärgårds-flottan. ***Ehrensvärd*** nedlägger befälet. ***von Stedingks*** yttrande till konungen. ***Ehrenström*** följer med på expeditionerna till Kernakoski och Walkiala.

Krigshändelser, ss. 176—190. Affären vid Kaipas. *Kaulbars.* Reträtten från Walkiala. Sjö-segren vid Fredrikshamn. Vistandet i Wiborgska viken. Utbrytningen ur Wiborgska viken. *Puke.* Slaget vid Svensksund. *Hofvensköld.* *Hilleström.* Vigtiga papper funna på ryska chefs-skeppet. Folkets glädje i Stockholm.

Freden i Werelä, ss. 190—201. *Sergius Müller.* Kejsarinnans yttrande till *Osterman.* Grefve *Borcks* planer. Grefve *von Lépel.* Presenter af kejsarinnan till dem som deltagit i fredsverket. Prakt vid hofvet i Petersburg. Fredens kungörande. Glädje i svenska och ryska lägret. Prinsens af Nassau missnöje. Allmänhetens okunnighet om freds-vilkoren. Omdöme öfver hela krigets beskaffenhet. Expeditionen inåt Finska viken 1790. *Möllersvärd.*

Konungens intåg i Stockholm, s. 201. Försoning med prinsessan Prinsessans hof-herrar. *Silfversparre.* *Rudensköld.* *Lejonhjelm.* Reträtten från Högfors. General *Platen.* *Carl v. Platen.*

Fronderi inom prinsessans hof, ss. 203—208. Fröken *Gyllenstolpe.* Friherrinnan *Lantingshusen.* Markisinnan *Du Bois La Motte.* Riks-rådet *Ferssens* arrestering.

De arresterade officerarne vid Finska arméen, ss. 208—224. *Jägerhorn.* *Klick.* *Armfelt.* *Montgommery.* *Lejonstedt.* *Hästesko.* Öfverste *von Otter.* *Enehjelm.* *von Kothen.* *Hastfehr.* *Armfelts* vistande i Malmö. *Klingspors* vistande på Danviken och flykt. *Hästeskos* karakter. Hans försök att arrestera konungen. Danska generalen *von Mansbachs* planer.

MÄRKVÄRDIGHETER

RÖRANDE

KRIGET MED RYSSLAND, SOM BÖRJADES 1788.

Tillrustningarne och begynnelsen intill Sjöslaget vid Hogland.

Efter konungens möte med ryska kejsarinnan i Fredrikshamn 1783, hade man märkt någon kallsinnighet emellan dessa båda monarker. Tillförene hade konung Gustaf yttrat sådan vänskap för Catharina II, att han vid riksdagens öppnande den 30 Oktober 1778 anförde detta såsom en säker borgen för rikets trygghet, och äfven i följande dagens plenum plenorum försäkrade stän[illegible]: »att så länge han lefde och hon lefde, vore från den sidan intet krig att befara.»

Men då ryska hofvet verkställt den redan af Peter I tillämnade inkräktningen af Krim, samt dymedelst grundat sitt öfvervälde i Orienten och undergräft Portens bestånd, trodde man det äfven vara tid, att medelst Sveriges försvagande stadga Rysslands herradöme i norden. Början skulle göras med Finlands afsöndrande. Första steget till detta verk var *Sprengtportens* antagande i rysk tjenst, från hvilken tid förtroendet båda hofven emellan alldeles upphörde.

Sprengtportska ätten har för mycken del i Gustaf III:s regerings-händelser, för att ej här serskildt omröras. Man finner der tre bröder, alla hvar för sig märkvärdiga:

Friherre *Johan Wilhelm Sprengtporten*, general-löjtnant och öfverste för ett värfvadt regemente, har bestridt svenska beskickningen i Danmark alltsedan 1762, först såsom envoyé intill år 1787, då han blef utnämnd till ambassadör. Ett långvarigt vistande vid detta hof har förskaffat honom noga kännedom af alla dess affärer och tillika gifvit honom ett anseende, som blifvit orubbadt under alla der förefallna täta förändringar i ministèren, fastän han var den enda af corps diplomatique som lefde i förtroende med grefve Struensee, i anledning af denna kloka, fast olyckliga ministers föresats, att i stöd af förening med Sverige undandraga danska hofvet Rysslands förmynderskap.

Ambassadören Sprengtportens vana vid representation har gifvit hans väsende nog högdragenhet, liksom han till personliga egenskaper skall vara den minste af bröderna, bland hvilka den aflidne generalen var den käckaste och den nu i Ryssland varande den artigaste.

Friherre *Jacob Magnus Sprengtporten*, den andre i ordningen, utförde med mycken hurtighet den åt honom uppdragna andel i revolutionen 1772, medelst försäkrandet af de finska orterna och truppers öfverförande till Sverige. Han var då öfverste och chef för Karelska brigaden; men blef straxt befordrad till general-löjtnant och öfverste för gardet. Sjelf hade han heldre velat få öfverbefälet i Finland, hvarest han var besuten, och hvilket han noga kände. Orsaken hvarföre han kallades dädan, var efter konungens ord till general *Gustafschöld*: »att hans tilltagsna verksamhet kunde skaffa Sverige krig med Ryssland förrän man visste ordet af.»

Den dragon-corps, som general *Sprengtporten* i Finland upprättat, blef efter hans ankomst till Stockholm antagen till konungens lifvakt. Ingen trupp i svenska arméen liknade dessa käcka dragoner i disciplin och propreté. På lika vacker fot ville han sedan sätta lifgardet,

och gjorde början med officerarne, som han flitigt exercerade, hvarvid dugtiga skrapor vankades, hvilka voro dessa förnäma kavaljerer lika så obehagliga, som mödan var dem ovan. Då nu äfven kompani-cheferne lupo fara att mista inkomsten af permitterade, enär karlen skulle så väl lönas, att han ej borde förnedra sig genom arbete, användes samfäld styrka att för kungen illa afmåla Sprengtportens anstalter. Han deremot förtretades, att kungen ej ovilkorligt gillade hans förslager, och begärde sitt afsked, hvilket efter flera gångers vägrande ändtligen bifölls 1774, då en pension af 5000 riksdaler honom påtvangs, emedan han vägrade all konunga-nåd.

Missnöjet hos honom var början genast efter revolutionen, då konungen tagit större makt än aristokraterne ämnat meddela, och till hvilkas afsigters utförande Sprengtporten var ett blott redskap.

Från samma tid torde äfven börjats något misstroende hos kungen i anledning af Sprengtportens bref till den vid detta tillfälle i Finland arresterade riksrådet *Reuterholm*, med yttrande, »att man ämnade göra ett försök på 6 år med den nya regerings-formen», hvarur framlyste mindre pålitlighet för thronen.

Efter afskeds-tagandet kastades han af sitt häftiga sinne uti en till det mesta inbillad sjukdom, hvilken han förgäfves sökte bota genom en resa till Spaa 1775. Sin öfriga tid tillbragte han på sin gård Biskops-udden på Djurgården, merändels under häftiga sinnes-plågor, hvilka slutligen rubbade sjelfva hans förstånd. Missnöjet öfver en sysslolös lefnad och harmen att se sig utan en tilltänkt stor myndighet uppretade hans häftiga sinne till hat och misstankar emot konungen. Högmodet inbillade honom att han var så farlig för kungen, att oräkneliga spioner höllos till bevakande af hans minsta företaganden.

Bitterheten gick ändtligen så långt, att den torde haft någon olycklig verkan, då Sprengtporten 1785 tänkte som okänd riddare infinna sig vid karusellen på

Drottningholm, sedan han länge förut öfvat sig att skjuta med pistoler. Detta hindrades således, att hans bror, ministern, gjorde honom besök just den dagen en vän upptäckt hans föresats att resa ut; hvartill han då hemtat krafter, fastän han eljest sade sig hvarken kunna gå eller stå.

General Sprengtporten berömmes eljest såsom egare af alla en stor fältherres egenskaper; men var aldrig mästare öfver ett häftigt sinne, som ofta liknade raseri.

Sedan han på dödssängen hunnit besinna sig, afled han 1786 såsom en kristen och filosof, hvarefter hans serafimer-orden tilldeltes generalen grefve *Hård*, som varit ett hufvud-redskap till den misslyckade revolutionen af år 1756.

Tredje brodren *Georg Magnus Sprengtporten* är den, som medelst sin trolöshet mot konungen och sina stämplingar mot fäderneslandet sig nu så utmärkt. Under brodrens befäl utförde han en del af revolutionen i Finland. Fastän han dervid endast följde order, ville han dock af sakens lyckliga utgång tillegna sig större ära, än den granlaga generalen kunde tåla, så att bröderne emellan uppkom en beständig ovänskap, som knappast blodsbandet förmådde tygla.

Efter brodren blef han öfverste för Karelska trupperna, uti hvilken syssla han var både driftig och nitisk. På hans tillstyrkan blef Karelska allmogen beväradt, fastän samma anstalt, till behållande af dåvarande förtroende med Ryssland, sedermera inställdes, emedan förfrågan gjordes om afsigten med denna landtmilis's exercerande till krigsbruk.

Konungen, som benådat honom med detta stora befäl, skänkte honom äfven 2000 riksdaler till ekipering och inredning af hans boställe. Dessa penningar använde han till en del till böckers inköpande, som tjente att i krigs-vetenskapen undervisa de unga officerare, som hos honom vistades.

För att vidare befordra ändamålet att af öfverste Sprengtporten dana en skicklig general, hvartill han säges vara nog tjenlig, beslöt konungen låta honom resa utrikes. Men just här började hans missnöje; ty då Sprengtporten ämnade först bevista riksdagen i Stockholm 1778, befalltes han taga ginaste vägen genom Ryssland, för att underrätta sig om landets krigs-väsende. Denna olägliga tur tillskref Sprengtporten något sitt yttrande öfver den tidens konjunktur vid hofvet; men den tyckes snarare härröra af kungens försigtighet att undanrödja allt riksdags-gräl, då den omtalta pröfvotiden af 6 år just nu var förliden. Sprengtporten reste med ståt som en minister, och blef med utmärkt heder bemött vid ryska hofvet, som kände hans oroliga sinne, kanske äfven hans missnöje. I Frankrike lefde han så kostsamt, att hans ansenliga underhåll var otillräckligt. Han blef då nog djerf att för kungens räkning draga större vexlar än honom var tillåtet. Dessa blefvo först utan påminnelse infriade, sedan med tillsägelse om protest för en annan gång. Då han ändock ej lät sig afhålla och hotelsen verkställdes, blef han förargad, och yttrade sig både mundtligen och skriftligen på ett högst straffbart sätt. I harmen begärde han afsked, som hans brott oaktadt meddeltes jemte ackord för hans många förenade chefs-embeten. Derpå ämnade han från Frankrike gå i amerikansk krigstjenst, men hindrades af ett vådaskott som förderfvade hans två fingrar. Han återvände sedan till Sverige, men erhöll derefter konungens rekommendation till Holländska General-Staterna, i hvars tjenst han skulle värfva en legion. När kriget mellan kejsaren och republiken ej kom att utbrista, återkom Sprengtporten andra gången till sitt fäderneslaud, och anlände till Stockholm under riksdagen 1786, hvarefter han reste till Finland, och sedan vidare till Ryssland. Fastän han då redan bragt till mognad sina anslag mot Sverige, märktes dock intet serdeles missnöje under hans sista vistande i Stockholm,

utom några förflugna utlåtelser om hämnd emot konungen, af hvilken han mente sig vara förorättad. Enligt konungens berättelse in pleno plenorum, den 3 Februari 1789, hade han just under dessa resor utarbetat en plan till *Finlands sjelfständighet*, dertill förledd af *Franklins* föredöme. Honom hade han lärt känna i Paris, och sett en ringa man bragt till högsta anseende såsom amerikanska republikens stiftare. Då han nu tycktes hos sig förena Franklins statsklokhet och Washingtons krigskonst, trodde han sig berättigad till bådas ära genom Finlands upprättande till en *fri stat.* Härvid kunde säkert räknas på Rysslands biträde, som redan 1743 sökte förleda Finnarne till affall, under sken af denna förmenta sjelfständighets erhållande. Sin plan hade han först meddelat ryska ministern i Haag, och sedan underhandlat med den i Stockholm, hvarefter han till en början trädde i rysk tjenst. Härtill erhöll han konungens tillstånd, vid hvilket tillfälle han äfven var så samvetsgrann, att begära frikallelse från sin eds-pligt. Detta tycktes vara en ordentlig upprors-signal, fastän han heligt försäkrade sig aldrig vilja skada fäderneslandet. Detta steg var dock för Sverige högst betänkligt, emedan Sprengtporten hade den aldranärmaste kännedom om Finland samt förbindelser med dess adel; dessutom egde han de noggrannaste kartor öfver dess kuster och fästningar. Uti Ryssland blef han med öppna armar upptagen då han om hösten 1786 dit ankom. Genast befordrad till general-major och utnämnd till kammarherre, begåfvades han med 6000 rubel till ekipering och 600 bönder i Hvita Ryssland. Till förvaltare af detta till namnet stora, men till gagnet lilla gods nyttjade han en finsk löjtnant *Scharp*, som följande året reste till Sverige under sken af hushålls-ärender, och vistades mycket både i Stockholm och Finland, samt äfven på Sveaborg. Sådant var likväl till fortsättande af Sprengtportens egna negociationer, ty författaren af det bekanta brefvet från Finland,

dat. den 14 Sept. 1788, berättar, att Sprengtporten redan 1778 förskaffat sig ett stort anhang af ungt folk, som förbundit sig att understödja hans-företagande. Desse voro förmodligen de officerare, som han på konungens bekostnad skulle inöfva i krigs-vetenskapen, och hvilka vistades på hans boställe. Han hade således redan då framkläckt planen till Finlands sjelfständighet, efter hans föresats, under *rysk protektion* och liten afgift till Sverige. När han 1786 före afresan till Petersburg någon tid vistades i Finland, har han der haft flera sammankomster med sina anhängare, serdeles vid ett anställdt bröllop på *Gammalbacka*, en sätesgård vid Borgo, den han samfäldt med ambassadören ärft efter sin bror generalen. Det berättas i nämnda bref, att man der under gästabuds-rons förtrolighet låtit undfalla sig åtskilliga vigtiga hemligheter. Utan att motsäga författaren vill jag blott anföra den konungen så trogne major *Möllersvärds* och dess frus försäkran, att de, båda der närvarande, ingenting sådant förnummit. Just denna okunnighet är det största lof-ord för honom, som eljest hade hela Sprengtportens hushålls-förtroende. Efter öfverfarten till Ryssland förnyades åtskilliga rykten om Sprengtportens anslag på Finland, och hans täta brefvexling med åtskilliga derstädes väckte så öfverhetens uppmärksamhet, att man fann nödigt genom förställda misstag bemästra sig vissa bref, som dock sedan egarne tillställdes. Postmästaren *Pollon* i Abborforss, ej af ministèren underrättad, men i tjensten så nitisk som i tänkesätt redlig, gjorde alarm vid ett sådant tillfälle, hotandes den som samma knep begått med sitt embetes tilltal. På sitt ställe i denna ställning otjenlig fick han derföre ackord för tjensten, och nyttjas nu som translator i finska språket. Emedlertid nalkades slutet af de två år, efter hvilkas förlopp Sprengtporten lofvat återkomma till Finlands så kallade befrielse, med 20 ryska krigsskepp, då tillika 2000 kossacker och 2000 man infanteri skulle från

landsidan inrycka för att skrämma inbyggarne. Vid samma tid ämnade man på en dag antända alla finska regementernas tross- och munderings-bodar, för att sätta krigsmakten uti inaktivitet. Allt detta hade kungen fått veta, men till att förekomma sådant fordrades *Gustaf III:s* statskonst och snille-styrka.

Konungen, hotad utrikes ifrån, var inrikes af fiender omgifven. Aristokratiska regerings-lystnaden och demokratiska sjelfsvålds-andan skakade lömskt de bojor, som revolutionen 1772 dem pålagt. Den förra gjorde från riddarhuset vid riksdagen 1778 några hemliga försök att hos de ofrälse stånden uppröra den sednare. Men den allmänna glädjen öfver kronprinsens födelse qväfde för den gången parti-andan. Denna lyckliga händelse kunde dock ej vara behaglig för dem, som hoppades att konungahuset med då lefvande generationen skulle utslockna, och deras afsigter vid den förväntade thronledigheten vinna fritt utrymme. Häraf torde härledas det gift, som då utspyddes öfver sjelfva källan till rikets sällhet. Emedlertid blef enkedrottningen ett offer för anläggningen, som till en början söndrade kungliga familjen. Det försäkras, att riksrådet *Fersen* afstyrkt alla de steg konungen tog till denna försmädelses döfvande, såsom tjenliga att förvara minnet af ett rykte som eljest snart nog skulle i glömska begrafvas. Kanske detta varit rådligast, kanske icke; i alla fall är det ej första gången en statsman afråder en sak, som han oförmärkt pådrifver.

Vid riksdagen 1786 hade aristokratiska anhanget mera tillfälle att verka. Ständernas sammankallande var allmänheten oförväntad, fastän vederbörande tre månader förut varit derom underrättade, och haft tid att föranstalta om valen i lands-orterne. Till att ytterligare uppblåsa det i löndom antända missnöjet, utspreds ryktet om farliga afsigter med denna riksdag. Officers-korpsen alarmerades med upphäfvandet af indelnings-verket och spolierandet af arméens pensions-kassa. Preste-ståndet hotades med

indragningen af prestgårdar och kyrkornas medel. Borgerskapet uppretades med en till och med uti *Altonaischer Mercurius* införd berättelse, att konungen stod i underhandling med konungens af Preussen agenter om monopolium af salt, tobak och kaffe. Allt var således väl beredt för aristokraterna. Regerings-lystnaden hade af de båda gamla partiernas hufvudmän formerat ett nytt, som med fast beslut att hindra alla kungens anstalter, hade fullkomlig öfvervigt på riddarhuset och der sitt rätta hemvist. Bonde-ståndet var lätt vunnet genom löfte om bränningsfrihet, och uti de båda andra stånden hade man betydliga medhållare. Detta hindrade kungen att meddela ständerna underrättelse om Rysslands anläggningar, med föreställning af nödvändigheten att dem förekomma. Uti hast uppsattes derföre de propositioner som förelades ständerna, och som ej voro nog vigtiga för dessas sammankallande i en konjunktur, då den erfarne öfversten baron *Ramel* ansåg sådant högst betänkligt. På riksdagen grälades mycket och uträttades litet. Konungen var nog lycklig, att, medelst en svag pluralitet uti preste- och borgareständen, förekomma herrarnes öfvermagt. Den som mest utmärkte sig på riddarhuset var baron *Carl de Géer*. Han förde högsta ordet, men troddes endast säga hvad riksrådet grefve *Fersen* ej ville ut med. Denne gamle statsman visade sig mån att komponera allt i godo, och bidrog äfven till konungens beslut att hastigt sluta riksdagen. Det förra ansågs då som ett patriotiskt medel till tvedrägtens dämpande, men har sedan befunnits vara en säker väg att underhålla densamma, likasom riksdagens förhastade slut förekom rättelse utaf de saker som behöfdes till missnöjets underhållande. Man klagade öfverallt, men deraf billigast öfver prest-sysslornas säljande. Häremot gjorde samtliga biskoparne föreställning hos konungen, som lofvade rättelse, om det sig så förhöll. I alla tider har väl detta händt. Så länge biskoparne sjelfve

fingo drifva handeln, hade de intet samvets-agg öfver fårens själavåda; men intrång af verldsliga var olideligt. Under kung Fredriks tid drefs den af *Boneauschjöld*. *Hasenkamph* gjorde detsamma i Adolf Fredriks tid, dock allt någorlunda i hemlighet; men nu skedde det af statssekreteraren *Schröderheim* uppenbart och utan återhåll. Alla pastorater bortsåldes efter viss taxa från 1000 till 4000 riksdaler, och detta så ovilkorligt, att kungens löfte ofta vek för Schröderheims nomination. Malisen sade, att kungen delade summan, men visst är det, att han stundom till dessa medel gjorde anvisning för en och annan benådning. Emedlertid utarmades presterna derigenom, helst de ej som andra kunde bortackordera sina sysslor. Schröderheim, van att besörja kyrkans vård, ämnade äfven åtaga sig dess styrelse såsom *Menanders* efterträdare uti erkebiskops-embetet, med bibehållandet af andliga departementet. Riksdagen 1786 gjorde dock allt till intet, och derefter förordnade konungen till beredning af ecklesiastik-ärenderna en serskild kommission af revisions-sekreteraren *Rosenblad* med två prester, hvilka skulle yttra sig öfver förenämnda befordringar, hvilka sedermera gått nog ordentligt. I början af 1787 kungjordes konungens resolutioner på presterskapets och borgerskapets sista riksdagsbesvär. Uti båda råder en stil, som kungen ej vanligen talar till sitt folk, och som syntes tjenligare att uppreta än tillfredsställa dessa båda stånd, på hvilka Gustaf III dock endast tycktes kunna lita i dåvarande belägenhet. Det tyckes derföre oförsigtigt om ej illistigt af dem, hvilka sådant tillstyrkt. Allmogen åter var mest missnöjd, och mycket lidande genom regala bränneri-inrättningen. Dennes upphofsman var general-löjtnanten baron *Georg Wrangel*, som deraf kallades »*Bränvins-Wrangelen*». Han hade fått hela planen af mecklenburgska landtdrosten *von Storch*, en förslagsmakare, som genom säkra kalkyler kunde förvandla ljunghedar till kryddgårdar och föda mjölk-kor på hälleberg.

Han hade lemnat sin hem-ort för en tvist med landsfursten, och sedan i Halland, hvarest han vistades, gjort bekantskap med general Wrangel, som äfven rekommenderade honom att bli nyttjad vid början af bränneri-inrättningen. Härigenom förvärfvade han sig regeringsråds fullmagt och lön; men kunde ej länge sutinera sitt förtroende, i anledning af missförstånd med sin befordrare. Hela verket fullbordades och styrdes af finans-ministern baron *Liljecrantz*, en herre, som genom flit och snille bragt sig från ringa stånd till högsta värdighet, och det på så kort tid, att vid dess inträde i stats-rådet lefde ännu den bokhållare på Hargs bruk, som lärt honom räkna och skrifva, och det med nog eftertryck, ty *Johan Westerman* var då en temligen trög pojke. Friherre *Liljecrantz* har alldeles danat vårt närvarande finans-verk, och fastän han gjort sig välförtjent medelst speciemyntets införande och dubbla lönings-statens inrättning, belöntes han dock med allmänhetens hat: finans-ministrars vanliga lott. Om han på aristokraternas anstiftan tillställt brännerierna, för att väcka folkets missnöje, är ovisst; men det är säkert att han sjelf dervid funnit sin räkning; ty utom konungens förunnta diskretion af en koppardaler på hvar tunna säd som årligen förbrändes, och som steg till flera 100,000, hade han tillfälle att mycket vinna på alla af honom bestyrda införskrifningar från utrikes orter. Till skydd för all hotande fara hade han bekommit konungens uttryckliga fridlysning från allt tilltal för sin hela embetsförvaltning, såsom endast och allenast på nådig befallning gjord och utförd; och detta långt innan han 1786 lemnade stats-sekreterare-beställningen vid finans-expeditionen, som han innehaft sedan dess inrättande 1773, och presidents-sysslan i statskontoret, som han förvaltat sedan 1778. När baron Liljecrantz beredde sig att träda från ministèren, försökte aristokratiska ligan att till hans ställe befordra baron *Josias Cederhielm*, en gammal Mösse-

patriot, känd författare till antiministeriela veckoskriften kallad »Sanning och Nöje», hvarmed han dock för goda ord och betalning afstadnat. Till en början skaffades han till kommerse-råd, hvarest han, i anseende till gammal af ständerna meddelad kammar-råds-fullmakt, intog första rummet. Hela sommaren 1786 hade han täta konferenser med konungen på Haga, hvaraf han gjorde vissa förtroende. Denne herre, rik på förslager, yrkade den satsen, att kronans finanser ej kunde hjelpas utan kränkning af ståndens privilegier, såsom säteriernas beskattning och prestgårdarnes försäljning. Sådant utspriddes sorgfälligt, för att vidare reta vederbörande. Aristokraterna vunno dock ej sitt ändamål med denne man, utan när baron Liljecrantz i November 1786 kallades till riksråd, utnämndes baron *Eric Ruuth* till finansminister. Denne herre, son af riksrådet *Gustaf Ruuth*, har ärft och förvärfvat en stor förmögenhet, men uppoffrade sitt lugn åt konungen, i hvars tjenst han sig intet riktade. I yngre åren var han amiralitets-kapten, blef sedan landthushållare på en liten egendom i Skåne, hvarest modren, född baronessa *Sjöblad*, egde stora gods, som honom nu tillfallit. Första steget på ärans trappa var då han som förste kavaljer trädde i tjenst hos hertig *Carl*, hvars dereglerade affärer han på det möjligaste återställde. Häraf lärde konungen känna hans hushålls-geni och ordningsanda. Konungens derpå grundade förtroende kallade honom som sagdt är, 1786, till finansministers-embetet. Baron *Ruuths* första omsorg var ett generalbokslut öfver bränneri-direktionens räkenskaper, som till dess varit underlåtet. Häraf utröntes kronans derpå gjorda stora kostnad, men deraf hemtade ringa vinst, som mereudels tillfallit verkets arrendatorer och sysslomän. I anledning häraf gjordes den 1787 vidtagna författningen om husbehofsbränning, hvilken efter general *Tolls* tillstyrkan verkställdes genom särskilta kontrakter med hvarje stad och socken. Vilkoren, lindrigare än de som ständerna

föreslogo 1786, antogos med nöje af allmogen och borgarena; men adeln arbetade deremot med all kraft; ty först föll tungan lika mycket på frälse som krono, och sedan ansågs sättet såsom ett medel att utan riksdag införa afgifter. Grefvarne *Fersen* och *Brahe* vägrade alldeles för sina gods, och baron *Carl de Géer* hotade sina bönder att drifva dem från hus och hem, om de sig bränningen åtogo. Direktören *Frietsky*, som på riksdagen häftigt skref för allmogens husbehofsbränning, for nu omkring på sockenstämmorna och skref lika ifrigt deremot. Verkan häraf blef allmogens tillfredsställelse, som försonade dem med konungen, och dess söndring med adeln, som härvid yttrat så stor ensidighet i en lycklig förändring.

Från första början af sin regering hade kungen ifrigt arbetat på försvars-verkets iståndsättande, hvartill brännerivinsten var destinerad; isynnerhet hade oupphörligt arbetats på flottan, under general-amiralen *Trolles* bedrifvande, hvarigenom en helt ny örlogsflotta blifvit upprättad. Detta ingick ej i ryska hofvets kalkyl. Man föranstaltade då en nästan allmän klagan vid amiralitetet, att de af *Chapman* byggda skepp voro bättre till kofferdi än örlogs. Detta retades mycket af deras afund, hvilka ej kunde fördraga Chapman, hvilken först varit byggmästare på ett köpmans-varf i Stockholm, sedan genom *Ehrensvärd* emplojerad uti Sveaborg, hvarest han under *Trollen* alldeles nybyggt arméens flotta, och nu är varfsamiral i Carlskrona, hvarest han vid skeppsbyggnaden infört en ny och förbättrad method. Till undersökande af dessa åtskilliga klagomål öfver hushållningen var konungen uti September 1786 i Carlskrona, då saken slog så ut, att öfver-amiralen grefve Ehrensvärd hedrades med gula bandet, och kontre-amiralen Chapman med gröna bandet. Det yttrande kontre-amiralen *Grubb* 1779 gaf, att Chapmans skepp, såsom snälla seglare, voro bra till reträtt, men, såsom rankigt tacklade, släta i ba-

talj, är nu tillräckligt vederlagdt genom sjöslaget vid Hogland.

På landtarméens iståndsättande hade man hela tiden igenom flitigt arbetat; men på artilleriets utredning isynnerhet sedan 1783, hvartill konungen nyttjat generalmajoren *Johan Christoffer Toll.* Om denne herre kan sägas, att han danat både sig sjelf och sin lycka. Han är född i Skåne, hvarest fadren varit major. Modren var syster till den af sitt förräderi bekante baron *Johan Gyllenstierna.* Uti yngre åren ämnade han sig till prest, och predikade verkligen några gånger i Riseberga. Sedan for han som militär till pomerska kriget, men tog omsider afsked såsom fändrik. Derefter lade han sig på juridiken, och for på ting i Skåne; fick äfven förordnande att sitta domare i norra och södra Åsbo härad; men gjorde ej bättre ifrån sig, än att hofrätten för alltid undandrog honom sitt förtroende. Hans knappa vilkor nödgade honom nu att för lycka anse öfverjägmästaresysslan i Christianstads län. Men rådman *Grahm* i Christianstad, riksdagsman 1771 och Tolls ovän, skiljde honom genom ständernas åtgärd från detta embete. Bragt till det yttersta var han då färdig till allt. Riksrådet grefve *Carl Fredrik Scheffer*, älskare af muntra snillen, rekommenderade honom slutligen hos kungen såsom ett tjenligt redskap vid revolutionen. Det var *Tollens* hufvud som styrde *Hellichii* arm vid affären i Christianstad 1772, och under den då uppförda belägrings-komedien roade han sig att inrätta en hussartrupp en miniature, som han gjorde beriden med sin gynnare rådman *Grahms* hästar. 1773 tog han afsked från sin återvunna jägmästaresyssla, blef sedan ryttmästare vid södra skåningarne, major i arméen, general-adjutant af flygeln, och slutligen 1782 öfverste vid södra skånska kavalleriet, emot betalande af en tunna guld till hertig *Carl*, som gaf detta för lif-regementet. En betydlig del af denna summa hade han kort förut vunnit, då han på banko-

auktion inropat Lindholms säteri i Skåne för 40,000 plåtar, och straxt sålt samma gård till underliggande bönder med 20,000 plåtars avance.

Sedermera fick han serskildt inseende öfver hela krigs-väsendet till lands, och uppsigt öfver fästningsbyggnaden i Skåne, som från denna tid fick en förnyad drift. Den 14 November 1786 fick han en ordentlig instruktion, som tillade honom lika myndighet som hela krigskollegium, och kort derpå förordnades han till förste general-adjutant, hvarmed general-majors fullmakt är förenad; liksom han ock vid samma tid blef kommendör af svärds-orden. En sådan hastig och ovanlig lycka felade ej att ådraga honom mycken afund, fastän sjelfva hans ovänner ej kunna neka hans skicklighet eller beskylla honom för egennytta.

På sådant sätt hade konungen besörjt försvars-verket, för att sätta riket i säkerhet mot anfall; detta tycktes dock nog vanskligt i en ställning, då han fann sig hotad af adeln och öfvergifven af folket. Hela hans styrka förvarades således inom några få vänner inrikes, och vissa utrikes makters intresse uti hans bestånd. Den naturligaste af alla dessa bundsförvandter var *Ottomaniska Porten*, som längre tid varit af Ryssland lidande, och af dess öfvermagt hotades med fullkomlig undergång. Den förbindelse som 1739 var slutad till inbördes försvar mot en gemensam fiende, blef derföre förnyad 1787, och kort derpå följde Turkens krigsförklaring mot Ryssen. Detta väckte hela Europas förundran, men få tänkte, att denna stora händelses upphofsman var konungen af Sverige, och att det skedde till afböjande af Rysslands följande året ämnade anfall, som skulle skilja Finland från Sveriges krona och rubba sjelfva thronens grundval. Författaren till det märkvärdiga företalet till 1789 års riksdag berättar detta, och förklarar tillika sättet, på hvilket kungen vunnit *Englands* biträde till detta verk. Alltsedan Peter I:s tid hade nära förtroende herr-

skat emellan hofven i Petersburg och S:t James. Vid början af Catharina II:s regering var båda rikena emellan en handelstraktat afslutad på 20 år. Efter dess förlopp gjordes svårigheter att förnya den med dess gamla, för England förmånliga vilkor, fastän man uti en ny vid samma tid med Frankrike afslutad traktat beviljade det alla dessa handelsfördelar. Detta var en erkänsla för franska ministèrens bemödande att stilla turkarnes krigshotelser med Krims inkräktning. Englands häraf uppkomna missnöje med Ryssland gaf anledning till närmare förtroende vid Sverige, i följe hvaraf konungens minister i Konstantinopel bemedlade den handels-traktat, som tillägger England lika förmåner i Turkiska riket som svenska handlande af ålder njutit. Denna negociation jemte segren öfver franska krediten i divan gör svenska ministern *von Heidenstam* största ära, liksom hela anstalten är ett rätt politiskt mästerstycke af konung Gustaf III.

Genast efter tidningen om krigets utbrott emellan Turken och Ryssland gjorde konungen en oförmodad resa till Köpenhamn. Redan från uppstigandet på thronen hade konung Gustaf arbetat på den naturliga förbindelsen emellan *Sverige* och *Danmark*, som båda i *Ryssland* egde en trotsande granne. Ryska ministern grefve *Osterman* styrde riksdagen i Stockholm, och *von Saldren*, en ur dansk tjenst afviken amtsförvaltare, hade som rysk minister i Köpenhamn varit nog djerf, att med diktatorisk myndighet antyda konungen hvem han från sitt hof skulle afvisa såsom ej behaglig för det ryska. Drottning *Mathilda* och hennes minister hyste lika tankar med Gustaf III, men detta bidrog till hennes olycka och grefve *Struensees* ohyggliga öde. Ryska ministern återtog sitt välde vid danska hofvet till sådan höjd, att både premier-ministern grefve *Bernsdorff* och finans-ministern grefve *Schimmelman* förlorade sina embeten, då de voro af olika tankar med ryska ministern

rörande nordiska neutraliteten. När kronprinsen af Danmark 1784 tillträdde administrationen, tycktes han af sjelfva naturen förmås till ovilja mot ett hofs öfvermagt, som jagat modren från thron och rike. Konungen af Sverige inviterade honom derföre till Skåne, hvarest hans maj:t, kronprinsen, och hertig Carl bevistade ett stort kampement straxt efter midsommaren 1786. Kronprinsen *Fredrik* infann sig der tillika med två unga prinsar af Augustenburg och en hel skara officerare. Den förnämste af dessa var general *von Huth*, en gammal tysk soldat, som ständigt tjenat i fred. Han kom till Danmark med prinsarne af Hessen-Cassel, som der uppfostrades, och har hunnit till general, utan att man vet just hvarföre. Han har sedan förstått att så vinna nuvarande kronprinsens tycke, att han, jemte biktfadren *Bastholm*, eger prinsens närmaste förtroende. Hvad kronprinsen sjelf angår, så gjorde han bland vårt konungahus en rätt slät figur. Utan det utseende som gör ungdomen älskvärd, och med ett väsende som saknar det behagliga, var han helt embarasserad på en främmande ort, så att han alldeles förlorade koncepterna då han först helsade på kungen. Sådant härrörde till någon del af en slät uppfostran, då hans guvernör, general *von Eichstedt*, sjelf ingenting förstod, och just derföre var den ende vid hofvet bibehållne af dem som deltagit i katastrofen den 17 Januari 1772; och dess informator *Sporong* dertill blifvit kallad från köksmästare för enkedrottningens pager. Hans klädnad och stöfvel-manchetter föreföllo den lilla *Gustaf Adolf* som en spannridare-mundering, och hans talegåfva var ej att likna med denne 8 års gamla frändes. Han var mest en tyst åskådare af allt, och lemnade blott sin uppmärksamhet till svenska indelnings-verket; ty soldatesken är hans hufvudsak, hvaruti han iakttager en rätt pedantisk grannlagenhet, och hvarmed ministèren förstår att just amusera honom. Han synes välja den store Fredrik till efterdöme; men tyckes blott uppnå det i det lilla

af civila och militära detaljen. Hushållningen går dessutom nog långt, då en kronprins gifver sitt folk audiens uti en knappt half-upplyst sal, och med hela sin svit genomreser sitt rike på en postvagn. — Under flera dagars sammanvaro sökte konungen öfvertyga kronprinsen om nödvändigheten af en förening med *Sverige*, hvartill Danmark hade fria händer, sedan Hollsteinska bytet nu var verkställdt och ställningen till Ryssland blifvit mindre kinkig. Den vänskap, som dessa höga herrar emellan nu blef stiftad, befästades vidare genom serafimer-orden, som tilldeltes den danska, och elefant-orden som efteråt tillsändes svenska kronprinsen. Att ytterligare försäkra sig om Danmark gjorde konungen 1787 förenämnde resa till Köpenhamn, hvarest första dagarne af November tillbragtes utan vanlig inkognito. Danska adeln uppvaktade honom med ordentlig cour, och folket ropade efter honom på gatorna: »det er en smukk Mand». Allmänheten såg då tillhopa två olika kungar, och detta, oaktadt *Christian VII* till utseendet är vackrare än både son och bror, samt af naturen qvickare än båda två. Hans olyckliga sinnes-svaghet hjelpes ej dermed att allt hvad som kan uppmuntra honom afhålles, så att icke en gång hans betjening får prata med honom. Fastän han af sin familj med föga aktning bemötes, måste man dock göra undersåtarne den rättvisan, att de aldrig talte så föraktligt om sin småtokiga konung, som man hört de illasinnade hos oss tala om den visaste, den bäste furste. Emedan enkedrottningens parti ännu vid danska hofvet egde mycket inflytande, sökte kungen äfven förbinda sig henne, fastän hon lefver uti en honnett exile på Fredensborg, och hennes son icke har någon del i affärerna. Derföre gafs serafimer-orden åt arfprinsen *Fredrik*, då konungen besökte hans fru moder. Denne furste, för hvilken hon vågat mycket och skonat ingen, och som under skydd af hennes myndighet styrde hela riket, har dock visat sig lika så litet tacksam som han var

skicklig; ty då uti konseljen minsta invändning gjordes emot den lexa han fått af sin mentor, *Gullberg*, kom han alldeles af sig, och måste uppskjuta målet tills ny instruktion kunde inhemtas. En så beskaffad herre har nu anhang, blott derföre att han eger barn, och den ogifta kronprinsen är af svag helsa. — För att än vidare vinna danska hofvet genom öppet förtroende, förde kungen kronprinsen öfver till Landskrona, och visade honom alla dess planer och anläggningar, hvarefter dessa höga fränder åtskiljdes med den synbaraste vänskap. Detta förtroende lände svenska allmänheten till mycken uppbyggelse och gaf de nyfikna ämne till många räsonnemanger, då de illasinnade sade, att konungen gjort allt detta fjäs blott för att skaffa baron *Armfelt* elefant-orden, hvarmed han i Köpenhamn hedrades. Den enda af danska kungliga familjen som man ej haft tillfälle att vinna, var prins *Carl af Hessen-Cassel*, gift med konungens yngsta syster *Lovisa*, och ståthållare i Holstein. Derföre visades honom all heder, då han med sin son prins *Fredrik*, år 1788 reste genom Sverige till Norrige, hvarest han tillika var kommenderande general. Vid ankomsten till Götheborg, den 18 Maj, fann han före sig hertig *Carl* af Södermanland. Här anställdes många lustbarheter, hvarunder de båda herrarne sågos hålla långa och allvarsamma samtal. Vid resan derifrån beságs på det nogaste hela trakten vid Götha elf samt alla ställen i Bohus län. Sådant väckte intet misstroende i Sverige, hvarest ingen kunde inbilla sig att konungens svåger var fiendens spion. Men han var en prins af *Hessen-Cassel*, ett hus som mer än en gång varit oss till förtret, ett hus som ogerna såg Adolf Fredriks ätt höjas på svenska thronen, hvarest kung *Fredrik* ämnat uppsätta sin familj. Uti sådan ställning var Sverige i anseende till *Danmark*, då krigsrustningarne togo sin början.

Medan allt ännu var en hemlighet i Sverige, var det redan bekant i Ryssland, och författaren till brefvet af

den 14 Sept. 1788 intygar, att när han om våren sände en officer till kunskapers inhemtande, hörde han i Fredrikshamn omtalas, att en flotta om 12 linieskepp utrustades i Carlskrona; att äfven skärgårdsflottan torde komma att utlöpa från Sveaborg samt trupper att rycka till gränsen; men att kejsarinnans anstalter voro så säkra, att ingen krigsstyrka behöfdes till motande af sådant anfall eller någon kanon till gränsernas försvar. Det är besynnerligt, hvarifrån man fått dessa säkra underrättelser. Uti Finland var knappt någon i konungens hemliga förtroende utom öfversten baron *Hastfehr* och öfverste *Ankarsvärd*, som båda nästföregående vinter voro i Stockholm till att derom öfverlägga. Den förre, älskare af äfventyr, var den som åtog sig lekens början. Den sednare säges hafva tillstyrkt uppskjutandet af ett företag, som borde ske nu eller aldrig, ty den föregifna bristen till utredningsbehof befanns ogrundad. I Sverige var allt tyst ock stilla, då man redan i *Finland* af några ovanliga anstalter misstänkte ett krigs annalkande. Det första som på denna sidan märktes var flottans utrustning i Carlskrona, börjad med sådan skyndsamhet, den 21 April, att redan d. 27 Maj voro 3 skepp af 70 och 9 af 60 kanoner färdiga att utlöpa tillika med 4 fregatter af 40, 1 af 44 och 1 af 36 kanoner, utom 3 advis-jakter, inalles 21 beväpnade fartyg. Så stor och hastig utrustning var utan allt exempel i Sverige, och visade nyttan af konungens omsorg för sjömagten, som 1772 bestod blott af gamla, tunga och mest obrukbara skepp. Den nu rönta drift och ordning hedrar äfven kontre-amiralen *Chapman*, efter hvars ritning 16 af de utgående fartygen voro nybyggda inom 10 år. Till besättning på denna flotta kommenderades, utom vanligt sjöfolk, Kalmare- och Westgötha Dahls- samt Konungens och Sprengtportens regementen, hvilka sednare blefvo för skyndsamhets skull på vagnar transporterade från sina garnisoner i Skåne. Till befälhafvare öfver den

för 3 månader provianterade flottan blef, genom öppet bref af den 26 Maj, hertig *Carl* kallad. Han afreste från Stockholm samma dag, och den 29 nästföljande ankommo både konungen och hertigen till Carlskrona, hvarest de beságo allt, och höllo täta öfverläggningar. Den 8 Juni gick stor-amiralen till segels med flottan, hvars corps de bataille kommenderades af den ålderstigne amiralen grefve *Wrangel*, då avant-gardet anfördes af öfversten grefve *Clas Wachtmeister*, och arrièr-gardet af öfverste *Linderstedt*. Så ovant det är att se konungasöner draga i härnad till sjös, så van var dock hertig *Carl* vid detta element. I vaggan stor-amiral, uppvexte han under ständig öfning i navigationens vetenskaper, så att han ganska tidigt på egen hand kunde förfärdiga sjökartor. År 1766 öfvade han sig i sjöväsendet såsom chef på fregatten Sofia Albertina. År 1768 gjordes ett exercis-tåg med galèren Löwen, och 1779 anförde han den stora sjö-expeditionen med 6 linieskepp och 3 fregatter, som kryssade i Nordsjön, då hertigen uti verkställighet och aktning satte den af konungen utarbetade beväpnade neutraliteten. Följden har visat nyttan af dessa kunskaper, och huru denne prins med Carla-namnet förenar Carlars vett och hjeltemod. Skada, att hans mor ej upplefvat dessa ärorika tider, ty hon misstänkte honom alltid för inskränkt snille; fastän han, genom flere uti sjelfva läroåren författade skriftliga arbeten, sökte öfvertyga henne om motsatsen. Ja, detta misstroende gick så långt, att då prins Carl en gång på drottningens befallning i hast uppsatte ett bref öfver ett sjelfvaldt ämne, ville hon påstå att hans kavaljer öfverste *Schytte* hjelpt dertill, fastän denne försäkrade att han ej en gång kände dess innehåll, då prinsen arbetat inom sluten dörr i sitt kabinett. På sådant sätt utarbetade prinsen äfven sammandrag både af allmänna och svenska historien, hvilka han tillställde drottningen, jemte en historisk afhandling om konung Carl XII, efter

anekdoter, hvilka han hört af de herrrar och män som tjent under denna hjelte. Således har han från sjelfva ungdomen öfvat sitt snille, och hvad kan icke väntas af en prins, som vid denna ålder fann sitt största nöje i att läsa Telemaque?

Förenämnde sjö-rustning, jemte konungens mediationsförslag till fred med Porten, retade ryska hofvet till myndig frågan om det förras ändamål och tvärt afslag på det sednares tillbud. Frågan besvarades med nödvändigheten att besörja rikets säkerhet och handelns skydd. De yttrade hotelserna besvarades med värdighet. Denna ton hade kungen alltid bibehållit mot sina grannar, som formaliserat sig öfver hans krigs-anstalter, serdeles 1787, då ryska hofvet gjorde påminnelse emot finska truppernas sammandragning under kejsarinnans resa till Cherson. Sedan major *von Morian* återkommit från Petersburg med eftertänkliga depècher, föredrog konungen detta med mera uti rådets plenum den 22 Maj, med begäran af dess yttrande, om man skulle med vapen i hand fullfölja denna negociation, eller uti stillhet afbida ryska hofvets beslut. Riksrådet baron *Carl Sparre* tillstyrkte det sednare, och talade mycket mot alla krigs-anstalter, såsom medförande stora utgifter och dessutom tjenliga att ådraga Sverige Rysslands misstankar och ovänskap, som framför allt borde undvikas. Riksrådet baron *Malte Ramel* yttrade samma tanka; men riksrådet grefve *Beckfriis* bevisade, att kronans värdighet och rikets säkerhet fordrade hastiga och kraftiga försvars-anstalter, i hvilket de öfriga rådsherrarne likaledes instämde. Riksråden *Carl Sparre* och *Ramel* förenade sig slutligen med de öfriga, så att krigsrörelserna beslötos genast af konungen, i stöd af ett enhälligt råds-betänkande, hvilket ses af protokollerna. Följande dagen, den 23 Maj, började med galèrernas utrustning, sedan flottans chef i Stockholm, öfverste *Ehrenbill*, flera timmar varit hos konungen i konseljen. Nämnda fartyg, byggda vid 1749, och sedan 1761

ställda under skjul på Djurgården, fordrade mycken reparation med diktning och drifning, så att det af vissa påstods, att de ej på 3 månader kunde göras brukbara. Men inom 18 dygn voro de, 28 till antalet, alla i sjön, då serskild afloppsbädd för hvardera blifvit inrättad. Tacklingen och utredningen skedde vid Skeppsholmen, som dertill försågs med en nödig bro längs hela östra sidan. Allt detta verkställdes med sådan skyndsamhet, att den 23 Juni voro de samtlige, tillika med 28 espingar och 28 kanonslupar med full ammunition och provision, alldeles segelfärdige. Sådant var alldeles emot de illasinnades uträkning. Man hade väl sökt hindra verkets drift, men de 3 à 4000 arbetarne uppmuntrades af konungens täta besök. Han eftersåg allt, och afhjelpte genast manskapets klagomål öfver bristande aflöning. Med nådigt tal uppmuntrades oförtruten flit hos arbetsfolket, som natt och dag afvexlade. Under konungens frånvaro i Carlskrona befordrades arbetet lika ifrigt af hertig *Fredrik*, som de dagarne hade befälet, och derföre ledsagades af konungens lätta dragoner. Vid återkomsten, den 2 Juni kl. 6 eft. m., for konungen genast till Skeppsholmen, och emottogs med gälla fröjderop af det uti galèr-skjulen arbetande manskapet, hvarefter konungen for dit öfver, betygade dem sitt välbehag, och tackade den just då närvarande hertigen. När galèrerne emot förmodan så hastigt blefvo färdiga, utspriddes af vissa, att de omöjligen kunde hålla sjön, utan skulle sjunka med folk och allt; för att dymedelst göra krigsfolket ovilligt till embarkering. Utaf galèrernes gistning under tak ville man äfven bevisa skadan af den i Carlskrona företagna nya dockebyggnaden, hvarmedelst skeppen skola hållas på torrt land; men sådant vederlades genom galèren *Seraphims* tillstånd. Denne hade nemligen mest legat i vattnet och fria luften, och var derföre så bristfällig, att den ensam behöfde längre tid till reparering än alla de andra tillhopa, så att den afgick först den

22 Juli. Dessa anstalter, så oförmodade som betänkliga, förfärade dock intet allmänheten, som utan fruktan såg ett krig med Ryssland. Man litade på andra magters biträde, och såg med nöje dagligen ankommande silfver-transporter, hvilka troddes länge kunna bestrida kostnaden. Dessa sades vara subsidier af *Ottomaniska Porten*, och utgåfvos för större summor än de verkligen voro. Vänskapen med *danska* hofvet troddes vara pålitlig, och man omtalte ett besök i Stockholm af kronprinsen, till hvars emottagande en och annan anstalt gjordes på slottet. Man trodde sig vara än mera säker, sedan Rysslands gamla anhängare, geheime-råderne *Schack Ratlau* och *Rosencrantz* vid samma tid lemnade danska ministèren. — *Rosencrantz* var i konseljen redan i Fredriks tid, men afskedades då drottning Mathilda blef mästare af regeringen. Hans slughet uti intriger afhöll drottning Juliana från hans återställande, så att han ej förr än af kronprinsen sattes till sina gamla embeten och styrelsen af marinen. — *Schack Ratlau* var dansk minister i Stockholm 1766, då han jemt omtalade sin åstundan efter stillhet. Allvaret härmed, af en herre vid hans ålder, kunde skäligen misstänkas, och detta besannades då han vid hemkomsten inträdde i konseljen. Vid det af Struensee tillställda upphäfvandet af nämnde råd förlorade väl Schack Ratlau sitt embete, men var tillika ansedd som en redlig man, som ej ville deltaga uti då förhatliga anstalter. Detta lof-ord förverkades billigt, när han med enkedrottningen ingick uti Carolina Mathildas förföljelse. Det var således underligt, att han kunde bibehålla sig vid kronprinsens tillträde af administrationen, helst det var just han, som uppsatt modrens skriftliga erkännande af obehörigt förtroende med Struensee. Detta hade hon undertecknat i tanka att frälsa dennes lif, hvilket han, efter Schacks utsago, förverkat genom en så förmäten bekännelse. Ja, Schack Ratlaus djerfhet gick så långt, att då den olyckliga drottningen uti sin förlägenhet tvär-

stadnade vid sitt namns underteckuande, fattade han hennes hand och fullbordade detsamma. Denna akt blef sedan grundvalen till drottningens äktenskaps-skillnad och grefve Struensees dödsdom.

Danska flottans utrustning och norska arméens sammandragning väckte ej heller något misstroende hos svenska folket, som litade på den de regerande emellan rådande vänskapen. Man styrktes än vidare i detta hopp, då det berättades, huru väl kronprinsen bemötte general *Duvall*, som konungen skickat att komplimentera honom vid hans ankomst till Norrige; samt att nämnde general beledsagade prinsen genom hela detta rike.

Vid samma tid som galèrernas utrustning började, fick äfven största delen af arméen uppbrotts-order, hvarefter de flesta infanteri-regementerna tågade till Stockholm med en hast, som väckte allas förundran, och visade frukten af konungens omsorg att föranstalta truppernas rörlighet.

Till besörjande af krigs-magtens nödiga behof förordnades en utrednings-kommission, under ordförande af riksrådet grefve *Hiärne*, en 70-årig herre, som alltsedan 1761 sutit i rådet, med båda sina konungars nåd och de ömsom rådande partiernas förtroende. Hela utredningen skedde med obeskriflig drift. Lifs-medel anskaffades i ymnighet; uti kronobageriet arbetades natt och dag med sådan force, att man äfven på sjelfva platsen uppförde ugnar. Ur artilleri-gården sågs framkomma en mängd nya stycken och vagnar, som tillika med en stor myckenhet ammunition och kulor inlastades på de till kronans bruk tecknade fartyg, mest finska och pomerska. Allt uträttades med en ordning och drift, som upplifvades af konungens ofta närvaro. Utrednings-kommissionens åtgärd befordrades mycket, då baron *Munck* blef en af dess ledamöter. Denne herres deltagande i affärerne var en följd af de två partiernas förening, hvilkas tvist länge delat hofvet och oroat konungen. Deras huf-

vudmän voro baron *Munck* och baron *Armfelt*, hvilka båda egde konungens nådiga förtroende, men sinsemellan täflade om företrädet. — *Adolf Fredrik Muncks* fader var öfverst-löjtnant i Finland och af gammal adel, men så fattig, att denne hans son vid första ankomsten till Stockholm hade sitt underhåll hos en med modren besvågrad skräddare, och ansågs göra stor lycka, när han blef page. Fastän han ej i föräldrarnes hus haft någon uppfostran, skickade han sig i sitt nya kall så väl, att han af konung Adolf Fredrik redan 1768 antogs till kammar-page. Samma post fick han hos konung Gustaf, som i anseende till hans stadgade väsen och raska utseende fattade för honom synnerlig nåd, och gjorde honom snart till kornett vid adels-fanan. Vid revolutionen 1772 följde han konungen öfverallt, och hade mycket förtroende. Sedermera befordrades han efter hand till major vid adels-fanan och förste hof-stallmästare. År 1778 sökte konungen att ytterligare befordra hans lycka genom ett rikt gifte med fröken *Ahlströmer*, *Sahlgrens* dotterdotter och arfvinge till all dess stora förmögenhet. Men hon besvarade konungens nådiga proposition med underdånig begäran att få gifta sig sjelf, och fastän konungen till friherre-värdighet upphöjde hennes farbröder *Patrik* och *Clas Ahlströmer*, voro dessa dock ej serdeles villige att befordra detta äktenskap. År 1781 blef herr Munck ståthållare på Drottningholm, hvilket embete han utöfvade med en ordning, som gjort honom der för hofvet omistelig och af länets allmoge älskad. Saknaden af uppfostran ersättes genom ett naturligt förstånd, och driftig verksamhet gör honom till den bästa utförare af alla företag som fordra ordning och tillsyn. Sträng och rättvis tål han inga snedsprång, och håller dem i tukt, som ingenting hafva att befara då de göra sin pligt. Hushållare med ordning besörjer han alla utgifter och håller alla löften. Om ett häftigt sinne någon gång förorsakar en oskyldigs oförrätt, drager han ej i betänkande att sådant

upprätta, och man vet, att då embets-sekreteraren på Drottningholm förledt honom till en obillig resolution, ersatte han i tysthet bondens lidande, men afstraffade eftertryckligen sekreteraren. — Baron *Gustaf Mauritz Armfelt*, son af general-majoren baron *Magnus Armfelt*, landshöfding i Åbo, har njutit all den undervisning, som tillhör hans stånd och vilkor, så att han med förvärfvade insigter ökat en naturlig qvickhet. Han blef såsom officer vid gardet känd af konungen, som för honom fattade den utmärkta nåd, hvilken stiftat en verklig vänskap. Detta har gifvit baron Armfelt första rummet i konungens förtroende, och dem emellan verkat en familiarité, som väckt det afundsfulla hat, som alltid följer en sådan lycka. Denna stadgades, då han 1783 blef öfverste-kammarjunkare och var konungen följaktig på resan till Italien. Hans glada umgänge och muntra snille, förenadt med utmärkt smak i dramatiska nöjens anställande, tjente till att lätta konungens, stundom af regerings-bekymmer tryckta sinne; men just detta tjente till smäde-ämne för dem, som utropade konungen såsom endast sysselsatt med nöjen och spektakler, hvilket än vidare ökades, då baron Armfelt 1786 fick öfverstyrelsen af operan. Detta nya ämne för konungens nåd minskade intet Munckens andel deri, fastän han, såsom positiv och rättfram, stundom mindre behagade än Armfelt, som mera polî och större hofman, närmare passade för konungens milda och artiga väsende. Häraf uppkom missförstånd de båda herrarne emellan, och Munckens missnöje brast fullkomligen ut, då baron Armfelt 1787 blef öfverste för Nylands infanteri. Häröfver harmsen ville han nedlägga alla sina embeten och resa utrikes. Kungen, som ej ville förlora en pålitlig vän och redlig embetsman, sökte tillfredsställa honom på bästa sätt, så att han, när hettan satt sig, blott skiljde sig vid majors-beställningen, med 20,000 plåtars ackord. Detta gräl hade, som sagdt är, delat hofvet emellan bådas vänner. På Munckens sida voro general *Toll* och

generalen baron *Taube* de förnämsta. Sistnämnde baron Taube, öfverste-kammarjunkare, general-major i armeen och chef för lätta dragonerne, har alltid haft mycken del i kungens nåd och förtroende, samt i följe deraf både ledsagat hertig *Fredrik* på den utrikes resa han 1776 anträdde, till skingrande af missnöjet öfver hindradt giftermål med fröken *Ferssen*, samt 1778 varit sänd till konungen af Preussen, rörande det då med enke-drottningen uppkomna missförstånd. Han hade äfven blifvit riks-marskalk 1788, om han velat det emottaga. — Bland baron *Armfelts* tillgifna utmärktes stats-sekreterarne *Schröderheim* och *Carleson*. Den sistnämnde troddes mest befordra flere oförtjenta adelsmäns upphöjelse i krigs-tjenst och åtskilliga värdige ofrälse mäns förtryck, såsom styresman för krigs-expeditionen, samt kunde ej med likgiltigt öga anse *Tollens* förtroende i dessa ärender, hvarföre han äfven haft nog skicklighet, att i Tollens förutnämnde instruktion af den 14 Nov. 1786 få inryckt i 8:de §:n ett uttryckligt förbud, att direkte eller indirekte anmäla tjenste- eller befordrings-mål. — *Elis Schröderheim* har för sin person mycken del i konungens nåd. Sådant grundas dels uti en ungdoms-tillgifvenhet, sedan fadren, biskop *Schröder*, var konungens lärare i religionen; dels uti sonens egen skicklighet och lätthet att arbeta, förenade med ett glädtigt lynne och fintligt snille, hvarmedelst han både lättat konungens möda och skingrat hans bekymmer. Med snabba steg gick han till stats-sekreterare vid inrikes-expeditionen; men hans lycka är ej förenad med hushållning. Hans släta finanser göra honom ofta förlägen om tillgångar, hvilka ej just äro att berömma, men hvilket, såsom ännu värre är, skrifves på dens räkning som lemnar honom sitt förtroende, och följaktligen ofta väckt folkets missnöje. Bådas sätt att föredraga har mången gång verkat beslut tvärtemot konungens afsigt, som aldrig vill någons förfång. Det var således ej utan skäl, om allmänheten mindre väl ansåg

baron *Armfelt* och hans vänner, hvilka äfven rönte yttersta ovilja af aristokratiska partiet, som åter alltjemnt sökte *Munckens* vänskap. — Vid påsk-tiden 1788 var mycken likhet att denne herre skulle ensam behålla platsen, då baron Armfelt hade gifvit kungen någon anledning till missnöje; men i förlitande på hans nåd ej ville foga sig till vederbörlig summission, utan gjorde åtskilliga anstalter att lemna hofvet och sätta sig ner i Finland. *Schröderheim*, som fruktade att denna ruptur skulle skada hans lycka, öfvertalade baron Armfelt att söka kungens tillgift, hvaruppå följde en fullkomlig försoning och en af kungen sedermera medlad förlikning båda medtäflarne emellan. Den 27 Maj nästföljande blef förste hof-stallmästaren *Munck* utnämnd till landshöfding i Upsala, ett embete som öfver 2 år varit ledigt, och hvartill kungen efter riksdagen 1786 gerna upphöjt kansli-rådet *Elers* som ofrälse, om han vågat på sådant sätt stöta adeln. Vid midsommars-tiden kungjordes, att konungen den 27 December 1778 upphöjt herr *Munck* till friherre-värdighet, under hvilken heder hans båda bröder nu blefvo inbegripne, och den 4 påföljande Juli befordrades han till president i kammar-revisionen. Detta kollegium rönte snart en förnyad rörelse genom denna driftiga förman, så att man fick se ett kammar-revisions-råd lika sysselsatt till räkenskapers öfverseende som en extra kammarskrifvare. Hans ordning och rättvisa har dock det eftertryck, att kollegii ledamöter intet finna att påminna vid en så oförmodad som ovan styresman.

Den 7 Juni blef gardet mönstradt af riks-rådet *Carl Sparre*, då allt manskapet visade en munter hurtighet samt en glad beredvillighet, så att flere som genom en 30-årig tjenstetid voro berättigade till afsked, ändock begärde få följa sin kung och för honom våga lif och blod. Ja, en gammal karl, som för sina i pomerska kriget undfångna blessyrer hade rätt till dubbelt underhåll och tjenstefrihet, sade sin största belöning vara

tillåtelsen att få strida med och för sin kung. Sådane tänkesätt voro allmänna hos soldaten, som glädtigt lemnade hustru och barn; men bland officerarne hördes i tysthet ett annat språk. Dessa herrar, alla förnäma, merendels rika och vanda att utan möda skörda frukten af sina köpta sysslor, lemnade ogerna sina beqvämligheter och sina nöjen. Inom hela korpsen rådde dessutom ett gäsande missnöje, länge underblåst af aristokraterne, men nyligen utbrustet af följande anledning.

Då hofvet 1785 vistades på Drottningholm, skedde från drottningen en betydlig stöld af juveler och specie. Deribland var en hop svenska dukater af smålands-guld, kända af sin vanliga egna stämpel. Vid samma tid hade en förnäm herre vid hofvet köpt en häst af baron *Henric Sparre*, kapten vid gardet, och betalt den med förenämnde mynt-sort. Med dessa dukater lät baron Sparre liqvidera en räkning på värdshuset. Värden rapporterade genast till ståthållaren att han fått missänkta penningar; en hemlig undersökning anställdes, och mera upplysning sades vara vunnen än man åstundat. Kungen, bevekt af ett par unga fröknars förbön, lofvade fadren förlåtelse och lät nedtysta saken. Man sökte förmå drottningen till förklarande att det förlorade endast varit förlagdt; men hon ville ej dymedelst gifva nytt ämne till försmädelse, utan förklarade endast, att hon återfått det förlorade, och kungen sökte nedtysta allt prat om denna ledsamma sak. Någon tid härefter lemnade grefve *Stackelberg* sin kavaljers-beställning hos kronprinsen, och öfvergaf alldeles hofvet. Baron *Henric Sparres* ovänner, som med afund sågo honom stiga i kungens nåd, försummade ej att om honom utprida vanhedrande rykten, hvilket bland hans embets-kamrater väckte allmänt knot. Detta onda ökades vidare af Sparrens uppförande mot en sin vän, kapten *Ehrenhoff* vid enkedrottningens regemente. Denne hade afrådt honom att till misstankars ökande företaga en ämnad resa åt lands-orterna, samt

derefter tillfälligtvis yttrat sig på ett kaffehus, att baron Sparre gjort illa som ej följde hans råd. Denna välmening lönades med otack, i det baron Sparre, efter återkomsten, såsom ryktes-utspridare anklagade honom hos kungen, hvilken befallte öfversten baron *Pheif* att från regementet utstryka kapten Ehrenhoff, hvilket äfven åtlyddes efter några invändningar. Denna händelse gaf anledning till den 1786 på riddarhuset väckta frågan, om tjensten icke inbegripes under »välfärd«, som uti regerings-formen hvarjom och enom tryggt försäkras, och således ej utan ransakning och dom borde någon afhändas; hvilket konungen med *ja* besvarade. Den lidande Ehrenhoff blef snart tillfredsställd med 1000 plåtars pension, för att resa till Frankrike. Men då han dessförinnan af baron Sparre fordrade vanlig satisfaktion, och sådant vägrades, blefvo gardes-officerarne ännu mer uppretade och ville ej med Sparre hålla tjenstgöring. Chefen, general-majoren *Aminoff*, underrättade konungen om denna oreda, med föreställning om nödvändigheten af baron *Sparres* skiljande från regementet, i anseende till den i gäsning bragta esprit de corps, hvars ledsamma följder han under en lång tjenstetid utrönt. Kungen åter tyckte, att hans nåd för baron Sparre borde tjena till fullkomlig justifikation och hålla vederbörande i respekt; men när de, sådant oaktadt, sammansatte sig att i korps till konungen inlemna ett eftertryckligt memorial, fann kungen för godt, att om hösten 1786 sända baron Sparre till Rom, hvarifrån han i November 1787 återkom till Stockholm, då det gamla grälet förnyades. Konungen, just stadd på hemresan från Danmark, uppehöll sig flere dagar på landet, för att innan sin ankomst till staden få saken bilagd. Detta försöktes af öfver-ståthållaren riks-rådet *Sparre;* men officerarne voro orygglіga i sitt beslut, sedan de först frågat, om hans excellens talade med dem å embetets eller slägtskapens vägnar, då de i förra fallet ej ville utlåta sig om en sak, som de

redan för ett år sedan förklarat sig öfver hos kungen. Men då riks-rådet sade sig blott agera baron Sparres anförvandt, svarade de sig vilja af samfäldte medel gifva honom ackord för kompaniet, för att väl bli af med honom. Han deremot låtsade sig vilja försvara sin heder på kavaljers-manér, men fann dock för godt, att på general *Aminoffs* tillstyrkan, hos honom underteckna sitt afskeds-memorial, hvarefter han satte sig ned i sin födelse-ort, Småland, hvarest han alltsedan lefde i stillhet. — Så hastigt försvann baron Sparres hopp om den mest lysande lycka, hvilket dock grämde honom mindre, än förlusten af ett tilltänkt giftermål med en fröken *von Otter*, riks-rådet *Beckfriis'* syster-dotter. Hvad som fulländade hans fall var hans oförsigtighet att, under hemresan, i Braunschweig nyttja konungens kredit, för att handla hästar af köpmän, hvilka ej ville länge vänta på betalning, utan förmådde enke-hertiginnan att direkte derom skrifva till kungen, som häröfver förtretad undandrog baron Sparre sin nåd och öfverlemnade honom åt sitt öde. Detta oaktadt kunde konungen ej annat än misstycka gardes-officerarnes myteri; dessa åter voro stolta öfver regementets åtgärd vid revolutionen, och inbillade sig att konungens hela bestånd berodde af dem.

Följande våren tog general *Aminoff* afsked från öfverste-löjtnants-, det vill säga chefs-embetet vid gardet, och efterträddes, i kraft af högt förtroende, af hof-marskalken baron *Bror Cederström*, hvilken vunnit konungens nåd derigenom, att han aldraförst svarade »ja» den 19 Aug. 1772, då gardets biträde äskades och alla officerarne voro villrådige. Eljest var han af en slägt, som af gammalt hållit ryska partiet, samt varit missnöjd med detta konungahusets upphöjelse, och sådant till den grad, att farmodren, riks-rådinnan *Cederström*, aldrig uppvaktade det nya hofvet. Baron *Bror Cederström* var nu blott kapten vid det regemente, till hvars chef han utnämndes; derföre togo alla de äldre kompani-cheferne, och deribland

två hans farbröder, afsked; hvilken rörelse än mera retade det förra missnöjet. Detta ökades ej litet, när konungen, vid samma yppade ledighet, till major vid gardet befordrade majoren vid sitt eget värfvade regemente, baron *Carl von Blixen*, en käck och rask herre, hvars stränga disciplin och noga exercis ej anstod dess högvälborna underhafvande. Sådant med mera verkade mycket ondt, och bidrog äfven till finska kampanjens misslyckande; ty under utrustningen hörde man gardes-officerarne allmänt säga, att dem förutan kunde konungen ingenstädes komma, hvilket språk äfven hördes bland de sedan tillkomne officerarne af landt-arméen.

Den första af dessa trupper som hit ankommo, var en del af lif-regementet, bestående af lif-kompaniet och de af hertig Carl inrättade dragonerna, hvilka ryckte i läger på Ladugårdsgärdet den 12 Juni. Befälet öfver detta manskap hade hertigen, såsom regementets öfverste, uppdragit åt majoren *Lagerhielm*. Detta gaf anledning till en katastrof, som bådade följande ledsamheter.

Grefve *Nils Cronstedt*, öfverste-löjtnant vid lif-regementet, förmente sig under hertigens frånvaro berättigad att befalla äfven den utkommenderade delen deraf. Han antydde derföre major Lagerhielm vissa order, dem denne ej trodde sig förbunden att lyda, hvarföre grefve Cronstedt antydde honom arrest tillika med auditören *Battram*, som ej ville utlemna regementets handlingar. Denna vanvördnad för hertigens bud beifrades; grefve Cronstedt arresterades, och dömdes af general-krigs-rätten att för subordinations-brott arkebuseras. Domen fastställdes i rådet och kungjordes den brottslige, så att blott dagen för exekutionen skulle af konungen utsättas, och allt detta inom första hälften af Juni månad. Denne grefve Nils Cronstedt hade såsom kavaljer hos hertig *Carl* vunnit prinsens synnerliga nåd, hvarigenom han befordrades till öfverste-löjtnant vid lif-regementet framför dess ma-

jorer och åtskilliga äldre ryttmästare. Denna lycka hade så uppblåst hans naturliga högmod, att han lät sitt häftiga lynne råda, samt glömde sin pligt mot en furste och välgörare, hvilken han äfven visade otacksamhet. Ty hertig Carl hade ej allenast lemnat honom den sig förlänta kungsgården Sundbyholm på lätt arrende, utan äfven nästan årligen eftergifvit det mesta, i anseende till öfverklagad brist i afkastningen. Detta oaktadt gaf han till svar på hertigens vänliga föreställning om deltagande i husbehofs-bränneri-kontrakterne, att han aldrig gick ifrån sin föresats att neka. Detta gjorde han icke allenast för bostället och kungs-gården, utan gjorde äfven allt sitt till för att afhålla Södermanlänningarne från att uppfylla konungens åstundan i detta ämne. Oaktadt dessa skäl till missnöje, tog dock hertigen öm del uti grefve Cronstedts olycka, hvarföre han från flottan, under segel vid Ösel, tillskref konungen ett bref med kraftig förbön för grefvens lif, och anförde de skäl som kunde befordra hans förskoning, tilläggandes som bevekande medel till konungens bifall, att denna begäran torde vara den sista hertigen gjorde uti en ställning, då han gick att för kung och folk uppoffra sitt eget lif. Detta för prinsens ädla hjerta så hedrande bref öfverlemnades i afskrift till hertiginnan, som meddelade det till grefvens fru i ett ganska nådigt och tröstande handbref. Hertigen skref äfven sjelf till honom, ej som en stor prins, utan som en öm vän, beklagade sig sjelf som en oskyldig orsak till denna olycka, och försäkrade om fortsättning af sin nåd med återställandet af gammal vänskap. Ingenting hade varit naturligare än, att grefve Cronstedt flytt till kungens nåd, som säkert stått honom öppen; men i stolt förhärdelse afbidade han sitt öde, hvilket vid kungens resa till Finland så afgjordes, att döds-straffet förvandlades till fängelse på 20 år och 1 dag, hvarefter han till Warbergs fästning affördes under anständig bevakning. Denna fångenskap förkortades dock

ansenligen, ty Cronstedts frihet var det första hertig Carl utbad sig efter sjöslaget. Han har sedan fått behålla Sundbyholm, men den förverkade tjensten, som kostat honom nära en tunna guld, gafs åt Lagerhielm, till hvars förfång han den förut erhållit.

Efter Lif-regementets detachement var Östgöta infanteri det första regemente, som ankom till Stockholm den 14 Juni. De hade från vanliga exercis-mötet uppbrutit, utan beredning till ett förestående fälttåg, och kammarjunkaren *Jernfeltz*, hvilken som major förde befälet, lät dem göra en så forcerad marsch, att manskapet vid genomtågandet af staden knappt orkade lyfta sina matta hufvuden mot konungen, som två gånger passerade förbi för att helsa på regementet. Denna tröttsamma marsch, under starkaste hetta, kostade lifvet på en hel hop soldater, som dogo i lägret. Den 15 om aftonen ankom Södermanlands regemente sjöledes från Mariefred, dit det tågat från mötes-platsen Malmköping. Landstigningen skedde vid Munkbron; men natten tillbragtes under bar himmel, emedan trossen för motvind blifvit efter, hvarföre gardets tält sedan nyttjades tills de egna framkommo. Uplands och Dal-regementerna anlände följande dagarne, och d. 18 Juni tågade Westmanlands regemente genom staden, anfördt af hertig *Fredrik*, med mycken ståt. Man beundrade prinsens möda och kostnad för detta sitt regemente, medelst att förse det med utvaldt folk och bekläda hela spelet med sitt dyrbara livré. Första bataljonen af Nerikes och Wermlands regementen slöt denna truppernas samling, och infördes den 19 Juni af regements-chefen, generallöjtnanten grefve *Meyerfeldt*. Alla dessa regementer täflade med hvarandra i snygghet och färdighet. En tyst och stilla lefnad af så mycket samladt folk visade svenska soldatens värde, då hvar och en är en hederlig man uti sin hemort, och förtjenar allmän aktning för goda seder. Alla syntes nu muntra och glada, utan den rusiga

yrsel, som gör den värfvade soldatens mod. Alla märktes villige att följa kungen och möta fienden.

Så många och skyndsamma durchtåg i sjelfva vårtiden voro väl besvärliga för landtmannen, men verkade intet missnöje, och allt aflopp utan klagan.

Den 15 Juni beságos de nyss ankomne Östgötarne af drottningen, som förde kronprinsen med sig i en öppen vagn, och den 17 Juni beságs alla de på Ladugårdsgärdet varande trupper af konungen, företrädd af sin hela stab till häst, med ordonnanser, drabanter och lätta dragoner. Alla regementerna stodo i parad, då kungen passerade dem förbi tillika med hertig *Fredrik*. Drottningen och kronprinsen åskådade detta från en höjd, hvarefter de båda äfven passerade hela linien, då lika honnör gjordes. Uti lägret fördes befälet af generallöjtnanten baron *Siegroth*, hvars innehafvande Södermanlands regemente är ett af de bäst öfvade och utrustade i hela arméen, samt försedt med sitt eget fält-artilleri af 4 kanoner med serskildt dertill afdeladt manskap. Dessutom har han till officerarnes danande dervid inrättat en art academie militaire, samt gifvit årliga belöningar för afhandlingar i krigs-vetenskapen.

Helsinge regemente var det aldra första som hit ankom från arbets-kommenderingen på Haga och Drottningholm, för att genast vid utrustningens början dertill göra handräckning. Detta manskap, som kamperade dels på Skeppsholmen, dels på Djurgården, förenade med götiska kroppskrafter götens mod och redlighet. En af dem besvarade min fråga om det ej föll honom betänkligt att gå i fält: »Nej, jag fruktar ingen fara, det värsta är redan gjordt: jag har skiljt mig vid hustru och barn.» Samma regemente var ock det första som gick ombord, några dagar före midsommars-afton, då de andra trupperna embarkerade på galèrerna, sedan deras tross förut blifvit inlastad på transport-fartygen och manskapet två nätter sofvit på geväret

under bar himmel, utan att finna sådant besvärligt. Förenämnde dag gingo äfven 1200 man af gardet samt den härvarande delen af enke-drottningens regemente ombord på galèrerna, och hela embarkeringen skedde dels på Skeppsholmen, dels på Djurgården, under ett på eftermiddagen infallande oväder af dunder och blixt med slagregn och hagel, som gjorde ett förfärligt nederlag i trädgårdar och krossade många fönster. Detta ansågo de vidskeplige för ett elakt omen, men soldaten för ett godt tecken, emedan vädret låg mot fienden.

Samma afton var stor cour, hvarefter konungen och hertig *Fredrik* gingo ombord i ett ganska vackert väder, för att göra sitt första fälttåg. Detta var just på den 23 Juni, samma dag då *Gustaf II Adolf* först landsteg på tysk botten och började det för Sverige så ärofulla som fördelaktiga tyska kriget, biträdd af en adel, som aldrig svek fosterlandet och öfverheten. De flesta utrikes ministrarne voro på couren; men den preussiske allena följde med ned till sjön. Kungen, företrädd af alla kavaljererna och följd af alla damerna, förde vid handen drottningen, som på venstra sidan beledsagades af hertig Fredrik. Näst efter kom hertiginnan, förd af kronprinsen. Det qvarblifvande gardet formerade haye öfver Logården till Kungsbryggan, hvarest konungen tog ett ömt afsked af den i tårar badande drottningen, samt omfamnade sin gråtande son och den bedröfvade hertiginnan. Han steg derefter i en slup, som roddes längs Skeppsbron, hvarest en mängd folk af alla stånd och åldrar under tårar och välsignelser önskade en lycklig resa. Konungen steg ombord på sitt vanliga rese-skepp Amphion, och hertig *Fredrik* på jakten Esplendian, båda till ankars under kastellet.

Ganska sent om natten ankom prinsessan, som flera månader varit utrikes för att taga i besittning det tyska riks-stiftet Quedlinburg, som 1787 tillfallit henne efter hennes möster, prinsessan *Amalia* af Preussen, och

hvarthän hon anträdt resan om hösten derefter. Hon for genast ombord till kungen och återkom i land på morgonstunden, hvarefter drottningen straxt besöktes. Emedan Amphion ännu midsommars-dagen låg qvar för motvind, hade konungen der besök af kronprinsen och hertiginnan. Han omfamnade sin son med ömmaste rörelse och de orden: »Jag skulle ändå en gång få se dig, min Gustaf.» Den sista skiljsmessan var den svåraste för prinsen, som då ändtligen bad om tillstånd att följa med, och vid afslag på denna begäran var alldeles otröstlig. Mot aftonen gick konungen till segels med knapp vind, för hvilken orsak man måste utbogsera galèrerna, hvilka natten derefter lågo för ankar vid Fjäderholmarna, hvarest manskapet, under betygande af den muntraste hurtighet, endast voro otåliga öfver dröjsmålet. Artilleriet, hvartill blifvit antagna en mängd trossdrängar, hvilka uti ett eget läger kamperat på gärdet, fördes ombord på serskildta fartyg, likasom lif-regementets detachement och lätta dragonerna, för hvars hästar man på skutorna inrättat ordentliga stall.

Allt detta verkställdes med en skyndsamhet och ordning, som visar fördelen af de anstalter, hvilka ej öfverläggas på torg och källare. En dubbel utrustning af rikets hela krigsmagt till lands och vatten, utan hinder för handel och sjöfart, hade knappt låtit sig göra i något annat rike inom den korta tiden af två månader.

Konungen hade helst lemnat hertig *Fredrik* qvar i Stockholm, för att bevaka rikets säkerhet; men då han nödvändigt ville gå ut med sitt älskade regemente, blef han, genom ett mycket grannt öppet bref af den 19 Juni, kallad att draga i härnad vid konungens sida, utan att få något serskildt befäl sig uppdraget.

Alla dessa anstalter skedde så hastigt och snällt, att de missnöjda knappt fingo tid att sansa sig. De underläto dock ej att gräla öfver rikets blottställande för Rysslands öfverlägsenhet i krigsstyrka, och att förespå

olyckliga följder af detta företagande, då likväl de förra krigens olyckor mera härrörde af *svenska* stämplingar, än af *ryska* segrar. Några hviskade med lömskt förtroende, att aldrig skulle kung Gustaf återkomma med lifvet; allmänt sades, att drottningen vid hans afresa stod på stranden som en efterlemnad enka; ja, somliga voro nog oförskämde att säga, det de *Svenske* borde få stryk. Bland officerarne hördes ett allmänt tal, att intet krig skulle blifva af. Så troddes ock nästan allmänt, ehuru på olika grunder; ty man hoppades, att Ryssland skulle sättas i förlägenhet och nödgas uppoffra allt för fredens vinnande. Detta var med anledning af ryska rikets svårighet att utföra turkiska kriget, som, lyckligt eller olyckligt, likväl alltid var förderfligt för landet. Till detta krigs utförande hade landets hela styrka blifvit dragen åt Krim, hvarest Potemkin ville vinna ära och segrar; så att de svenska gräns-orterna voro alldeles utblottade, ja, till och med stycken och ammunition bortförda ifrån dervarande fästningar till Petersburg. Sådant hörde jag af kapten *De la Myle*, som affärdades till ryska hofvet med ultimatet. Då han den 7 Juli reste genom Fredrikshamn höll man just på att hjelpa dess förfallna jordvallar, på hvilka inga dugliga kanoner funnos, och som endast försvarades af 500 man, hvilka dock den 8 Juli förstärktes med 1 bataljon infanteri, 1 kompani artilleri och 10 kanoner. Wiborgs goda fästningsverk voro ej i bättre försvars-tillstånd, och hela dess besättning utgjordes af 400 invalider. Gränsen bevakades af en bataljon jägare, och i landet funnos blott 800 man i små detachementer, utom 1000 man infanteri, 500 kossacker, 4 kompanier lif-grenadierer och storfurstens kuirassier-regemente om 600 man, som i dessa dagar afmarcherade från Petersburg. Man litade äfven på den oenighet, som delade ryska hofvet och alltid har skadlig verkan på operationerna; ty det är noga bekant, huru kejsarinnan lemnat furst *Potemkin* ett för-

troende, som gjort honom enväldig öfver både hennes person och hennes rike. Denne herre, född af en liten adelig slägt, hade nog lycka att 1772 ur kejsarinnans enskildta nåd uttränga furst *Orlow*, som deruti succederat grefve *Poniatowsky*, nuvarande konungen i *Polen*. Den hastiga rupturen af detta års freds-kongress med Turken, säger kungen i Preussen, härleddes ifrån Orlows otålighet att för egna angelägenheter återvända till Petersburg, dit han dock ankom för sent, emedan Potemkin redan segrat, hvarefter *Orlow* afskedades från kejsarinnans förtroende, med en årlig pension af 200,000 rubel. År 1774 blef Potemkin, såsom varande general-adjutant, grefve, och 1776, för kejsarinnans skull upphöjd till tysk riks-furste, samt på en gång hedrad med svenska serafimer-orden, danska elefant-orden, och preussiska svarta örns orden. Till hjelp uti sin trägna tjenstgöring hade han nog förtroende att konstituera en annan, med bibehållande af sin egen förmåns-rätt. Den förste var herr *Soritsch*, som från garde de corps befordrades till general-major, och, i anseende till sin innehafvande post d'honneur, vid konungens besök i Petersburg 1776 hedrades med stora korset af svärds-orden; men då han ville göra Potemkin intrång i dess magt och myndighet, snart blef dispenserad från sitt innehafvande höga förtroende. General Soritsch berömmes eljest såsom en ganska hederlig karl, och slutade med en ärofull död, då han som en hjelte stupade vid stormningen och eröfringen af Oczakow. Till efterträdare uti Potemkins förtroende hos kejsarinnan, fick han herr *Lanskoy*, som i anseende härtill blef, såsom tjenstgörande kammarherre hos kejsarinnan, vid konunga-mötet i Fredrikshamn hedrad med kommendörs-bandet af nordstjerne-orden. Lanskoys lycka förkortades af döden, sedan han förstått att så använda de få år han stått i nåd, att kejsarinnan af hans arfvingar till sig inlöste för 2,000,000 rubel de dyrbara saker, hvarmed hennes frikostighet be-

gåfvat denna gunstling. Den verkliga vänskap kejsarinnan hyste för Lanskoys person, gjorde att hon sörjde hans förlust till sådan grad, att nödvändigheten att skingra hennes svårmodighet anses för en orsak till den lika kostsamma som fåfänga tauriska resan. Furst Potemkin har för sin räkning öfvertagit styrelsen af ryska krigsväsendet, samt till sitt namns förevigande utfört Krims inkräktning, midt under fredens lugn och tvärt emot traktaters helgd. Till försäkran af denna eröfring har han föranstaltat Chersons anläggning, hvilket, tillika med de nya ländernas befolkande af europeiska kolonister, uttömt Rysslands kassor och utblottat dess innevånare. Allt detta oaktadt hafva de anlagda nybyggena så föga lyckats, att kejsarinnan, vid genomresan af dessa länder, knappt såg annat folk, än hennes talrika svit och den stora armé, som underhålles till beskydd för detta nya, så kallade rike, och hvilket i fredstid medför lika kostnad som ett helt krig. Då nu dessa Potemkins anstalter ådrogo Ryssland ett nytt krig med Ottomaniska Porten och halfva Europas afund, ökades än mera det hat, som de små, och den afund, som de stora hyste emot honom. Hans uppförande i sin enskildta lefnad bidrog äfven icke litet till denna fiendskap. Ty utom den asiatiska prakt, som råder i hans lefnad, hushåll, byggnader och nöjen, på bekostnad af rikets förmögenhet, uppför han sig emot de förnäma med en despotisk stolthet. Af åsyna vittne har jag hört, huru rikets högsta herrar, hvilka innehade sina värdigheter långt förr än Potemkin kunde hoppas sin lycka, uppvakta vid hans levér, sedan de hela timmar väntat på företräde, då de med underdånigaste vördnad ses buga sina grå hufvuden mot jorden, utan att denna vizir knappast bevärdigar dem med en nick. På sådant sätt bemöter han alla ryssar, men är mera höflig mot utländningar, af hvilkas insigter han tror sig kunna draga någon nytta. Alla Potemkins fiender hålla sig till storfursten, som af egna

vänner eger ett stort anhang, så att han genom denna förenade styrka lätteligen skulle störta Potemkin, om icke kejsarinnans fall vore derifrån oskiljaktigt. När Potemkin for åstad att taga befälet år 1787, hade han likväl den försigtigheten att söka vinna försoning med storfursten; och denna prins tyckes vara nog ädelmodig att uppoffra sitt enskildta missnöje för det allmännas välfärd. Parti-agget tystnade således vid krigets faror, hvarutinnan ock framlyser långt större ädelmod än våra magnater pläga visa, då de alltid betjenat sig af det allmännas elände till vinnande af egna fördelar, och mer än en gång uppoffrat en stor del af riket för att beherrska det öfriga. Till bevis härpå tjenar Norriges afsöndrande ifrån Magnus Ericssons och Carl Knutssons spira, historien om Unions-konungarna och Gustaf Wasas söner, samt fredsverket efter Carl XII:s död.

När krigs-rustningarne kommit rätt i gång lät konungen notificera danska ministern grefve *Reventlau* att sådant skedde till säkerhets-mått emot Ryssland. Detta kommunicerade denne genast med ryska ministern grefve *Rasumowsky*, som derefter, den 16 Juni, till konungen inlemnade en ganska förgriplig not, hvaruti han från majestätet vädjade till nationen och alla dem som i riksstyrelsen del hafva, gjorde en otidig skillnad emellan konung och undersåtare, samt försäkrade svenska folket om ryska kejsarinnans vänskap och tillgifvenhet. Den 23 Juni blef detta besvaradt uti en af grefve *Oxenstierna* undertecknad deklaration, hvilken genom ceremoni-mästaren *Bedoire* tillställdes grefve Rasumowsky, och innehöll, att man efter ett så obehörigt steg ej längre kunde anse honom för minister, samt att han förverkat alla sina rättigheter, då han så vida öfverträdt sin skyldighet. Grefve Rasumowsky antyddes att derföre ej vidare visa sig på hofvet, och att med det snaraste lemna riket, hvartill han svarade sig böra afvakta sin öfverhets befallning.

Denna grefve *Andreas Rasumowsky* är son af den i ryska hof-historien så bekante *Kirila Rasumowsky*, född i Ukrän, hvilken enligt *Mansteins* berättelse, såsom chorgosse i kejsarinnan *Annas* hof, medelst sin vackra röst charmerade prinsessan *Elisabeth*, så att hon begärde honom i sin tjenst. Häruti hade han avancerat till kammarjunkare, när Elisabeth år 1741 bemägtigade sig sin faders thron. Rasumowsky fick då i uppdrag, att uti prinsessans förra hotell till förvar emottaga den späda kejsaren och dess olyckliga föräldrar. Sedan blef han genom den nya kejsarinnans nåd grefve och fältmarskalk, samt omsider hetman för kossackerne, då detta gamla embete för hans skull åter upplifvades. Ja, det gick omsider så vida, att kejsarinnan Elisabeth, till att freda sitt vid en annalkande ålderdom ömmande samvete, med denne herre ingick ett hemligt äktenskap. Fältmarskalken Rasumowsky, som ännu lefver vid ryska hofvet uti stort anseende och hög ålder, hade dessförinnan varit gift och blifvit far till flera söner, bland hvilka förstnämnde grefve *Andreas Rasumowsky* är en af de yngre. Han var rysk minister i Neapel 1784, under konung Gustafs vistande dersädes, då han, på sitt hofs befallning, på allt sätt uppvaktade konungen af Sverige, hvilken, i anseende till hans personliga egenskaper och stora insigter, för honom fattade sådan nåd, att när ryska ministern *Markow* år 1786 på konungens föreställning rapellerades, i anledning af dess försök att blanda sig i riksdags-ärenderna, hvilket kejsarinnan då ej fann för godt att offentligen gilla, blef grefve *Rasumowsky* på konungens begäran transporterad hit från legationen i Köpenhamn, såsom minister plenipotentiär. Här uppförde han sig med mycken värdighet i lefnaden och slughet i embetet; visade sig stolt på hofvet och höflig i enskildtes hus, samt hade täta spel-sällskaper med hof-marskalken baron *Düben* och regerings-rådet *Zibet*. Af hof-herrarne voro baron *Munck* och baron *von Essen* de enda, med hvilka han hade

något umgänge. Krigs-rustningarne såg han från sina fönster, och truppernas läger for han ofta förbi, samt visade dervid en ovanlig höflighet, i det han helsade på officerarne. Sedan hofvet var honom förbudet, affekterade han att visa sig på promenader och offentliga ställen. Efter krigets utbrott fortfor han på lika sätt, och då de eröfrade ryska flaggorna voro uthängda från slottet, infann han sig bland åskådarne på borggården. När man omsider utrönte hans täta konferenser med oppositions-partiet, antyddes han att på viss dag afresa, till undvikande af större olägenhet.

Denne herre har varit en af de skadligaste ministrar, som någonsin varit vid svenska hofvet, och man har af hans stämplingar rönt de svåraste skakningar. Hans post ansågs af gammalt såsom en faveurs-beställning, i anseende till dess dubbla appointement, och de större summor ryska ministern hade att disponera till korruptionens utförande, och för hvilka ingen redogörelse kunde fordras. Dessa medels betydlighet kan slutas deraf, att general *Keith*, såsom befälhafvare i Wiborg, på ett enda år vågat 23,000 rubler, endast till spioners betalande. Hvad fordras icke då till ett helt partis förnöjande? — Näst ryska beskickningen i Warschau var således den i Stockholm den förmånligaste, och till dess bestridande underhölls här ett fullkomligt kansli, bestående af legations-råd, legations-sekter, titulär-råd, translator och aktuarie. Med denna talrika stat gick ändtligen grefve Rasumowsky ombord den 11 Augusti, då han sjelf besteg en präktigt utredd jakt, och dess svit två andra kronofartyg, för att anträda resan till Lübeck, såsom repressalier för baron *v. Nolkens* affärdande genom Polen. Den 15 Aug. låg grefven ännu qvar vid Dalarön, såsom det sades för motvind, då han nyttjade tiden att göra bekantskap med dervarande ståndspersoner. Den 21 Augusti lade han i land uti Wisby för sjösjuka skull, hvilken dock försvann vid land-

stigningen, så att han i full välmåga kunde promenera kring staden, hvarvid Gottlands tillstånd och försvarsverk noga efterfrågades. Häröfver började borgerskapet knota, och då det föreslogs grefven att till ledsamheters undvikande låta ledsaga sig af en artilleri-officer, svarade han, att han heldre blottställde sig för allt, än underkastade sig något utseende af bevakning. Då grefven äfven yttrade sin föresats att utresa till landets beseende, gjorde folket ansökning hos landshöfding-embetet, att denna farliga resande måtte bortskaffas. Major *Dubordieu*, som kommenderade transporten, blef af flere allvarligen påmint att fortsätta kosan. Om natten var stort sammanlopp af folk utanför grefvens qvarter, hvarest man ej vågade upptända ljus i hans egna rum. Värden hotades med husets förstörande, om dessa obehagliga gäster längre herbergerades. Sådant påskyndade resan från Wisby, den 22 om eftermiddagen. Den 26 Aug. söktes åter land i Carlshamn, hvarest grefve Rasumowsky uppförde sig mera försigtigt och bemöttes mera höfligt. Emedan jakten behöfde någon reparation, bodde han några dagar i ett lotshus vid hamnen, och visade sig blott den 31 på en promenad genom staden, hvars magistrat offererade några förfriskningar, och hvars borgmästare *Cervin* är af en slägt som alltid figurerat uti Mösse-partiet. Den 3 September fortsattes kosan till Lübeck, dit grefve Rasumowsky lyckligen ankom, fortsättande resan till Wien, hvarest han kort derefter gifte sig med en rik grefvinna *von Thun*. — De vid ryska hofvet, som ogerna sågo ett fast olägligt krig med Sverige, blefvo högst förbittrade på grefve Rasumowsky, hvars intriger påskyndat dess utbrott, så att hans egen bror, generalen, förklarat sig för hans största fiende. De ryska handlande, som i stöd af traktaterna hade sina varulager i Stockholm, och dymedelst alldeles utestängde våra egna från handel med Rysslands produkter, fingo tillstånd att med all beqvämlighet afyttra sitt förråd och

indrifva sina fordringar, hvarefter de helt höfligt affärdades med ryska legationen. Denna flyttning gick dem nära till hjertat; ty de äldre voro här alldeles bosatte, och de yngre mest uppfödde i Sverige. Deras ansökning att vinna burskap kunde ej beviljas, såsom gjord vid en tid, då ett förestående krig ej tillstadde deras antagande. Så gick det till i Sverige. I Ryssland annorlunda.

Så snart kejsarinnan fått underrättelse om hvad som händt ryska ministern i Stockholm, blef den svenska ministern i Petersburg antydd att genast fara sina färde. Denne herre, baron *Fredrik von Nolken*, hvars far beklädde samma embete vid krigets början 1741, hade sjelf varit vid ryska hofvet sedan 1773, och under tiden gift sig med en liffländsk grevinna *von Manteufel.* Under denna kostsamma beskickning hade han förtärt all hennes förmögenhet, och alltid uppfört sig med hofvets bifall och sin konungs nöje. Dess ministeriela förrättning vid krigets början blef straxt ämne för de missnöjdas tadel, och de välmente men okunnige trodde, att han, genom oriktiga uppgifter om Rysslands krigsstyrka, hade förledt kungen till ett så vådligt steg som fiendtligheternas begynnande. Anledningen till denna förmodan låg isynnerhet i Rysslands öfvermagt till sjös, emedan här tillförene blifvit berättadt, att der fattades sjöfolk till flottans besättning och skickliga officerare till dess befäl. I detta mål var likväl baron von Nolken utan skuld. Han hade insändt en riktig lista på ryska flottans styrka, med detalj öfver dess bestyckning och besättning, fastän man här icke fann för godt att sådant kungöra. Bristen på manskap var till någon del verklig, nemligen att besätta den flotta som var ämnad att qvarblifva i Östersjön, och det torde äfven hafva blifvit slätt beställdt med den besättning som var ämnad för Medelhafvet, om man ej haft tillgång på en mängd engelsmän, till förstärkning af de till sjöväsendet mindre skickliga

ryssarne. Ministern och sekreteraren vid svenska legationen i Petersburg fingo tillsägelse att afresa, antingen sjöledes från Cronstadt eller landvägen genom Polen. Det förra kunde icke ske, ty ehuru man bjöd 10,000 rubel, kunde intet neutralt fartyg erhållas för denna transport till svensk hamn; man måste således besluta sig för det sednare. Legationen afreste från Petersburg den 14 Juli. Vägen togs genom Pleskow och Polotzk, med största möda, i anseende till den starka solhettan, och största obehaglighet, emedan krigs-manifestet mot Sverige nyss var afkunnadt, hvaraf hos den grofva menigheten blifvit väckt en stor förbittring. All olägenhet afböjdes dock genom den medhafvande officeren, som lemnade det resande herrskapet den 14 Juli, då gränsen passerades. Här var man väl på polsk botten, men saknade rysk polis. Usla vägar voro högst besvärliga, och resan kunde blott fortsättas med judiska formän, som voro skamlöst dyra. Uti hela Polen märktes en allmän förbittring emot ryssarne, och blott i Lithauen kunde man med lätthet hafva värfvat en hel armé, af dem som voro beredvilliga att angripa så besvärliga grannar. Den 7 Augusti kom baron von Nolken till Warschau, hvarest den ryska lyd-konungen ej ville tillåta honom företräde. Bland de stora märktes mycken gäsning, men tillika röntes en sådan ostadighet, att flera af dem som då yttrade motvilja för ryska regeringen, sedermera visat sig densamma tillgifna. Den 15 Augusti uppvaktades kungen af Preussen i Liegnitz. Han yttrade mycken vänskap för kungen af Sverige samt deltagande i rikets väl. I alla preussiska länder var folkets önskan: »att deras kung måtte hugga på de fördömda ryssarne». — Sedermera fortsatte ministern resan öfver Berlin och Stralsund till Sverige.

De uti Ryssland varande svenskar blefvo med hårdhet fördrifna. Svenska konsuln *Binborg* i Wiborg blef i största hast kallad till Petersburg, och derifrån huf-

vudstupa affärdad till Polen, utan att förut om sådant underrättas eller tillåtas att rangera sina affärer, förse sig med res-pengar, och taga afsked af hustru och barn, hvilka med hus och hem måste lemnas till fiendens diskretion. Vid krigets början blefvo alla svenskar, som ej voro i tjenst eller borgare, på ett fiendtligt sätt ur städerne bortkörde; alla åt polska sidan. Det gick värst till i Riga, hvarest alla svenskar, till och med handtverks-gossar, blefvo utan att något veta på rådhuset uppkallade, och genast derifrån med vakt bortsläpade, utan att få medtaga det nödvändigaste. Dessa fattiga flyktingar måste sedan till en stor del tigga sig fram, för att nå sitt fädernesland, hvilket de uti all sin nöd dock välsignade, liksom de vid befrielsen från ryska vakten på Curlands gränser enhälligt ropade: »lefve Gustaf III!»

Bland utmärktare svenskar var baron *Axel von Nolken*, löjtnant vid Konungens regemente. Han hade 1786 följt sin farbror, ministern, till Petersburg, och der genom sin dans och figur charmerat en greflig fröken *Münick*, med hvars hand och hjerta tillika vanns en stor förmögenhet. Kort före krigets början hade han, efter ett års besök hos sina föräldrar i Skåne, återkommit till Petersburg, men måste med de andra genast lemna Ryssland och i Mitau afvakta sitt afsked ur svenska tjensten, innan han tilläts återkomma till sin grefvinna. En annan svensk skulle gerna hafva följt baron von Nolken till fäderneslandet, nemligen unga *Sprengtporten*. Honom hade fadren tvärtemot konungens förbud tagit med sig till Ryssland, hvarest han var mycket missnöjd med fadrens tjenstgöring, sägandes att farfadren aldrig gift sig, om han vetat att någon af hans efterkommande skulle tjena Ryssen. Han hade äfven farit tillbaka, om ej fadrens stränghet hindrat honom. Säkert skulle han blifvit välkommen i Sverige, hvarest han såsom farbrodrens arfvinge kan vänta en ansenlig egendom.

Så snart fiendtligheterna utbrustit, blefvo alla i ryska hamnar befintliga svenska skepp konfiskerade, hvaraf 27 stycken togos allenast i Riga. Besättningarne gjordes till fångar och inpackades uti fästningar, sedan manskapet blifvit rent af utplundradt. Detta tillfogade svenska köpmän mycken skada, medelst förluster af skepp och gods, samt gaf anledning till försmädelse deröfver, att kungen ej med afstyrkan besvarat den från Stockholms börs genom öfver-ståthållaren gjorda förfrågan om handels-anstalternas inställande på Ryssland. Såsom man hade bordt kunna inse, var detta i så fatta omständigheter icke rådligt för kungen, som derigenom skulle i förtid hafva röjt sina afsigter med krigsrustningen.

Sedan konungen med hertig Fredrik passerat den vid Hangö-udd liggande flottan, och der haft konferens med hertig Carl, om bord på Amphion, anlände han till Helsingfors den följande dagen eller den 2 Juli, vid samma tid som galér-eskadern och transport-fartygen efterhand framkommo till samma hamn. Allt manskapet mådde väl, men de fleste hade af ständigt sittande fått svullna ben, hvilket dock försvann, så snart folket fick rasta sig på landbacken.

Uti Helsingfors mötte straxt tidningen om de i Savolax började fiendtligheterna, och om härjandet i Carelen vid slutet af Juni månad. De missnöjda påstodo, att detta våld blifvit öfvadt af i rysk drägt förklädda svenskar, hvilka af öfverste *Hastfehr* till den ändan voro utskickade, och att de kosack-drägter, som dervid blifvit nyttjade, voro förfärdigade af skräddaren *Lindblad* i Stockholm, som derföre blifvit hedrad med Direktörs titel. Det förra var en orimlighet; ty vederbörande kunde aldrig vänta, att den vid ett sådant tillfälle nödiga hemlighet skulle iakttagas af de många som i ett slikt företag måste deltaga. Det andra var en osanning; ty Lindblad erhöll sin titel, för sin skicklighet att ar-

beta för kungens person, i synnerhet vid dennes sista resa till Danmark.

I anledning af dessa händelser ansågs nu kriget börjadt, hvarefter de vid gränsen stående finska regementerna begynte agera. Öfverste-kammarjunkaren baron *Armfelt* besatte nu passen öfver Kymmene elf, och brigad-chefen baron Hastfehr ryckte fram att blokera Nyslott.

Emedlertid hade en nödvändig grannlagenhet att ej göra första hugget, beröfvat svenska flottan en fördel, som aldrig står att återvinna. Ändamålet med sjöutrustningen var att hindra ryska flottans ankomst till Medelhafvet, och dymedelst förekomma den då från tvenne sidor angripna Portens fall. Man skulle derföre söka delo med den just nu i Östersjön utlupna ryska eskadern. Denna, bestående af 3 skepp om 108 kanoner, 1 om 80, 1 om 60 och 2 beväpnade lastdragare, anträffades den 22 Juni vid Dagerort. Hertig Carl affärdade genast fregatten Thetis att fordra salut af den kommenderande ryska v. amiralen *v. Dessin* för svenska flottan, som fördes af konungens bror. Amiralen, som låtsade ej veta af att konungen i Sverge hade någon bror, trodde sig ej skyldig att salutera svenska flaggan; men sände likväl en officer att tillbjuda detta för hertigens person. Den utskickade emottogs af stor-amiralen i full uniform, som med myndighet svarade, att ingen salut för Svea rikes arffurste och ryska kejsarinnans frände kunde sättas i fråga; men förklarade, att den borde gifvas för svenska flaggan och dess stor-amiral. Den ryska officern, häpen öfver denna oförmodade allvarsamhet som bådade eftertryck att utkräfva sin rätt, återvände till sin amiral, hvarefter alla svenska skeppen gjordes redo till anfall och endast väntade signal. Ryska amiralen, som såg sig och sin flotta oundvikligen blifva ett byte för svenska öfvermagten, fann derföre rådligast att gifva den äskade saluten med 15 skott, som af hertigen med 8 besvara-

des. Denna oförmodade höflighet eller rättare sagdt foglighet, som ryckte ur händerna det bästa tillfälle, förargade hertigen på det högsta, så att han ej kunde afhålla sig ifrån att tydligen yttra sitt missnöje. *Von Dessin* sökte sedermera sauvera sin respekt, medelst att förklara, det han saluterat hertigens person, utan att påminna sig det sådant bordt ske af hela flottan och med hela laget. Denna så olyckligt undsluppna flotta var det som sedan från Köpenhamns redd ofredade våra kuster och hindrade vår sjöfart, samt skadade vår handel. För denna orsak förklarade konungen in pleno plenorum den 3 Februari 1789, att han begått ett hufvudfel, då hertigen ej blifvit beordrad att bemägtiga sig v. Dessins eskader, hvarmedelst ryska öfvermagten i Östersjön blifvit förekommen och danska hofvet torde funnit nog betänkligt att deltaga i kriget. Så skadlig verkan kunna de bästa lagar hafva, så snart de ej äro passande till närvarande tider, och i så fatta omständigheter nödgades konungen menagera den paragraf, rörande krigs förklarande, som till all olycka af gammal vana var i regeringsformen införd.

Sedan konungen vid Hangö-udd underrättat hertigen om krigets början, uppbragtes först i Juli de två ryska kadett-fregatter, som exercerade under estländska vallen. Fördelen vid detta byte bestod förnämligast, utom två goda skepp, uti om bord varande proviant, ammunition, tackel och tåg, som tjente till god resource under följande tids behof af dessa persedlar. Båda fregatterne, Jaroslaw om 32 kanoner och Hector om 22 kanoner, gjorde genast tjenst till svenska flottans förstärkande, och nyttjades äfven uti sjöslaget. Officerarne och kadetterna, som presenterades för konungen i Helsingfors, blefvo tillika med manskapet inlagde på Sveaborg, och alla på det bästa bemötte. — Den 11 Juli blef flottan på redden vid Helsingfors förstärkt med den från Carlskrona kommande eskadern af två 70- och två 60-

kanon-skepp samt två fregatter under befäl af öfverste-löjtnant *Eneschöld*, som hade om bord hela Kronobergs och Jönköpings, samt en del af Elfsborgs och Vest-götha-Dahls regementer, inalles 3,000 man. Sedan hertigen haft en slutlig konferens med konungen, afgick flottan åter den 14 Juli, för att möta den då från Cronstadt utlupna ryska hufvudflottan, och den 17 Juli stod det för hertig Carl så ärofulla sjöslaget vid *Hogland*, som återställde svenska flaggans heder, och visade svenska knektens mod, då befälets efterdöme ej saknas. Allt berodde af hertigens närvaro, ty utan denna hade man knappast vågat något, och kanske förlorat allt. Det split, som gäste hos landt-arméen, hade äfven ingifvit sjö-officerarne betänklighet att slå den vänkära ryssen; men då man den 17 Juli om morgonen hade den ryska flottan i sigte, sammankallades befälet, hvarpå hertigen allvarsamt föreställde dem nödvändigheten att bortlägga allt politiskt gräl, samt skyldigheten att göra sitt bästa. Derefter utfärdades order till batalj med denna slutmening: »Ingen lefvande som kan föra befäl stryker flagg». Ryska flottan, ett skepp om 108 kanoner, 8 om 74 kanoner, 8 om 64 kanoner; en fregatt om 36 kanoner, 5 om 32 och en om 28 dito, utom 2 bombkitsar, en bestyckad lastdragare och 3 transportskepp, stod under befäl af amiral *Greigh* och 3 konter-amiraler. Svenska flottan, under förutnämnde befälhafvare, bestod af ett skepp om 70 kanoner, 3 om 68, 11 om 60 kanoner; en fregatt om 44 och 4 om 40 kanoner, 3 repeter-fregatter om 38, 22 och 18 kanoner, 1 jägare om 32 och 2 om 26 kanoner, samt jakten Esplendian med 18 nickor. — Ryska flottans befäl, förlitande på sitt grofva artilleri, började på långt håll att skjuta med kartescher, hvilka öfverhöljde hafvet med ett mordiskt regn, och dymedelst fredade svenska skeppen från den förödelse de skulle gjort på närmare afstånd. Det är bekant, att ryska amiralen hade order, att, ko-

sta hvad det ville, bemäktiga sig hertigen. Han angrep derföre vår stor-amiral med 3 sina största skepp. Svenska chefs-skeppet Gustaf III om 68 kanoner, försvarade sig mot denna öfvermagt med obegriplig styrka, så att striden liknade de fordna höfdingarnes envig. Om nu hertigen, såsom några säga, ryckt för långt fram och blottställt sig för denna våda, souteneradc han detta Carlasteg med Carl den XII:s hjeltemod. Ingen man om bord svek sin höga chef; allt hvad lif och anda hade arbetade, så att sjelfva presten langade krut; ty här, så väl som på de andra skeppen, bortskjötos alla de färdiga skott, som vid stridens början vanligen uppläggas, så att man oupphörligen arbetade med nyas tillredning. Hertigens beslut att segra eller dö var så oryggligt, att allt var redo till krutkammarens antändande, ifall man blifvit öfverväldigad. Midt ibland tusende dödar stod hertigen orörlig på skansen, och rökte sin pipa med all trygghet, utan att häpna vid åsynen af den i en sjöstrid rådande fasa, och detta på ett ställe, hvarest han var för faran mera blottställd än den ringaste soldat. Biträdd af den ålderstigne amiralen grefve *Wrangel* anstaltade han om allt, med sådan våda, att en karl förlorade hufvudet genom en kanonkula, just på det stället som hertigen ett ögonblick förut hade lemnat. Flagg-majoren öfverste-löjtnant *Nordenschöld* och skepps-chefen major *Klint* gjorde allt sitt till att underhålla elden och uppmuntra folket. Allt detta hjeltemod oaktadt hade dock utgången blifvit vådlig, om ej skeppet Wasa, fördt af öfverste-löjtnanten grefve *Baltzar Horn*, hastat till undsättning och lagt sig emellan de stridande amiralernas eld, samt vidare blifvit biträdd af skeppet Fäderneslandet, fördt af öfverste-löjtnant *Kuylenstjerna*. Detta frälste 2 ryska skepp, som redan strukit men ej hunnit bemannas, och hvilka nu måste lemnas för att rädda hertigen, som sjelf är mera värd än en hel flotta. Wasa höllt redligt ut, fastän båda befälhafvarne grefve *Horn*

och flagg-kaptenen *Fust* dödligt sårades genom förlusten af hvar sitt ben. Första officeren blef då en ung löjtnant *Lagerstråle*. Till honom lemnades befälet af den döende *Horn* med de orden: »Du skall svara mig inför Gud om flaggan stryks». Denne yngling gjorde allt hvad till honom stod för att verkställa chefens yttersta vilja, så att han redligen försonade hvad han vid stridens början hade brutit medelst att dölja sig för faran. Hertigen blef bevarad; stridens förlopp och utgång är i öfrigt bekant. *Greigh* slogs som en kapare, *Carl* som en hjelte, och svenskarne som Caroliner; ja, äfven med dessas förtröstan, ty då skotten började smälla och genom ovanan en allmän fruktan uppväcktes hos de vid kanonerna ställda soldaterna, knäföllo de med tårar, gjorde andäktig bön, och uppstodo med en frimodighet som sedan aldrig svigtade. Detta tjenar till bevis för konung Gustaf II Adolfs satts, att »den bäste kristen är den bäste soldaten». Det felades ej heller ryssarne hjeltemod, om eljest deras machinlika orörlighet så kan kallas. *Greighs* yttrande är märkvärdigt, och ställdt både för hans och vår nation; nemligen att ryssarna slogos som lejon, svenskarna som engelsmän. Hans rapport ger svenska artilleriet det beröm, att bättre soutenerad eld har aldrig varit sedd. Det ryska deremot fanns tämmeligen slätt serveradt, så att många kulor drunknade på vägen, fast nog för många hunno fram, hvilket kunde ses af våra sönderskjutna skepp. Största fördelen af de ryska skottens ovisshet röntes, när hertigen lät alla skeppen vända i hvars andras kölvatten, hvilket blottställde allas akterspeglar för att inskjutas. Detta vederfors sjelfva ryska amiral-skeppet, så att kajutan blef alldeles förderfvad. Mindre skada än vanligt röntes äfven, när svenska skeppen, i anseende till fiendens läge, beskjötos långs åt däck.

Svenska sjöfolket hade aldrig förr varit i elden, och bestod endast af infödda; det ryska hade till en stor

del gjort sjökriget mot turken, och var starkt blandadt med erfarna engelsmän. Ryska flottan hade öfver 300 kanoner flere, och alla svårare, än den svenska. Ryska skeppen hade fördelen af vinden, som oftast låg så på de svenska, att deras halfva botten blottades för skott. Under begge de attacker, som denna dag föreföllo, kunde de ryska skeppen ligga stilla, då de svenska måste hållas i ständig rörelse. Under striden öfvade ryssarne sitt vanliga mordbränneri medelst nyttjande af eldkulor. Härigenom uppstod brand på skeppet Äran; men som dock lyckligen släcktes af löjtnant *Brandt* vid konungens regemente, som fattade en häst-balja och vältrade öfver elden. På hertigens skepp funnos efteråt flera fastsittande konkavekulor med fyrverks-satts, som ingen verkan hade gjort. När hertigen lät hos amiral Greigh göra påminnelse emot detta bland hyfsade folk obrukliga nidings-verk, svarades, att sådant vore skedt utan vederbörandes vetskap. Vid tillfälle af denna beskickning sade herr Greigh, att de svenska skeppen sågo ut som fregatter; men sköto som tredäckare, samt att deras artilleri gjorde »en helvetes eld». — Vid slagets början kom skeppet Hedvig Elisabeth Charlotta fiendtliga flottans ledare så nära, att handgemäng kunde börjas, då ryska skeppet blef så tilltygadt, att det innan kort var satt utur försvars-tillstånd. Två andra ryska skepp blefvo så förderfvade, att de under bataljen måste bogseras utur linien och sedan af fregatter släpas till Cronstadt, hvarest deras sönderskjutna vrak intyga ryska flottans lidande; fastän sjelfva förlusten döljdes medelst strängaste förbud att den omtala. Det nekades väl att något af de ryska skeppen förgåtts i slaget; likväl vet man med säkerhet, att ett linieskepp gick i qvaf under återtåget till Cronstadt, och af åsyna vittnen är mig berättadt, att ett skepp om 60 kanoner sjönk på sjelfva valplatsen. Detta blef först så förderfvadt i stäfven, att framdelen började sjunka, medan man ännu lika

friskt skjöt ifrån akterdelen: och när det ändtligen skulle gå till botten, lupo alla ryssarna upp på skansen, hvarifrån de med ett modigt hurrande bjödo verlden farväl. De omkommo alla, utan att någon bergades af det helt nära befintliga svenska skeppet, som under stridens hetta ej kunde fullgöra denna mensklighetens pligt.

Ryska skeppet Wladislaw, med 74 metall-kanoner och kopparbeklädt, eröfrades. Dess köl sträcktes 1777, då konung Gustaf, i Petersburg närvarande, deruti nedlade penningar, såsom vid sådana tillfällen i Ryssland är brukligt. När det i slaget bemannades af svenskarne, beskjöts det skarpt af ryska skeppen, hvilka dock ej förmådde hindra dess bibehållande. Detta skepp fördes af kommendör-kapten *Bergh*, född i Ryssland af norsk härkomst. Han tjente sig upp vid amiralitetet, bevistade sjökriget uti Archipelagen, samt hedrade sig uti slaget vid Tschesme 1770. Sedan uti slaget vid Hogland den olyckan händt honom, att en sprungen kanon illa skadat öfra däcket och sårat mycket folk, samt äfven tackel och tåg blifvit sönderskjutna, förlorade han ändtligen rodret, då han nödgades stryka flagg; men måste detta oaktadt uthärda laget af flera svenska fartyg, förbi hvilka hans eget redlösa skepp dref fram, emedan de för röken ej kunde se hans beslut att gifva sig. För öfrigt var skeppet väl behållet och ganska brukbart.

Största förlusten på svenska sidan var skeppet Prins Gustaf om 68 kanoner, fördt af öfverste-löjtnanten grefve *Hans Wachtmeister*, som hade om bord chefen för avant-gardet, öfversten grefve *Clas Wachtmeister*, den förres yngre broder och en käck sjöofficer, som vunnit ära i franska kriget både uti Amerika och West-indien. Nämnda skepp, omringadt af flere ryska, försvarade sig i det längsta. När den sönderskjutna akterdelen började sjunka, framfördes kanonerna åt andra ändan till jemnvigtens bibehållande. Allt motstånd oak-

tadt blef det likväl af ryssarna öfvermannadt; kunde för ogynnsam vind ej af svenskarne undsättas, och föll alldeles obrukbart uti fiendens våld, med båda de käcka grefvarne Wachtmeister och den om bord varande kommenderingen af Sprengportska regementet. I denna befanns en ung baron *Lave Beckfriis*, son af general-majoren *Beckfriis*, och som, knappt hunnen ur barnaåren, gjorde ett manligt inträde på hjeltars bana. Öfversten, grefve *Clas Wachtmeister* hade sagt vid sitt sista afseglande från Helsingfors, att ingen skulle få höra honom vara lefvande fången. Detta ämnade han äfven hålla, om ej krutkammaren tagit in så mycket vatten, att den ej kunde brinna, när brodren kom att tända på den. Sjöofficerare som varit närvarande, säga, att man skulle undvikit skeppets förlust, om chefen, efter rodrets sönderskjutande, dragit sig bakom linien, då skeppet nu i stället kom så långt fram, att det af fienden alldeles omringades. — Emedan grefve *Clas Wachtmeister*, såsom chef för avant-gardet förde vice amirals flagg, blef han i Ryssland ansedd med motsvarande traktamente, samt dessutom af kejsarinnan med utmärkt heder bemött. Konungen belönte sedermera hans tapperhet med kommendörs-bandet af svärds-orden.

Under sjö-slaget hördes kanonaden ganska väl till Helsingfors, hvarifrån konungen de dagarne hade rest att besöka gräns-orterna. Hertig *Fredrik*, som emellertid hade befälet, begaf sig till Ulrikasborg, en vid Helsingfors belägen fästning, för att derifrån åskåda hvad som kunde ses af det förevarande. Danska general-majoren *Mansbach*, sänd från den till Norge ankomne kronprinsen, för att komplimentera konungen, infann sig då med de öfriga herrarne hos hertig *Fredrik*. Det var han som först proponerade, att till undsättning affärda skärgårdsflottan, som låg segelfärdig på redden. Hertigen ville utfärda order härtill, men afhölls genom öfverste *Ankarsvärds* föreställning, att sådant ej var råd-

ligt, i följd hvaraf hertigen, rädd för ansvar i händelse af olycklig utgång, lät saken dervid bero. Så är allmänna berättelsen; men en oppositionens försvarsskrift säger, att *Ankarsvärd* gjorde förslaget, hvilket hertigen ej kunde bifalla, derföre att sådant afråddes af generaladjutanterne *Toll* och *Rayalin*, utan hvilkas tillstyrkan intet var tillåtet. Detta motsäges först af författarens påstående: att företaget var orimligt i lugnt väder, då afståndet emellan slaget och hamnen ej sådant ville medgifva. Men i sådant fall kunde ju förslaget icke passa den af författaren så berömda Ankarsvärd? — Sedan motsäges detta föregifvande deraf, att generalerne *Toll* och *Rayalin* oafbrutet bibehöllo konungens förtroende, hvilket knappast skulle hafva händt, om de vållat en sak som så högt väckte konungens missnöje, enär det efter återkomsten befanns, att man genom denna secours kunnat eröfra 4 redlösa skepp, hvilka bergades af fienden. Nämnde skärgårds-flotta består af 15 stora chebeker, af hvilka de fleste föra 26 kanoner och således äro icke obetydliga krigsskepp. De kunna alla nyttja segel och åror, så att rörelsen i lugnt väder icke är omöjlig.

Sedan flottorna tillbragt natten i hvarandras grannskap, gjorde den ryska om morgonen mine till förnyadt anfall, hvilket den svenska var redo att besvara. Men det stadnade å fiendens sida vid en blott bravade, hvilket för oss befanns rätt lyckligt, ty de flesta svenska skeppen hade ej tillräcklig ammunition för en ny batalj. Mycket väsen gjordes öfver denna brist på ammunition samt öfver saknaden af tillräcklige förråd på 36-pundiga kulor, hvarmedelst en hel hop kanoner varit obrukbara. Hela skulden sköts på general *Toll*, som haft konungens enskildta order att besörja utredningen. Men om felet hade varit hans, hade hvarken hertigen lemnat sådant obeifradt, eller kungen fortfarit med sitt förtroende. Dessutom är märkligt, att i förenämnde oppositions-skrift förbigås denna brist alldeles med tystnad. Ännu märkli-

gare är berättelsen, att general Toll efter slaget lät inventera förrådet på en fregatt som ej kommit i elden, hvilket då befanns vida mindre, än hvad det efter utgifne anordningar borde vara. Det är icke utan att Tolls förtroende misstycktes af den som dymedelst led intrång i sin detalj. Man minnes hvad försnillning general-amiralen *Trolle* upptäckte, och vet tillika huru långt partihatet kan gå. Kongl. sekreteraren *Ehrenstrahl* sade i rådet 1712, att »bättre vore, det ingen käft kom öfver till Pommern med grefve *Stenbock;* ty han vore för god *konungsk*». — Sedan ryska flottan afseglat till Cronstadt, återvände den svenska den 18 Juli till Helsingfors, dit konungen, som fått rapport om slaget, hastigt återkom. De höga brödernas möte på amiral-skeppet var obeskrifligt ömt, och konungen gladdes isynnerhet, att hertigen undansluppit så mycken fara med en lätt kontusion på benet.

Den 21 Juli hölls en högtidlig tacksägelse-fest. Från Amphion, hvarest konungen under sitt vistande i Helsingfors beständigt bodde, buros de eröfrade troféerne i procession till kyrkan, hvarest de vid altaret nedlades. Konungen höll sjelf ett tal, tackade hertigen, och berömde alla. Efter gudstjenstens slut dubbades stridens hjeltar till riddare, framför fronten af de på torget paraderande trupperna. Till belöning för sjö-statens tapperhet och till uppmuntran för landt-staten, stiftade konungen samma dag en ny värdighet inom svärds-orden, kallad Riddare med Stora korset. Detta hederstecken tilldelades hertig *Carl*, amiralen grefve *Wrangel*, kontre-amiralen *Linderstedt* som var chef för arrièr-gardet, kontre-amiralen *Nordenschöld* som var hertigens flaggkapten, öfverste *Modée*, chef på skeppet Hedvig Elisabeth Charlotta som började striden, och öfverste *Kuylenstjerna*, som var chef på skeppet Fäderneslandet, hvilket undsatte hertigen. Hela officers-korpsen vid amiralitetet befordrades en grad.

Uti Petersburg höll man vid samma tid tacksägelsefest för den seger man i samma batalj trodde sig hafva vunnit; då amiral *Greigh* tillika hedrades med andreæorden. Man var dock intet nöjd med hela befälet; ty amiralen anklagade åtskilliga skepps-chefer för det de brustit i sina skyldigheter under slaget, hvarefter de i häkte inmanades och ställdes under krigsrätt, som förklarade dem brottsliga. Kejsarinnan dömde tre af dem att såsom gemene tjena på samma skepp som de vid Hogland hade kommenderat, hvilket straff de hela sin lifstid skola uthärda: och den fjerde, att efter lika straff på en månads tid, varda ur krigstjensten förjagad. Dessas hustrur och barn benådades dock med hederligt underhåll. Sådant kan kallas rysk disciplin.

Den 22 Juli begrofvos uti Helsingfors med värdig heder och i samma grift grefve *Horn* och major *Fust*, hvilka bidrogo till hertigens undsättning, samt kapten *v. Horn*, som kommenderat fregatten Gripen. Den sistnämnde var ej svensk adelsman. Den förstnämnde var sonson af den general *Horn*, som försvarade Narwa, så väl när fästningen af *Carl XII* undsattes, som när den af *Czar Petter* eröfrades. Öfverste *Modée* höll ett vackert tal öfver grefve Horn, och lemnade den slagne hjeltens värja till hans unga son, som jemte fadren delat samma fara och sett hans blod rinna för fäderneslandet. Värjan tillställdes den ädle ynglingen, med påminnelse, att ett slikt fäderne-arf är stort, om det brukas i lika afsigt som hans; men hämnande, om han skulle vanslägtas.

Öfverste *Modée* hade sjelf varit med i sjöslaget, ledsagad af sin enda 10 års gamla son. För honom hade han ofta under resan berättat hvad som kunde hända uti ett snart förväntadt sjöslag. Då han vid den kritiska stundens annalkande frågade gossen, om han vågade stå vid fadrens sida och åskåda striden, var denne dertill färdig, och såg utan oro alla de gjorda mordiska

tillrustningarna; ehuru han något häpnade när kulorna började yra i segel och tåg. Fadren frågade nu om han, till bevis att han icke var rädd, vågade gå längs däcket till frambärande af några order; hvilket gossen hurtigt gick åstad att uträtta. Just i destamma blef för hans ögon dödskjuten en karl, som från spädaste åren varit hans vän och uppvaktare. Härvid blef gossen ömt rörd, förfogade sig bestört till fadren, och besvarade hans frågor om räddhåga, dermed, att han endast var rädd om sin far. Under hela den så häftiga som långvariga striden blef gossen sedan stående orörlig vid fadrens sida, utan att yttra minsta fruktan, ehuru folket stupade rundt omkring på alla sidor. När fadren sedermera presenterade detta hjelte-ämne för hertigen, utnämndes gossen genast till fändrik, hvarvid hertigen prydde hans hatt med sin egen kokard. Hvad kan icke väntas af de ädlingar, som så tidigt vänjas till hjeltemod? Hvilken ära för en far, att således dubbelt förtjena samtidens högaktning och efterverldens tacksamhet!

De i slaget sårade blefvo med möjligaste omsorg vårdade. Om deras skötsel under stridens hetta varit mindre ordentlig, kan sådant ej af någon tadlas, likaså litet som det, att ej alla kunde i ögonblicket förbindas. Erfarenheten visar att så både tillgått och tillgår vid alla sådana tillfällen. Att efter ankomsten i land ej alla till de sjukas skötsel vanliga beqvämligheter stodo tillreds, såsom på ett ständigt lazarett, utropades af de missnöjda såsom bevis om brist på alla anstalter; liksom ett grufligt väsende gjordes deraf, att ej alla de sårade läktes, utan att en hop af dem afledo. — De från striden återkomne voro muntra och glada. Sjelfva de sårade önskade blott att snart helas, för att få slåss en gång till innan året slöts. Men denna önskan gick ej i verket. I Sveaborg saknades både tillräckligt antal timmermän och nödig tillgång på materialier, för att med vederbörlig hast bota skeppens skador; hvilket eljest kunnat ske på fjorton da-

gar. Deremot hade ryska flottan ymnig tillgång för alla behof uti det nära belägna Cronstadt, hvarest dessutom en helt ny eskader låg segelfärdig och blott qvarhölls af brist på sjöfolk. Amiral *Greigh* behöfde således blott utbyta de skadade skeppen och flytta deras besättning, så kunde han inom ett par veckor paradera i sjön med en ökad styrka. Detta blef orsaken till ryska flottans följande öfvermagt, och tjenade till förevändning för alla vid arméen derefter utöfvade stämplingar. De andra missnöjde gjorde allenast elaka anmärkningar öfver den segrande flottans innestängande af den slagna. Mera kunniga sade, att ändamålet var för detta året vunnet, då ryska flottan ej kunde fortsätta kosan till Medelhafvet, hvilket konungen förbundit sig att förekomma. Den som med politiskt öga ville anse ställningen, fann lätteligen fåfängan att åuyo äfventyra något till sjös, när man till lands var satt ur stånd att verka genom befälets ovilja.

Den säkra vinsten af stridens framgång var Nationens ära och uppmuntran. Den förra befästades än vidare genom den färdighet manskapet visade i så ovana bragder, och dess villighet till deras förnyande om morgonen, sedan de, af mödan utröttade, tillbragt natten sofvande vid kanonerna. Den sednare röntes under den följande tidens vådliga belägenhet, då allmänheten, uppmuntrad af den återlifvade krigs-andan, trotsade faran och aldrig lät modet falla. Utländningen gjorde äfven rättvisa åt den svenska sjöstaten. Engelsmännen, ojäfviga domare i detta ämne, upphöjde stor-amiralens ära och de stridandes beröm med förtjusning. — Ibland dessa bör ej onämnd lemnas en ung fändrik *Ekholm*, befälhafvare på hertigens jakt Esplendian, som med hertigens order åtskilliga gånger under häftigaste bataljen passerade hela linien fram och åter i en liten slup.

Svea folks vördnad för det älskade Carla-namnet återlifvades i hela sin vidd, och hertigens hjeltemod blef

ämne för allas beröm, liksom hans ädelmod vann alla deras kärlek som vid dessa tillfällen nalkades hans person. Han njöt denna så stora ära med en hjeltes modesti och den dygdiges tillfredsställelse. Uti bref till sin ungdoms-lärare, vice amiralen *Nordenanckar*, säger han, att allt härrörde af Guds beskydd och officerarnes biträde; och till en viss officer yttrade han sig: »Att det är roligt hafva klädt blodig skjorta för sina fäders land.»

Det eröfrade skeppet Uladislaus eller Wladislaw ersatte mistningen af Prins Gustaf, helst det, utan någon hufvudsaklig skada, lätteligen blef iståndsatt. Dess förträffliga utrustning och rika förråder intygade Rysslands ofantliga kostnad på denna flotta samt amiral *Greighs* stora skicklighet vid all tings besörjande. Detta byte befanns dock medföra en oväntad skada, ty då den sjukdom, som sedermera yppade sig bland sjöfolket, isynnerhet härjade det manskap som lades om bord på de eröfrade ryska fartygen, troddes detta onda härröra af en dervarande elak luft, som förgiftat sjelfva provianten, helst de som spisat den i synnerhet voro lidande.

De ryska fångarne blefvo först transporterade till Åbo, och derifrån på flera fartyg förda till Sverige, under betäckning af en krono-jakt. Den 1 September anlände de till Stockholm, och debarkerade följande dagen, under tillopp af en talrik folkhop. Antalet af matroser och soldater uppgick till 980, alla stora och raska män; ty den tillämnade expeditionen till Archipelagen utgjorde sjelfva kärnan af ryska sjömakten. Fångarna förlades på Haga till arbete, med dagligt underhåll af 4 skill., och logerades i baracker hvilka till den ändan blifvit uppbyggde. De funno sig rätt väl i sin fångenskap, och roade allmänheten med dans vid lediga stunder; hvilket äfven drottningen en gång åskådade, hvarföre hon begåfvade dem med 100 R:dr. Deras lef-

nad var eljest tämligen beskedlig; fastän deras seder voro släta, hvilket fanns af folkets nästan allmänna veneriska smitta. Äfven är märkligt, att bland dessa krigsfångar upptäcktes åtskilliga förklädda qvinfolk, hvilka måste flyttas till barnsängs-huset. Officerarne, utom brigadieren *Bergh*, voro: en öfverste-löjtnant, en major, en kapten-löjtnant, 8 löjtnanter, 3 bataljons-löjtnanter, 4 fändrikar och 15 kadetter. Sedan desse någon tid med all heder blifvit i Stockholm underhållna, flyttades de till Upsala, hvarest kadetterne fortsatte sina militäriska öfningar. Någonting särdeles var, att alla dessa pojkar voro utmärkt fula, likasom att få officerare kände annat språk än det ryska.

De i Ryssland fångna svenska officerarne blefvo äfven väl bemötte. Men då några sökt olofligen afvika, blefvo de alla förlagde från Petersburg långt inåt landet, och en del uti Moskau. Åtskilliga gemena hade nog lycka, att, med äfventyr af lif och allt, sätta sig i frihet, och under största faror komma ur fiende land till Sverige; ty manskapets underhåll var uselt, fast ej annorlunda än det som vanligen bestås den ryska soldaten, dock odrägligt för svenskt folk.

Således var kriget allvarsamt begynt; men ännu intet krig förklaradt. Till en början hade konungen, straxt efter ankomsten till Finland, affärdat kapten *De la Myle* med ett ultimatum till ryska hofvet, hvilket den 12 Juli af svenska legations-sekreteraren *von Schlaff* öfverlemnades till ryska stats-ministern för utrikes ärenderna, grefve *Osterman*. Denna märkvärdiga deklarations slutmening var konungens fordran, att till ersättning för de af Ryssland vållade krigs-kostnaderna, med hvilka svenska folket ej torde betungas, återfå Karelen och Kexholms Län, så att Systerbäck skulle tjena till gränsskillnad; samt att grefve *Rasumowsky* skulle straffas för sitt obehöriga förhållande vid beskickningen i Sverige. Dertill lades Rysslands förbindelse, att antaga Svea Ko-

nungs mediation till fred med Porten, antingen enligt fredsslutet 1774, eller sakernas belägenhet före krigets början 1768. Härefter följde, till de främmande hofvens underrättelse, konungens på svenska språket författade deklaration, gifven Helsingfors den 21 Juli, hvaruti omtalas det ryska hofvets långvariga bemödanden att medelst oenighet störa lugnet i Sverige, dess anläggningar emot kungahuset, dess stämplingar med svenska undersåtare, generalen grefve *von Anhalts* resa genom Finland till dess undersökande, hans bemödanden att vinna dess invånare, och slutligen *Sprengtportens* öfvergång till Ryssland och *Rasumowskys* uppförande i Sverige, hvilket allt utvisar den rätt kungen hade på sin sida. Detta besvarades sedermera af ryska hofvet, som förnekade alla omtalta stämplingar, utan att dock vederlägga beskyllningen, samt uppvärmde den garanti af 1721 års regeringsform, som aristokratiens hufvudman så behändigt insmygt uti Nystadtska freds-traktaten, för att efter omständigheterna med utländskt biträde kunna kufva inländskt motstånd. Å sin sida anförer det Petersburgska kabinettet tvenne besvärspunkter emot konung Gustaf, nemligen: hans försök att förmå Liffländska adeln till resning, genom att försäkra några herremän om inträde i Svea rikes råd och lofva andra att hedras med serafimer-orden; samt hertig Carls från flottan utfärdade manifest till Curlands adel, med förslag att blifva antagen till deras hertig. Sistnämnde förebärande är så orimligt, att det ej förtjenar minsta aktning. Liffländska saken deremot är värd mera uppmärksamhet. Fastän de från denna sida gjorda propositioner torde vara ogrundade, voro de dock ej utan anledning, i en tid då ett allmänt missnöje herrskade der i landet. Genom inrättandet af den nya landtregeringen hade Lifflands gamla författning blifvit alldeles förändrad, och hvad värre var, borgareståndets rättigheter alldeles kränkta, medelst upphäfvan-

det af dess förnämsta friheter och förmåner. Det häraf uti städerna väckta missnöjet var vidare ökadt derigenom, att man vid kejsarinnans resa till Cherson, af dem, under namn af frivillig gåfva, utpressat stora penningsummor, hvilka blifvit fördelta efter hvar och en handlandes förmögenhet. Landet i allmänhet var dessutom plågadt genom ofantliga foror af krigsbehof ifrån Petersburg ända till Krim. Bönderna, suckande under herrskapernas tyranni, väntade med förtviflan på sin förlossning, och voro då färdiga att vid första skymt af bistånd nedgöra sina plågare. Till följd häraf lefde adeln uti en ständig fruktan för allmogens anfall, hvadan man ock i det längsta sökte för folket dölja svenska kriget, så att vid lifsstraff förböds omtala någon förväntad fiendtlighet från den sidan. En landstigning i Liffland, som vid denna tiden äfven här omtalades, torde således ej varit utan verkan; men något biträde af adeln var ej att förmoda. Dess välde äger för mycket beskydd under ryska regeringen, för att den skulle vilja underkasta sig Sveriges krona, under hvars skydd alla stånd äga lika rätt; då deremot Petersburgska hofvet gerna låter de stora uppäta de små, för att förtrycka dem gemensamt när så behagas.

Så väl i nämnda svar, som ock i ryska hofvets manifest till utrikes ministrar och dess krigs-kungörelse för egna undersåtare, råder en stil, som eljest aldrig brukas emellan krönta hufvuden, och framlyser en utmärkt bitterhet mot konungens person. Man brukar till och med ovett, och riktar allt emot konungen enskildt; då deremot nationen försäkras om all vänskap och välvilja, under det man emot svenska folket utöfvar allt det våld man förmår.

Häruti igenkännes tydligen grefve *Ostermans* ovilja mot Sveriges konungahus. Denne herre — son af den uti Ryssland först så myndiga men sedan så olyckliga grefve *Osterman*, som vid början af Elisabeths regering

måste luta sitt grå hufvud till stupstocken, — var för sin del nog lycklig att vid samma kejsarinnas död vara rysk minister i Stockholm. Efter svenska revolutionen blef han hemkallad, för att tillträda vice-kanslers-embetet, hvilket fadren fordom så länge och så väl beklädt. Under sitt sista vistande i Sverige hade han alldeles regerat mösse-partiet, och genom sina anläggningar tvungit hofvet att kasta sig i hatt-partiets armar, samma parti, som år 1756 så bittert förolämpat kungahuset. Samma grefve Ostermans stämplingar vid riksdagen 1765 hade verkat de förderfliga författningar, hvilka störtade bergslagen och fabrikerna, hvarigenom flera tusen näringslösa arbetare nödgades söka sin bergning i Ryssland, der deras skicklighet satte bruken i sådant stånd, att deras jern kan täfla med det svenska. År 1772 gjorde han allt att förmå sitt hof, att, i kraft af den gamla garantien, störa det nya regeringssättet, med biträde af Preussen, som då på det närmaste höll ryska hofvets parti. Hugget afböjdes dock af dåvarande premier-ministern grefve *Panin*, som länge varit envoyé till Sverige, hvarest han förvärfvat sig både hofvets och folkets högaktning, den han med beständig välvilja erkände. Af denna inaktivité gör ryska hofvet sig en merit uti förenämnda svar, då man likväl gjorde blott en dygd af nödvändigheten, under ett förderfligt fastän ärofullt krig med turken, och ett ganska vådligt uppror af *Pugatscheff*. Dessa båda sysselsatte tillräckligt den ryska ministèren, så att ett nytt företag emot Sverige under så fatta omständigheter varit rätt betänkligt, helst Preussens biträde torde blifvit mindre eftertryckligt. Ty fastän *Fredrik II* uti sina skrifter röjer föga välvilja för *Gustaf III:s* person, kunde han dock aldrig med allvar förfölja sin systerson, till tjenst för Ryssland, hans egen farligaste fiende.

Bland främmande makter var tyska kejsaren nu den ende som deltog uti tvisten mellan Sverige och Ryssland, såsom deltagare uti kriget med Ottomaniska

Porten. Ministèren i Wien utgaf i detta ämne en deklaration emot konungen af Sverige, af ett innehåll såsom vore den uppsatt uti kabinettet i Petersburg. Denna Österrikes nitälskan väcktes af kejsarens förtret öfver sina anstalters förryckande medelst den undsättning Porten vann, så att han såg sig i fara att förlora både de väntade krigsfördelarne och den på Rysslands vänskap använda kostnaden. Man hade dessutom länge märkt ett de båda monarkerna emellan rådande missnöje. Detta visade sig i synnerhet vid mötet i Rom 1783. Kejsaren, som först var på stället, öfverraskade väl konungen med ett morgonbesök, första dagen efter hans ankomst, och den största höflighet visades af dem båda under sammanvaron i Italien; men derunder framlyste likväl en kallsinnighet som bemärktes af alla, likasom kungen ej heller var nöjd med kejsarens vid alla tillfällen visade slösande frikostighet, en sorts bravad den kungen ej kunde besvara.

Första anledningen till missförstånd emellan båda hofven var ett minister-gräl, uppkommet 1778, då kejserliga envoyén grefve *Kaneys* fru ej ville enligt svenska ceremonielet kyssa hertiginnans hand, och derföre ej låtit presentera sig på hofvet. När hon detta oaktadt infann sig på Börs-assembléen, hvarest kungliga familjen var närvarande, tillsades hon att hon deruti felat emot etiketten, och tillråddes att afträda. Detta upptog hennes herre för en afront, ville ej antaga någon förklaring, och lemnade hofvet utan afsked. Svenska ministern grefve *Bark* hade af denna anledning fått tillsägelse att ej visa sig på hofvet i Wien, och i följd deraf äfven rest bort. Sedan sände ingendera hofvet någon minister förr än år 1787. Kejserliga premier-ministern, furst *Kaunitz*, torde i anledning häraf hafva fattat något misshag för konungen i Sverge, ehuru han sjelf, såsom ättelägg af Gustaf Wasa, är konungahusets anförvandt. Men då han beifrar värdigheten af en kejserlig minister, förhöjer han med

detsamma sin egen ära, såsom han för sin person torde vara den mest högdragna herre i Europa. Det är bekant, att han i sitt eget hus endast stiger upp för kejsaren, som visar honom en slags vördnad, fastän han under sin fru moders lifstid ofta var missnöjd med ministerns myndighet.

Franska hofvet befanns äfven lemna mycken uppmärksamhet åt svenska konungens rörelser. Man affärdade derföre markis *de Duras*, premier gentilhomme de la Chambre. Denne ankom till Stockholm i början af Juli, förfogade sig genast till Finland, och återkom derifrån vid samma tid som konungen. Franska ambassadören, markis *de Pons*, som i Augusti månad hit anländt efter 2 års frånvaro, stod just färdig att äfven fara öfver till Finland, när konungen kom tillbaka.

Den politiska ställningen hofven emellan var mycket ändrad sedan 1772. Då bidrog ambassadören *Vergennes* med råd och dåd till revolutionens utförande, som vidare försvarades genom spanska ministerns deklarationer i Petersburg och Köpenhamn. Nu har oppositionen mycken verkan på franska hofvet, som enväldigt styres af den Österrikiska drottningen, hvars familj-intresse hos henne uppväger rikets väl. I följd häraf finnes ministèren mycket foga sig efter hennes behag. Den nåd, hvarmed drottningen så utmärkt hedrar den svenska ambassadören baron *Staël von Holstein*, och hans svärfaders, Herr *Neckers* kredit hos nationen torde dock hindra en fullkomlig upplösning af det vänskapsband, som Gustaf Adolf knutit de begge rikena emellan. Denna förening, stiftad af båda kronornas gemensamma behof att mota Österrikiska husets öfvermagt, tyckes dock för det närvarande mindre oumbärlig, sedan Sverige från tyska kejsarens sida har ingenting att befara; men genom ryska rikets uppkomst fått en ny fiende, samt följaktligen nytt behof af andra vänner. Hvem kan här vara naturligare än Preussen, som under sjelfva den

store Fredrik sett konungariket inkräktas och hufvudstaden brandskattas af ryska härar; samt England, som ser ryska sjömagten, i förening med bourbonska hofvens flottor, färdig att störa brittiska väldet på hafvet; ja, hvad värre är, ser Rysslands öfvervälde i Norden i stånd att tillsluta Östersjöns hamnar, hvarifrån den engelska flottan hämtar alla sina behof.

Den enda uppenbara bundsförvandten vid krigets början var Ottomaniska Porten, hvilken, enligt den kunniga författarens utsago i företalet till Riksdagen 1789, gripit vapen till förekommande af Rysslands anfall på Finland, och derföre borde sekunderas af Sverige, som till utrustning fått runda subsidier. Grunden till denna förbindelse ligger i bådas gemensamma fara af deras väldiga grannes inkräktningar; och densamma stadgades i den defensiva alliance, som slöts i Constantinopel den 2 Dec. 1739, och förnyades i Sept. månad 1787. Häraf följer skyldigheten till inbördes försvar och biträde, med uttrycklig försäkran, att ej den ena skall den andra förutan afhandla eller afsluta någon fred med Ryssland. Den kraftiga verkan som Porten rönte af svenska flottans operationer, hvilka satte Constantinopel i säkerhet, och tilläto turkiska flottan att hel och hållen gå till Svarta hafvet, erkändes högtidligen, då första droguemann, prins *Kalsimachy*, d. 21 Sept. aflade lyckönskan öfver slaget vid Hogland, och öfverlemnade presenter till svenska ministern, som i sitt hus emottog denna lysande beskickning af en så förnäm herre: en händelse, som hittills varit utan exempel. Nämnde minister, *von Heidenstam*, lefver i anledning af denna konjunktur uti största anseende vid Porten, hvarest han dessförinnan kunnat till och med segra öfver Frankrikes inflytande, som på allt sätt sökte hindra kriget. Det är således intet under, att han icke lefver i förtroende med franska ambassadören grefve *Choiseul*, helst hans negociationer ansenligt befordrade den af Frankrike af-

undade handels-traktaten emellan Ottomaniska Porten och Stora Britannien.

Man tycker således att närmaste förtroende borde råda emellan engelska och svenska ministrarne i Constantinopel; men utom den föga korrespondans sådana herrar vanligen underhålla derstädes, är någon personlig missämja uppkommen desse herrar emellan, i anledning af ambassadören *Asleys'* tillfälligtvis yttrade tadel af det öfverdrifna nöje som Heidenstam finner i magnetismen, och hans håg för dess utöfning. Man förmodar dock, att detta lappri ej är hinderligt för bevakandet af båda hofvens gemensamma intresse.

Sådant var tillståndet vid början af kriget, och härmed slutas första afdelningen af de dertill hörande märkvärdigheter.

II.

Händelserna i Sverige från krigets begynnelse till slutet af år 1788.

Sedan konungen afrest till Finland, besörjdes rikets ärender af rådet, som utfärdade alla från konungen ankommande befallningar. De under dessa sommarmånader närvarande rådsherrarne voro: riks-drotsen grefve *Wachtmeister*, samt riks-råderna, grefve *Hiærne*, baron *Falkengren*, grefve *Bunge*, baron *Carl Sparre*, grefve *Düben*, och grefve *Rosen*. Ordförande var riks-drotsen, den både till ålder och tjenstetid yngste af dem alla. Denne herre, grefve *Carl Axel Wachtmeister*, har vunnit den särdeles lyckan att vid unga år upphöjas till rikets högsta embete, utan att derföre af allmänheten tadlas eller af de stora afundas; oaktadt han vid inträdet i rådkammaren steg framom alla de andra riks-råden, hvilka till en stor del sutto der då han ännu låg vid akademien. Han är sonsons son af den uti Carl XI:s historia så bekante grefve *Hans Wachtmeister*, och undergick examen juridicum i Lund år 1771. Derefter inträdde han i stora kansliet, hvarest han genom utmärkt flit på två år upparbetade sig till revisions-sekter; blef justitie-kansler 1779, och upptogs bland rikets herrar 1782. Den

12 December 1787 kallades han till riks-råd, då det gamla riks-drots-embetet för hans person upplifvades; i kraft hvaraf han alltid presiderar i Svea hof-rätt samt i de andra hof-rätterna, när omständigheterna så medgifva. Samma dag tog han sitt säte i rådet, hvarest han intog första rummet; samt blef den 31 Januari 1788, af de dertill förordnade riksråderna, baron *Carl Sparre* och grefve *Oxenstierna*, med stor ståt införd i hof-rätten. Under allt detta fortfor han äfven att efter befallning förvalta justitie-kanslers-embetet, hvilket han gör med en vederbörlig auktoritet, som åt detta embetes åtgärder gifvit en förnyad drift, samt med en ordning, som länder det allmänna till verklig förmån. Outtröttlig i målens skärskådande är han tålig vid de sökandes afhörande, befordrar hvar mans rätt så vidt möjligt är, och afvisar icke en gång uslingen som har något att anmäla. — Uti sådane händer kunde konungen med all trygghet lemna regerings-ärendernas och rättvisans handhafvande.

De utrikes ärenderna, hvilka hittills blifvit förvaltade af riks-rådet grefve *Oxenstierna*, blefvo nu, under hans resa med konungen till Finland, uppdragne åt riks-rådet grefve *Düben*. Förstnämnde grefve *Johan Gabriel Oxenstierna* var redan 1782, såsom konungens öfverste kammar-junkare, upptagen till en af rikets herrar, ehuru detta ej kungjordes förr än år 1786, då han kallades till riks-råd. Han hade redan någon tid förut varit ledamot uti kansli-kollegium, då han vid inträdet i rådet förordnades, att jemte det äfven nyss utnämnda riks-rådet, friherre *Emanuel De Géer*, förrätta kansli-presidents-sysslan. Vid riksdagen 1786 företrädde han riks-kanslerens ställe, så att konungen, efter allt utseende, tänkte af honom dana en ny Axel Oxenstierna. I detta fall torde han likväl hafva missräknat sig, ehuru grefve Oxenstierna eljest är en vitter herre, känd för åtskilliga lyckliga poesier, och serdeles mästare i epigrammet. Sin

talang såsom premier-minister har han dock blott fått öfva vid minister-konferenser och kalaser, medan konungen sjelf förrättar allt det vigtigare af embetet, så att presidents-sekreteraren *von Asp*, som arbetar direkte under konungen, äger en närmare kännedom af ministeriella ärenderne än sjelfva presidenten.

Grefve *Carl Wilhelm von Düben* har först tjenat såsom sekreterare i kansliet, nyttjades sedan i samma egenskap vid legationerne i Berlin och Petersburg, samt blef hof-kansler 1764, och president i kammar-revisionen 1769. Han kallades till riks-råd den 17 Juni 1788, och tillträdde genast styrelsen af presidents-expeditionen; men antog ej förvaltningen af sjelfva kansli-presidents-embetet förr än den 3 nästföljande Juli. Denne herre har både såsom lärd och kännare gjort sig förtjent af konster och vetenskaper. Jemte sitt nya embete har han äfven fortfarit att föra presidium uti tull-direktionen, hvilket redan flere år tillförne varit honom uppdraget.

Högsta befälet i Stockholm under konungens frånvaro uppdrogs åt öfver-ståthållaren, riks-rådet, baron *Carl Sparre*. Denne herre hade under Pomerska kriget styrt general-krigs-kommissariatet med största ordning och drift, samt sedan, med länets stora nytta, varit landshöfding i Gefle. Han kallades till öfver-ståthållare i Stockholm 1773, och till riks-råd 1775, den 11 December. Hans styrelse uti hufvudstaden har varit både myndig och drifvande, och hans sätt att umgås med borgerskapet har förmått detsamma till beviljande af de stora kostnader, hvilka erfordrats för hans många anstalter till stadens ordning och prydnad. Under baron Sparres lysande styrelse har Stockholm i dessa båda omständigheter ansenligen förbättrats. Genom hans försorg blef den så länge under byggnad varande Börsen fulländad, de nya Slagtarhusen och dervarande inrättningar uppförda, den nya Riddarholmsbron byggd till åminnelse af konungens hemkomst från Italien, den redan i konung

Carl XI:s tid tillämnade brobyggnaden öfver Norr ström med allvare företagen, strand-bryggan vid Rosenbad anlagd, m. m. I rådet har han alltid fört en myndig talan, serdeles 1783, då han gjorde så eftertryckliga föreställningar emot konungens resa till Italien, att han nära nog förverkat den nåd hvarmed konungen alltid omfattat honom, hvilket gick så långt, att konungen tillsade honom förlusten af hans embete. Detta blef dock genast bilagdt, och riks-rådet Sparre i dess ställe kallad att vara konungen följaktig på denna långväga färd, under hvilken han, vid de hof som besöktes, njöt den största heder. Vid krigs-rustningarnes början afstyrkte han detta företag helt och hållet; men befordrade dock dess utförande med all magt, i hvad hans embete ålåg. På hans föranstaltande gjorde stadens handtverkare det skyndsammaste biträde med nödigt arbete, så att t. ex. skräddare-embetet inom fjorton dagar förfärdigade flera tusen munderingar och kappor för det aftågande manskapet. Såsom ledamot af utredningskommissionen hade han sedermera hufvudbestyret med krigsbehofvens anskaffande, hvilket gick både fort och väl, så att ymniga lifsmedel till arméen öfversändes, fastän de missnöjda sade att den helt och hållet skulle svälta ihel. Man bör således gifva öfverståthållaren Sparre det rättmätiga loford, att han, oaktadt sina tänkesätt hvilka kanske äro nog aristokratiska, likväl aldrig uraktlåtit att utöfva sitt embete med nit för konungens tjenst.

Denna så märkvärdige herre har äfven haft en rätt märkvärdig fru, grefvinnan *Ulrika Strömfelt*, hvilken, såsom drottning Lovisa Ulrikas kammar-fröken, belönte hennes utmärkta nåd, medelst att år 1756 till Sekreta utskottet förråda drottningens korrespondens med konungen af Preussen, hvarföre hon af drottningen afskedades; men af ständerna vid tjensten bibehölls. Detta oaktadt, blef hon dock sedermera kallad till öfver-hof-mästarinna

hos drottning Sophia Magdalena, och njöt ända till sin död öfverhetens utmärkta nåd.

Närmaste befälet öfver Stockholms garnison fördes af kronprinsens vice guvernör, baron *Wachtmeister*. Nuvarande besättningen bestod af 600 man garde, samt en kommendering af lif-regementet, som bestridde vakterna hos prinsessan, vid Fredrikshof och på Skeppsholmen. Dessa aflöstes snart af Jemtlands regemente, som ankom den 14 Juli. Denna trupp, efter indelning 1048 man, utom ett dragon-kompagni, går enligt författningarne ej utom Sveriges gräns, och nyttjas vanligtvis till hufvudstadens besättning i liknande fall som det närvarande. Manskapet var godt, men bondaktigt; ovanan att komma utom sina skogsmarker gjorde dem halft förvillade på Stockholms gator: de voro dock ej så enfaldiga som de sågo ut till. Regementets beklädnad var den sämsta i hela arméen. Lif-munderingen var nyttjad många år före den svenska drägtens antagande, och kapporna, det enda dugliga, voro en gåfva af Stockholms borgerskap, då truppen år 1743 var här till tjenstgöring. Folkets ovana vid lefnadssättet och stads-luften gjorde, att de sjuknade och dogo till större antal än man hade väntat af inbyggare från ett hårdare klimat. Öfversten var grefve *Adam Lewenhaupt*, hvilken i egenskap af kapten-löjtnant vid drabant-korpsen hade tjenstgöring hos kronprinsen.

Sådana voro anstalterna i Stockholm, hvarest man till en början blef underrättad om krigets verkliga utbrott medelst fiendtligheter till lands, och med otålighet väntade tidningar om något vigtigt till sjös. Första underrättelsen om slaget vid Hogland hitbragtes af en engelsk skeppare, som samma dag passerat svenska flottan; men tidningen om flottans framgång hitbragtes den 24 Juli om aftonen af en kurir. Följande morgon kungjordes den för allmänheten, medelst ett bihang som åtföljde Dagligt Allehanda, och klockan 2 e. m. gjordes tacksägelse i alla stadens kyrkor. Drottningen, förd af kron-

prinsen, företrädd af stånddrabanter, livré-betjening, pager och hofstat samt riks-råd, uppvaktad af ordonnanser och lifdrabanter, följd af hertiginnan och prinsessan samt rådsfruar och hofdamer, förfogade sig under ringning af alla stadens klockor till Storkyrkan, dit hay formerades af gardet och vägen belades med kläde. Medan lofsången sjöngs lossades 256 skott af de vid Arsenalen planterade kanonerna. Alla kyrkor uppfylldes af folk som gladdes åt en så ovanlig händelse; men till tidens blygd syntes många andra, hvilkas flata utseende visade ett tydligt missnöje öfver svenska vapnens framgång, och förrådde en ilska, som heldre sett flottans nederlag. Namnen på dessa nationens skamfläckar äro ovärdiga att antecknas annorstädes än på kåken. De missnöjda, som med smädelse sagt att kriget liknade en opera, blygdes och förargades, då början så litet svarade mot deras förmodan eller rättare önskan.

Den 30 Juli ankom konungens bref till rådet, med befallning att för allmänheten uppvisa de då medföljande segertecknen. Detta skedde den 9 Augusti, då 3 flaggor, 3 vimplar, och 3 gösar af det eröfrade ryska krigsskeppet och båda fregatterna, utsattes på en öfver vestra slottsporten inrättad balkong, hvarest de från kl. 11 till 1 af folket åskådades. Sedan ställdes de i form af en trofé, på en med blått kläde behängd och med 6 hästar bespänd konglig vagn, samt affördes under eskort af gardet och full musik till Fredrikshof, att der bland Carlars och Gustavers segertecken förvara minnet af hertig Carls hjeltebragd. Den 10 Augusti afkunnade man från predikstolarne den af rådet underskrifna krigsförklaringen, och började läsa den nya krigsbönen; så att fiendtligheterna mot Ryssland nu voro i fullkomlig ordning. De välmenta hoppades en lycklig framgång af en god begynnelse: man kände svenska soldatens gamla mod, men ännu icke svenska officerens nya lynne. Detta oaktadt spåddes ej godt, af dem som voro underrättade om

sakernas hemliga ställning, och vederbörandes ovilja förråddes på flere sätt. Jag minnes huru kansli-rådet *von Engeström* besvarade min citation utur Sune Jarl: »En kung för Sveriges här ej fruktar utländsk styrka», med de orden: »Men då skall han vara älskad». De missnöjdas hela hopp stod nu till landtarméen, och man berättade med fägnad, huru de finska cheferne grälade deröfver, att kriget började utan ständernas åtgärd; samt omtalade med lömsk glädje, att finnarna ej ville erkänna någon fiendskap med Ryssland, som förklarade så mycken vänskap för Sverige. Sådant var dock ej finska nationens tänkesätt, såsom den följande tidens erfarenhet bevisat.

Att svenska folket tänkte lika med finnarna röntes af det allmänna förakt, hvarmed de officerare bemöttes, hvilka under sken af politisk samvetsgrannhet togo afsked ur krigstjensten. I Augusti månad började desse att från Finland återkomma; men ryktet om deras uppförande hade redan hunnit före dem, så att de med svårighet framsläpptes af den uppretade allmogen. Ja, öfversten, baron *Sebastian Lejonhufvud*, som börjat detta upptåg, kunde ej få skjuts i Upland, utan efter gifven försäkran, att han var i konungens ärende stadd. I Stockholm blefvo dessa resande ej bättre emottagna af det redliga borgerskapet, som förargades, att allmänheten i fredens lugn underhållit dem som sveko vid krigets fara. Den 2 Augusti fanns i tidningen Allehanda infördt ett bref från Wien, att fem officerare voro från arméen återkomne (detta var just antalet på dem som dagen förut anländt till Stockholm), hvilka, missnöjde med kriget, begärt och fått afsked; med tillsatts, att sådana voro antingen mutiner eller pultroner. Härtill fogades åtskilliga bittra reflectioner öfver de missnöjdas sätt att yttra sig, och skarpa uttryck rörande sådane officerares afträde ur tjensten. Vidare innehöll samma dagblad en begäran, att få på komiska teatern uppfördt

lustspelet Hasenschreck, till uppbyggelse för ett resande sällskap, som dels nyligen ankommit, dels snart förväntades. Detta blad uppsändes till de från Finland ankomna officerarne, löjtnant *von Drake* och adjutanten *Dandanell*, hvilka logerade på Malmens källare, och en mängd folk samlades derutanföre, såsom de sade, för att se »pultronerna». Under detta kom baron *Carl De Géer* och gick upp till dem. Ett besök af konungens kända motståndare satte de närvarandes ifver i gäsning. *De Géer* ville tilltala dem med myndighet; men förbittrade dem derigenom ännu mer. Han reqvirerade vakt från prinsessans hus, af de dervarande Jemtländningarne; men folket blef nu än mera närgånget, hvadan han tillsade soldaterna att fälla gevär mot folket, som nu hotade att désarmera vakten, och sade till De Géer, att »mot förrädare skulle vapen vändas, och ej mot konungens trogna folk».

Just i detsamma infann sig polis-mästaren, då baron De Géer förebrådde honom pöbelns sammanlopp. Denne svarade, att man ej såsom sådan fick anse Stockholms bättre borgerskap, som i vanlig tid sammanträdde på Riddarhus-torget. De Géer förebrådde honom för flat polis, hvartill polis-mästaren svarade, att polisen var så god, att man noga visste huru baron *De Géer* tidt och ofta gjorde besök hos grefve *Rasumowsky* under största inkognito. Imedlertid tilltog sorlet bland den hop som fyllde Riddarhus-torget. Man hotade *De Géer*, och för att utslippa väl derifrån, nödgades denne undergå den humiliationen, att, vid polis-mästarens arm, lemna platsen, förföljd af allmänhetens hvisslingar; då polis-mästaren vid sin återkomst mottogs med ett allmänt hurra. Under allt detta blef Malmens källare liksom belägrad af folket, hvilket ej lät bortvisa sig af den sedermera ankommande öfver-ståthållaren, som syntes föga nöjd med denna nitälskan.

Baron *De Géer* ingaf genast derefter en klagoskrift till justitie-kanslers-embetet, jemte förklaring öfver sitt oskyldiga besök hos de ankomne officerarne, sedan han af en blott händelse anländt till Riddarhus-torget. Slutmeningen var, att denna honom tillfogade skymf var en tillställning af polis-mästaren, hvarföre han fordrade reparation. Saken inberättades till konungen, men hördes aldrig vidare af. De Géer svor imedlertid att hämnas på bryggaren *Wessman*, som visade sig i spetsen för detta företag, samt gaf sig hin i våld, att aldrig bryggare-societeten skulle få bränningen. — Detta uppträde, som visade allmänhetens tänkesätt, var liksom ett förespel till följande händelser; och rörande den åberopade tillställningen kännes af säker underrättelse, att det hade sin riktighet i anseende till de afskedade officerarnes chikanerande; men att allt hvad som hände De Géer skedde utan öfverläggning, samt att han verkligen hade polis-mästaren att tacka för det han ej blef hårdt handterad.

Det lönar mödan att närmare lära känna de här nämnde personerna.

Friherre *Carl De Géer* till Löfstad och många andra bruk, är son af den store insektkännaren, baron *Carl De Géer*, hof-marskalk och förste kommendör af Wasa-ordens stora kors. Såsom fidei-kommisarius tillföll honom fadrens mesta egendom, och utmärkte han sig sedermera genom en sådan ogenhet mot sin egen mor, att han vägrade henne att till sommarboning nyttja Wäsbygård, der han dock sjelf nästan aldrig vistas. Såsom den största egendomsherren i riket föraktar han sin kammarherre-titel, och visar ett utmärkt förakt för alla dekorationer. För sin egen person är han yppig och lefver stort; men sparar när han kan dölja det. Han är nyckfull och inbilsk, fastän utan egenskaper och snille. Såsom af gammal mösse-stam har han alltid hatat revolutionen, och följaktligen aldrig varit vän af hofvet. Så-

som aristokratiskt ämne sträfvade han efter den äran att blifva chef de partie; hvartill han dock saknar nödig skicklighet. Regerings-lystnaden, som släcker parti-hatet, har i sednare tider gjort honom förtrolig med grefve *Ferssen*, hatt-partiets gamla hufvudman, hvars råd han sades följa, när han vid riksdagen 1786 utmärkte sig som hufvudman för hofvets motståndare. Midt under krigs-rustningarne sågs han göra täta besök hos ryska ministern, fast han sökte dölja sin storhet i en åkare-chaise, likasom han flitigt besökte de ur krigs-tjensten gångna missnöjde, så snart de till Stockholm anlände.

Polis-mästaren *Liljensparre*, som under öfver-ståthållaren, baron Sparres styrelse danat Stockholms polis och infört den här rådande goda ordning, berömmes såsom den aldra vaksammaste till allmänna säkerhetens bevarande, och den skickligaste till hemliga brotts upptäckande; men beskylles för mycken hårdhet vid undersökningarne, hvarvid oskulden stundom blir lidande. Hans stränghet gör honom allmänt fruktad, likasom hans bistra embets-mine kan skrämma den enfaldige till en alldeles ogrundad bekännelse. Sådant gör polis-kammaren ansedd för en inqvisitions-rätt, och förskaffar honom mångas hat, då hans vaksamhet faller dem besvärlig och inskränker en eller annan olofllig frihet; ty ingen annan kan hata en god ordningsman, börandes ett enskildt ondt fördragas för det allmänt godas skuld. Hans drift och nit har förvärfvat honom konungens nåd, som belönt honom först med lagmans-titel och sedan med adelig värdighet 1786, då han bortlade sitt gamla namn *von Zievers*. Hans kraftiga åtgärder för krigs-utrustningens befordran förvärfvade honom Nordstjerne-orden, den 23 Juni 1788, då äfven Wasa-orden tilldeltes grosshandlarne *Schinkel* och *Brandenburg*, hvilka såsom ledamöter af utrednings-kommissionen eftertryckligen bidragit till samma ändamål.

Bryggaren *Abraham Wessman Lorenzson*, den tredje i detta spel, är af en hederlig borgare-slägt, som alltid varit nitisk i hatt-partiet. Denne har så mycket mindre skäl att älska Ryssland, som han under ett långvarigt vistande derstädes haft tillfälle lära känna både regeringen och folket. Hans ifriga tillgifvenhet för konungen är så mycket mera berömvärd, som hans näring blifvit mycket lidande genom bränneri-förbudet, hvilket äfven ådragit honom personlig förtretlighet. Hans nitälskan mot de afskedade officerarne ådrog honom allmän fördömmelse af hela deras corps, så att vederbörande tillämnade honom ett nog oblidt öde. För öfrigt redlig och välmenande är han äfven känd för välgörenhet.

Så obehagligt emottogos dessa stats-hjeltar i Stockholm. På landet rönte de ej bättre välkomma; ty förenämnde adjutant *Dandanell* fick af kammar-rådinnan *Stockenström* offentligen smälta den frågan, »om han tänkte efter detta visa sig i något hederligt hus?» — Det var dock ej hemma allenast, som en sådan smälek mötte dem: de hade den äfven med sig; ty då en hel hop dylika, och bland dem majoren grefve *Kalling*, kort derpå sjöledes anlände till Stockholm från Finland, svarade skepparen, på vederbörandes fråga efter om bord varande passagerare, att »han endast hade några harar», hvilket de måste åhöra, likasom de funno rådligt att under största inkognito öfvergifva staden. — Förenämnde grefve var son af riks-rådet grefve *Kalling*, som för sina ryska tänkesätt fått Andreas-orden, och för sin ifver i mösse-partiet fick sig anförtrodd Stockholms bevakning år 1772, då revolutionen tillagades, samt med förmäten hand ville hindra konungen att gå ur rådkammaren den 19 Augusti. — Af gardet var kaptenen baron *Louis De Géer* den enda som begärde sitt afsked, fastän konungen, af vänskap för hans mors minne, lemnade honom betänketid. Han lemnade dock arméen; men blef uti Stockholm slätt mottagen af sin svärfader

riks-rådet *Bjelke*, som sade sig dymedelst hafva fått en skamfläck i sin familj. — Jag nämnde hans mor; ty han var den käraste sonen af framlidna hof-marskalkinnan *De Géer*, i hvars hus konungen ofta umgicks med allt förtroende af en privat person.

Dessa herrars afskedstagande förrådde arméens tänkesätt, och gaf anledning till bekymmersamma tankar om framgången till lands. Man hörde, att trupperna uppbrutit, och att konungen nalkats Fredrikshamn. Flera rykten om segrar och nederlag utspriddes; man gjorde sig dock hopp att få höra det Fredrikshamn blifvit eröfradt; men detta väntade budskap uteblef. Likaledes oroades man, när det förnams att drottningen blifvit opasslig då hon fått bref från konungen, samt undrade öfver tidningen om arméens återtåg. Täta kurirer anlände, utan att något om händelserna spordes, helst rådet, till bibehållande af tysthet, icke nyttjade någon sekreterare vid protokollet, som merändels fördes af riksrådet *Fredrik Sparre*, så att allmänheten lika litet kände om tillståndet vid svenska arméen i Finland, som om den ryska vid Svarta hafvet. Man hörde blott orediga rykten om motvilja hos trupperna och om chefernas tillbud att medla fred, hvilket somliga förklarade för en gerning som förtjenade himmelriket.

Tillståndet i Finland uppfyllde dock Sverige med bekymmer, hvilket ökades af Ryssarnes härjande i Skåne och besättandet af Hangö-udd. De missnöjda utbredde förskräckelsen med sorgfällighet, och bådade redan en lika förödelse, som den, hvilken 1719 och 1721 öfvergick de svenska kusterna. Man hade redan sett ryska fartyg i skärgården, och en uppkommen solrök härrörde af de af fienden antända skogarna. Allmänheten häpnade, och de rättsinta suckade. De missnöjda skreko öfver ett krig, som var företaget mot Sveriges farligaste granne, talte på det förgripligaste om konungen, såsom allt det ondas upphofsman, och trotsade på nödvändig-

heten af ständernas sammankomst för att sluta en fred, hvarom ryska hofvet med dem allena ville afhandla. Deraf skulle följa regerings-sättets förändring och kungamaktens inskränkning. — Att än vidare förvilla allmänheten, utspriddes en hel hop rykten om preussiska härens tåg mot Ryssland, om engelska flottans ankomst till Östersjön med mera dylikt, som genast befanns ogrundadt, och vidare bestyrkte deras påstående, att kriget var börjadt utan rim och räson och utan samråd med andra magter. Att intet härom var med Preussen aftaladt sökte man på allt sätt bestyrka, och äfven den förnuftigaste och mest välmenande tyckte sig finna anledning dertill af konungens ord i brefvet till rådet, rörande de öfversända troféerna: »att man borde efterse huru förhållits med de segertecken som eröfrades från preussiska eskadern i Frische-haff 1759». Härvid får jag anmärka, att slaget vid Hogland var öfver all jemförelse med en affär emellan några svenska galèrer och preussiska goëletter, hvilka i hast blifvit förvandlade till krigsskepp, tillika med en del zechaner eller fiskarefartyg. Af de 9, som här blefvo svenskarnes byte, hade framlidne löjtnanten *Georg Henrik Barfod* äran att eröfra tvenne, med sin förande rekognoscerings-slup L ö p a r e n.

De missnöjda försäkrade, att hela arméen skulle svälta till döds och Stockholms invånare förgås af hunger, sedan genaste sjöfarten till Finland blifvit afstängd. Det såg äfven i början nog svagt ut. De till vanlig transport af lifsmedel och ved nyttjade finn-skutor blefvo först hindrade genom truppernas transport, och sedan qvarhållna i Helsingfors, då fienden fattat posto på Hangöudd. Svenskarnes sjöfart på utrikes orter hämmades äfven af ryska kapare, hvilket hotade med brist på sådant, som tillfördes oss utifrån. Allt detta gjorde månaderna Juli och Augusti nog obehagliga, alldenstund Stockholms hamnar voro nästan tomma. Ännu betänkligare var, att

alla i staden befintliga lifsmedel upphandlades för kronans räkning. Här röntes dock en uppenbar Försynens styrelse; ty en ovanligt stark tillförsel af slagt-kreatur höll köttet vid det gamla priset, och fastän flera hundrade lispund ifrån slagtarhuset aflemnades till arméens provision, uppstod dock ingen brist. Visst folk sade väl att detta af kronan köpta kött, som insaltades på Skeppsholmen, skulle genast skämmas, såsom inpackadt under starkaste sommarvärmen; men deras hopp slog felt, ty köttet höll sig rätt väl, och förtärdes af folket med god appetit. Tillförseln blef ännu starkare, sedan fartyg anlände från de norra orterne, och våra handlande hunnit föranstalta om hitförsel med främmande skepp; så att här omsider blef en märklig ymnighet på lifsmedel. Det artigaste var, att man genom neutrala handlande fick lifsmedel och dylika förnödenheter hitförda till svenska arméens tjenst ifrån sjelfva Ryssland, särdeles från Reval. Hertigen af Curland måste ock på rysk befallning förbjuda all handel med Sverige, hvilket verkade missnöje bland hans undersåtare, emedan den förnämsta afsättningen för deras varor dymedelst afstannade. Curländska produkters utförande till Sverige tog likväl snart sin förra gång, medelst tillhjelp af förenämnde medel. När omsider medel för upphandlingarnes bestridande tröto i kronans kassor, började man utgifva riksgäldssedlar. De missnöjda sökte på allt sätt störa dessa sedlars kredit, och ibland de till proviantens upphandling förordnade embetsmännen funnos de, som voro nog elaka, att vilja afskrämma folk från att lemna sina varor mot dessa sedlar, föreställande dem att sådant vore en dårskap, då enskildta personer i stället gåfvo kontant betalning. Här röntes dock det svenska ädelmodet, som ej lät förleda sig. Särdeles utmärkte sig handlande ifrån Finland och Österbotten, hvilka sade sig böra hysa större förtroende för kronans sedlar än för stadens hökare, åt hvilka de vanligtvis blott på god tro lemnade sina varor.

Imedlertid ökades skriket af de missnöjda på alla kanter och öfver all ting. Om konungens person utspriddes de värsta rykten, hvilkas upprepande vore en hädelse, om de icke tillika karakteriserade vederbörandes ilska. Att kriget var börjadt utan rätt och skäl, samt utan plan och kalkyl, var en af de billigaste beskyllningarna, då det första berodde af hemliga kabinettsorsaker, och det misslyckade företaget gaf någon sannolikhet åt det sednare. Men hvad som värre var, man sade, att det var företaget i desperation öfver ett förderfvadt finans-verk, samt endast i afsigt att komma åt penningar till små nöjens bestridande. Det försäkrades, att konungen af de uppburna subsidierna, hvilkas undfående man å en annan sida alldeles bestridde, på utrikes orter nedsatt stora summor för enskildta behof, och att han ämnade fly land och rike, för att i Montpellier tillbringa sin lefnad under vekliga nöjen.

Allt detta onda ökades än vidare genom en och annan som återkommit från Finland. Bland dessa utmärkte sig särdeles fält-prosten, grefve *Schwerin*. Denne, son af framlidna riks-rådet *Schwerin*, hade, efter uti Berlinska kadett-akademien tillbragta barna-år, vid mognare ålder studerat theologien i Upsala, och blifvit prestvigd såsom hof-predikant år 1786, hvarefter han reste till Göttingen, och återkom till Sverige i slutet af år 1787. Följande året gjorde han sin inträdes-predikan i Slottskyrkan, med allmänhetens stora nyfikenhet och ringa tillfredsställelse; ty utan stora pretentioner hade man väntat den bättre af en bond-kaplan. Sina släta embetsgåfvor oaktadt, blef han dock utnämnd till pastor uti Sala, hvars talrika församling blef föga nöjd med sin högvälborna själasörjare. Såsom hof-predikant och konungen följaktig var han præses i fält-konsistorium, med fullmakt af fält-prost, och yttrade sig nu vid återkomsten på det försmädligaste om konungens person och företaganden. Då han härvid påmintes om den nåd han

njutit af konungen, som han fordom så högt berömde, svarade han sig hafva afbördat all förbindelse då han tackat konungen för hvad han fått, och att han till sina loford blifvit förledd af okunnighet om sakernas rätta beskaffenhet. Så belöntes konungens nåd af honom och de flesta andra som dermed blifvit öfverhopade.

Detta tal tog nästan alldeles öfverhanden ibland adeln, hvaraf dock de ansenligaste ej läto märka något. Grefve *Ferssen* höll sitt vanliga jemna uppförande, och syntes ogilla dem som öfvergifvit hären vid krigets början. En annan händelse ökade äfven den högaktning man hyste för honom. I hans hus vistades en ungersk adelsman, jesuit till professionen, hvilken på resor ledsagat de unga grefvarna Ferssen. Denna karl lefde här uti stort anseende, och umgicks mycket hos ryska ministern, och hos kejserliga envoyén, grefve *Stadion;* men lemnade nu denna sin fristad ganska hastigt. Såsom det sades skedde detta af den anledning, att riks-rådets yngre son, grefve *Fabian Ferssen*, kapten vid gardet, kommit under fund dermed, att *Bonnemani*, så var förenämnde persons namn, till vissa inberättade allt hvad som sades uti riks-rådet Ferssens hus, hvarom en och annan i Finland ägde noga kunskap. Grefven skall derpå hafva tvingat honom att framgifva sina papper, hvilka innehållit en ganska oloflig brefvexling, samt derpå med strängaste hotelser tillsagt honom att ofördröjligen rymma riket. Det besynnerliga härvid var, att han tog vägen till Norrige, hvarest han träffade prins *Carl af Hessen*, just då hemligen sysselsatt med anstalter till Sveriges anfallande. Sedermera har denne *Bonnemani* uti Danmark med största bitterhet talat om konungen af Sverige och kriget med Ryssland. Detta hans uppförande är mindre underligt, då man känner jesuiternas vana att blanda sig i stats-saker, och deras vänskap för Ryssland, som den fallna orden så kraftigt beskyddar.

Rikets vådliga belägenhet ökades under allt detta af de på dess vestra kuster förefallande fiendtligheter, hvilket gaf anledning till misstankar om Danmarks pålitlighet såsom neutral makt, sedan all utsigt för dess deltagande till vår förmån försvunnit. Ryska amiralen *von Dessins* flotta, som så olyckligt undslapp hertig Carls våld, hade stadnat vid Köpenhamn. Der mötte ett par för rysk räkning fraktade engelska kuttrar, hvilka ditfört lifsmedel och lotsar. Dessa sednare ämnade att genom Englands farvatten föra den åt Archipelagen gående ryska flottan, till hvars tjenst en hel hop fartyg, lastade med viktualier, blifvit i Irland uppköpta. Men alla dessa blefvo qvarliggande, då hofvet förbjöd engelskt sjöfolk att tåga mot turken, utur hvars fångenskap ingen förlossning stod att förvänta. Hela denna förstärkning för ryska flottan gick således förlorad, i brist på besättning, och endast de två förstnämnda fartygen affärdades till Sundet. Der blefvo de utrustade såsom kapare, och började genast utöfva sitt vackra handtverk i Kattegat och Sundet, samt under sjelfva kanonerna af Kroneborg. Rofvet fördes till den på Köpenhamns redd liggande ryska flottan, hvarest man ganska hårdt handterade folket, som till största delen förgicks af elände, emedan de ej kunde uthärda den svinaktighet som är ryska folkets vana. De flesta svulto till döds, såsom oförmögne att förtära deras usla föda, som merändels består af rått mjöl och vatten, uppblandadt med lök. I anledning häraf ingaf svenska ambassadören en allvarsam note till danska ministèren, rörande det beskydd Sveriges fiender njöto, med begäran om undersökning af dessa kaperier uti Danmarks farvatten. Alla bevis härpå hade ryska befälhafvaren sökt förekomma, medelst en de fångna skepparne aftvingad ed och skriftlig förklaring, att de blifvit tagna i öppna sjön eller på svenska kusten.

Enda verkan af denna negociation var således inhiberandet af svenska prisernas försäljning, som redan var

utsatt på Köpenhamns börs. En stor del svenska fartyg undkommo lyckligen till Landskronas hamn, hvars nytta man nu erfor, ehuru hökaren *Bevé* i Stockholm, vid en riksdag, vidlyftigt bevisat fåfängan af så väl denna som de finska försvars-anläggningarne. Största förlusten var ett, svenska Westindiska kompagniet tillhörigt skepp, som uppbragtes vid Skagern. Skepparen, som, vid varning af ett danskt fartyg, sagt sig äfven föra kanoner, lät dock taga sig af en liten kapare. De båda Ostindiska skeppen voro lyckligare, och ankommo oanfäktade till Götheborg. Dessa sjöröfvare gjorde likväl föga byte, sedan man hunnit varna de på utrikes orter befintliga fartyg, fastän de verkade en märklig stagnation i svenska sjöfarten. På vår sida gjordes äfven ett förträffligt kap af de från Götheborg d. 14 Juli utlupna fregatterne Bellona och Venus, båda om 44 kanoner. Dessa fingo den 15 Augusti i sigte tvenne ryska fregatter, dem amiral *von Dessin* med hela sin eskader konvoyerat genom Kattegat, och hvilka sedan lagt sig för ankar under Skagern. Dessa fartyg tvungos båda att stryka, ehuru icke mer än det ena kunde bemannas, i anseende till hård sjögång. Det andra kommenderades dock med kanonskott, intill dess att besättningen, om morgonen vid skingrad dimma, såg ryska flottan, och hastade under dess beskydd, då Venus, till undvikande af egen fara, ej längre kunde beskjuta det. De våra kommo lyckligt undan fiendens förföljelse, och inbragte till Marstrand sin pris, fregatten Kilduin, byggd för 22 kanoner, fast nu icke fullt bestyckad, emedan den såsom lastdragare skulle tillföra Archangelska eskadern krigsförnödenheter. Detta rika byte bestod af 22 ankare, 128 kanoner, 16,000 kulor och 500 gevär, utom mörsare, sablar samt fyrverks- och remtygs-persedlar. Detta förråd tjente sedermera ansenligt till Götheborgs försvars-verk, hvars förnödenheter sjelfva fienden, genom Guds försyn skulle tillföra.

Förrän ryska flottan från sundet utseglat till detta sjötåg, hade amiral *von Dessin* börjat sina krigsbedrifter med att härja fiskeläget Rå, beläget ½ mil från Helsingborg. Här lät han, natten emellan den 9 och 10 Augusti, under skydd af en fregatt, 200 man landstiga, hvilka förbrände förenämnde ställe, som bestod af 29 fiskare-hus, hvilka de först utplundrat, samt en jakt, som låg på strömmen. Alla der befintliga båtar och fisk-redskap blefvo äfven ett offer för fiendens mordbrand. Invånarne undkommo blotta och bare; men deras flykt föreföll dock dessa röfvare så betänklig, att de i största hast retirerade; efterlemnande en del af bytet samt några gevär, facklor och beck-kransar. Röken ifrån dessa brända kojor sågs af danska kronprinsen, som nästa morgon sjöledes ifrån Norrige anlände till Helsingör. Han yttrade dervid mycket misshag, samt afärdade genast grefve *Schimmelman*, att på stället underrätta sig om denna förödelse. Nämnde herre utdelade då bland de olyckliga 50 danska R:dr, och återkom efter några dagar med kronprinsens nåde-gåfva af 800 R:dr dansk, att användas till sådana behof, som snart kunde sätta desse lidande fiskare i stånd att genom idkandet af sin näring vinna lifvets bergning. Ett lika ädelt medlidande uppväckte denna mordbrand hos en hop danska damer, hvilka äfven sände de olyckliga ett vackert understöd. Följande händelser gåfvo anledning att uttyda detta barmhertighets-verk såsom en politisk förberedelse till danska hofvets företaganden emot Sverige; men jag tror helst, att det endast var en verkan af kronprinsens menskligbet. Man bör ju aldrig sätta ful färg på en vacker sak. Det onda är så allmänt att beklaga, att man med glädje bör omfatta hvarje god gerning att berömma.

Ett par dagar tillförne, eller den 8 Augusti, blef **Båstad** i Skåne anfäktadt af en rysk kapare, som på stranden uppjagade några på redden liggande fartyg,

och gjorde mine af landstigning, under häftig eld af sin starka bestyckning. Ortens raska invånare, till större delen sjöfolk, försvarade sig dock så eftertryckligen med två kanoner, att kaparen fann rådligt gå till sjös igen, sedan han, utan minsta skada för stället, bortskjutit några och femtio kulor. En korporal och tolf ryttare, kommenderade på strandvakt, förstärkte genast byns manskap, som, i hast beväpnadt, var redo att bestrida fiendens landstigning. Detta hjeltemod hedrar dem som således höllo lif och blod osparde för hus och hem; och förtjenar tillika att här förvaras minnet af skepparne *Schonberg* och *Ludvigssöner*, fader och son, hvilka voro artillerister och hufvudsakligen bidrogo till ortens försvar. Himlen sjelf belönte detta käcka folk, då en gynnande vind och högt vatten följande dagen bragte alla deras fartyg oskadde ifrån grundet.

Den lilla staden Helsingborg, belägen midt i gapet för dessa mordbrännare, hvilka nu dagligen syntes för ögonen, och endast försvarad af 50 man hussarer samt 8 kanoner, blef genom dessa i grannskapet timade händelser försatt i största bekymmer, utan att derföre i farans stund fälla modet. Hvar man derstädes grep genast till vapen, och undsattes ofördröjligen af en hop bönder, hvilka hastade till stadens försvar. Hela landet kom härvid i alarm, och allmogen från skogsbygden hastade till hafs-kanten, beväpnad med allt hvad till motvärn tjena kunde. Inom få dagar voro kusterna vid sundet fulla af folk, som ropade på vapen och ammunition, och klagade öfver landshöfding *Thott*, som ej försåg dem dermed. Sådant torde likväl hafva öfverskridit hans förmåga, sedan man redan för många år tillbaka bortsålt de värjor och gevär, hvilka till stort antal funnos uti Malmö tyghus, och fastän urmodiga, i nödfall kunnat göra god tjenst. Nämnde landshöfding höll straxt efter Rås förhärjande ett möte i Landskrona med cheferne för de i landet varande regementer, Norra och

Södra Skåningarne, hvilka höllo garnison i landets fästningar, och hussarerne, som innehade sina vanliga stationer. Dessa trupper höllo genast derefter nödig strandvakt. Likaledes affärdade skånska adeln till rådet ett tillbud att beväpna sina bönder, till ett antal af 3,000 man, hvaraf fröknarne *Cedercrantz* på Wegeholm ville prestera 600. Ett lika antal hade öfverste *Berch* till Wrams Gunnarstorp och flera vid sundet besutna herrskaper redan förut beväpnat. Målet anmältes hos konungen, som affärdade general *Toll* att föranstalta om denna beväring, hvilken dock ej gick i verkställighet, emedan den upprörda herremagts-andan äfven förnams uti denna ändan af riket. Man ansåg äfven mindre fara för landstigning vara till väntandes, då ryska flottan icke hade några dertill tjenliga trupper om bord, så att de till Skåne beordrade kavalleri-regementerne från Småland och Östergöthland borde vara tillräcklige att försvara landet. Dessa trupper intogo derföre ett läger vid Mörarp, då skånska kavalleriet fortsatte sin förra tjenstgöring, det Norra uti Malmö och Landskrona, det Södra uti Christianstad, dit äfven vid samma tid en hop mörsare och kanoner anlände.

Dessa försvarsanstalter oaktadt, behagade en del af skånska adeln inlåta sig i hemlig underhandling med ryska amiralen om sauve-garde för sina gods. Det besynnerligaste härvid var, att detta drefs genom Malmö landshöfding och öfver-kommendant, baron *Thott*, som minst af alla bordt deltaga i en sådan ordentlig förklaring om landets värnlöshet, hvilken nästan kunde tydas såsom en uppenbar kallelse för fienden att betjena sig af tillfället. I en tid då Malmö öfver-kommendant yttrade så föga håg för motvärn, repade dock stadens borgerskap nytt mod till sitt försvar. Den vanliga borgare-militären uppsattes, och stadens öfriga invånare inrättade sig till en artilleri-korps, hvarjemte allt tjenande och arbetande mankön försågs med gevär och ammuni-

tion. Till dessa raska anstalter bidrog isynnerhet politie-borgmästaren *Dahlström*, som redan dessförinnan med otrolig skyndsamhet besörjt utrustningen af stadens båtsmän med deras fördubbling; likasom försvars-inrättningen styrdes af förre stads-majoren *Flodin*, som efter långvarig tjenst både i finska och pomerska kriget, nu tillbragte sin ålderdom i stillhet. Den ifver som eldade borgerskapet till motvärn kan anses såsom framkallad af nödvändigheten; men ren dygd var deras allmänna nit för konungens person, som är än mer att berömma, då man känner deras gamla ovilja, qvarlemnad af mössepartiet, som 1772 der var rådande, och just då från embetet bortstötte nämnde borgmästare *Dahlström*. Dessa så förändrade tänkesätt få mycket tillskrifvas de flera besök' konungen under sednare åren gjort der i staden, och hvilka helt och hållet tillvunnit honom invånarnes hjertan.

Vid denna konjunktur var baron *Thott* en af dem som med otack lönade konungens nåd, genom hvilken han ifrån intet blifvit upphöjd till landshöfding och dessutom fått ett stort jus patronatus till Svedala kyrka. Denne herre, *Tage Thott*, — af en ätt, som genom 21 generationer varit besuten i Skåne och der egt de flesta och största godsen, som under namn af A x e l s s ö n e r, vid unions-tiden skakat nordens throner, som uti tvenne giften varit Svea konungars mågar och i grefve *Clas Thott* nalkats sjelfva kronan; — hade af all denna storhet endast ärft ett ganska måttligt anseende och ett mycket gäldsatt gods, samt skulle säkert hafva grånat såsom landtjunkare, om han icke lyckligtvis blifvit gift med friherrinnan *Ulrika Barnekow*, en dotter af generalen och landshöfdingen i Christianstad. Denna fru, utrustad med ett manligt vett och förstånd, styrde sin herre till att poussera sin lycka vid riksdagen 1769, sedan han fått förnyad den honom bestridda rätt till säte och stämma på Riddarhuset. Konjunkturen gjorde

honom, som efter kornetts-tjenst erhållit löjtnants afsked, till major och kommendant på Malmö slott. Tillfället gjorde sedermera hans fru till förtrolig vän med grefvinnan *Ulla Fersen*, då hon efter år 1772 med sin herre, baron *Nils Höpken*, vistades i Skåne. Genom denna dames inverkan på höga vederbörande blef herr *Thott*, år 1774, förordnad till vice landshöfding i Malmö, och vidare 1776 till landshöfding, medelst ett ganska förmonligt ackord med grefve *Frölich*. I kraft af sin embets-befattning med krono-brännerierna har han ytterligare vunnit medel, att icke allenast befria sitt arfvegods från alla gravationer, utan äfven köpa en ansenlig egendom, så att han fått sina för sysslan utlagda penningar rikligen ersatte. Man bör dock lemna honom det loford, att han hitintills varit i sitt embete både nitisk och välmenande; ty fast han, såsom mången annan landshöfding, ofta ledes af sekreter och kamrer, har han dock af eget bevåg gjort mycket godt, serdeles under de svåra åren efter 1783, då hans omsorg och anstalter hindrade sädesbristen och höll spannmåls-priset i ordning, till förtret för många, äfven herrskaper, — samt, genom inrättandet af smärre bagerier i socknarne, förskaffade de fattiga en lätt och lindrig tillgång på bröd. Hans nu gjorda felsteg måste således härröra af någon annans tillskyndan. Något sådant torde äfven hafva förledt honom till den aristokratiska afvoghet som han hyste emot konungen, oaktadt Hans Maj:t ökat sin nådebetygelse, då han vid krigets början gjort honom till öfver-kommendant i Malmö, en förtroende-syssla, som han dock afsade sig när stadens försvar fordrade hans verksamhet. Om denne herre kan eljest sägas, att om han ock gjort sin lycka utan att förtjena den, har han sedan arbetat på att göra sig densamma värdig, och att han nu torde hafva felat mera af fåfänga än af regeringslystnad.

Skånes försvar ökades vidare genom de tyska trupper, som den 20 September anlände till Sverige. Desse, utgörande 800 man af drottningens lifregemente och 800 af Psilanderhjelms regemente, blefvo från Pomern afhemtade genom landshöfdingen, baron *Rayalin*, som under sken af en resa till Berlin, farit till Stralsund, och i största hast låtit dem embarkera på postjakterna och andra fartyg, samt utan betäckning lyckligen förde hela transporten förbi ryska flottan, som för motvind låg i Kiögebugt. Vid ankomsten till Ystad uppväckte så mycket oväntadt krigsfolk i främmande drägt en allmän förskräckelse, som dock vändes i fägnad när de blefvo kända. Hemligheten af denna expedition gjorde dess lycka; ty vid minsta underrättelse derom, hade fienden ej underlåtit att uppbringa den. — Den 25 September intågade Psilanderhjelms regemente i Malmö, och den 26 ankom drottningens regemente till Lund. På båda ställen emottogos de med glädje och undfägnades såsom vänner, så att en af deras officerare, uti ett i allmänna papperen infördt bref, säger sig «ej tro att bättre menniskor finnas i hela verlden». I Lund hedrade professorerna sig vid detta tillfälle; ty fastän deras privilegier frikalla dem från inqvartering, tillbjödo de sig frivilligt att deltaga i denna tunga.

Skånes invånare i allmänhet visade sig i denna ställning såsom *alldeles svenska*, så att ingen lemning fanns qvar af de danska tänkesätt, hvilka år 1743 hos dem yttrades. Sådant får tillskrifvas konung Gustaf, som genom årliga besök gjort sig af folket älskad och vördad, äfvensom hertig Carls vistande der i landet såsom chef för Södra Skåningarne, hvarigenom han af folket är älskad såsom dess landsman. Detta är mycket olikt emot förra tider, då svenska regeringen gjorde nästan allt hvad som kunde väcka skåningarnes motvilja.

Så oroligt var tillståndet på rikets vestra sida, medan okunnigheten om rätta tillståndet i Finland och den

från öster hotande vådan ej litet ökade allmänhetens bekymmer. Imedlertid tilltog de missnöjdas rop, och deras försmädelse blef utan gränsor. Det onda visades alltid på värsta sidan, så att sjelfva de redliges hopp småningom började vackla. Största bekymret var likväl för konungens person; ty då man hörde arméens tagna steg, fruktade man med mycken anledning, att de konspirerande icke skulle underlåta att förgripa sig på konungen, det enda som kunde försäkra dem om en önskad utgång. Man hörde äfven vissa försäkra: »att han aldrig kommer hit mera; han vågar icke visa sig»; med annan försmädelse af lika halt. Farhågan ökades, då konungens redan bebådade ankomst dröjde långt öfver sagdan tid. Allt sådant gjorde loppet af Augusti månad till den ängsligaste tid någon rättsinnig kunde upplefva. Ändtligen dagades ett bättre hopp, då konungens hemkomst skingrade en stor del af den förra fruktan och lofvade någon räddning.

Sedan kammar-junkaren *Borgenstjerna*, som uti Helsingborg emottagit och genom riket ledsagat Hessiska prinsarne, samt derefter, tillika med general *Duvall*, uti Norrige uppvaktat danska kronprinsen, derstädes utrönt vederbörandes fiendtliga föresats, hastade han tillbaka, passerade Stockholm den 9 Augusti, och for genast till Finland, hvarefter konungens återresa beslöts. Denna påskyndades än vidare, då tidningen om danska hofvets deklaration ditfördes af kongl. sekreteraren *Hållenberg*, som någon tid vistats i Köpenhamn, för att göra samlingar till sin under hand hafvande historia om Gustaf Adolf; men nu gjorde kurir-tjenst, och med en nästan otrolig skyndsamhet öfverbragte denna obehagliga underrättelse. Genast härefter lemnade konungen sitt högqvarter och reste från Finland, helt oförmodadt för de sammansvurne, hvilka derigenom förlorade frukten af alla deras företag.

Aldrig har någon svensk konung erfarit en olycka lik den som under detta fälttåg träffat Gustaf III. När Gustaf Adolf for för att intaga hela Tyskland, när Carl Gustaf tågade åt Polen och derifrån förjagade sjelfva dess konung, när konung Carl XII lemnade Sverige för att intaga Köpenhamn, tukta zaren och störta August, var desse eröfrares hela styrka icke att jemföra med den här och sjömakt, som nu gick ut ifrån svenska hamnar. Aldrig har större sannolikhet funnits, att ryska hofvet skulle få byta residens, än den tid då konungen tågade från Stockholm, i spetsen för en armée, som var större än den som fienden kunde för det närvarande ställa emot hans företagande. Men dessa stridsmän vägrade sin konung att bära vapen mot det folk, som härjat deras fosterbygd och mördat deras förfäder. Svenska hären nedlägger gevär, för att icke intaga en rysk fästning. Konungen ser på en dag förstöras frukten af 16-årig möda att återställa sitt folks fordna anseende, — måste öfvergifva det bästa tillfälle att återvinna sitt rikes förlorade länder, — måste, besviken af sina höfdingar, fly ifrån sin här, medan soldaten, förledd af subordinations-lagen, ej vågar följa sin konung, och officeren af förmäns myndighet låtit förblinda sig till glömska af ära och skyldighet. I denna bedröfliga, och till utseendet förtviflade ställning var det som konungen lemnade arméen, och for ifrån Kymenegårds högqvarter den 25 Augusti, samt passerade den 26 Augusti Helsingfors, sedan han der åt hertig Carl uppdragit hela befälet. Med litet följe och i största hast fortsatte han sin resa till Åbo, och rönte under vägen, med mycken hugnad, de största bevis af folkets trohet och tillgifvenhet. Den 27 Aug. for konungen postvägen öfver Åland, hvilade en natt i Kumlinge prest-gård, och anlände till Grislehamn den 31 kl. 2 eftermiddagen, fortsättande genast sin resa till Stockholm. På vägen mötte han

samma dag kapten *De la Myle*, som tillika med baron *Nolcken* gjort den förr omtalta långa resan ifrån Ryssland. Han fick på stället aflemna sina depecher och aflägga sin berättelse, då konungen isynnerhet yttrade mycket nöje vid åhörandet af konung *Fredrik Wilhelms* vänskapsfulla utlåtande i Liegnitz, hvilket styrkte honom i hoppet om Preussens nära deltagande i Sveriges välfärd.

När konungen följande natten framkom till Enstads gästgifvaregård, fanns den uppbådade skjutsen bortgången, emedan man redan i flera dagar väntat förgäfves. Konungens oförmodade ankomst uppväckte derföre lika häftig glädje, som hans dröjsmål förorsakat ett allmänt bekymmer. Här hvilade konungen några timmar i sin vagn som stod på gården, utan annan bevakning än ett par bönder; ty hela sviten gick att lägga sig. Bittida om morgonen den 1 September anlände han till Haga, hvarifrån han tidigt på förmiddagen for till Ulriksdal, att se drottningen och kronprinsen. Detta möte var utan tvifvel det ömmaste som dessa höga makar någonsin erfarit, och konungen syntes vid detta tillfälle sakna sin vanliga sinnesstyrka. Blek och förställd inträdde han i drottningens rum och kastade sig i hennes armar. Bådas ymniga tårar kommo den närvarande kronprinsen att häftigt gråta, hvarvid vederbörande afträdde. Jag vågar nästan säga, att det var första gången konungen rönte den hugnaden att utgjuta sitt bekymmer i en makas famn. Efter någon stunds enslighet visade konungen sig för hofvet med vanlig munterhet, hvilken han sedan orubbadt bibehöll.

Den 2 September kom konungen till staden, och förfogade sig i rådet. Här meddelade han ordentlig underrättelse om finska chefernes företagna steg, och lät vid råds-protokollet bilägga de af Anjala konfederationen utan blygd insände handlingar jemte general *Armfelts* dertill hörande bref. Likaledes uppvistes ett till öfver-

ste-kammarjunkaren, baron *Armfelt*, skrifvet anonymt bref, hvaruti han, vid förenämde konspirationsutbrott inviterades att biträda densamma. Med brefvet var bifogad en vexel på flera tusen dukater jemte anvisning att lägga svaret på utsatt ställe, hvilket den öfver all frestelse trogna herren gjort, med värdigt afslag och vexelns biläggande. Konungen begärde nu rådets betänkande, om de brottslige skulle genast lag-föras, eller tid lemnas att återvinna konungens nåd medelst återvändande till sina skyldigheter. Detta sednare tillstyrktes såsom rådligast, intilldess man erfarit om något stod att med godo uträtta. Af råds-protokollet ser man äfven, att konungen fordrat riks-rådet, baron *Carl Sparres* utlåtande om rikets försvars-verk och dess besörjande. Nämnde herre gjorde nu en hiskelig beskrifning öfver Sveriges våda, såsom omringadt af fiender, öfvergifvet af vänner, och värnlöst på alla kanter, då alla dess kuster voro hotade med förödelse; tilläggandes, att ingen räddning funnes utom i en skyndsam fred, då alla allianser voro opålitliga, och kanske ovisst om någon bundsförvandt gafs, emedan det nu vore hög tid att se dess verksamhet. Konungen svarade, att riket ej var utan försvar då flera regementer voro hemma, att nationen var för stor att underkasta sig en neslig fred, och att allianser voro saker, som icke på en gång varda sig uppdagandes. Konungens yttrande biträddes af riks-rådet *Beckfriis*, som tilldrog sig alla de öfrigas bifall att göra allt för ett modigt försvar, fastän några icke gillade dalkarlarnes uppbådande, såsom betänkligt i sina följder. Märkvärdigt är, att förenämnde riks-rådet *Sparres* yttrande innehöll just motpartiets allmänna tal, hvilket alltid är så enstämmigt, att det liknar ett af en enda redan uppsatt formulär.

För att vidare öka det politiska misstroendet, utspriddes, samma dag konungen kom hem, icke blott de gamla ryktena om preussiska arméens och engelska flot-

tans undsättning, utan ven ett annat, lika ogrundadt, nemligen att danska kronprinsen skulle ha bestigit thronen, med anledning af den hufvud-svaga konungens abdikation, och att han helt och hållet förklarat sig för Sveriges biträdande. Få dagar derefter sades åter, att konungen af Danmark i hast återvunnit sina sinnes-krafter, och högtidligen förklarat sig vilja hjelpa Ryssland. På sådant sätt förvillades allmänheten, och ökades den misströstan som redan började utbreda sig. Försmädelser utöstes på alla håll, och de illasinnade försäkrade, att konungen på Haga tillbragte tiden i yttersta förtviflan såsom både råd- och hjelplös. Ja, argheten gick så långt, att sjelfva förståndet fråndömdes honom, sedan man redan en längre tid sökt utsprida denna försmädelse. Ondskan gladdes åt en ny upplaga af Eric XIV. Konungens vänner suckade, fastän man vågade föga hoppas. Hans egen närvaro var den enda lyckan i all olycka. Folkets nit och tillgifvenhet för hans person hvilken länge varit slumrande och som många sökt alldeles förqväfva, vaknade till nytt lif nu då konungen sågs olycklig. Detta röntes då han som hastigast for upp till slottet; fastän han tycktes undvika att mycket visa sig, och af denna orsak vid ankomsten till staden aldrig tog sin vanliga tur öfver Riddarhus-torget, den tid då folket der var samladt. Han bevistade blott en enda gång spektaklet, och då han derefter förfogade sig ifrån gamla Bållhuset, ledsagades han till slottet af folkets hurrarop och vivat. Oaktadt konungens utvärtes lugn förrådde han dock någon invärtes oro; ty han hade märkeligen magrat, och var mindre munter än vanligt.

Under dessa bekymmerfulla dagar hade konungen uti Carlbergs trädgård en hemlig konferens med franska ambassadören och spanska ministern, hvilka begge försäkrade honom om deras hofs deltagande uti hans intresse. Härmed afsågs förmodligen den mediation, som det franska hofvet redan tillbjudit Sverige, och hvars

antagande redan blifvit bifallet. Omständigheterna visade dock i det följande, att dessa här nämnde vänskaps-försäkringar mera torde härrört ifrån förenämnde ministrars personliga tillgifvenhet för konungen, än från någon förklaring af deras höga principaler, då båda hofven äro nog österrikiskt sinnade. Härpå följde den märkvärdiga resan till Dalarne. Nu begynte de missnöjde redan skrika öfver våld och rån. Konungen skulle med denna allmoge återkomma till Stockholm, och taga souveräniteten. Ja, man var nog oförskämd att deraf förespå bankens sköfling och stadens plundring. Man föreställde sig ryska vapnen såsom mindre farliga, och mången syntes redan längta efter deras ankomst. Det hördes offentligen, att ryssen ville oss intet ondt, och att kejsarinnan endast sökte vårt bästa. Arghetens språk var under denna bedröfvelsens tid det enda rådande. Hopen, bestört, suckade i tysthet, rörd af den fruktan som så sorgfälligt ibland dem utspriddes. Det var faseligt att se och höra allt detta: man kunde ej tro sig lefva bland svenskar, och blygdes att vara född i ett land hvarest så mycken ondska herrskade.

Ändtligen började nationens fallna mod åter höja sig. Dalkarlarnes efterdöme uppmuntrade: man började hoppas räddning, och den fanns hos konung och folk, hvilkas enighet alltid utgöra ett rikes säkerhet. Den nya fiendens anfall injagade mindre fruktan än man föreställt sig. Kunskapen om händelsen i Finland gjorde att alla, som deri deltagit, ansågos för förrädare, och uppväckte den allmänna afsky som ett dygdigt folk alltid visar för illgerningar. Svenska nitet för konungens person återfick sitt gamla lif, och alla hemtade nytt mod i samma mån som nya faror yppades, ehuru det stånd, som af börd och ära mest uppmanas till mod, nästan allmänt syntes misströsta. Från denna sida hördes de mesta farhågorna, och ur samma källa härleddes de flesta be-

skyllningarne emot konungens förmätenhet att så blottställa land och rike.

Rikets räddning började med konungens resa till Dalarne, som gör en stor epok i svenska historien. Den 11 September reste konungen ifrån Haga, och efter ett ömt afsked på Ulriksdal från drottningen och kronprinsen, derifrån vidare till Ekolssund. På detta ställe, hvarest han såsom kronprins njutit sina ungdomsnöjen och tillbragt en del af sina första glada regeringsår, hvilade han första natten af denna resa, som var företagen i ett det bekymmersammaste värf en konung någonsin kan utföra. Den 13 skedde ankomsten till Mora prest-gård, sedan han på alla orter blifvit bemött med en ömhet som hedrade undersåten och hugnade konungen. Den 14, som var en söndag, bevistades Gudstjensten i Mora kyrka, hvarest han, vid inträdet, emottogs af presterskapet, och infördes under sjungandet af en dertill lämplig psalm. Efter Guds-tjensten tilltalade konungen allmogen, från samma ställe, der fordom Gustaf Wasa anropat dalkarlarnes bistånd till Sveriges räddning. Gustaf III begärde nu deras biträde, till Sveriges försvar emot samma fiende som då förtryckte riket, och till stöd för samma thron, på hvilken Gustaf Wasas ätt uppstigit genom deras åtgärd. Konungen begärde, att folket, efter gammal vana, ville bland sig utvälja raska karlar till fäderneslandets försvar, och till att strida för konungen. Konungens tal besvarades med en allmän försäkran att gripa till vapen, samt att med lif och blod försvara konungens kränkta rättigheter; ty menigheten var redan tillförne underrättad om tillståndet i Finland, hvilket af konungen nu på långt håll omrördes. Hela detta uppträde var ett ibland de mest sällsynta och mest rörande i verlden. Det liknade en faders samtal med sina barn, och ingen kunde se konungens och folkets blandade tårar, utan att dela den ömhet som gjorde dem rinnande.

Folkhopen var så talrik, att konungen ej utan möda kunde tränga sig fram till sockne-stufvan, dit han sedan inträdde med de äldste af Dale-laget. Här ingick han med dem uti närmare förklaring, om renheten af sina afsigter, samt om vissheten af krigets framgång der som han ej blifvit besviken. Han försäkrade vidare, att eftertryckligt bistånd kunde väntas af främmande magter, ehuru han ännu ej kunde yppa dessa omständigheter. Han sade tillika, att Svea rikes väl nu berodde på Dalkarlarnes mod och trohet, hvarom gubbarna heligt försäkrade, med begäran, att konungen skulle fordra så mycket folk som behöfdes, emedan ingen för honom ville spara lif och blod. Detta förkunnade de sedan för menigheten, med tillägg, att de voro nöjda med sin konung, hvars företagande var rättvist. Detta besvarades med en allmän trohetsförsäkran, hvarefter konungen ledsagades från stället med böner och välsignelser.

På eftermiddagen besökte konungen det ställe, hvarest Gustaf Wasa låg dold då han flydde undan Christierns förföljelse; hvilken gamla lada, såsom en ortens helgedom, ännu sorgfälligt bevaras. Den 15 Sept. reste han till Leksand, hvarest folket, redan underrättadt om hvad som händt i Mora, fanns mangrannt församladt vid kyrkan, tillika med de flesta inbyggarne från Gagnefs och Gustafs socknar. Sedan konungen gjort sin bön för altaret tilltalade han folket ifrån kyrkovallen. Ett enhälligt utrop försäkrade om trohet och bistånd. Den 16 reste konungen till Stora Tuna, hvarest han, efter gjord bön i kyrkan, tilltalade menigheten på backen, och bemöttes med lika ömhet samt fann lika beredvillighet som på de förra ställena. På aftonen samma dag anlände konungen till Fahlun, hvarest han vistades till den 21. Under alla dessa dagar ditkommo beskickningar från de öfriga Dal-socknarne, med tillbud, att likasom de andra gripa till vapen; så att man i största hast hade kunnat upprätta en här om

20,000 man, allenast nog vapen och ammunition varit att tillgå. Man upprättade derföre endast 2 brigader, hvardera om 3000 man; hvaraf den första blef färdig inom en månad. Bönderna utvalde sjelfva dertill de raskaste karlarne, som villigt gingo med, fastän man i Stockholm sade att det skedde genom landshöfdinge-embetets utskrifning och med allmogens missnöje, hvilket allt ingen der ifrån orten hört omtalas.

Sålunda tilldrog sig en sak, som i våra tider var högst oväntad, samt tillika visar vanskligheten af den jordiska magtens natur. En konung, förd af ärans drift, söker återställa sitt folks fordna krigs-heder; han går ut nästan som en segerherre, för att skörda lagrar i spetsen för en utvald här; men nödgas, öfvergifven af denna, inom 10 veckors förlopp fly till bergsbygden, och der söka det försvar af landtbrukaren, som stridsmannen honom förnekade. En konung, som alltid satt sitt förtroende till adelns Ära och Tapperhet, nödgas söka sin räddning uti bondens Trohet och Mod. Man såg i hast förnyas *Engelbrekts* och *Gustaf Wasas* tider, och dalkarlarne åter skynda att freda sina landsmän ifrån det ok, som de sjelfve i skygd af sin fattigdom ej hade att befara. Dal-allmogen hade nu det ärorikaste tillfälle att utplåna den blygd de sig ådragit genom 1743 års villfarelse. Denna var ock hos dem i så friskt minne, att de äldste undanbådo sig att följa med till Stockholm, dit konungen äfven sade sig ej ämna föra dem. I Fahlu stad fann konungen samma trohets-försäkringar som på lands-bygden, och det var här, som han första gången bemöttes med den engelska hedersbetygelsen att dragas i sin vagn af folket.

Allt detta stadnade ej vid ord, det gick till verklighet. Allmogens välvilja uppmuntrades och anstalterna befordrades af länets höfdinge, baron *Johan Beckfriis*, som derföre upphöjdes till general-major. Denne herre, bror till riks-rådet grefve *Beckfriis*, hade tillförne varit

öfverste vid dal-regementet, då han tillvunnit sig allmogens tillgifvenhet. Detta oaktadt, hade den, år 1787, emot honom anfört bittra klagomål, af den anledning, att hans efterlåtenhet ej höll krono-betjeningen i ordning, så att några af dem utöfvat verkligt våld. Undersökning anställdes, och allmogen infann sig mangrannt på tinget, i sådan gäsning, att vissa personer deraf väntade en allmän resning, helst folket äfven mycket klandrat bränneriförbudet, som bland de hetsiga dal-karlarne stundom verkat våldsamma uppträden. Allt blef dock stilladt genom en krono-fogdes af räddhåga tillskyndade död, och ett par andras skäliga näpst. När nu den nya bränvins-författningen utkom, blef allt väl igen, så att allmogen glömde sitt missnöje mot landshöfdingen, hvars fromma sinne och vänliga bemötande gör honom allmänt älskad, så att de villigt bifölio hans föreställningar till konungens tjenst.

Befälet öfver dessa trupper uppdrogs åt öfverstekammarjunkaren, baron *Armfelt.* Öfver-officerarne utnämndes mest ibland dem, som, i orten bosatte, tillförne tjenat i fält, samt ibland en del ungdom, som född på orten var af folket känd; då de förre blefvo kompanichefer och de sednare subalterner. Bland de gråhårsmän som lemnade sin välförtjenta hvila, voro märkvärdiga kaptenerna *Fröberg* och *Wallenkrona*, hvilka begge vid nära 80 års ålder hastade till vapnen. Af manskapet voro nästan alla sådana, som varit skyttar ifrån sin ungdom, och således ej voro främmande för kulor och krut. Till beväring hemtades musköter ifrån Stockholms arsenal, och fastän dessa till stor del länge varit obrukta, kunde de dock lätt upphjelpas af dem, som alltid varit vana att sjelfva förrätta sådant.

Dessa så oväntade som ovanliga anstalter väckte största uppmärksamhet i hela riket, och de missnöjda underläto ej att uttyda allt till det värsta. De sökte öfvertala folk att tro, det de hemmavarande klagat der-

öfver, att söner och mågar drogos i fält, och att de aftågande voro missnöjde deröfver, att en del väpnades blott med pikar och spjut. Än sades, att hela tillrustningen afstadnat i brist på penningar, emedan hvarje karl ej fått den specie riksdaler som lofvades honom till handpenningar. Verkställigheten af detta sista sökte någon befordra, som på vägen antastade den kurir, som från Stockholm förde de till den första utrustningen nödiga 8,000 R:dr. Saken misslyckades dock genom vederbörandes goda beväring.

Under vistandet i Fahlun emottog konungen flera kurirer ifrån Köpenhamn och Paris, samt en från Berlin, hvilken enligt order icke aflemnat sina depecher till sitt hofs minister i Stockholm, utan skyndat att uppsöka konungen, som efter dess ankomst arbetade hela natten på dess expedierande.

Den 20 Sept. nedsteg Kongl. Maj:t uti Fahlu grufva; jemt 20 år sedan han på samma dag varit derstädes, äfven då stadd på en vigtig resa, till beredande af den revolution, hvarmed hatt-partiets hufvudmän smickrat hofvet, för dess åtgärd vid beredningen af näst tillämnade urtima riksdag. Ty den mängd klagoskrifter rörande bergslagens hotande undergång, hvarmed dåvarande kronprinsen Gustaf öfverhopades, tjente till anledning för konung *Adolf Fredrik*, att, medelst regeringens nedläggande i Dec. 1768, tvinga mössornas råd till ständernas sammankallande i April 1769.

Ifrån Fahlun fortsatte konungen sin resa genom Norberke och Philipstad till Carlstad, dit ankomsten skedde den 23 Sept. Öfverallt blef han lika gladt emottagen, och folket allestädes lika ömt bemött. Flera gånger blef konungens vagn af folket dragen. Denna i Sverige ovanliga hedersbevisning var så mycket märkvärdigare, som den visades konungen uti nödens tid, då dess och rikets bestånd berodde af folkets nit och trohet. I Carlstad mötte tidningen om de norskas krigs-

rörelser. Detta fyllde hela orten med oro och fruktan; men allt stillades med konungens ankomst. Han uppmuntrade till modigt försvar, och allmogen var genast villig att formeras till trupper och öfvas i vapen. Såsom landet är fullt af defiléer emellan skogar och moras, beslöts, att dessa frivillige skulle formeras till idel jägare, hvilka, tillsammans med hemmavarande 2 bataljoner af Wermlands infanteri, nogsamt kunde försvara den enda för fienden tillgängliga sidan vid Eda skans. Till besörjande af detta försvars-verk förordnades, den 24 Sept., en utrednings-kommission, bestående af ortens ansenligare invånare och bruks-egare, samt till deras ordförande, öfverste-kammarjunkaren baron *Armfelt*, såsom chef för hela den mot norska gränsen föranstaltade beväringen.

Från Carlstad utfärdades, den 29 Sept., konungens allmänna kungörelse och varning, angående fiendens stämplingar att söndra svenske män och förleda dem från den trohet de konungen och riket skyldige äro. Denna kungörelse gjorde mycken sensation hos allmänheten, helst konungen derutinnan äfven förkunnar det biträde till fredens återställande, som man hade att vänta af tvenne stora hof, hvilka lätteligen förstodos vara England och Preussen, om hvilkas deltagande man således blef allmänt öfvertygad, ehuru de missnöjda sökte inbilla folk motsatsen. — Den 27 Sept. gjorde konungen en resa åt norska gränsen och Eda skans, hvarest 1 bataljon af Wermlands infanteri och 2 sqvadroner af lif-regementet blefvo posterade. Efter återkomsten till Carlstad inlopp rapport om norska truppernas inbrott; såsom ock konungen der uppvaktades af kongl. engelska ministern vid danska hofvet herr *Hugo Elliot*, som tros hafva gifvit konungen rätta upplysningen om fiendens anslag på Götheborg, emedan Hans Maj:t genast hastade till dess försvar. Denna minister bemöttes af konungen med utmärkt nåd och förtroende, likasom han å sin

sida yttrade en personlig nitälskan emot Sveriges fiender och deras medhållare. Han bidrog äfven mycket till att styrka de klenmodiga, medelst offentliga försäkringar, att dess herre och hans bundsförvanter ingalunda medgåfvo Svea rikes och konungs förtryck. Detta stillade ansenligen allmänhetens oro öfver Danmarks anfall, helst något sådant minst förmodades ifrån den sidan, och tillika största fara befanns att förlora Götheborg, som var i slätare försvarstillstånd än man kunde sig föreställa.

Öfver-kommendantskapet derstädes innehades af general-löjtnanten, baron *Durietz*, såsom länets höfding sedan förra konungens tid. Näst honom styrdes försvars-verket af kommendanten *Rosenborg*, öfverste vid artilleriet. General *Durietz*, en svåger till baron *Carl De Géer*, har under detta års händelser visat det besynnerligaste uppförande. Ty när skärgårds-bönderna ville beväpna sig, till försvar emot Ryssarna, som redan härjat i Skåne och börjat ströfva i Kattegat, behagade herr landshöfdingen icke allenast föreställa den gevär-begärande allmogen, att sådant blott lände dem till förderf, enär ingen gjorde de värnlösa något ondt, och de tvärtom, såsom beväpnade, kunde fiendtligen handteras; utan ock, till hämmande af alla försvars-anstalter, utfärda en kungörelse, som för sällsamhetens skull förtjenat här bifogas.

Götheborgs handlande sammanskjöto äfven medel till utrustning af kapare-fartyg, hvilka skulle förses med kanoner och handtlangare ifrån fästningens artilleri-gård; men denna expedition kom aldrig i verkställighet, fastän man till besättning förhyrt de käckaste kopferdi-fararne. Mesta delen af Götheborgs artilleri hade imedlertid afmarcherat till Stockholm, dit det, tillika med kommenderingarne från Jönköping och Calmar, ankom den 18 Augusti, för att transporteras till Finland. Detta oaktadt hade höga vederbörande icke gifvit Götheborgs försvars-verk till spillo, utan anbefallt fästnings-verkens skynd-

samma iståndsättande, samt, till inrättande af en skärgårds-flottilj, ditsändt öfverste-löjtnant *Törning* af arméens flotta, den samme som utmärkt sig genom ryska vakt-skeppets borttagande under Fredrikshamns murar. Han anlände dit med några officerare, hvilka jemte honom utfört förenämnde dristiga expedition, och en af desse har försäkrat mig, att fastän man i allmänna tidningar berättat det stadens vallar voro med tillräckliga kanoner besatta, befanns dock fästningen utur allt försvarstillstånd, emedan de flesta kanonerna voro obrukbara, dem undantagna, som tjente till den vanliga saluteringen. Samma officerare funno, vid ankomsten till Götheborg, hela staden uti största oro öfver Danmarks förmodade anfall; detta gjorde dem ganska välkomna, så att Götheborgs inbilska handlande då visade militären en ovan höflighet. Alla klagade öfver kommendantskapets efterlåtenhet, och detta besannades af löjtnant *Olander* vid arméens flotta, som förordnades till befälhafvare på kastellet Kronan, då en hans kamrat sattes till kommendant på Götha Lejon.

Dessa ifrån fästningen afskiljda skansar voro först blottställda för anfall, och borde således i tid förses med alla förnödenheter, emedan allt sådant saknades. Allt reqvirerades af öfverste *Rosenborg;* men litet eller intet kunde erhållas. En dag fördes ut ett fat vatten, en annan dag något ladd-redskap, nu ett centner krut, då några pund bröd. Kanonerna, som lågo på gården begrafne i mull, skulle bringas upp i tornet, och dertill stod ingen handräckning att bekomma. Allt var således uti gammal oordning vid konungens ankomst. Interims-kommendanterne anmälte genast detta, då de befalltes författa nödig reqvisition, som öfverste Rosenborg, vid ansvar, ålades att inom 24 timmar expediera. Detta blef nu riktigt verkställdt, oaktadt all tillförne omtalad omöjlighet. — Med kanonsluparnes utrustning gick det lika trögt, så att en enda med möda hunnit bli färdig,

fastän general *Durietz* fått order att sådant befrämja. Denna hans efterlåtenhet var så mycket underligare, som han tillförne visat det nit i sitt embete, att han i egen person utfört flera länsmans-förrättningar, såsom vid ett bränvins-beslag i skärgården, och att från Marstrand afhämta en förrymd tysk hof-jude. Han sökte sedermera befria sig ifrån de härigenom ådragna allmänna beskyllningar, genom ett memorial på Riddarhuset 1789, med förebärande, att intet sådant varit honom anbefaldt. Här igenkändes den under 1788 års fälttåg rådande stil, att skylla på bristande order, emedan allmänna föresatsen var, att låta allt stå sitt kast, och ej göra det minsta utan uttrycklig befallning. Konungen skulle sjelf besörja allt, omtänka allt, uträtta allt.

De norskas infall i Bohus län och de svenskas nederlag vid Qvistrum försatte Götheborgs invånare i yttersta bestörtning, helst den svaga besättningen ej lofvade 4 timmars motstånd. En allmän förvirring rådde, och man vågade ej tänka på annat än portarnes öppnande för den antågande fienden, som här skulle finna ett rikt byte af hela Ostindiska kompagniets förråd. De många rika handelshusen sågo sig redan ett rof för danska härföraren, densamme, som de några månader tillförne med så mycket fjäs hade roat. De som kunde, tänkte på reträtt, men hvarthän, då hela landet stod öppet, och fienden ej talte om mindre än att tåga till Stockholm. I denna förskräckelse var det dem ett verkligt Evangelium, då general-adjutanten, baron *Lantinghausen*, vid sin ankomst den 2 Oktober, bebådade, att konungen hastade till stadens undsättning. Hans Maj:t hade ifrån Carlstad rest den så kallade Gullspångs-vägen åt Westergöthland. Han anlände till Alingsås den 3 Oktober kl. 5 eftermiddagen, och hvilade der en timma hos kommerce-rådet, baron *Ahlströmer*, som han hugnade med den försäkran, att skyndsam undsättning stod att förvänta från Preussen. Derefter satte han sig till

häst, och red, med få personer, på mindre vanliga vägar till Götheborg, dit han framkom samma afton kl. 11 uti ett hällande regn, våt in på lifvet. Här emottogs han som en skydds-engel med verkligt jubelskri, och besåg följande morgon fästnings-verken med yttersta missnöje. De flesta kanonerna befunnos antingen utan lavetter, nedsjunkna i jorden, eller ock riktade mot himmelen, fulla med rost och dam. Detta gaf konungen anledning att fråga öfverste *Rosenborg*, »om han föresatt sig att öfvergifva fästningen åt fienden». Öfver tyghusets oordning yttrade konungen äfven mycken onåd, likasom öfver fästnings-verkens förfall. Härvid får dock märkas, att till de begge sitnämndas iståndsättande erfordras krigs-kollegii anordning, som vanligen måste reqvireras tre år förr än reparationen är nödvändig; men så hade dock mycket stått att göra utan denna senfärdiga åtgärd, och, i förevarande våda, skulle vederbörande säkert icke saknat stadens verksamma biträde till medels anskaffande. Men det såg ut som allt skulle så vara.

Konungens ankomst gaf lif och rörelse åt allt. Inom några dagar såg man nya batterier anlagda, och vallarne öfverallt bestyckade. Ingen handräckning saknades, och de skönaste vagnshästar lemnades att framsläpa kanoner. Borgerskapet hade redan gripit till gevär, och ett antal af 1200 man började der göra tjenst med patruller, natten emellan den 3 och 4 Oktober. Den 4 Oktober gingo 200 borgare, 50 af Ostindiska kompagniets arbetsfolk, samt 200 af Wachtmeisters regemente, till valls. Dagen före och efter konungens ankomst förstärktes garnisonen med 1500 man af Skaraborgs infanteri, Westgöta kavalleri och Bohus läns dragoner, hvartill sedan kommo 500 man af lif-regementet, samt 600 man af gardet, och 600 man af Jemtlands regemente, hvilka begge sista kommenderingar afgått från Stockholm tillika med förutnämnde ditkomna ar-

fastän general *Durietz* fått or ᵀnersborg för-
Denna hans efterlåtenhet var sᵃ ˈorgs besätt-
han tillförne visat det nit i si ʳa, som ve-
person utfört flera länsmans-f dsättning
bränvins-beslag i skärgården Hessen,
hämta en förrymd tysk ho' pfordring
befria sig ifrån de härige' af en här-
ningar, genom ett memo- afvudfästning
förebärande, att intet sᵃ person med en
igenkändes den under on *v. Haxthausen*
skylla på bristande r till Götheborg be-
var, att låta allt st' .en, hvarefter herren
utan uttrycklig befa .slagare med förbundna
allt, omtänka allt, .varest herr *v. Haxthausen*
De norskas onungen, som med värdigt
derlag vid Q' ohemul begäran, med yttrad
nare i ytterst: nya krigsbruk, att på 2 mils
gen ej lofvade astning, som ännu ej sett någon
ring rådde, r Vid sändebudets återfart hörde
tarnes öppn oras, och folkets hotande rop att ned-
skulle finna kades staden, med bifogad förbittring
ets förråd ländska hjelptrupper och inhemska an-
ett rof f'' komsten fick han vidare se Nybro för-
månader dymedelst farten till Hisingen afskäras.
kunde. förut hade konungen bivistat Guds-tjensten
stod : .n, hvarest biskopen, doktor *Wingård*, som
Stoc domprost, förrättade Guds-tjensten uti full bi-
ligt ad, och predikade öfver de orden: »Frukta
ha e, ty jag är med dig», hvarefter han offent-
k örsäkrade konungen om församlingens trohet och
' .amt deras fasta beslut att i det yttersta försvara
och konungen. Detta gjorde sin goda verkan på
arne, som med serdeles uppbyggelse sågo konungens
jakt, och med glädjerop och välsignelser ledsagade ho-
om till och från kyrkan. Således bidrog äfven läraren
till stadens försvar, medelst folkets uppmuntran till stånd-

'ᵒhet. Detta var berömligt af biskop Wingård, helst ˢgra få år tillförne varit orsak till borgerskapets ⁿöje, då han tvärt emot deras önskan till- domprost-sysslan. Det torde derföre icke att här omröra samma händelse.

Johan Wingård är född bondeson i Göthe- ι, vid hvars gymnasium han först studerat. gjorde honom till hof-predikant, och hans vackra .ogåfva befordrade honom till öfver-hofpredikant enke-drottningen. Han beskylles, att genom någon ıpport hafva bidragit till det olyckliga missförstånd, som 1778 uppkom emellan konungen och dess fru moder; men det är visst, att han sedan flitigt arbetade på vänskapens återställande dessa höga personer emellan, fastän sådant ej lyckades. År 1780 befordrades han till biskop i Götheborg, då hans förre lärare, nu medsökande, lektor *Wallenstråle*, i harmen skaffade sig transport till en stor lägenhet i Skara stift. Det härigenom lediga pastoratet Fjärås, det bästa i Halland, blef då tilldeladt biskop Wingård såsom ersättning för bostället, hvilket på vissa år behålles af företrädaren, biskop *Lambergs* arfvingar. Hans fattiga föräldrar hade således den glädjen att se sin son biskop, och han sjelf den lyckan att så vinna Götheborgs-boarnes tycke, att de hoptals reste ut för att höra honom predika i sina landt-församlingar. Detta gaf honom anledning, att, efter domprosten *Ekeboms* död 1784, äfven söka denna syssla, såsom förbättring på stiftets efter föregifvande försvagade inkomster. Till vinnande af detta säges han hafva gifvit statssekreteraren *Schröderheim* dess nu iboende hus i Stockholm, hvarföre denne förmådde konungen, att genom bref förkunna Götheborgs Domkyrko-församling sin nådiga åstundan, att Wingård af dem kallades. Detta upplästes vid valet, då de förnämare sade att man med nöje gjorde konungen till viljes, hvilket af deras tillgifna med bi-

falls-rop besvarades, hvarefter kyrko-rådet ansåg valet afgjordt, utan att skrida till ordentlig omröstning. Detta väckte häftigt buller bland menigheten, som ändtligen ville ha *Kullberg*, en beskedlig landt-pastor i Skåne, hvilken hade mycken styrka af sina Herrnhutiska bröder, som uti Götheborg äro både talrika och ansedde. Stadens invånare ansågo Wingårds insättande till domprost såsom en kränkning i deras privilegier, och blefvo med mycken rätt ganska missnöjda. Deras häraf väckta ovänskap till Wingård förstod han dock snart att försona, genom sin foglighet i sysslan och sitt intagande umgänge, likasom han tillfredsställde Herrnhutiska brödraskapet, medelst att skaffa dem ett offentligt samlingsställe, hvilket konungen tillstadde dem att inrätta. Götheborgs-boarnes missnöje mot konungen dämpades till det mesta, då han och kronprinsen 1786 besökte staden, och nu i nödens stund blef allt gammalt gräl alldeles bortglömdt.

Detta stadfästades den 6 Oktober, då konungen på rådhuset tilltalade stadens invånare, och föreställde dem huru konungens och dess sons välfärd, rikets sjelfständighet, och Svea folks räddning nu berodde af Götheborgs öde. Vid dessa rörande föreställningar blandades konungens och folkets tårar, då alla af själ och hjerta försäkrade, att till sista blodsdroppan försvara staden. Härvid yttrade konungen sitt bekymmer öfver den förödelse, som nu kunde komma att öfvergå Götheborg. Sådant fällde likväl icke modet på dess invånare, hvilka fullt och fast beslutat att uthärda både belägring och bombardering, likasom de till den ändan redan i hvalf och källare nedflyttat sina dyrbara möbler, och en hop fruntimmer öfvergifvit staden. Detta faderliga sammanträde af konung och folk hade vidare den verkan, att de rikare gjorde konungen stora försträckningar, dels såsom lån, dels som gåfva, så att de nödiga stora utgifterna dermed kunde bestridas. — Samma dag, den

6 Oktober, behagade konungen äfven på torget tilltala krigsfolket, som ropade »död eller seger!» hvarefter 1200 man genast utmarcherade för att besätta Surtepass, 1 ½ mil från staden, samt att förvara alla dess öfriga tillgångar.

Genom dessa anstalter gjordes hela den danska expeditionen till intet, emedan dess hela framgång berodde af Götheborgs öfverraskande, hvilket ansågs för så säkert, att man just i samma dagar för visshet utgaf i Köpenhamn, att Götheborg gifvit sig utan motstånd, och att konungen nödgats fly till Elfsborg. Så torde äfven planen hafva varit, ehuru anläggningen gick i vatten. Imedlertid gaf allmänheten general *Durietz* hela skulden för denna våda, hvarföre han ock allestädes fördömdes, så att hans inspektor, på den räkningen nära nog blifvit ihjälslagen i Westerås, och han sjelf, vid uppresan till påföljande riksdag, hade den ledsamheten i Örebro, att när namnet blef bekant spändes hästarne från hans vagn, emedan vederbörande sade sig »ej vilja skjutsa en förrädare». Sjelf undflydde han endast derigenom folkets raseri, att någon föreställde dem, att han, dit han nu ämnade sig, nog skulle få sin förtjenta lön, då alla täflade om att befordra honom på vägen. Nu slapp både han och *Rosenborg* med förlusten af deras kommendantsembeten. General Durietz måste dock undergå den humiliationen, att genom bref till magistraten af den 13 Oktober kungöra, det konungen uppdragit öfver-befälet derstädes, under dess egna höga ordres, åt general-löjtnanten, grefve *Johan Sparre*.

Denne herre, son af riks-rådet och öfver-amiralen, grefve *Claës Sparre*, var född den 10 Januari 1715, och hade redan i 60 år stått i kronans tjenst. Han hade år 1734 bevistat kejserliga arméens kampagne vid Rhenströmmen under den gamla *Eugenes* befäl, samt general *Seckendorffs* expedition till Mosel-strömmen, likasom han samma år hedrade sig uti affären vid Schmittburg. År

1741 förrättade han öfver-adjutants-tjenst vid svenska arméen i Finland. År 1743 var han i fransk tjenst, och följde Comte de Saxe, såsom adjutant på tåget till Flandern, samt bevistade sednare på året belägringen af Freyburg, i egenskap af volontär vid franska arméen i Elsas. Vid återkomsten till Sverige blef han år 1747 kapten vid gardet, och 1752 öfverste-löjtnant vid Westgötha-Dals regemente. I Pomerska kriget blef han öfverste för de nyss upprättade gula hussarerna, och förvärfvade sig under dess lopp ett ärofullt namn, medelst Anklams modiga försvarande år 1759. Ty sedan preussiska generalen, grefve *Dohna*, genom kapten *von Oertzes* feghet eller trolöshet, den 1 Januari blifvit mästare af passet Damgarten, och då sedermera generalen baron *Liljenberg* med en stark trupp gifvit sig fången i Demmin, såg grefve *Johan Sparre* sig och sin kommendering kringränd i Anklam, utan hopp om undsättning från arméen, som låtit instänga sig i Stralsund. Detta oaktadt svarade han dock på fiendens uppfordran, att han ej gaf sig i en oundviklig fångenskap, förrän staden vore i grund nedskjuten. Detta förtvifiade beslut anstod icke en hop officerare, hvilka föreställde honom nödvändigheten att kapitulera, hvilket han sade sig ej tänka på, så länge näsduken icke brann i fickan. Fienden, mera mån att skona en preussisk stad än att vinna några svenska fångar, lemnade derföre grefve Sparre och dess manskap fritt aftåg, så att hans mod och beständighet allena frälste hela denna trupp.

Det ser ut såsom hade detta hans allvarsamma sätt att kriga icke anstått dem, som handterade fiendtligheterna mot Preussen, på en nog vänlig fot, emedan grefve Sparre, redan före fredsslutet, år 1761 tog afsked ifrån sitt regemente, lefvandes sedan utan deltagande i krigstjensten, ända till dess konung Gustaf, kort efter revolutionen, anförtrodde honom vården af det vigtiga Sveaborg. Här förde han i tio års tid ett vaksamt och

myndigt befäl, hvarefter han, med bibehållande af sin generals-post, satte sig i ro på Tåsterup i Skåne. Denna egendom hade han då köpt, för ett stort arf som utrikes ifrån tillfallit hans grefvinna, som var af holländsk börd, ehuru styfdotter till riks-rådet, baron *Düben*. Genom detta lyckliga tillfälle försatt ur nog knappa uti rätt förmögna vilkor, sökte han här för sin ålderdom ett förtjent lugn; men var alltid beredd att lemna sin hvila, när helst hans tjenst kunde påfordras. Således hade han år 1785 åtagit sig befälet öfver de då i Skåne sammandragna trupperna, och nu, då fosterlandet stod i våda, hastade han vid första vink till Götheborgs försvar. Hvarken hans ålderdom eller hans svaghet hindrade honom här att sjelf bese och besörja de nödiga försvarsanstalterna, hvilket i allt svarade emot konungens förtroende och förtjente folkets vördnad, så att han, efter egen utsago, redan lutande till grafven fick pryda sina grå hår med den mer än lagren ärofulla heders-kransen *»Ob Cives Servatos.»*

Den egentliga kommendants-beställningen uppdrogs åt general-majoren *von Hermansson*. Denna herre, bror till riks-rådet grefve *Hermansson*, hade tjent sig upp vid fortifikationen, och i denna egenskap följt franska arméen under österrikiska successions-kriget, samt med den bevistat de stora belägringar, hvilka då förefölło uti Nederland. Återkommen till Sverige avancerade han till öfverste för skånska fortifikations-brigaden, uti hvilken egenskap han besörjde fästnings-byggnaden i Christianstad. Här blef han, genom en särdeles händelse, känd af den stora fältherren, prins *Ferdinand* af Brunswig, som befordade hans lycka. Nämnde furste aflade nemligen år 1778 ett besök hos konungen på Maltesholm, i hvars grannskap hertig *Carl* kamperade med sina Södra Skåningar. Derifrån af konungen inviterad till Carlskrona, passerade han igenom Christianstad, utan att kommendanten, general *Gustafschjöld*, på minsta sätt

föranstaltade om den höge resandens heder eller beqvämlighet. Detta föranlät kaptenen baron *Hjerta*, att till middagsmåltid invitera prinsen, som då fann ett särdeles nöje i samtal med *Hermansson*, samt, vid ankomsten till Carlskrona, berömde honom såsom en kunnig man, af hvilken nyttiga tjenster kunde väntas. Följden af denna händelse var en obehaglig skrapa för *Gustafschjöld*, och *Hermanssons* några år derefter följande befordran till chef för fortifikations-staten. Uti denna egenskap hade han bevistat sista fälttåget i Finland, och blef nu exprès kallad till Götheborg, att dirigera försvars-anstalterna under den hotande belägringen.

Konungen använde således all flit och möda till stadens beskydd. Dess invånare njöto ock vid samma tid en särdeles tillfredsställelse, i det att Hallands allmoge tillbjöd dem 10,000 raska män till hjelp och försvar, såsom en erkänsla för det ädelmodiga understöd som Götheborgs-boerne så rikeligen tilldelat Hallands nödställda inbyggare, hvilka, efter missvexten år 1783, särdeles voro lidande af den hunger och elände som då härjade flera lands-orter i Götha rike. Hvilken lycka för den välgörande, att se sig med sådan tacksamhet belönas! — Detta hedrande tillbud behöfde man dock ej emottaga, emedan staden nu var försedd med tillräcklig besättning, och man dessutom armerat en hop stora strömbåtar, hvilka, i stället för kanon-slupar, tjente till att hålla elfven ren. Dessa i hast utrustade båtar voro väl icke dugliga till anfall; men ganska nyttiga såsom försvars-medel. Den midt emot staden belägna klippan Billingen blef äfven försedd med bestyckade batterier, till hvilkas försvar de i hamnen liggande engelska skepps-besättningarne frivilligt erbjödo sig. På sådant sätt blef allt i en hast förvandladt, och det värnlösa Götheborg med en talrik garnison försedt, så att alla gator derstädes hvimlade af krigsfolk, som inom d. 22 Okt. steg till 8,500 man, sedan de till Skåne öfver-

förda tyska trupperna äfven dit ankommit. Man såg således på dess gator, om hvarandra, stridsmän af lifgardet, lif-regementet, artilleriet, Westgöta kavalleri, Skaraborgs infanteri, Nerikes och Wermlands regemente, Jemtländningarne, och Bohus läns dragoner, tillika med de sistnämnda tyskarne. Detta gaf åt det fredliga Götheborg ett ganska krigiskt utseende. Den stora reparebanan blef inrättad till stallrum, och på kyrkogårdarna blefvo äfven dylika uppbyggda. Uti alla hus kom en stark inqvartering, och allt detta manskap blef till en stor del underhållet genom invånarnes gästfrihet; ty fastän ymniga lifsmedel tillfördes, föllo de sig för soldaten nog kostbara, på en ort som vanligen är ganska dyr. Under allt detta visade Götheborgs-boerna ett sådant ädelmod, att ej tröttna vid en för dem lika främmande som besvärlig tunga, att de, genom sin trohet och nit, gjort sig värdiga samtidens erkänsla och efterkommandes högaktning. Ty om de hade svigtat vid farans annalkande, hade riket ofelbart gått under.

Men denna fara gick snart öfver. Fiendens framgång, gynnad af stämplingar, hämmades med hotelser, och stadnade tvärt af så snart verkligt motstånd mötte.

Genom engelska ministern *Elliots* driftiga bemedling blef ett stillestånd träffadt. Detta rådrum nyttjades för fullkomnandet af Götheborgs försvars-verk, hvartill god resource fanns uti de på ryska fregatten Kilduim eröfrade kanonerna, likasom man hade tillgång på ammunition, uti de två engelska fartyg som någon tid förut ditkommit med dylika förnödenheter. Detta gaf anledning till kritiska anmärkningar öfver svenska hushållningen, att från främmande återköpa inhemska produkter; samt till iop öfver den brist på ammunition som rådde på alla orter. Att detta ej var händelsen uti Carlskrona och Sveaborg är nog utrönt. Om mindre förråd fanns i Stockholm är ej underligt, då så stora transporter deraf under förra åren gått till Finland.

Detta oaktadt försäkrades, att uti månget krutförråd fanns mindre behållning än inventarium innehöll. Att sådant härrörde af vederbörandes underslef vill man ej påstå, likväl erindrar man sig den händelsen då kruthuset vid Ropsten på Djurgården flög i luften, sedan inventering var anbefalld, samt att skadans obetydlighet ej svarade mot den naturliga kraften hos den qvantitet krut som i kruthuset skulle befinnas. Denna anmärkning gjordes äfven af konungen vid ställets beseende, med tillägg: »att huset hade väl stått ännu, om det ej skolat inventeras.»

Således blef Götheborg, andra gången sedan Carl XII:s död, frälsadt från de danskas våld; denna gången medelst konungens rådighet, förra gången genom en enskildts nit och mod. Ty då efter olycksfallet för Fredrikshall allt skulle gå olyckligt och allt uppenbarligen uppoffrades, var Götheborg äfven satt på spel. Danska amiralen *Tordenskjold* hade nyss förut blifvit mästare af Marstrand, hvarvid upplysningsvis kan anföras de gamlas berättelse derstädes, att när *Danckwardt*, vid utmarchen, af stadens invånare förebråddes för fästningens hastiga uppgifvande, svarade han: »Jag har det i fickan som skall försvara mig». Antingen nu härmed mentes hemliga ordres af högre person, eller nödiga penningar till vederbörandes försoning, bedrog han sig dock i hoppet, och måste med hufvudet betala laget. Sedan danska amiralen så lätt fått Marstrand, gjorde han ett lika försök med Götheborg. Under skydd af en utan tvifvel tjock dimma, hade han den förunderliga lyckan, att med hela sin eskader oförmärkt passera under Elfsborgs kanoner, och komma ända in i hamnen för Götheborg. I staden befunno sig Arfprinsen af Hessen och fält-marskalken *Rehnschjöld* med tillräckliga försvars-medel, och likväl ansågs, efter det då vedertagna krigs-manéret, för nödvändigt att evakuera staden och lemna den fienden till byte. Häremot gjor-

des eftertrycklig föreställning af dåvarande öfversten *Staël von Holstein.* Denna herre, okunnig uti hessiska ministèrens planer, föreslog, att föra några kanoner ut på klippan Billingen, hvarifrån fienden kunde skjutas i flanken. Detta utropades genast såsom ett förmätet vågspel, på hvilket hvarken folk eller stycken kunde sättas, hvarefter *Staël,* enligt familj-anekdoter, skall hafva tillbudit sig att göra det på egen risk, framläggandes pant för kanonernas värde, och begärandes blott frivilliga till biträde. Då skämdes vederbörande att neka, utan lemnade honom några kanoner, till hälften af det begärda antalet, hvilka han nyttjade med så god verkan, att fienden måste hals öfver hufvud retirera, med förlust af en stor pråm kallad Rumpelös, fastän kommendanten på Elfsborg var så höflig och lät dem nog lindrigt slippa ur trängseln. Denna hjeltegerning blef dock obelönt, bland den mängd titlar och värdigheter som utöstes vid *Ulrikas* och *Fredriks* anträde till regeringen, och hvad kunde annat hända en general-major i Holsteinsk tjenst! — Under följande tider blef han dock baron och landshöfding i Calmar, och slöt sitt ärofulla lopp vid 80 års ålder, såsom fält-marskalk och landshöfding i Malmö, sedan han äfven blifvit hedrad med Serafimer-orden af konung *Adolf Fredrik,* till hvilken han öfverbragt tidningen om dess utkorande i Sverige.

Att Götheborg ej nu kom så nära frestelsen har man till en stor del att tacka den nitfulle *Elliot,* som skrämde prins *Carl* af Hessen till stillestånd; hvarmed ryska hjelptruppernas eröfring afstannade, samt det ryska anhangets hopp att se dem sjelfva ända i Stockholm kom på skam. Nog af, att de i första öfverilningen hade besatt fasta landet uti Bohus län, en del af Dal, och staden Wenersborg, sjelfve förundrade öfver en så lätt landvinning.

Man vill nu gå till början af dessa fiendtligheter och deras orsaker.

Sedan danska hofvet varit utsatt för ryska kejsaren *Peter III:s* hemsökelse, för de oförrätter som hans förfäder, hertigarne till Holstein-Gottorp, så ofta lidit af konungarne i Danmark; hade ministèren i Köpenhamn vändt sin största omsorg på uppryckandet af detta trätofrö. Det försäkras, att danska penningar understödt kejsarinnan *Catharina II:s* upphöjelse. Härtill nyttjades en emissarie vid namn *Beringschöld*, som då vistades i Petersburg, och sedan med sina intriger bidrog till drottning *Mathildas* fall. Samme karl blef derföre belönt med kammarherre-nyckeln; men, för mycket känd af drottning *Juliana*, straxt derefter förvisad ur riket. Han förfogade sig då till Skåne, hvarest han råkade uti bekantskap med majoren, baron *Nils Gyllenstjerna*, och länge vistades uti hans hus på Biersgård. Då friherrinnan *Gyllenstjerna*, född *Ehrenborg*, efter flera års ofruktsamhet under den tiden fick en son, gaf detta anledning till förklenliga rykten, i anseende till hennes mans ålderdom. Ja, det gick ända till offentlig brytning med hennes stjufsöner, hvilka knappt ville erkänna den nyfödda halfbrodren, och upphäfde all gemenskap med sitt fädernehus, så länge herr *Beringschöld* vistades der. Omsider blef han återkallad till Danmark 1776, men råkade 1782 i så allvarsam onåd, att han fängslades, och dömdes att tillbringa sin lifstid på Köpenhamns kastell, uti samma rum, der den just af honom arresterade grefve *Brandt* varit innesluten. Brottet hölls hemligt, men sades vara något Ryssland obehagligt bearbetande till hinder för nordiska neutraliteten.

Imedlertid hade danska premier-ministern, grefve *Bernstorff*, den nuvarandes fader, utverkat ryska kejsarinnans bifall till utbyte af storfurstens arfvedel i Holstein emot den danska besittningen Oldenburg. Danska hofvets angelägenhet, att få detta verkställdt vid storfurstens myndiga år, gaf anledning till det öfvervälde som ryska ministern öfvade i sjelfva Köpenhamn, hvarest till

och med konungen måste följa hans vilja. Samma bytes-afhandling beledsagades af det så kallade defensiva förbund begge hofven emellan, hvilket, i anseende till vilkoren, endast och allenast blifvit ställdt emot Sverige. Af denna anledning såg konung Gustaf III ganska ogerna drottning Mathildas fall, som tillintetgjorde hoppet att få det för Sverige så vådliga förbundet upplöst. Af samma anledning ansåg konungen ej heller med välbehag kansli-rådet *Lagerbrings* nog partiska yttrande om denna statshändelse, uti sin danska historia. Härtill var denne eljest så sannfärdige auktor förledd af sin bekantskap med *Högh Gullberg*, och dess förtrogne *Suhm* och *Langebek*. Efter katastrofen 1772 var danska hofvet ånyo undergifvet Ryssland, så att dess egna embetsmän berodde af en vink från Petersburg. Till en början blef den till verkets utförande högst medverkande grefve *Rantzau Ascheberg* föranlåten att lemna statsrådet och sedan riket, blott för det misshag eller misstroende han ådragit sig af ryska kejsarinnan under sitt vistande i Petersburg, och genom sitt förtroende hos grefve *Poniatowsky*, dåvarande polsk minister i Ryssland, och nu af rysk magt konung i Polen. Sedermera blefvo både den yngre grefve *Bernstorff* och den gamle grefve *Schimmelman* af ryska ministern utträngda från sina embeten, den förra såsom premier-minister, den sednare såsom finans-minister, derföre att dessa begge herrar, såsom England tillgifne, ej voro benägna för den nordiska neutraliteten.

Genom det, år 1773 verkställda utbytet, hade danska hofvet fullt undsluppit den boja som fängslade det vid Ryssland; men drottning *Juliana* behöfde allt för mycket ryggvärn af det ryska hofvet, vid en möjlig räfst af drottning *Mathildas* son, och den danska dependencen förblef således i full kraft. Man trodde att detta skulle vinna ändring när kronprinsen tillträdde förvaltningen, samt genom konung Gustafs bemödande att för-

binda sig denne herres vänskap. Detta förmodande styrktes deraf, att grefve *Bernstorff* återtog styrelsen af danska stats-ärenderna; och som man vet, var han icke Ryssland någon tack skyldig. Det försäkras äfven, att samma herre gjort sitt bästa för bibehållande af Sveriges och Danmarks gemensamma förmån uti inbördes vänskap. Alla dessa goda utsigter förderfvades dock genom prins *Carl* af Hessen, som med skäl torde böra anses för upphofsman till Sveriges olägenheter ifrån danska sidan, hvartill han säges hafva blifvit förmådd genom det en prins mest ovärdiga medel, — ryska penningar.

Denna prins är son af landt-grefven *Fredrik* af Hessen Cassel, som af konung *Fredrik* var ämnad för svenska thronen, och prinsessan *Maria* af England. Han blef tillika med sina bröder uppfödd i Danmark, såväl för de misshälligheter som rådde föräldrarne emellan, som ock för de krigs-oroligheter hvilka herrskade uti fäderneslandet. Under denna tid vann han förtrolig vänskap af nuvarande konung *Christian VII*, så att denne herre, år 1766, förmälde honom med sin yngsta syster *Lovisa;* likväl icke med prinsessans särdeles bifall; emedan hans utseende är mindre fördelaktigt. I början af konung Christians regering var han högst betydande, och öfverhopades med alla möjliga befäl, så att han på en gång beklädde stor-mästare-embetet vid artilleriet och innehade högsta komando öfver krigsmagten i Norrige; ehuru han hvarken var öfvad vid förstnämnde stat, eller begaf sig till sistnämnde rike. Denna vänskap räckte dock intet länge. Herrarne blefvo oense om något, jag vet icke hvad, och prinsen ville, med nedläggande af alla sina embeten, förfoga sig utur riket. Konungen sökte då qvarhålla prinsessan; men hon svarade sig ej vilja öfvergifva den man som hon hade fått af konungens hand: och det furstliga hofvet begaf sig derefter till brodren i Hanau. Efter någon tid utnämndes prinsen till dansk ståthållare i Schleswig och Holstein, och har allt sedan

haft sitt residens på Gottorp. Efter drottning *Mathildas* fall återkom han till danska hofvet, och reste mot slutet af år 1772 till Norrige, att stilla de der uppkomna oroligheterna, hvilka hotade med detta rikes affall till Sverige. Om våren 1788 återkom han andra gången till Köpenhamn, för att såsom kommenderande general föranstalta de kampementer, som norska trupperne skulle göra vid kronprinsens besök i Norrige. Han afreste dit, såsom tillförne är sagdt, härigenom riket, betjent af vår konungs hof, och bemött med så mycket förtroende, att alla fästningar och tyghus utan förbehåll för honom uppvisades. Ifrån Götheborg for han elfven uppföre till Wenersborg, och bespejade ordentligen alla belägenheter såväl der som i Bohus län; orter, dem han ämnade inom få månader besöka såsom fiende. Detta uppförande kan också ingen gilla som anser äran för någonting, helst af en prins, beslägtad med konungahuset i det rike som han beredde sig att anfalla. — De för nyssnämnda ändamål samlade norska trupperna beskågos derefter i sällskap med de svenska herrar, hvilka blifvit till båda prinsarnas heder ditsände, och återresan skedde sjöledes till Danmark, i sällskap med kronprinsen, som den vägen afrest till Norrige.

Hela sommaren hade ryska flottan haft sitt läge på Köpenhamns redd, och ryska kapare ända under Kroneborgs kanoner uppbragt svenska fartyg, oaktadt de föreställningar som ambassadören *Sprengtporten* gjorde deremot. Den af Danmark utrustade eskadern, bestående af 6 skepp, hade under namn af observation gjort ryska flottan följe till Nordsjön, under hvilket korta tåg denna del af den berömda danska sjömagten blef genom stormväder så lidande, att två skepp måste såsom obrukbara åter söka den hamn hvarifrån de utlupit, och bestyrkte således föga tanken om deras goda byggnad. Men i Augusti månad började sakerna med Danmark blifva mera allvarsamma. Ryska hofvet fordrade fullgö-

randet af sista traktaten, som förbinder danska hofvet, att, vid påfordran, biträda med hjelp till sjös och lands. De bestämda 12,000 man ville Ryssland nu bruka emot Sverige på vestra sidan, och, utan afseende på de orsaker som föranledt svenska konungen till krigets början, förklarade nu Danmark Sverige för angripare, och beredde sig till att biträda dess fiende. Konungen, som ej kunde afvärja detta, sökte då bevisa billigheten och skyldigheten att danska trupperna öfverfördes till Ryssland, och ej från eget land anföllo de gränser som på god tro blifvit lemnade alldeles öppna. Men denna frestelse var för stor att öfvervinnas af danska hofvet, som alltid sökt fiska i grumligt vatten, och flera gånger till Sveriges förfång betjent sig af tillfället; fastän man måste erkänna, att dess uppförande aldrig tillförne varit så att lasta som nu, då det under sjelfva vänskapens namn sökte gifva dödsstynget. Tillförne kom det alltid med uppenhart våld, utan hemliga stämplingar. — Upphofvet till allt detta var prinsen af Hessen, som öfvervann den svaga kronprinsen, hvilken alltid befinnes vara af dens tanka som sist talat. Danmarks slutförklaring blef derföre, att man, i stöd af förbindelsen, borde låta sina hjelptruppar agera när och hvar Ryssland påfordrade; dock med bibehållande af fullkomlig neutralitet för egen del. Med detta obehagliga budskap lät svenska ambassadören affärda kongl. sekreteraren *Hallenberg*, som just då var i Köpenhamn närvarande för att samla till sin under händer hafvande historia om konung Gustaf II Adolf. Med otrolig skyndsamhet for han till konungen i Finland, och genast derpå hastade Hans Maj:t till Sverige, för motande af detta anfall. Straxt efter hans hitkomst afmarcherade såväl den i Stockholm varande delen af gardet, som de uti riket hemmavarande kavalleri-regementerna, åt Skåne, som då hotades.

Drottningen, som vanligtvis icke befattade sig med någonting uti stats-affärer, arbetade nu ifrigt på de upp-

gående molnens förskingrande. Hon hade flera konferenser med danska ministern *Reventlau*, och affärdade egna depècher till hofvet i Köpenhamn, användande all blods-bandets kraft till fiendskapens förekommande. Allmänheten gjorde sig äfven hopp att detta bemödande ej skulle vara fruktlöst. Desto större blef drottningens bestörtning, vid tidningen om danska truppernas infall ifrån Norrige. Hon förlorade då all sin ståndaktighet, inneslöt sig flera dagar, utan att vilja se dem af hofvet för hvilka hon vanligen visade sig, och gjorde genast konungen tillbud af allt hvad hon egde och hade, i juveler, guld, silfver och penningar, hvilket utgjorde en betydlig summa. Konungen begagnade sig likväl icke af detta ädelmodiga anbud. Utom detta visade sig drottningen, under loppet af dessa oroligheter, på ett sätt som än vidare tillvann henne allmänhetens vördnad; likasom hon, hela tiden, vid offentliga tillfällen yttrade en munterhet, som ej ringa bidrog till upprätthållande af folkets hopp.

Drottning *Sophia Magdalena* har eljest, utan att göra mycket buller af sig, vunnit ett märkligt rum i våra häfder. Vid 4 års ålder blef hon förlofvad med den lika gamla prins *Gustaf*, till förnyande af vänskapen båda hofven emellan, och försonande deraf, att man nog hastigt afstått med giftermåls-underhandlingarne emellan arffursten *Adolf Fredrik* och konung Christian VI:s dotter *Lovisa*. När det unga herrskapet hunnit till mognare ålder ville drottning *Lovisa Ulrika* gerna söndra denna förbindelse, för att tillställa en ny med prinsessan *Philippina* af Preussen; men hon kunde icke dertill förmå sin dåvarande älsklingsson, kronprinsen, som, i stöd af politiska grunder, var mest hågad för den danska prinsessan. Han såg derföre icke ogerna, att de år 1766 församlade ständerna påskyndade denna förmälning, som fullbordades samma år. — Detta höga giftermål visade i början icke serdeles ljufva utsigter, i anledning af prinsessans omåttliga sorg vid första an-

komsten till Helsingborg, hvarest hon emottogs af prinsen, som vid första åsynen ropade: »Elle est charmante». Nämnde ljufva intryck försvagades likväl snart af prinsessans köld vid alla till hennes uppmuntran föranstaltade lustbarheter, hvilken, få dagar efter hennes ankomst, hos prinsen framkallade ett uppenbart missnöje, hvilket sedan förvandlades till en tydlig kallsinnighet de begge höga makarna emellan.

Sådant härrörde isynnerhet af bådas olika temperament och uppfostran. Prinsen, häftig och munter, var uppfödd under en mera otvungen lefnad än den som rådde vid danska hofvet, hvaremot prinsessan, kall och allvarsam, blifvit uppfostrad under ögonen på sin farmor, som var känd för gudsfruktan och stränga seder. Den olikhet som råder uti båda hofvens sedvanor gjorde äfven mycket till saken. I Danmark, hvarest hofvet är allrådande, kommer det ej så noga an på formaliteter; uti Sverige deremot bestod den kungliga högheten blott uti etikett, och sålunda gjordes hvarje, äfven den minsta omständighet till ett högmål. Således togo höga vederbörande illa vid sig, då prinsessan, under första familj-måltiden på Stockholms slott, felade uti ceremonielet. Af dessa och andra småsaker betjenade sig hof-lismare, för att störa kärleken emellan detta kungliga par. Drottning *Lovisa Ulrika* beskylldes äfven att bidraga härtill, alldenstund hon ej kunde låta bli att yttra de mindre fördelaktiga tankar som hon hyste om prinsessans snille. Det är sant, att dessa begge damer icke tåla någon jemförelse härutinnan; men så är det ock visst, att drottning *Sophia Magdalena* äger många kunskaper, ehuru hon icke briljerar dermed såsom drottning *Lovisa Ulrika*, och fast hon ej har den sednares intagande väsende, är hon dock mera älskad af nationen, som vördar hennes dygd och fromhet.

Under de första 8 åren efter deras förmälning lefde dessa höga makar i en främmande höflighet för

hvarandra intill år 1774, då en vederbörlig förtrolighet dem emellan stiftades. Härtill bidrog isynnerhet konungens kammarherre, grefve *Arwid Stenbock*, och hans syster grefvinnan *Rosen*, som var statsfru hos drottningen. Konungens närmaste förtrogne, hof-stallmästaren *Munck*, hade äfven mycken del uti denna riket bevisade välgerning, ehuru detta sedermera gaf anledning till smädefulla förtydningar. Besynnerligt är, att, i samma mån som konungen visade ömhet för sin gemål, märktes emellan honom och hans moder en kallsinnighet, som år 1778 utbrast uti uppenbar ovänskap.

Imedlertid hade den förnyade vänskapen med danska hofvet, samt svenska nationens vördnad för drottningen, i det närmaste dödat det gamla hatet emellan de båda rikenas inbyggare, då de nya fiendtligheterna åter upplifvade denna skadliga förbittring. Anfallet ifrån danska sidan var säkert; men hvar det skulle ega rum hölls ännu hemligt. En hop regementen sammandrogos på Seland, och prins *Carl* af Hessen var redan utnämnd till befälhafvare öfver dessa till rysk tjenst aflåtna trupper. Af många omständigheter fanns, att härmed åsyftades mera än en vanlig diversion, och att prinsen skulle utföra vigtigare anslag. Tvifvelsutan skulle den verksamma danska hären utföra den i Sverige tilltänkta regements-förändring, som blifvit begynt genom den svenska arméens overksamhet. Detta bestyrktes bland annat deraf, att prinsen af Hessen, som är mycket fördjupad i *Svedenborgs* griller och sjelf tror sig vara visionär, yttrat för den uti nämnda sekts förrättningar då i Köpenhamn sig uppehållande bryggaren *Roos* från Stockholm, att han, prinsen, snart skulle komma till denna Sveriges hufvudstad, då han skulle besöka honom, bryggaren *Roos*, uti hvars hus Svedenborgarne hålla sina förnämsta sammankomster. Det är troligt, att prinsen meddelat honom flera hemligheter af sin plan, ehuru

man kan undra, om han gjort sektens utmärkta hjelte, den der äfven närvarande baron *Silfverhielm*, samma förtroende; ty denne unga herre har alltid visat sig konungen tillgifven, hvilket äfven varit en ren skyldighet i anseende till många åtnjutna välgerningar, fastän han, på grund af egen ostadighet, ej kunnat af dem draga verklig nytta. — Det är likvisst mindre underligt, att en prins af Hessen Cassel deltager uti fiendskap emot Sveriges konungahus, än att kronprinsen af Danmark kunde låna sin åtgärd till stämplingar emot den konung, på hvars vänskap han betygat sig sätta så mycket värde.

III.

Anteckningar om deltagarne i Anjala-Förbundet.

Den 9 Mars 1789 anlände till Stockholm, under major *Guttofskys* vård, de chefer och officerare af finska arméen, hvilka blifvit uti Finland arresterade för brottsligt förhållande under 1788 års fälttåg emot Ryssarne, dels genom att inlåta sig uti underhandling med fienden, dels genom att sins emellan upprätta den under namn af ANJALA-FÖRBUNDET kända sammansättningen. Sedan de blifvit hvar på sitt ställe häktade, hade de samlats uti Åbo, till dess att vinterföret medgaf en säker fart öfver isen, då de på slädar fördes den vanliga postvägen öfver Ålands haf, och vid middags-tiden förstnämnde dag ankommo till det utanför Roslags tull belägna värdshuset Åhlkistan. Der förblefvo de till kl. 2 eft. m., då ryttmästaren och bryggare-åldermannen *Wier*, löjtnanten och bagaren *Flor*, samt kornetten och fabrikören *Hedman*, med 3:ne under-officerare och 30 man till häst af borgerskapets kavalleri, infunno sig på stället, för att eskortera dem till Fredrikshof. Sedan ryttmästaren *Wier* anmält sina ordres hos major *Guttofsky*, blefvo de arresterade, som voro: general-majoren baron *Armfelt*, öfverstarne, *Hästesko*, baron *von Otter*, och grefve

Lejonstedt, öfverste-löjtnanterne, baron *Klingspor* och *af Enehielm*, samt kaptenen *von Törne*, under betäckning af förbemälte borgare-vakt vidare förda genaste vägen från Roslags-tullen till Fredrikshof, hvarest de emottogos af kaptenen vid lätta dragonerne, baron *Åkerhielm*, såsom kommenderande den der vakthafvande truppen af bemälde korps. Kommenderande ryttmästaren af borgerskapets kavalleri hade ordres att noga tillse, det ingen af de arresterade hvarken med ord eller på annat sätt ofredades, samt att, i vidrigt fall, möta våld med våld. I händelse att någon större folkmängd skulle härutinnan hafva förbrutit sig, hade han tillsägelse, att genast till högste befälhafvaren afsända kornetten *Hedman* med rapport om förhållandet. För öfrigt var ryttmästaren *Wier* hertig *Carl* ansvarig för ordningens bibehållande så mycket möjligheten tillät. Dock aflopp allt i största stillhet, utan minsta oväsende.

De uti samma förbrytelse delaktige officerare, som haft tillfälle att undkomma arresteringen, och sedermera, såsom öfverlöpare till fienden, frånvarande sakfälldes, voro följande:

I. Öfver-adjutanten, major *Carl Hindrik Klick*, som underskrifvit noten, finska arméens förbunds-skrift, och det så kallade avertissementet, oaktadt hans svärfar, general-majoren baron *Armfelt*, sade sig hafva velat hindra honom derifrån. Undersökningen uppdagade likväl, att han haft del uti öfverläggningarne, hvilka i samråd med honom blifvit företagne såväl om först anförde brottsliga handlingar, som äfven om de af general-majoren baron *Armfelt* undertecknade, och till konungen i samma ämne insända förgripliga inlagor. Dessutom blef äfven utrönt, att major *Klick* varit författare till noten, förbundet, och flera dit hörande skrifter.

II. Öfver-adjutanten, major *Johan Anders Jägerhorn*, hvilken, såsom känd för en man, som sysselsatt

sig med underliga och tilltagsna förslager, aldraförst gjorde general *Armfelt* och de andra brottsliga cheferna proposition om noten, till hvilken han också författat ett utkast, men i sådana uttryck, att förberörde herrar ansågo det ej kunna nyttjas. Sedermera bevistade han notens både författande och underskrifvande hos generalen, och erbjöd sig derefter att framföra samma brottsliga dokument, såsom den der tillförne varit i Petersburg och noga kände vägarna. Följande dagen, den 9 Augusti, hade han också verkligen dermed afrest, vid det tillfället han, som det hette, skulle rida ut att visitera fältvakterna, tillsammans med öfverste-löjtnanten baron *Klingspor*, som för dagen förrättade general-majors tjenst. Vidare hade han icke allenast till ryska kejsarinnan öfverlemnat noten, utan äfven till general *Armfelt* återbragt det svar som derå lemnades, hvarvid han föregaf sig först hafva blifvit af ryssarne tillfånga-tagen, och sedan på parole frigifven. Efter denna sin återkomst från Ryssland har han än vidare arbetat på den förehafvande planen om Finlands sjelfständighet, samt isynnerhet under sitt vistande på Brahelinna öfverste-boställe i Christina socken, uti November månad 1788, haft under händer utarbetandet af ett så kalladt Nordiskt förbund, hvilket skulle i flera possesionaters namn till kejsarinnan memorialiter insinueras. Dessutom hördes han, som varit i nära bekantskap med då mera ryska general-majoren *Sprengtporten*, ofta och nog allmänt tala om Finlands sjelfständighet, hvilken han påstod vara nyttig, och i dåvarande ställning möjlig att befordra. Detta egde rum särdeles under den tid, som han, efter sin återkomst ifrån ryska sidan, låg vid arméen, intill slutet af Oktober månad sist anförde år. Då han sedermera fått hertig *Carls* ordres att inställa sig till tjenstgöring i Sverige, emedan han, såsom rysk fånge och på sin parole frigifven icke kunde draga vapen emot detta rike, invände han icke allenast med sin svaga helsa,

utan anförde äfven, hurusom fiendtligheterna å svenska sidan emot Norrige då tycktes upphöra, hvarföre han trodde sig kunna få tillstånd att någon tid qvarblifva i Finland. Den efter hertigens bortresa kommenderande generalen, grefve *Posse*, antydde honom likväl, att utan invändningar uppfylla hvad honom var anbefaldt, hvarefter han satte sin värda person i säkerhet, genom att fly öfver ryska gränsen ifrån Savolax, oaktadt de författningar, hvilka brigad-chefen, baron *Hastfehr* vidtagit till förekommande af sådant.

III. Stabs-adjutanten, kapten *Gustaf Wilhelm Ladou*, hade, af de sins emellan förbundna cheferna uti finska arméen, blifvit vid Anjala affärdad till brigad-chefen för Savolaxiska korpserna, med bref och anmaning, att ingå uti deras företagna anstalter. Uti denna beskickning anlände han omkring den 15 Augusti 1788 till Nyslott. Derjemte egde han icke allenast kunskap om major *Jägerhorns* förehafvande af nya planer, utan umgicks äfven för egen del med farliga och tillämnade revolutioner inom landet. När han sedermera öfverlupit till fienden, hade han, tillika med de flera andra, blifvit vederbörligen efterlyst såsom rymmare, likväl utan att på sådan kallelse sig inställa.

IV. Kaptenen och riddaren *Lars Reinhold Glansenstjerna*, en svåger till ryska generalen *Sprengtporten*, hade, den 11 Februari 1778, på begäran erhållit afsked ifrån sin innehafvande kaptens-beställning vid Nylands och Tavastehus dragon-regemente; likväl med tillstånd, att, såsom kapten i arméen, qvarstå i kronans tjenst. Vid pass den 17 Augusti 1788 hade han, i sällskap med afskedade majoren *Ramsay* till Nynäs vid Heinola, ankommit till Nyslott, begge afsända ifrån Anjala-arméen, att förmå och öfvertala cheferne för de Savolaxiska trupperna att äfven gå tillbaka inom svenska gränsen, på det, som det hette, den med Ryssland öppnade underhandlingen icke måtte varda gjord om intet.

Härjemte tillade han: att de Savolaxiska trupperna ej på annat sätt kunde inför riksens ständer undslippa ansvar för sitt förhållande, hvilket redan då, efter hans påstående, satte hvarje regements-officerare, men isynnerhet baron *Hastfehrs* hufvud i fara. Vidare hade kapten *Glansenstjerna* äfven förklarat, att om konungen ej ville sammankalla rikets ständer, skulle landshöfdingen öfver Kymenegårds län, baron *Robert Wilhelm De Géer*, och de öfriga finska landshöfdingarne dertill utfärda kallelse; äfvensom han deltagit uti general *Sprengtportens* konspiration angående Finlands sjelfständighet, samt hos baron *Hastfehr* påyrkat förbemälde *Sprengtportens* honom gjorda förslag, att utlysa en finsk riksdag uti S:t Michel, och understödja densamma med Sawolaxiska trupparne. Sedermera hade kapten *Glansenstjerna* underlåtit, att, såsom officer af arméen, anmäla sig uti krigs-expeditionen eller skriftligen gifva sitt vistande tillkänna, i enlighet med den anmaning, som, till ofördröjligt uppfyllande af sådan skyldighet, blifvit införd uti Post-tidningen för den 28 Augusti 1788. Ännu dertill hade han olofligen afvikit utur riket, samt öfverlupit till fienden.

V. Kornetten vid Nylands dragoner, *Diedrik Adolf von Essen*, en systerson af kapten *Glansenstjerna*, blef af baron *Hastfehr*, hos hvilken han gjort adjutants-tjenst, angifven att hafva varit ibland de misstänkta personer, utur hvilkas ögon han sett glädjen lysa öfver det onda, och öfver hvilka han sade sig hafva varit missnöjd. För öfrigt befanns, att *von Essen* åtföljt sin förbemälde morbror öfver till Ryssland, och i kraft deraf blifvit såsom rymmare efterlyst.

Till följd af detta förhållande fann krigs-fiskalen *Abraham Wallenqvist* sig befogad, att, genom ett till general-krigs-rätts-divisionen af krigs-kollegium den 24 Juli 1789 ingifvet memorial, påstå, att med de nämnda majorerna *Klick* och *Jägerhorn*, kaptenerna *Glansenstjerna* och *Ladou*, samt kornetten *von Essen*, måtte, så-

som till fienden öfverlupna, lagligen förfaras, likmätigt § 78 af 1683 års krigs-artiklar. Vid målets företagande den 25 näst derpå följande Augusti, yttrade justitiarien *Brygger* sig ej kunna bifalla, att i denna sak dom afsades, innan stämning och efterlysning å samtlige de afvikna blifvit utfärdad. I denna tanka förenade sig blott en enda ledamot; men de öfriga närvarande, tillika med presidenten, stadnade uti det beslut, att sådana formaliteter ej voro af nöden, enär de anklagade bevisligen voro utur riket afvikne, och det ej heller var dem tillständigt, att, såsom till fienden öfverlupna, få förklara sig öfver det emot dem gjorda påståendet. Till följe häraf inkom justitiarien, den 29 nästföljande Aug. med sitt slutbetänkande i samma brottmål, med tillstyrkan af lagens hela stränghet. Häremot invände likväl general-majoren *von Hermansson*, att, som beskaffenheten af deras sist anförda brott vore sådan, att det syntes hafva skett mindre i någon nedrig afsigt att föra afvog sköld emot fäderneslandet, än af farhåga för något under ofvanberörde kampanj begånget felsteg; så frikallade han dem ifrån anklagelsen för nesligt förfarande.

Enligt de öfriga ledamöternas sammanstämmande tanka, blef icke destomindre justitiarien *Bryggers* slutmening lagd till grund för den general-krigs-rättens dom, som den 8 September affattades och samma dag till konungen insändes. Genom skrifvelse af den 24 Oktober antyddes kollegium att utfärda samma dom, såsom väl grundad på lag- och krigs-artiklar, hvarefter Kongl. Maj:t ville förordna om domens verkställande i vederbörlig ordning och på föreskrifvet sätt. Den 13 Oktober 1789, klockan 11 f. m., blef samma dom för öppna dörrar afkunnad uti general-krigs-rättens sessions-rum på Fredrikshof. I kraft deraf förklarades förbemälde öfver-adjutanter och majorer, *Klick* och *Jägerhorn*; stabs-adjutanten och kaptenen *Ladou*, kaptenen och riddaren *Glansenstjerna*, samt kornetten *von Essen*, att hafva genom

sina nesliga brott afklädt sig adligt namn och frihet, hvarföre deras namn, *Carl Henrik Gustafsson*, *Johan Anders Fredriksson*, *Gustaf Wilhelm Fredriksson*, *Lars Reinhold Larsson*, och *Diedrik Adolf Carlsson*, skulle på galgen anslås, det dem här i riket enskildt tillhöriga gods konfiskeras såsom under kronan förverkadt, samt de sjelfva, om de ertappas, med lifs-straff anses. Då de således i följd häraf voro förklarade fridlösa öfver hela riket och dess underliggande landskaper, skulle, i händelse att någon af dem sig infunne inom rikets gränsor, han eller de genast varda gripne och uti häkte inställas, för att det ådömda lifs-straffet undergå, hvarom general en chef vid arméen och samtlige konungens befallnings-hafvande hade att föranstalta; likväl med den af konungen anbefallta förändring i sättet, att dessa förbrytare borde halshuggas, i stället för att bli arkebuserade, såsom rättens första utslag lydde i detta ämne. Angående namnens anslående på galgen hade konungen också förordnat, att dessa brottsliges således anförda namn skulle med bokstäfver målas å en blecktafla, med en kort öfverskrift som utvisade deras missgerning och bestraffning, hvilken tafla, med uti lifssaker vanlig ordning, borde uppspikas på kåken i Stockholm, Åbo och Wasa.

Den 4 November 1789 blef denna dom uti Stockholm verkställd. Härvid tillgick sålunda, att stads-vakten, kl. 9 förmiddagen, formerade spets-gård kring kåken på packartorget. Sedan derefter general-krigs-rättens den 13 Oktober afkunnade utslag blifvit af vederbörande uppläst, under det skarprättaren med blottad bila stod vid kåken, uppspikade rackaren å densamma den der ännu befintliga hvitmålade bläcktaflan, hvarpå lästes uti svarta bokstäfver:

»Öfver nedanstående fem officerare och adelsmän, »som blifvit öfvertygade, att, emot deras Eds- och Tro- »hets-pligt, under varande krig hafva till fienden öfverlu-

»pit, har Kongl. Maj:ts och rikets krigs-kollegium, den »13 Oktober 1789, dom utfärdat, af innehåll, att de »för detta sitt nesliga och svåra brott gjort sig skyldiga »till det i 78 § af krigs-artiklarne stadgade straff, samt »sig jemväl afklädt adeligt namn och adelig frihet, hvar»före deras namn: *Carl Hindrik Gustafsson*, *Johan An»ders Fredriksson*, *Gustaf Wilhelm Fredriksson*, *Lars »Reinhold Larsson*, och *Diedrik Adolf Carlsson*, böra å »galgen uppspikas, det i riket dem hvar tillhöriga gods »under Kongl. Maj:t och kronan varda förverkadt, samt »de sjelfve, såsom dömda fridlöse öfver hela Sveriges rike »och dess underliggande landskaper, om de ertappas, »med lifsstraff anses och halshuggne varda».

Härefter afmarcherade stads-vakten åter till rådstufvan. —

Uti Wasa stad blef samma dom behörigen verkställd den 14 November. Detta kunde likväl icke så hastigt gå för sig i Åbo, af den orsak, att skarprättaren, som vistades uti Nylands och Tavastehus höfdingedöme, men vid påkommande tillfällen äfven skulle göra tjenst uti Åbo och Björneborgs län, oaktadt flera serskildte derom afgångne reqvisitioner, ännu den 19 December icke infunnit sig der på stället, hvarom landshöfdinge-embetet sistnämnde dag tillskref krigs-kollegium, såsom ursäkt för så länge underlåten verkställighet af dess dom. Sedan skarprättaren *Tomtström* omsider ankommit från Nyland, blef bemälte dom, den 13 Januari 1790, slutligen fullgjord äfven i Åbo, med sådan ceremoni, att den anbefallta taflan af magistraten aflemnades till stads-fiskalen *Carl Gustaf Laurén*, med instruktion om hans förrättning. Stads-vakten, som dessförinnan blifvit samlad å torget framför rådhuset, afmarcherade derefter till Nytorget, med iakttagande af den ordning, att stads-fiskalen red förut, och bödeln, åtföljd af bödels-knekten, följde efter till fots, bärandes i ena handen bilan uti dess foderal, samt taflan i den andra.

Nu formerade stads-vakten spetsgård, hvarinom fiskalen uppläste domen, under det skarprättaren höll bilan blottad; hvarefter hans dräng emottog bemälde tafla, och fastspikade densamma på pålen. Derefter marcherade stads-vakten åter till rådhuset, tillika med fiskalen och skarprättaren; allt i samma ordning som förut, hvarefter stadsfiskalen till magistraten återlemnade krigs-kollegii dom, som genast samma dag till hof-rätten inlemnades.

Hvad de brottsligas egendom vidkom, så innehade väl kapten *Glansenstjerna* fast egendom uti Kymenegårds höfdingedöme; men såsom denna häftade för bankolån och andra ansenliga skulder, hade Åbo hof-rätt, i anledning af vederbörandes cessions-ansökning, redan dessförinnan tillförordnat kuratorer att taga samma egendom under förvaltning. Föröfrigt blef denna fastighet utropad till salu på banko-auktion, just dagen efter sedan förbemäldte dom afkunnades, att egaren förverkat lif, ära och gods. Detta angick en icke särdeles betydlig sätesgård, belägen uti ett kapell-lag i Perno socken vid Lovisa, hvilken gård äfven sedermera blef försåld, så att kapten *Glansenstjernas* fru fann sig nödsakad att söka sin bergning hos sin moder, grefvinnan *Creutz* på Malmgård, äfven uti sistnämnde socken. Denna egendom hade tillhört hennes fader i lifstiden, en bror till framlidne riksrådet och kansli-presidenten grefve *Creutz*.

I början af nästföljande året inkom major *Jägerhorns* fru, *Ulrika Blomcreutz*, till konungen med en böneskrift, för att anhålla om ändring uti krigs-kollegii öfver hennes afvikne man fällda dom, hvarigenom hans egendom förklarades vara under Kongl. Maj:t och kronan förverkad; men hvilken egendom hon hade ärft efter sina föräldrar och infört uti boet, hvadan hon också begärde att få oqvald behålla den. Sedan denna ansökning blifvit krigs-kollegium kommunicerad genom en kongl. remiss af den 2 Februari 1790, förklarade be-

mälde kollegii general-krigs-rätts-division, att dess utfärdade dom intet annat förmådde, än att det *Jägerhorn* enskildt tillhöriga gods skulle konfiskeras, hvaraf också fru *Blomcreutz* bordt finna, det hennes del uti jord och lösören ingalunda vore af kongl. kollegium inmängd, att för det af mannen föröfvade brott gå i mät. Härvid tillades likväl, huruledes det tillhörde vederbörande hofrätts pröfning att bestämma, till hvad egentligt belopp fruns andel i boet måtte bestiga sig, och hvad hon, i sådan egenskap, kunde anses berättigad att få skilja ifrån mannens lott. I följd häraf befallte konungen sedermera fru *Blomcreutz*, att vända sig till behörig domstol och afvakta dess utslag; men bifogade en försäkran, att derjemte hafva afseende på de af henne anförda ömmande omständigheter. Hon blef också verkligen bibehållen vid gården Staffansby, belägen i Helsinge socken vid Helsingfors, såsom enskild arfvedel efter hennes fader, öfverste *Blomcreutz* vid fortifikationen; fastän hon, efter slutad fred, sjelf försålde samma lilla landtegendom, för att uti främmande land följa sin mans öden.

För att begabba förbemälde honom öfvergångna vanära, såg man samma major *Jägerhorn*, i begynnelsen af år 1790, låta uti den tyska Bayreuther-tidningen införa följande skrifvelse till konungen af Sverige, hvilken ytterligare finnes anförd uti Göttingska Stats-tidningen № 15, den 23 Februari samma år, och lydde som följer:

»Stormäktigste, Allernådigste Konung!

»Så mycket jag är öfvertygad, att en adelsman er- »håller hela sitt värde endast af sig sjelf, så måste jag »likväl bekänna, det jag räknar mig till en ära att föra »ett namn, hvilket ridderliga bedrifter och Fäderneslan- »det beviste trogna tjenster redan i flera hundrade års »tid hafva gjort vördnadsvärdt och helgadt. Men då »Eders Kongl. Maj:t allernådigst har behagat, att mig

»allena tillegna de förtjenster hvaruti mina förfäder an»del hafva, så tager jag mig den friheten att allerun»derdånigst tillkännagifva, huru jag fuller med största »nöje emottager det namn Eders Kongl. Maj:t i nåder »täckts mig nu tillägga; men tillika håller för att vara »en pligt, att uti djupaste underdånighet bedja Eders »Maj:t om att låta förändra detta namn, på det ingen »må hålla mig för någon annan. Jag heter egentligen: »*Johan Andreas*, *Fredrik Andreæ Jägerhorns* son, och då »jag nu kan mig anse, intet för en medborgare af nå»got visst rike, utan af hela verlden, följaktligen intet »erkänner någon annan lag än den ädelmod, redlighet »och kärlek till rättvisan mig pålägga, och det dessutom »vore stridande mot den hörsamhet en son är sin fader »skyldig, att stympa sin faders namn, då det af honom »föres, och sig dymedelst från honom afsöndra; besyn»nerliga det namn som jag fått bära, hvilket mig lika »heligt som dyrbart är, så kan jag intet underlåta att »ännu en gång förnya min underdåniga begäran, med »ansökning om fullständigandet af mitt namn».

»Med djupaste underdånighet underkastar jag
»mig att framhärda, Eders Maj:ts
»Underdånigaste tjenare
»*Johan Andreas*, *Fredrik Andreæ Jägerhorns* son».

Denne man, före kriget öfver-adjutant hos general en chef i Finland, med kaptens indelning vid Nylands dragoner, uppehöll sig sedermera såsom öfverlöpare i Petersburg, hos sin hufvudman general *Sprengtporten;* men var isynnerhet förhatad, till och med af ryssarne, i likhet med de andra stallbröderne i samma upptåg, hvilka i främmande land icke funno annat än förakt, för det de hade besvikit sitt fädernesland. Om våren 1789 följde de alla hem med *Sprengtporten*, på hans misslyckade expedition emot svenskarna i Savolax, hvarifrån de alla återkommo till ryska hufvudstaden med ökad vanära.

Efter fredens och vänskapens återställande emellan kejsarinnan och konungen, fingo de tillsägelse att lemna Petersburg, med bibehållande af den måttliga pension, som från början blifvit dem tilldelad, såsom en ofullkomlig ersättning för den lycka hvilken de öfvergifvit i Sverige. Lika missnöjd med Ryssland som med Sverige har *Jägerhorn* äfven farit derifrån, och slutligen stadnat uti England, hvarest han, såsom fransk spion eller utliggare, omsider blifvit insatt på Towern. Hans fru hade emedlertid njutit mycket godt af svenska pastorn *Nisser* i London, som länge hade henne i sitt hus, enligt hvad hon sjelf skrifvit till sin syster, en fru *Brunow* i Finland. — Major *Klick* har deremot gjort bättre lycka i Ryssland, hvarest han köpt sig en egendom, på hvilken han satt sig i ro med fru och barn, hvilka efter krigets slut begifvit sig dit till honom, sedan de sålt hvad de hade på finsk botten. — Om *Glansenstjerna* vet man ej mer, än att han begifvit sig till general *Sprengtportens* gods vid Mohilow uti Hvita Ryssland. — Kapten *Ladou* deremot har alldeles öfvergifvit krigs-väsendet, och lefver såsom förvaltare af grefve *Soltikoffs* landtgods uti sockNen Kiwineb vid Systerbeck, efter att förgäfves hafva sökt berga sig med handel. Han dröjde icke heller att snart ångra sin dårskap att afvika från lyckans väg i fäderneslandet, hvarpå han hunnit nog vida, såsom redan kapten vid 23 års ålder. Sådant döljde han ej heller; såsom då han, vid första mötet med kaptenskan *von Törne* uti Petersburg om vintren 1789, sade sig önska, det han aldrig hade kommit dit, samt, våren derefter, bad helsa sin mor, född *von Fieandt*, »att om han doge, så dog han nöjd». Detta skedde då fru *von Törne*, vid hans bortresa med *Sprengtporten*, bad honom icke göra sin gamla mor större sorg än han redan så tillräckligen hade gjort henne.

Ingen af dessa blef i början allmänt beklagad mera än kornetten *von Essen*, hvilken, såsom en 17 års yng-

ling, af slägten hänförd uti politisk villa, så godt som med våld bortfördes till Ryssland af *Glansenstjerna*, och sedermera nödgades följa med *Sprengtporten.* Alltjemnt bibehållen i dennes hus, var han hònom äfven följaktig till Aachen, år 1791, hvarifrån han likväl med honom flyttade till det närbelägna Burscheid, då konung Gustaf III vid samma tid anlände till bemälde stad. Der råkade *von Essen* en sin barndomsvän och konungens kammar-page, löjtnant *Tigerstedt*, numera kapten vid Jägerhornska regementet, utan att denne likväl vågade tala med honom, förrän han dertill erhållit konungens tillstånd. Genom samma förnyade bekantskap vann han sedermera tillträde till öfverste-kammarjunkaren, baron *Wrede*, som ej dröjde att be för honom hos konungen. Då den på stället närvarande ryska generalen *von der Pahlen* tillika gaf skriftligt betyg, att *von Essen* aldrig gjort någon krigstjenst mot Sverige, och allmänhetens röst längesedan förklarat honom oskyldig, blef han omsider af konungen benådad till namn och heder, och erhöll derjemte tillstånd att få återkomma till fäderneslandet. Sådant skedde likväl med vilkor, att han skulle tjena ett år såsom gemen vid Nylands dragoner, för att göra sig värdig återvinnandet af sin förra officers-post inom samma regemente. Till följd häraf blef också namnet *Diedrik Adolf Carlsson* i tysthet utplånadt på skamtaflorna, å hvilka ordet *fem* med detsamma ändrades till *fyra.* Under den straxt derpå följande förmyndare-regeringen blef den nu först hemkomne *von Essen* i stället upphöjd till kornett vid lätta dragonerna, efter att om sommaren 1792 hafva såsom nummer-karl kamperat på Ladugårdsgärdet. Ifrån nämnda regemente har han sedermera afgått såsom ryttmästare vid skånska hussarerna.

BREF

rörande

Händelserna i Sverige 1788—1794.

Stockholm den 14 Augusti 1794.

Förlusten af Kaffe-drycken har öfver hela riket utbredt en allmän saknad. Den dagen, då densamma såsom bannlyst måste bortläggas, har också nästan allestädes blifvit begången såsom en sorgedag. I de flesta hus uti hufvudstaden blefvo den 1 Augusti ordentliga afskeds-kalaser anställda för denna älsklingsdryck; men ingenstädes lärer det hafva tillgått med mera sorgeståt än hos kommissarien *Kanell*, boende på södermalm här i Stockholm. Hela sällskapet blef först inviteradt på begrafnings-biljetter med svarta kanter, och då de inställde sig uti vederbörlig sorg-drägt, placerades fruntimmerna uti ett svartklädt, med lampor upplyst rum, kring ett kaffebord, omgifvet af en bred krusflors-kappa, för att för sista gången dricka vår landsförvista nektar, som serverades ur en svart och hvit porslins-servis.

Herrarne deremot förblefvo i det yttre rummet, hvilket var klädt med hvitt, såsom vid begrafningar är öfligt. På ett äfvenledes sorgklädt bord stodo några porter- och champagne-buteljer, omlindade med krusflor, kring en bål dragon-punsch, hvilken äfven sågs behängd

med likadant flor. Sedan derefter en sorglig begrafningsmusik blifvit uppförd, drucko de alla valét af dessa kära drycker, hvilka nu, af lydnad för öfverhetens bud, skulle för alltid bortläggas. —

Men sällskapet vid Djurgårds-brunn har med ännu större högtidlighet begått kaffets sorgliga hädanfärd.

Sedan hela sällskapet uti sorgdrägt samlat sig på värdshuset, och brunns-doktorn och presten likaledes inställt sig, började processionen uti följande ordning:

1:o. Tvenne härolder, med långa sorgkappor, hängande flor i hattarne, och svarta spiror, likaledes med långt hängande flor.

2:o. Parentator, notarien *Carl Isr. Hallman.*

3:o. Fyra herrar officianter, hvilka tillstält denna sorg-akt.

4:o. Trenne unga flickor, hvilka skulle med sorglig röst besjunga kaffets saliga ändalykt.

5:o. Hela brunns-sällskapet, parvis, företrädt af doktor och prest.

Vid processionens början lossades första kanon-skottet, hvarmed fortfors med *ett* i minuten, till lika antal som de personer, hvilka utgjorde brunns-sällskapet.

Under processionens sorge-tåg öfver platsen spelades sorgestycken af den förstämda Janitschar-musiken som befann sig derstädes.

På detta sätt tågade man till den stora salongen, som äfven nyttjas till kyrka.

Främst i rummet, under en himmel, var en katheder, klädd med hvitt, och beprydd med mycket svart krusflor. Der bredvid stod på ett upphöjdt postament en med krusflor öfverdragen kaffe-kanna af porslin. Långs åt rummet var ett dukadt, långt bord serveradt till kaffé för 100 personer, då kaffe-kannor, grädd-skålar och socker-askar voro med krusflor försedde.

Sedan parentator uppstigit i kathedern ställde härolderne sig der framför, medan hela sällskapet placerade sig å ömse sidor vid kaffe-bordet.

Derefter började parentationen, och vid slutet af dess inledning sjöngo de förenämnda trenne demoisellerna dertill hörande sorg-verser, under ackompagnement af hof-sekreteraren *Stenborg* och kammar-musikus *Salomoni*. Härefter fortsattes parentationen, som i snille och smak ej eftergaf den af samma hand fordom författade parentationen öfver Finkel. Sist skulle då kaffe-kannan krossas; men tre gånger grep han till denna helgedom, och tre gånger drog han med häpnad tillbaka en förmäten hand. Ändtligen fattade han henne med förtviflan, och sönderslog densamma med uttryck af harm öfver den ödande förlust som dess bruk hade ådragit ett kärt fäderneslaud.

En ny och lika sorgmusik slutade akten, hvarefter graf-ölet dracks uti — kaffé! —

Vid sjelfva hofvet yttrades äfven saknaden öfver kaffets förlust.

Den sista Juli, sedan klockan var slagen 12 om aftonen och den kongl. familjen höll på att gå hvar till sitt, anmältes hos konungen och hertigen, att tvenne personer begärde företräde. Den ena var fabrikören *Eckerman*, försedd med Kongl. Maj:ts allernådigste privilegium till förfärdigande af svenskt kaffe; den andra, en gammal madam, som lifnärt sig med försäljande af detta nödhjelps-kaffe. Efter gifvet tillstånd inträdde desse båda, Eckerman förestäld af bokhållaren *Sundvall* vid Drottningholms slott, gumman, af aktören *Schylander*, båda uti djupaste sorgdrägt, han med flor på hatten, hon med dok.

Dessa föreställde personer presenterade i underdånighet en klagovisa, skrifven uti patent med breda svarta kanter, och upphöjde med sorglig röst kaffets svanesång.

Sedan framdrog madamen en med flor öfverdragen kaffe-kanna, hvilken hon kastade ut genom fönstret för att krossas mot jorden, efter som den framdeles ej vidare komme att nyttjas, då det nu andra gången förnyade kaffe-förbudet bådar mera varaktighet än fordom under en vacklande parti-regering. Slutligen tog fabrikören fram ett skålpund af sitt tillverkade kaffe, hvilket vanligen försåldes uti kardus-form, och sönderslet dess omslag, för att genom fönstret utströ detsamma för alla väder, hvarpå någon annan af de närvarande hade tillreds en champagne butelj, som äfven kastades ut genom fönstret.

Detta roade mycket höga vederbörande, men särdeles hertiginnan, och ehuru hon redan tagit afträde för att gå till sina rum, inställde hon sig likväl ånyo uti societeten, för att deltaga uti roligheten af ett sådant uppträde. Icke särdeles tillfreds med saknaden af kaffe, hade hon tillförne samma dag låtit dermed undfägna hela hofvet, både höga och låga samt och synnerligen, och derefter låtit genom fönstret utkasta dess sorgliga qvarlefvor.

Enke-drottningen deremot har förklarat sitt beslut, att, åtminstone för egen person, nyttja ett oumbärligt kaffe.

Stockholm den 17 Augusti 1794.

STUDENT-PROCESSEN I LUND är en af de märkvärdigare händelser i Skåne, under loppet af de begge sednare åren. Anledningen till allt torde ligga i en illa förstådd ambition hos en del studenter, hvilka trott sin korps förfördelad genom balens anställande, hvartill somlige ansågo, att inga andre än Cives academici voro uti Lund berättigade. Herrarne som föranstaltat om detta nöje hade likväl visat vederbörande den höfligheten, att

till bevistande af samma lustbarhet invitera kurator och tvenne studenter af hvarje akademisk nation; men ingen af dessa behagade inställa sig, till följe af hela student-korpsens fattade beslut att mangrant afhålla sig derifrån, eftersom det icke var tillåtet för alla och en hvar att efter behag deruti deltaga.

Likväl hade allt stadnat vid knot och tyst missnöje, om, icke den i Lund boende lagman *C. Hadders*, häradshöfding uti Bara, Torna, och Harjagers härader, hade, ett par dagar före jubel-festen, på Dalby gästgifvaregård träffat dåvarande löjtnanten vid Sprengtportska värfvade infanteri-regementet, *Holger Ludvig Morman*. Denne, obetänksam och något skrytsam, samt i öfrigt känd för att prata, behagade, kanske utan att sjelf gifva akt deruppå, utlåta sig: »att man hade med flit gjort kostnaden för deltagande i balen så dyr, för att derifrån utestänga de skabbiga studenterna». Kanske hade han äfven tillagt: att »om masquer infunno sig på balen skulle man prygla ut dem». Häremot kunde mindre vara att påminna, så vida det skett med den uti öfverstelöjtnant *von Platens* rapport bifogade omständigheten af »gjordt oväsende»; ty eljest är det icke ovanligt, att väl masquerade studenter objudne inställa sig uti bal-sällskaper, hvarest de gemenligen med höflighet bemötas, liksom de uppföra sig med anständighet. Lagman *Hadders* besvärade sig med att genast berätta detta obehagliga sladder uti Lund, hvarest det också i hast utspriddes och gaf anledning till hela oväsendet. Linguar. oriental. et græc. professorn *Math. Norberg* var då rector magnificus, och gjorde allt sitt till, för att förmå de på Lundagård församlade studenterna att skiljas åt, och måste äfven, till undvikande af mera oreda, sjelf föra hopen an, då bal-sällskapets kanoner bortfördes. Prof. *Erland Bring*, kansli-rådet *Lagerbrings* brorsson och efterträdare uti embetet, hade lemnat rum för bal-säll-

skapet uti sitt hus, detsamma som varit bebodt af hans farbroder. Ett par dagar förut hade genom ett anonymt bref blifvit honom antydt, att »ej göra detta». För att icke vidare misshaga, hade han också ej inställt sig på balen, och när sjelfva oväsendet föreföll vid huset, sågs han uti nattrock och med en serviett om hufvudet framträda på trappan, för att genom föreställningar bemedla stillhet och lugn. Hans vältalighet besvarades af flere röster med: »Gå in herr professor, ni förkyler er!» hvarvid han också genast fann sig, med de orden: »Ja, ni har rätt deri. God natt, mina herrar!» — Mag. *Pehr Tegman*, mathem. prof., och doktor *Johan Henr. Engelhardt*, kongl. förste lifmedikus samt med. pract. professor, blefvo omsider antagne såsom medlare, och fred slöts, med vilkor af *Mormans* offentliga afbön och säker legd för hans person. Härefter framträdde denne, lik en *Ecce Homo!* och yttrade sig med djup bugning för folkets tribunal: »*I fall* jag har förolämpat herrarne, så ber jag om förlåtelse». Genast ropades af flera befallande röster: »*I fall* går ut, utan *såsom* jag har förolämpat herrarne, etc.»; hvilken afbön han således måste repetera efter föreskrifvet formulär.

Förloppet af saken och rättegången inhemtas af den redan förlidet år tryckta domen. Händelsen ådrog likväl akademien den obehagligheten, att konungen, vid sin genomresa, ej hedrade den med sitt besök. När akademiens rektor, tillika med deputerade, följande dagen aflade sin uppvaktning i Malmö, hade man föreställt sig, att hans magnificence skulle aflägga någon ursäkt för det framfarna. Efter hans till regenten hållna tal väntade hertigen också några ögonblick derpå, och när intet vidare sades, behagade hans kongl. höghet i nåder gifva rektor den bekanta skrapan. Härtill stod denne likväl intet svarslös, fastän doktor *Hellman*, hvilken såsom pro-rektor presiderat öfver saken i Consi-

storium minus, blef helt perplex. Alltid smidig politikus felade han icke uti ödmjuk underdånighet, fastän han, såsom biskops-ämne, med smärta fann sig nu mera än förr flyttad långt från den heliga stolen. Vissa magnater talte också högt om tjenstens förlust för begge två, sedan aktor besvärat sig, och att domstolen skulle komma under advokat-fiskalens tilltal. Detta rörde likväl mindre professor *Norberg*, då han, enligt berättelse, hade tillbud om employ till lika embete vid akademien i Göttingen.

Angående det hotande bref, som, efter hvad handlingarne förmäla, blifvit funnet uti förstugan till aktors logis samt till honom var adresseradt, göres den anmärkningen: att det skulle kunna bevisas, huruledes ingen annan än aktor sjelf passerat genom förstugan under den tid då bemäldte bref blifvit ditkastadt och af honom sjelf upptaget, såsom bevis på en rådande bitterhet emot hans person, enär mord och död deruti voro honom tillsagde, ifall han vågade fortfara med sitt anbefaldta käromål. Det var också förgäfves som de studerande utsatte ett stort premium, för den som kunde skaffa reda på upphofsmannen till bemäldta bref, eller huru det kommit i omtaldte förstuga.

Härjemte följer den uti öfverste-löjtnant *von Platens* rapport omtalta *visan*. Detta så kallade »*Ça ira*» förskrifver sig från Upsala, hvarest den på samma tid var allmänt sjungen och äfven uti Stockholm välbekant.

Stockholm den 30 Augusti 1794.

Den urtima domstol, som under namn af **extra konsistorium** är tillförordnad för afdömandet af **student-oväsendet i Lund**, består af följande personer:

Præses:

Lagman *Magnus Flinck*, borgmästare i Landskrona.

Ledamöter:

Assessor *Esaias Emanuel Mannerhjerta*, häradshöfding uti Luggede, Rönnebergs och Onsjö härader.

Herr *Enoch Georg Wetterkrona*, häradshöfding uti Ingelsta, Jerresta, Ljunitz och Kerresta härader.

Herr *Lars Axel Liljenstolpe*, häradshöfding uti Norra och Södra Tjust i Calmare län.

Herr *Abraham Malmborg*, häradshöfding uti Albo, Gers och Willands härader,

Herr *Battram*, häradshöfding uti Vestra och Östra Göinge härader.

Herr *Carl Gustaf Eckerholm*, borgmästare i Helsingborg.

Herr *Morman*, hvars gapighet gifvit anledning till hela denna oreda, är sjelf samma person, som sistlidne vinter var här i Stockholm, och då förordnad till vaktgöring hos fröken *Rudensköld;* och som, enligt öfverståthållare-embetets kungörelse, blef, en afton, på Norrmalms torg antastad af trenne i slängkappor insvepta karlar, med hotelse att blifva mördad, ifall den arresterade fröken ej inom tre dagars tid blefve utsläppt. Denna händelse gaf anledning till den starka fördubbling af vakterna, som följande dagen egde rum på gamla kungshuset, dit vakten sedermera dagligen uppmarcherat med officer och spel. Likväl har aldrig någon anmält sig till undfående af de 1000 R:dr som utlofvades för upptäckande af denna djerfhet, att, midt på Norrmalms torg, omgifvet af tvenne högvakter, midtför posterna vid Kastenhof, och just vid den tid då mycket folk kom från operan och hundradetals vagnar uppfyllde platsen, attackera en med vederbörlig plit beväpnad officer af urgammal adel, och så storslägtad, att hans kusin baron *Gyllenstierna* är kusin med hans excellens baron *Reuterholm*. Löjtnant *Morman* blef också kort derefter befordrad till kapten vid konungens regemente, och, till upprättelse för sitt lidande, begåfvad med en assigna-

tion på stats-kontoret, lydande å 500 R:dr. Allmänheten roade sig emedlertid, att anse hela anfallet för allenast ett spratt, som några karlar velat spela vår hjelte. Herrar officerare, som alltid äro nogräknade, grälade också öfver herr *Mormans* efterlåtenhet, att icke taga åtminstone en af de tilltalande för hufvudet; och några dagar derefter sade löjtnant *Hellwik* af ridande artilleriet rent ut till honom, att han ej kunde återskänka honom sin aktning, förr än han justifierat sig från den feghet som han då visat. Oaktadt herr *Mormans* ursägter om hastigheten och surprisen, samt hans försäkran att en annan gång icke låta så öfverrumpla sig, kunde saken likväl intet hjelpas utan att draga på pliten, hvilket aflopp, såsom det vanligen aflöper, utan särdeles blods-utgjutelse. Att herr Morman icke finner behag uti dylika mordiska företag, och såsom äkta filosof vet att sätta sig öfver sitt stånds fördomar, visade han redan uti Landskrona. Herr *Du Croix*, född fransman, men svensk officer, då tjenstgörande vid Sprengtportska regementet i Landskrona, behagade derstädes mana ut honom; men trogen sin lydnad emot lagen anmälte herr Morman saken hos sin frände, öfverste *Stjernsparre*, regementets då kommenderande chef, hvilken också genast lät antyda vår hetlefrade fransman arrest. *Du Croix* inlade genast om afsked, för att sedan taga sin revange af chefen; men fick, efter något väntande, i stället ordres att infinna sig i Stockholm. Emedlertid hade herr öfverstens hälsa fordrat en resa för nyttjande af hälsovatnet vid Runneby brunn, likasom löjtnant Morman under tiden äfven hade tjenstfrihet. — Huru många äro icke vägarne till odödligheten; och hvilka besynnerliga öden förvara icke stundom uti häfderna, till efterverldens kännedom, de namn, hvilka, utom sådane tillfälligheter, torde, knappast bekante i sin egen födelsebygd, för alltid blifvit begrafne uti den eviga glömska, som höljer

namnen på så många krönta hufvuden, statsmän, generals-personer och höglärda hjernor! —

Detta vår tids student-upptåg påminner om en annan, mera betydlig händelse, uti konung Carl XII:s tid, och under Hans Maj:ts residerande i Lund. Jag vill anföra den sådan som jag hört den berättas af min morbroder, framlidne prosten *Klerck* i Kågeröd uti Skåne, hvilken, såsom då sjelf student, äfven varit med.

Till undvikande af utskrifning hade en mängd ynglingar gifvit sig i skolan och till akademien, hvarest de gingo, tills de voro gamla karlarne. Konungen tyckte, att många af desse läs-lymlar voro tjenligare för geväret än för boken, och man beslöt derföre, att med studenterna anställa en examen, och till anständig krigstjenst employera dem som befunnos mindre tjenliga för studierna. Denna afsigt skulle dock hållas ganska hemlig, när förhöret påbjöds. Men studenterna, som fått nys om tillställningen, fattade nästföregående natt sitt beslut, och kommo följande morgon mangrant upptågande till akademi-gården, med uttrycklig förklaring, att de en för alla och alla för en ville strida för konung och fosterland; men aldrig tillstädja någon utgallring. Oaktadt alla professorernas gjorda föreställningar, stodo de icke att öfvertalas från beslutet att ej underkasta sig någon examen, och akademiens fäder måste slutligen beqväma sig att sjelfva följa med dem till konungens logis. Hans Maj:t bodde då uti dom-prosten *Hegardts* hus, nu tillhörigt fru kammarherrinnan *Trolle*, och beläget vid södra ändan af staden åt Malmö tullen. Dit marcherade nu student-hären, nations-vis, och uti god ordning, företrädd af all slags musik af blås-instrumenter och strängaspel. Framför konungens fönster gjordes parad, och studenterna framförde sitt underdåniga tillbud att mangrant våga lif och blod för sin konung, med undanbedjande af den tillämnade lärdoms-mönstringen. Konungen åskådade denna trupp under utmär-

kande af något nöje, sägandes: »det är raska gossar, dessa här!» och biföll derefter deras begäran; med tillbud för dem som frivilligt ville gå i krigs-tjenst, att genast bli antagna uti den då upprättade nya lifvakten. Häraf begagnade sig äfven många.

Vid en sedermera anställd undersökning blef en student, informator uti professor *Ihres* hus, befunnen att hafva lupit omkring under natten, för att tillställa detta, och derföre från akademien relegerad. Herr professorn sjelf befanns qvällen förut hafva sagt vid sitt bord: »I dag är det A, i morgon blir det B». Men nog misstänkt för delaktighet i samma tillställning, blef han transporterad till dom-prost uti Linköping, »för att der i sin lifs-tid förblifva», såsom orden skola hafva lydt i fullmakten.

Stockholm den 27 September 1794.

Den rättegång, som mer än tre fjerdedels år fästat allmänhetens uppmärksamhet, har ändtligen nått sitt slut. RYKTET OM ETT PÅ REGENTEN TILLÄMNADT MORD, hvilket i början omtalades såsom en afgjord sak, har sedermera befunnits alldeles ogrundadt Handlingarne utvisa, att en sådan föresats varit vida skiljd från den brottsliges tanka. *Signeul*, som misstänktes derför, och som, efter berättelse, befanns försedd med laddade puffertar då han i häktet inmanades, har aldrig med någon af de arresterade haft minsta gemenskap. Son af en färgare i Götheborg hade han förstört ett vackert arf, och gjort vidlyftiga resor utrikes. Hänförd af tidens smitta var han af franska villosatser mycket intagen. Närvarande i Stockholm vid tillfället af konung Gustaf III:s mord, fällde han sådana oqvädins-ord om den då aflidne, och om alla andra konungar, att han fick poli-

sens tillsägelse, att rymma riket. Afresan påskyndades, så att han alleuast tick gå hem för att packa ihop sina saker, hvarefter han beskedligt befordrades till gränsen. Under sitt vistande i Holland, näst derpå följande vinter, hade han någon handels-kommision af en jude, hvilken så slutades, att ett ganska stort parti guld-ur af Genever-sorten blefvo obetaldte, då Signeul inkognito for sina färde; enligt den berättelse jag har af en ung färgare här i staden, som då vistades i Holland, och ganska granut kände honom. Nyss återkommen till Stockholm när konspirationen yppades, och allt jemnt fortfarande att föra samma språk, ådrog han sig vederböraudes uppmärksamhet.

Om hans arresterande berättas följande anekdot:

Ofver-ståthållaren *Modée* kom händelsevis på visit hos sin syster, direktören *Malmstens* enka, som vid samma tillfälle presenterade herr *Signeul*, hvilken tillfört henne helsningar från Götheborg. Öfver-ståthållaren underrättade honom derpå, huru han blifvit angifven vid polisen, samt tog honom genast hem med sig, uti sin vagn, för att antvardas till vederbörande. Under sitt vistande i stadshus-fängelset var Signeul i början mycket oregerlig, hvilket äfven säges hafva ådragit honom en nog allvarsam aga. När allt gick omkring blef han slutligen fullkomligt frikänd; men lemnar andra en eftertrycklig varnagel, att afhålla sig från ett och annat obehörigt prat, som stundom föres af folk af hans ålder och tänkesätt.

Till upprättelse för hans lidande tillbjöds honom sedermera konsuls-embetet på S:t Barthelemy, med 350 R:drs lön. Detta vägrade han likväl emottaga, med anförande såsom skäl, att det öde han undergått hade så förstört hans sinnes-krafter, att han misstrodde sig kunna bestrida en sådan syssla; att hans derigenom förstörda kredit beröfvade honom nödiga medel till utförande af sina angelägenheter, och att den tillslagna lönen var

alltför ringa för lifs-uppehälle på en så ofantligt dyr ort. Detta oaktadt har han sedermera emottagit tillbudet, under det han fortfarande åtnjuter hyresfritt qvarter på stads-huset. Man har till och med haft omsorg att kläda upp honom från hand och till fot, så att han vid första tillfälle kan vara resfärdig. —

Baron *Lilje*, en af dem som i egenskap af intygande undertecknat landt-marskalken grefve *Lewenhaupts* klagomål emot adeln 1789, och sedermera varit inbegripen under det så förhatliga namnet »Subskribenter», blef sedermera, år 1792, föranlåten att lemna sin öfverste-löjtnants beställning vid Bohus läns dragoner, såsom en officerare vid regementet sade mig, derför, att »vi inte tåla någon subskribent ibland oss». När, efter hof-rättens dom, baron *Lilje* icke kunnat ställas för rätta, blef han öfverskickad till Stralsund, som det sades, emot sin vilja, och får således uti denna lands-förvisnings-ort efterträda öfverste *Almfelt*. —

Öfverste *Jan Fredrik Aminoff*, som af hof-rätten blifvit ställd under framtiden, men af högsta rätten dömdes från lif, ära, och gods, och sedan på lifs-tiden försändes till Marstrand, hade haft den lyckan, att i ungdomen, som officer vid gardet, vinna konung Gustaf III:s nåd, för hvilken han också oförändradt bibehållit den lifligaste tacksamhet, nu beseglad genom olycka och undergång. För att sätta honom i mera välstånd, besörjde konung Gustaf sjelf hans giftermål med den förmögne bergs-rådet *af Hisingers* enda dotter, då Hans Maj:t, under resan till Finland år 1775, besökte dennes bruk, Fagervik. Detta äktenskap blef likväl icke lyckligt. Hans svartsjuka och hennes obetänksamhet verkade först oenighet och sedan fullkomlig skiljsmessa. För några år sedan gifte han sig andra gången med Hans Excellens grefve *Ruuths* yngre dotter af första giftet, och hade, under processen om konunga-mordet, det höga förtroendet, att föra befälet öfver alla fängelser på Rid-

darholmen, hvarest han nu undergått ett lika öde med åtskilliga missdådare som der då förvarades, och om hvilkas bekännelser och afsigter han hade tillfälle att inhemta den närmaste kunskap. Vid åhörandet af hofrättens dom lyste ur hans ögon glädjen öfver en oväntad lycka, då han så till vida frikändes. Fastän han under hela denna akt visade munter frimodighet, förrådde dock hans blickar en hemlig oro, när man begynte läsa upp hans sak. Fägnaden blef desto större, när han förnam sig slippa för så godt köp. Men hela hans ståndaktighet svigtade vid det sista slaget, hvars hårdhet föreföll honom oväntad, och han skall hafva varit ganska bestört, då han, om morgonen den 23 sistlidne, affördes till Marstrand. Innan han ännu varit kallad för rätta, hade han blifvit afskedad från sitt innehafvande Björneborgs regemente, och, såsom det säges, varnad om sitt förestående öde. Han hade således kunnat sätta sig i säkerhet, innan den till hans häktande afsände officeraren ankommit till Stralsund; i fall han icke hade trott sig för väl, en tillförsigt, lik den som fordom kostade den olycklige grefve *Erik Brahe* hufvudet; fastän öfverste *Aminoff* icke, såsom grefve *Brahe*, trodde sig så förnäm att ingen vågade på honom. Denna sista anekdot har jag af grefvens egen svåger, öfversten baron *Otto Mörner*, kommendant i Malmö. Aminoffs frimodiga utlåtelser till protokollet och hans yttrade erkänsla mot sin välgörare hafva emedlertid af allmänheten blifvit ansedda med mycken aktning, och tillvunnit honom namn af en »bra karl» oaktadt hans felaktighet. Och denna allmänhet är icke efter ordspråket en liten krets af egna bekanta; om den också icke just består af de förnäma.

Stockholm den 9 Oktober 1794.

Knappt var öfverste *Aminoff* under fängsligt förvar hitkommen från Stralsund, och insatt på gamla kungs-

huset å Riddarholmen, förr än man genast hörde honom omtalas såsom en dödsens man. Redan hörde man äfven dom afkunnas öfver kongl. sekreteraren *Ehrenström*, ifall baron *Armfelt* ej ertappades, emedan *en* måste nödvändigt mista lifvet. Fröken *Rudensköld* hörde man också få anvisning på spinnhuset, sedan de från Italien hitskaffade brefven gifvit åt saken en helt annan tournure. Dylikt hördes egentligen af sådane, som under förra regeringen alltid varit uppenbara tadlare och motståndare. Den af *Ehrenström* dessförinnan till hofrätten gjorda trotsande inlagan, sade man att han skulle få dyrt betala, liksom det vid ett visst tillfälle sades, att »det låg baron *Armfelt* förbannadt i vägen, att han afslutat Werelä-freden»; fastän just dessa tillförne med ifver yrkat freden med Ryssland. Sådan är parti-andan; intet är väl gjordt, utom det man sjelf gör. Hela tiden igenom hade man också rörande denna sammangaddning läst nästan diplomatiska nyheter uti tyska avisorne, särdeles uti Hamburgska Correspondenten, hvilken syntes vara väl underrättad om det tillkommande. Således läste man derstädes, i anledning af hof-rättens afsagda dom: »Man väntar att detta utslag skall blifva »uti högsta rätten märkligen skärpt. Hof-rätten (heter det vidare) måste döma efter lagens bokstaf, när be»kännelse saknas; uti högsta rätten deremot, eger op»tion rum», — en åtminstone uti svenska lagen okänd omständighet. Sjelfva Altonaischer Merkurius förutsade, att *Aminoff* och fröken *Rudensköld*, till och med *Ehrenström*, skulle bli benådade till lifvet.

Imedlertid nalkades pjesen sin upplösning. Det berättas allmänt, att riks-kansleren *Sparre* och baron *Reuterholm*, uti den till förberedning på Drottningholm hållna konselj, tillstyrkt, att fröken *Rudensköld* skulle slita ris, i stället för att undergå dödsstraffet. Hon hade haft den obeskedligheten, att, uti sin med baron *Armfelt* förda korrespondens, nog föraktligt misshandla

den förstnämnde, och emot den sednare tros hela tillställningen egentligen hafva varit anlagd. Riks-drotzen grefve *Wachtmeister* har likväl med eftertryckliga och allvarsamma föreställningar förebyggt denna ytterlighet, som helt säkert skulle hafva haft vådliga följder. Omsider blef domen kungjord för de brottsliga, den 23 September bittida om morgonen, och öfverste *Aminoff* först afförd. *Forster* och *Mineur* affärdades straxt derefter.

Den förstnämnde hade sedan 1787 varit vinskänk på opera-källaren, som han på sin bekostnad inredt. Hans dumma gapighet hade i alla tider förskaffat honom reputation af en »stolle». Hans storpratande egenskap hade sedermera vändt sig åt den politiska sidan, och förlidet år hade han tvenne gånger blifvit kallad inför öfver-ståthållaren, för att den ena gången uppbära varning, och den andra gången skrapa. Sådant lände honom likväl föga till förbättring; ty helt offentligen sade han, att »han brydde sig om ingenting. De kunde ändock ej göra mer än landsförvisa honom». — Under hela sin långvariga arrest bar han sig merändels åt som en gäck, och fördref tiden med att kläda om sig två à tre gånger om dagen, samt att hela förmiddagen spatsera med stora steg öfver rummet, iförd sina blankläderssstöflor, såsom han tillförne varit van att i lika rustning springa kring gatorna. Sjelf sade han alltid, att »han var alltför narraktig, för att någonsin kunna hafva blifvit brukad till redskap, eller fått förtroende uti så vigtiga ärender»; och när han blef frågad huru länge han skulle sitta i arrest, svarade han vanligen: »Under min allernådigste konungs och herres minderårighet». Vid det tillfälle då *Forster* uti häkte inmanades, arresterade man äfven aktören vid dramatiska teatern, *Lars Hjortsberg*, och hans broder, som var fändrik vid arméens flotta. Detta skedde af den anledning, att de bodde i hop med *Forster*. Dessa båda stats-

fångar blefvo dock genast utsläppte, och, då den förstnämnde nästföljande afton visade sig på skådeplatsen, hälsades han med allmänna handklappningar. — *Forster* hade redan 1788 haft den förtreten att blifva utstruken från borgerskapets kavalleri-korps, för näsvist uppförande mot öfver-ståthållaren, riks-rådet *Sparre*, då han (Forster) på *Stenborgs* spektakel vägrade att taga af sig hatten för denne borgerskapets militäriska chef.

Mineur hade uti flera år varit kammartjenare hos baron *Armfelt*, och i denna egenskap någon tid agerat en betydande person, såsom den der ofta öppnade eller stängde tillgången för mången, som var stadd i ansökning. Vid sitt häktande befann han sig på baronens gård Nynäs, uti Nyköpings län, hvarest han uti all trygghet lät anamma sig. Han satt hela tiden under rådstugan härstädes, i ett särskildt rum, — detsamma som tillförne på lika sätt hade hyst den bekante *Thorild*, — och blef alltid handterad med lindrighet. *Forster* deremot hade rum uti det af kronan nu inlösta hus vid Slotts-backen, hvarest slotts-kansliet för det närvarande finnes.

Derstädes hade man äfven insatt öfverste-löjtnanten vid Karelska dragonerna *Joh. Aug. Sandels*, såsom misstänkt, i anseende till besök, aflagde hos fröken *Rudenskōld*. Det var han, som år 1788 upptäckte baron *Hastfers* stämplingar i Karelen, och derföre blef hedrad med Svärds-orden. Under kriget upprättade han derefter en fri-korps, och antog bland andra officerare, såsom kapten, en vid namn *Nils Gabriel Bratt*. Denna hade tillförne, för någon mindre avantageux affaire d'honneur, varit föranlåten att gå ifrån lif-drabant-korpsen, och blef efter fredsslutet placerad på Skaraborgs regemente. Det är han, som efter berättelse skall hafva gjort första upptäckten af dessa stämplingar, hvarföre han också, mot slutet af sistlidet år, befordrades till

korporal vid hertigens lif-drabanter, med fullmakt såsom major vid adels-fanan, och ryttmästare-indelning i Skåne. Han var dock så litet välkommen vid den förstnämnda korpsen, att man gjorde svårighet vid att tjenstgöra under hans befäl, och icke en gång gjorde honom de vanliga höflighets-besöken. Han är också utan all befattning med förstbemälde tjenst, hvaraf han blott uppbär lönen och inkomsterna. Sedermera har man äfven funnit honom uppträda såsom vittne uti högmåls-processen emot *Signeul*, hvarom protokollerne vidare intyga. Han är eljest stor musikus, och kompositör af ett Kongl. Maj:t tillegnadt opus för Clavecin. — Herr *Sandels* slapp likväl snart nog på fri fot, och skickades till Finland med några tusen R:dr uti skadestånd, men så hastigt, att han icke fick tala med någon före sin afresa.

Stockholm den 10 Oktober 1794.

Näppeligen har någon händelse, utom konungamordet, väckt bland hufvudstadens allmänhet en sådan sensation, som fröken *Rudenskölds* schavottering. Om någon trott sig göra ofrälse ståndet till behag genom denna oväldighet i anseende till börd och värdighet, så visar erfarenheten, att man deruti bedragit sig. Man hade redan dessförinnan med ovilja ansett den på trycket utgifna öfversättningen af detta olyckliga och förförda fruntimmers kärleks-biljetter till baron *Armfelt*, och med harm och missnöje hört desamma af gatpojkar utskrikas kring staden, till och med under den olyckliga modrens fönster; fastän protokollet utvisar regentens mildhet, att ej vilja med mera blygd och skam bedröfva en slägt, som redan tillförne var nog betryckt.

Det hat, som publikationen af dessa kärleks-händelser skulle hos menigheten uppväcka, lät ej heller förmärka sig. När omsider fröken *Rudenskölds* öde blifvit bestämdt, gaf man, sent om aftonen den 22, nödiga

ordres till militären, sedan man redan ett par aftnar förut tagit säkerhets-mått till förvarande af arsenalen. Då spetsgården i god tid blifvit formerad genom en 500 man stark kommendering af Svea lif-garde, på den plats framför Riddarholms-kyrkan, hvarest grefve *Brahe* med flera afrättades år 1756, fördes den brottsliga ut till schavotten af baron *Silfverhielm*, major vid bemälte regemente. Då han förde henne ut ifrån arrest-rummet, och passerade genom kammar-kollegii rum i gamla slottet, togo alla de karlar af bättre folk, hvilka der befunno sig, hattarne af för henne, med verklig aktningsbetygelse. Sedan hon gått igenom den gång, som bildar kommunikationen emellan nämnda kungshus och kammar-revisionen, kom hon fram till stället, genom den lilla gata som går norr längs kyrkogårds-muren; förd vid handen af baron *Silfverhielm*, och omgifven af en pikett soldater: men vid inträdet inom spetsgården emottogs hon genast af tvenne rackare, som hjelpte henne att bestiga trappan till schavotten. Detta syntes dekontenansera henne; fastän hon gått vägen fram med raska steg. Vid uppkomsten på stället föll hon med ryggen emot pålen, då en polis-gevaldiger var tillreds med ett glas vatten. Nu ville rackaren sätta på henne halsjernet, hvarvid hon höjde axlarne och syntes rysa, under det hon gaf honom en majestätisk blick, hvilken liksom bragte honom till häpnad. Konungens fogat, lagman *Gripenstråle*, som förde exekutionen, tillsade honom ock att låta det vara.

Här stod hon då uti en svart lång salopp, med mörk kattuns-kjortel och utkammadt rundklippt hår, alldeles uti den ställning, som det sedan utkommna kopparsticket utvisar; men med den åtskillnad, att hufvudet hölls mera upprätt, och att håret ej var så långt, som teckningen föreställer. Öfver allt rådde en helig tystnad, bland en otalig menighet. En mängd karlar af bättre folk hade gjort liksom en vagnborg utom spets-

gården, så att intet pack kunde nalkas detta rum; en hemsk häpnad och ett dystert medlidande lyste ur allas ögon, och ymniga tårar sågos rinna, fällde af män och ynglingar, hvilka eljest icke äro färdiga till betygande af blödighet. De vid vakten tjenstgörande officerarne voro ej mindre rörda, och bland dessa syntes äfven den yngre baron *Sten Sture*, löjtnant vid Svea lif-garde, en nära frände till den olyckliga, hvars moder lika med hans fader äro dotter-barn af den uti Carl XII:s tid så betydande grefve *Carl Piper*. Dennes sone-son, f. d. öfver-kammarherren grefve *Piper*, visade sig med god mine bland åskådarne uti Hessensteinska huset.

Bland andra diskurser som då i tysthet vankades, var isynnerhet märkvärdig den fråga, som en, till utseendet hederlig man gjorde en annan, »hvarföre hon inte fick *sitta*, då han ganska väl mindes att hans excellens baron *Reuterholms* morbror *satt* på schavotten». — Detta gällde den bekante baron *Johan Gyllenstjerna*, som år **1741**, i egenskap af kansli-presidents .sekreterare, förrådde rikets hemligheter och utrikes brefvexlingen till ryska ministern *Bestucheff*, och derföre, i stället för dödsstraffet, måste två timmars tid stå i hals-jern på Norrmalms torg, innan han till Calmare fästning affördes. Det var ock samma höga herres moder, som hade det obehagliga mötet med bemälte sin brottsliga bror, hvilken hon, vid sin uppresa till Stockholm, berättas hafva träffat på lands-vägen, sluten uti jern och bojor, då han skulle afföras till förenämnde fästning.

Stads-chirurgen *Fröberg* var emedlertid nu tillstädes hos fröken *Rudenskjöld*, med hvilken han flera gånger sågs tala, förmodligen till bevakande af hennes hälsas angelägenheter. Hon höll emedlertid ut med oväntad styrka och kontenans; men just som den till hennes afförande bestämda vagnen och stads-vakten visade sig, började hennes krafter svigta. De båda rackar-knek-

tarne, som hela tiden stått bakom, följde henne derföre ned, och vid nedstigandet utför första trappsteget sågs hon falla framstupa i svimning. Hon blef derpå genast af polis-gevaldigern och läkaren förd i vagnen, och sedan, omgifven af stads-vakten, transporterad till spinnhuset; under en alltjemt fortfarande stum medömkan af den oräkneliga folkhopen. Det är således obegripligt, huru hertigens öfver-adjutant, major *Aminoff*, kunnat rapportera för honom, »att folket blott var missnöjdt öfver att ej få se rygghuden af henne —», hvilken uppenbara lögn ingen värdig officer kunnat frambära till sin öfverhet; helst samma folk syntes vara uti en sådan författning, att vid en dylik händelse allt kunnat stå att befara.

Vid detta tillfälle anmärktes isynnerhet den sällsynta höflighet, hvarmed vederbörande polis bemötte alla menniskor, samt att folket ej heller visade sig rädd för dessa busar. »Akta er! akta er!» ropade polis-mästaren, då vagnen för trängsel ej kunde köra åt Munkbron. En af honom väl känd handlande svarade: »här är bäst att hvar och en aktar sig sjelf». Det var vid samma tillfälle, som jag äfven hörde några engelska sjö-kaptener tacka Gud, för det de icke voro svenskar; så liten uppbyggelse funno de i ett skådespel, som eljest tycktes instämma med lynnet af deras nation. Man kunde ej underlåta, att, vid åsynen af denna så förnedrade och med smälek öfverhopade hofdam, påminna sig fru *Lapuchin*, ryska hofvets prydnad i kejsarinnan Elisabeths tid, om hvilken det heter, att »den negligé, hvaruti hon visade sig på exekutions-stället, »gaf mera lustre åt hennes skönhet; att de ömma be»hag, som lyste i hennes uppsyn, ja, ädelheten af hennes »väsende, lemnade uti åskådarnes hjertan icke minsta »misstanka öfrig, att hon kunnat vara brottslig, till hvad »mindre förseelse hon eljest kunnat göra sig skyldig. »Hennes ungdom, hennes fägring, hennes snille, allt ta-

»lade till hennes bästa; men allt förgäfves —». Hennes närmare bekantskap med en utländsk minister hade gjort henne misstänkt för stämplingar emot regeringen, och den grymma *Elisabeth* lät henne emellan bödlarnes händer betala sin oförsigtighet, att hafva skrifvit satirer öfver de gunstlingar som styrde hofvet och riket.

Stockholm den 11 Oktober 1794.

Det var föga mera än en half timma, som den olyckliga fröken *Rudensköld* förblef utställd för allmänhetens nyfikna blickar. Då hon nu, så till sägandes i förtid, undandrogs folkets åskådande, betygade ett bland hopen befintligt fruntimmer sitt missnöje deröfver, att hon ej stod sin tid ut. Härvid yttrade en af de kringstående karlarne: »Nu gick hon ner, och då tillhör det er att gå upp i hennes ställe». — Halfdöd och med tillslutna ögon fördes hon således stora gatan uppföre till spinnhuset, utan att den stora folkmängden eller det medföljande packet lät höra det minsta af sig. Men vid ankomsten på Hornsgatan var en hop, efter utseendet tiggare- och sotare-pojkar, till mötes uppe vid gäldstugan. Desse stodo der, såsom de varit beställde, för att vänta den utmärkta vagnen, hvilken de omringade, och lupo sedan framföre under oljud och hurrarop. En af dem tjente för prestaf med en upplyftad qvast; andra hade behängt sig med hyfvel-spån, utan att den allestädes närvarande polisen gjorde sitt till att hämma denna oordning. — Under förra regeringens tid, då gatpojkarne vid troféernas intåg öppnade marchen med hurrarop, sade malisen, att hvarje sålunda upphöjd röst blifvit betald med 8 styfver. Ett par timmar förr än denna olycks-procession nu ankom, såg jag sjelf en tiggarpojke på Södermalms torg, så full, att han knappt kunde stå; hvilken under vidlyftigt raglande, exercerade sig att ropa hurra. Fastän fröken *Rudensköld* ej hörde

eller märkte denna smälek, tyckte den beskedliga allmänheten likväl sådant högst illa vara, och mer än 8 dagar derefter lät vederbörande till polis-kammaren uppkalla alla vid Hornsgatan boende lärgossar och andra pojkar, för att uppbära vedergällning för sådant oljudande besvär. Man har likväl intet hört någon vidare följd af denna händelse, likasom det är ganska osäkert, om just de pojkar, som på Hornsgatan göra oväsende, hafva sitt hem derstädes.

Uti hastigheten hade man underlåtit att göra annan anstalt till fröken Rudenskölds emottagande på spinnhuset, än medelst att tillsäga derom att rum voro lediga, så att ingenting blifvit dervid tillgjordt, om ej v. stads-fiskalen *Teuchler,* af egen drift, och såsom på Södermalm tjenstgörande, inställt sig på stället. Efter ankomsten dit var fröken ganska svag, och blef sedan anfallen af svåra konvulsioner, hvaraf hon äfven tillförne varit besvärad, så att ett rykte, som följande dagen var allmänt, sade henne vara död. Denna falska berättelse var så allvarsamt utbredd, att sjelfva polisen sände dit att göra sig underrättad. Hon qvicknade likväl snart vid igen, och återvann icke allenast hälsa och krafter, utan äfven sitt under olyckan vanliga humör. Hon har alltifrån första ditkomsten haft täta besök af vänner och slägtingar. Hennes äldre syster, gift med hof-stallmästaren hos drottning Lovisa Ulrika, baron *Ehrenkrona*, tillika med sin man, och brodern, grefve *Bengt Rudenskôld,* kammarherre hos enkedrottningen och kapten vid gardet, voro i början de endaste som gjorde dessa sorgebesök, och voro under hennes svagaste tillstånd hos henne både natt och dag. Förbemälte svåger hade rest prinsessan till mötes, för att utverka hennes intercession. Systern hade hos regenten bönfallit om tillstånd, att, under ansvar för hennes person, få henne till sig på landet; då hertigen sagt, att bemälda fru skulle få svar nästa onsdag, och just tisdagen undergick fröken R. sitt straff. Da-

gen efter hennes ankomst till spinnhuset ditsände man nödiga möbler, af säng, byrå, soffa, m. m. till uppstädande af de 2:ne rum, hvilka der blifvit henne inrymde; den våning, som eljest tillkommer pastor Loci. Dennes embete förvaltas under hans frånvaro af kongl. hof-predikanten *Asper*, hvilken också ofördröjligen gjorde henne sitt besök. Med all vänlighet tog hon emot honom och hans tröste-språk, samt förklarade sin åstundan att oftare få se honom, hvilken begäran hon likväl vid andra besöket icke förnyade, hvarföre han också sedan åtnöjt sig med att en gång skrifva henne till ett ganska uppbyggligt bref. Det är kyrkoherden i S:t Maria, doktor *Petrejus*, som alltjemnt fortfar, att, merändels hvarannan dag, besöka henne.

Något efter exekutions-dagen lät förenämnde hennes broder med sitt namns underskrift uti Dagbladen kungöra, att fruntimmers-kläder m. m. voro till salu uti prinsessans palats, med utmärkande af rum och person, till hvilka hugade köpare hade att vända sig. Genast samma dag inställde sig så mycket folk, och man såg dem dyrt betala allt så vida öfver dess värde, att man lätt skulle trott sig i det tidehvarf, då man eftersträfvade helgonens reliker. Band och blomster köptes af dem, som ej kunde hafva dem till annat än som en åminnelse. Det berättas äfven för säkert, att några hederliga karlar, som det säges, unga handlande, kommit till samma grefve *Bengt Rudensktöld*, med förfrågan, om han illa upptog det sammanskott man gjort till hans olyckliga syster, hvars omständigheter voro för dem och andra mycket ömmande. När nu grefven derföre betygat dem sin erkänsla, skola de hafva tillställt honom 500 R:dr uti penningar, och sedermera tillsändt henne möbler för mer än 200 R:dr, till uppstädande af de flera rum, hon nu fått för sig och sina domestiker. Hennes bord serveras af spinnhus-direktören med 4 rätter hvarje mål, då tjenstfolket får kostpenningar, och en

piga, som allt ifrån första början varit hennes trogna sällskap, bekommer af kronan en plåt om dagen. Fröken sjelf tillåtes att gå ut och promenera på stället, med sina slägtingar eller direktören. Vistandet blir henne således drägligt nog, utan att hon behöfver gripa till spinnrocken, såsom hon gjorde uti arresten på Riddarholmen, hvarest hon, för att fördrifva tiden, måste lära sig detta en hofdam ovanliga göromål. Under detta sitt långvariga fängelse var hon mesta tiden bevakad af 2:ne officerare, hvilka natt och dag ej lemnade henne, och som, första tiden igenom, intet en gång fingo tala med henne. Sedan brefven från Italien ankommit, blef hon visiterad ända inpå kroppen; men under hela rättegången bemöttes hon med aktning, såväl af sina domare, som af de skrifvare, genom hvilkas arbetsrum hon hade att passera. När hon, tillika med alla de andra fängslade, skulle vid domens offentliga afkunnande inställa sig inför hof-rätten, var der en okänd person, som vid förbigåendet presenterade henne en bukett af törnrosor, hvilken hon också emottog, af fruktan, att det eljest skulle uttydas såsom en illa placerad stolthet. Buketten kom henne också väl till pass, såsom förfriskning, under de flera timmars tid, hon uti hettan af en trängande folkmängd måste stå, för att höra uppläsandet af det vidlyftiga utslaget, som innefattade hennes egen dödsdom.

Stockholm den 18 Oktober 1794.

Johan Albrekt Ehrenström är son af nuvarande kommendanten på Waxholms fästning, *Nils Albrekt Ehrenström*, öfverst-löjtnant vid artilleriet och riddare af Svärdsorden. Före sitt inträde i kansliet hade han tjenat som konduktör vid fortifikationen, uti hvilken egenskap han ännu 1793 finnes upptagen uti svenska krigsmaktens anciennitets och rang-rulla. Sedan han lemnat det militäriska fältet för att inträda på den ministeriella banan,

företog han sig, bland annat evertuerande, äfven att lära latin. Den bekante *Thorild* var den, som han utvalde till sin läromästare i denna lärdomsväg; fastän han snart ledsnade vid dennes undervisning, eller rättare sagt af honom icke hämtade någon sådan.

Ett så solidt vett som *Ehrenström* kunde ej länge samdragas med ett sådant original till snille, som *Thorild* ville vara. Det var just under riksdagen 1786, som han första gången besökte den store och odödlige författaren till »Passionerna», hvilken han råkade, under frisörens hand med ett af sina utgifna blad i handen. Med sin vanliga emphase höll *Thorild* föreläsningar öfver dess ämne för hårfrisören, som belönte hans möda med en tjusningsblick, och för en af sina adoratörer, som redan, innan han ännu öppnat sin mun, med vördsam beundran häpnade öfver den vishet som flödade öfver hans läppar. På bordet låg prospektus till den öfversättning af *Ossian* och *Tacitus*, som *Thorild* på en gång företagit, och hvartill han äfven, såsom handpenning, uppbar prenumerationen af *Ehrenström*. De lektioner som han sedan skulle gifva, stadnade merändels uti deklamationer öfver stats-affärer. »Huru orimligt det var, att konungen ej ville för ständerna allmänt uppgifva statsverket», var ett favorit-thema, och »vi behöfva likväl att veta finansernas tillstånd» blef alltid slutmeningen af denna nationens tribun i sina egna tankar. Stundom roade *Ehrenström* sig också, att, såsom oförtänkt, låta Thorilds dråpliga verk om Passionerna ligga framme, då auktorn hela timman sysselsatte sig, att, uti full enthusiasm, upprepa hela stycken deraf.

Efter riksdagens slut följde *Ehrenström* med den bekante öfverste *Sprengtporten* till Ryssland, och just denna resa var, om icke orsaken till hans olycka, åtminstone orsak till den fiendskap, hvarmed han sedan af partiet öfverhopades; ty han säges, under bemälde resa

och derpå följande vistande i Ryssland, hafva så noga gifvit akt på *Sprengtporten*, att han för konungen upptäckt det mesta af dennes stämplingar, så väl i Ryssland som i Finland. Det är ock otvifvelaktigt, att ju *Ehrenström* under denna tid varit en hemlig agent, och de af honom meddelade upplysningar torde ganska mycket hafva bidragit till konungens beslut att förekomma hela anläggningen. På denna grund har *Ehrenström* också blifvit ansedd såsom en orsak till fredsbrottet, och följaktligen varit hatad af alla dem som voro emot krigets början och fortsättning. Under samma tid var han äfven, år 1787, ryska hofvet följaktig på den bekanta resan till Cherson; fastän han, tillika med alla andra utlänningar, måste stadna uti Kiow. Jag har sjelf hört honom tala mycket om kejsarinnans nämnde färd, om den prakt, som dervid utvecklades, och om den yppighet, som vanligen lyste vid ryska hofvet.

Bland annat kan jag ej underlåta att anföra en anekdot om kejsarinnans lysande frikostighet.

När konung Gustaf III år 1777 besökte Petersburg, blef han alltid vid kejsarinnans bord serverad af de rätter, som vanligen tillagas för henne allena. Bland annat var det en gång en frikasé, hvilken, i anseende till haut-gout, af den främmande monarken mycket berömdes. För att ådagalägga sin fägnad öfver det nöje hennes höga gäst deraf hade, lät kejsarinnan inkalla kocken som tillagat bemälde frikasé, och skänkte honom den gyllene kastrull, hvari den blifvit anrättad, sedan kastrullen blifvit fylld med guldmynt.

Furst *Potemkin* omtalades alltid af *Ehrenström* med stort beröm, såsom en man af mycken drift, tilltagsenhet, och sinnesstyrka, och han beskref honom för Gustaf III såsom uti allt en minister. *Potemkin* hade ingen uppfostran haft, samt lärde sig först fransyska, sedan han kommit högt på hoftrappan, och på det sätt, att han af en antagen fransk officerare frågade, under det han

promenerade, »huru heter det, huru säges det»? — Mot soldater och gemene var han lika nedlåtande, som han var hög och stolt emot de stora och förnäma. Då han som oftast gick kring gatorna i Petersburg, stadnade han icke sällan, för att i bredd med den aldra ringaste dricka qwas och äta piroger, en art pastej, som förtäres med linolja. Knekten kallade han alltid »son», och hvarje gammal soldat hette af honom »fader». Outtröttligt vaksam öfver utförandet af sina anstalter, steg han mer än en gång ur sängen, kastade sig i en släda, och for direkte till Cherson, utan att någon enda i hans hus var underrättad om denna tillämnade resa. Genom hemliga anstalter var likväl allt på sina ställen i sådan ordning, att han med all beqvämlighet kunde fortsätta sin färd. — Orsaken till *Potemkins* fiendskap emot fält-marskalken grefve *Romanzoff* var nämnda fältherres vägran, att afgifva ett ärofullt bevis om Potemkins krigs-bedrifter, när denne nykläckte gunstling gått i fält för att göra sig lysande; men, under hela kampanjen, med sin underhafvande kommendering endast passerat och repasserat en flod, på ett ställe hvarest ingen fiende var på flera mil när till finnandes. *Ehrenström* berättade äfven, huruledes *Romanzoff*, af bara afund uppoffrade den käcke general *Weisman*. Denne var alltid så gynnad af lyckan, att soldaten med full förtröstan trodde sig gå till segren under *Weismans* anförande. Att göra slut på detta för fält-marskalkens egenkärlek sårande beröm, skickade han *Weisman*, att med en liten styrka anfalla en så talrik och så placerad fiende, att han nödvändigt skulle misslyckas. Härvid gjorda remonstrationer besvarades med tillsägelse att lyda, hvarefter *Weisman* gick åstad, med yttrad spådom att aldrig komma tillbaka. Turkarne veko väl i början vid blotta ljudet af *Weismans* namn; men fattade åter stånd, vid åsynen af hans ringa styrka. Affären slutades så, att generalen och nästan hela korpsen nedgjordes på stället.

Stockholm den 19 Oktober 1794.

Det var i början af året 1790, som jag blef bekant med kongl. sekreteraren *Ehrenström*, med hvilken jag sedan både brefvexlade och umgicks, ända till dess han, efter konungens död, lemnade kabinettet. Detta har äfven gifvit mig tillfälle att lära känna honom ganska nära, och att inhemta de flera underrättelser och upplysningar, hvilka jag låtit eller låter inflyta i dessa bref. Jag hade knapt blifvit bekant med honom, förrän han, som visste att jag hade någon korrespondens med utrikes tidnings-skrifvare, uppdrog mig, att till dem meddela en af honom uppsatt artikel, rörande de svårigheter till lands, hvilka nödvändigt skulle verka dröjsmål med fälttågets öppnande, samt en berättelse, att konungen ämnade uppdraga befälet åt baron *Armfelt*, som då var så berömligt känd genom försvaret af Barrosund och Nylands skären. Följande händelser utvisade dock, att detta var lika ogrundadt som många andra politiska nyheter, dem vederbörande alltid och allestädes vid sådana tillfällen med flit utgifva. Denna uppgift paraderade emedlertid på förhand både uti Hamburger-korrespondenten och *Cantzlers* Göttingska tidning, kort innan fält-tåget öppnades i Savolax, och konungen sjelf tog befälet öfver skärgårds-flottan. Detta sistnämnda var så mycket mera nödvändigt, som ett mindre behagligt missnöje rådde inom denna korps, efter öfver-amiralens afskedstagande. Sådant skedde af den anledning, att konungen, hvars lifliga själ fann allting långsamt som ej skedde i ögonblicket, betygade någon otålighet öfver dröjsmålet med flottans iståndsättande efter första sjöslaget vid Svensksund 1789. »Hade jag Rayalin här,» sade konungen till *Ehrensvärd*, »så gick det fortare». Detta kunde ej annat än vara mindre behagligt för grefven, hvadan han också genast nedlade befälet och for till Sverige. Ryktet, att han blifvit

brouillerad med konungen, hade dock varit skyndsammare än han sjelf; hvarföre han också vid hitkomsten blef fêterad af alla dem, som trodde sig uti öfver-amiralen hafva vunnit en hederlig förstärkning för de missnöjdas parti. Likväl bedrogo de sig i denna uträkning; ty grefve Ehrensvärd lät, äfven för intima vänner, aldrig märka det minsta missförstånd med konungen. Det får äfven anmärkas, att bemälte öfver-amiral, under sitt vistande i Stockholm, var helt och hållet i den tankan att chefs-skeppet flugit i luften, och beklagade bland annat sina tvenne lakejer, som strukit med vid denna himmelsfärd.

Ännu förmärktes hos honom icke någon föresats att taga afsked. Det var först sedan han återvändt till sitt embetes förrättande i Carlskrona, som han dertill förmåddes af sin svärfader, den gamle generalen grefve *Jan Sparre*, hvilken till befordran af detta beslut, gaf sin måg en särskild pension af egna medel. Skälet hvarföre gubben gaf sig fan på att han ej skulle tjena mera, var harmen öfver utgången af slaget vid Svensksund, hvarifrån öfver-amiralen kunde hafva gått som segerherre, med byte af en hel rysk eskader, om han allenast fått retirera när han behagat. Härvid får jag tillägga en anmärkning, hemtad ifrån mundtlig underrättelse af löjtnanten, nu kapten *Möllersvärd*, som sjelf vid detta tillfälle kommenderade en kanonslup. De omtalta 14 ryska fartygen hade väl strukit, men man hade egentligen icke tagit flera än två, hvilka han och löjtnant *Düben* hade äntrat, och dessa hade man icke en gång hunnit besätta, då fienden bröt igenom sunden, så att äfven de måste till spillo gifvas. Verkliga eröfringen af Aspö-eskadern synes derföre något oafgjord. Man hade likväl orsak att undra öfver den så tappre *Johan Sparres* motvilja för kriget; han, som så nitiskt hastade till Göthehorgs försvar. Hänförd af partiets motstånd i detta ämne, torde likväl enskildta skäl

hos honom, lika som hos alla andra den tidens lysande patrioter, hafva varit förnämsta orsaken till hans motstånd emot konungens företag.

Första missnöjet hos general *Sparre* märktes i Götheborg, hvarest han lät jämmerligen prygla en magasins-skrifvare, för det han icke, på generalens blott muntliga tillsägelse, ville utlemna hvad ej utan skriftlig anordning borde utgifvas. Denna karl, som blifvit så misshandlad, hade vänner och anhöriga bland borgerskapet. Dessa anförde så eftertryckliga besvär öfver händelsen, att konungen fann sig föranlåten att gifva herr generalen en tjenlig föreställning, om icke skrapa. Sådant blef af grefve *Sparre* så illa upptaget, att han i förtreten lemnade Götheborg, hvarifrån han ingalunda beledsagades af den folkets vördnad, hvarmed han vid ditkomsten emottogs af stadens invånare. Sådant framlyste bland annat utaf den i Götheborgs Allehanda följande året införda sarkasmen »till herr *Jan Sparre* på Tosterup».

Det var således för *Rayalins* skull som grefve *Ehrensvärd* lemnade tjensten, och likväl vet jag den som läst ett bref ifrån nämnde baron till grefven, med yttrande af lyckönskan till detta steg, och bifogad önskan, att egna omständigheter måtte tillåta honom (baron *Rayalin*) att göra detsamma. Man trodde emedlertid, att denne herre var ämnad till öfver-befäl vid skärgårds-flottan under nästföljande kampanj, hvarföre öfverste-löjtnanten *v. Stedingk* sade rent ut till konungen: »att om *Rayalin* blir chef, gör man aldrig en hårsmån mer än hvad man måste, till undvikande af affär med krigs-fiskalen». Detta påminner om general *Kallings* yttrande till general *Hamilton* under Pomerska kriget: »Jag har gått i fält för att göra min tjenst, men intet för att distingera mig», tillika med *Montalemberts* anmärkning, om befälhafvarens flathet emot honom, hvars skyldighet det var att distingera sig. För-

bemälte uttryck, tillika med annat, torde likväl hafva varit orsaken, hvarföre ej den käcke *Stedingk*, lika såväl som *Rosenstein*, sedermera blef riddare af Svärdsordens stora kors. Det var i harmen häröfver, som han, vid ett om bord på Styrbjörn tillställt kalas, lät kocken och kocks-maten med mycken ceremoni framföra skepps-geten, sedan han sjelf högtidligen tagit sitt säte på däcket, i en ländstol. Sedan djuret knäfallit på ett framföre utbredt täcke, höll öfversten ett grannt tal om getens förtjenster, som bevistat alla farligheter af det årets sjötåg, hvarefter han med vederbörlig ceremoni dubbade henne till »Bock». —

Kongl. sekreteraren *Ehrenström* var nu, lika som förra året, konungen i fält följaktig, i egenskap af hemlig kabinetts-sekreterare, och var åsyna vittne af expeditionerna till Kernakoski och Walkiala. Förra året hade han på lika sätt bevistat tåget till Uddismalm, och varit vittne till konungens fel, att vid detta företag dela sin styrka, då han i annat fall kunnat framrycka till Davidstad och mot Willmanstrand, alltid nog mäktig att slå de der befintlige trupper och göra sig mästare af åtskilliga orter, innan trupperna från Savolax hunno till undsättning, och i tämmelig säkerhet för trupperna vid Fredrikshamn, hvilka höllos tillbaka af skärgårds-flottan. En annan händelse förspillde frukten af segren vid Uddismalm. Kommissariatet hade nemligen underlåtit att låta tillräckligt bröd följa med marchen. Af brist på lifsmedel måste man derföre hålla stilla, då man i annat fall kunnat genast framrycka till Kaipas för att besätta denna vigtiga post.

Stockholm den 20 Oktober 1794.

Det var den följande affären vid Kaipas, som förorsakade förlusten af årets fälttåg och vållade generalmajor *Kaulbars* olycka; fastän han bland andra skäl till

sitt urskuldande, i sitt första anförande till protokollet berättar, huru man skickat honom ammunition till kanonerne och infanteriet, men intet papper till karduser och patroner. När konungen sedermera måste sjelf göra den hastiga reträtten från Likala, och mötte en af sina trognaste officerare, frågade han: »är der förräderi »i detta också?» Han fick till svar: »Jag vet ej »hvad man just skall tänka om den som kunnat »säga: *J'aime mieux être sujet des Russes, que d'être gou-»verné par le Roi de Svede»;»* en utlåtelse, som general *Kaulbars* efter berättelse låtit undfalla sig vid bordet uti ett stort sällskap på Philpola. Detta låter likväl otroligt af en man, som alltid haft anseende för en utmärkt hederlig karakter. *Gustaf III*, som icke glömt den trogna tjenst som baron *Kaulbars* gjort vid revolutionen i Skåne 1772, hvarest han, såsom befälhafvare öfver garnisonen i Malmö, näst *Gustafsköld* hade förtroende om företaget, ansåg sedermera, särdeles efter krigets slut, denna sak, lika som Quisterums affären, mera vara en följd af svaghet än en verkan af illvilja. Baron *Kaulbars* var väl en käck officer under Pomerska kriget; men hade aldrig haft mera än majors-befäl. Angående denna general hade konungen följande märkliga yttrande, då *Leopold* frågade hvad Hans Maj:t sade om honom: »Jag säger ingenting, *car il avoit perdu la tête.* »Jag såg honom ej heller mer än under min »egen reträtt, vid genomfarten af en by, der han »just då steg af hästen. Jag nändes inte tala »till honom; ty han såg så nedslagen ut, och jag »kom just då ihåg hurudan jag sjelf var vid »1786 års riksdag».

Svenska vapenlyckan gick också snart baklänges efter segren vid Walkiala. Fiendens öfvergång vid Anjala förryckte hela anstalten. Det var öfverste *Svedenhjelm* vid enke-drottningens regemente, som der förde

befälet, och blef sjelf fången. Jag har hört honom sjelf berätta denna händelse, tillika med den märkliga omständigheten, att man med de till förstärkning skickade kanonerna låtit för stora kulor medfölja, samt att han uppsköt till morgondagen att afhämta dem som passade. Sådant hade fienden fått veta genom öfverlöpare eller spioner. Midt om natten skedde anfallet, utan att möta vederbörligt motstånd. Man kan i allmänhet göra den anmärkningen, att hela kriget igenom voro Ryssarne ganska väl underrättade om allt på svenska sidan, då man bland de få från fiendens sida inhemtade underrättelser ej sällan fick uppdiktade osanningar. Vederbörande hos oss betalte också sina spioner så sparsamt, att man nästan kunde säga hvad professorn sade om almanackan: »huru mycken sanning vill man begära för två styfver?» Försigtighetsmåtten blefvo också nog ofta uraktlåtna. På ett ställe inom ryska gränsen hade konungen slagit sitt hof-läger midt uti en skogs-park, hvarest fienden väl betäckt och nästan oförmärkt kunnat öfverraska hela hög-qvarteret. Landshöfding *Möllersvärd* lät derföre om natten, utan att man visste deraf, fälla alla träd inom ett vederbörligt afstånd, och man fann sig således mycket förundrad, att om morgonen finna sig lägrad på en kal backe, med saknad af trädens svalkande skugga. Nog ofta for konungen omkring i nejderna med så liten betäckning, att han lätteligen kunnat falla i fiendens händer. En gång blef han också het om öronen, då han råkade stöta på en trupp Bohusläns dragoner, hvilka, i anseende till sin gröna uniform, af konungen togs för ett ryskt parti. Från den stunden beslöts också förändringen af deras uniform, med bortläggande af ryska färgen.

Reträtten från Walkiala blef, såsom sagdt är, förorsakad af fiendens öfvergång vid Anjala. En finsk officer som afsändes med denna obehagliga tidning, och hela vägen trodde sig förföljd af fienden, infördes om

morgonen bittida till konungen. Ännu så förfärad, som om han haft en sqvadron kosacker i hälarne efter sig, sade han fullt ut i ett enda drag: »Eders Majestät! Allt är förloradt. Fienden har gått öfver vid Anjala. Arméen är kouperad, och ryssarna stå rätt nu vid Borgo». Konungen, som ej tyckte om budskapet, tyckte ännu mindre om budbäraren, och talte sedan ofta om honom med en blandning af harm och löje. Konungens återfärd till Anjala, som för kortheten skedde den minst säkra vägen, var också nog farlig, då en ganska liten trupp varit nog för att enlevera honom.

Med konungen gick nu konglig sekreter *Ehrenström* till sjös, och var således åskådare af sjösegren vid Fredrikshamn. Den dervid fångna öfverste-löjtnanten kunde ej nog uttrycka sin förundran, att, vid efterfrågan om svenska befälhafvaren, bli på stället föreställd för konungen af Sverige, som midt under striden, omringad af eld och rök, var mild och uppmuntrande såsom en skydds-engel. Under det fatala vistandet uti Wiborgska viken hade man tillfälle att beundra *Gustaf III:s* ståndaktighet. Man har mycket, och efter utseende med skäl, tadlat företaget att med hela örlogs- och skärgårds-flottan inlöpa i denna bugt, för att der låta instänga sig af fienden. Men då man, såsom *Ehrenström* sagt mig, känner ändamålet, så förfaller det mesta som man dervid kan finna att påminna. Om det lyckats baron *Armfelt* att framtränga från Savolax, och hans brigad kommit till förstärkning af de 14,000 man, hvilka konungen hade att sätta i land från flottorna, torde man fått se, huru allt skulle tagit en annan vändning, och sådane operationer blifvit utförda, som påskyndat fredens afslutande inom 6 veckor. Helt säker för anfall ifrån sjösidan, hade flottan, som för ännu längre tid var försedd med medel, kunnat ligga i god ro, under afbidan på ett lyckligt slut. Emedlertid väntade man för-

gäfves nyheter från baron *Armfelt*, sedan en falsk underrättelse gifvit hopp om allt godt. Ty en rysk desertör, såsom det säges med flit utsänd, gaf vid handen, att nämnde baron segrat på gränsen och eröfrat Davidstad, just i samma dagar, då han var olycklig vid Saivitaipal. Länge smickrade man sig med detta hopp, och sedan det var ute, hindrades man af motvind att löpa ut. Under allt detta var konungen sig alltid lik, liksom han alltid var störst i motgången. Han var icke allenast mild och glad uti umgänget, utan sysselsatte sig ock på vanligt sätt, i en-rum, med att skrifva. Denna tvungna hvila på geväret användes bland annat till utarbetandet af teater-pjeser, hvilka bland hans efterlemnade papper ännu finnas; fastän de icke blifvit uppförda.

Stockholm den 21 Oktober 1794.

Konungen roade sig under sitt vistande i Wiborgska viken, liksom annorstädes, med att låta sätta sig i land, och rida omkring på öarna att promenera. Vid ett sådant tillfälle observerade någon af de medföljande adjutanterna en i buskarne fördold karl, som förskräckt tog till flykten, så snart han märkte sig vara upptäckt. Detta gaf anledning att sätta efter honom inåt skogen, hvarest han också inhemtades. Sedan han blifvit framförd till konungen, sade han sig vara son af en slags skogvaktare der på orten, och bekände med bäfvan, att han hade traktat efter konungens lif, för vinnande af en ansenlig belöning. Utan all vidare efterfrågan om förhållandet med denna sak, blef denna usling genast öfverförd till fasta landet, och man hörde ingenting talas i detta ämne, fastän konungen ifrån den dagen underlät sina vanliga landt-ridter. Under detta långvariga stillaliggande hann man också riktigt förtära hela konungens enskildta förråd af lifsmedel, så att Hans Maj:ts

bord en dag blef serveradt med bara gröt och stockfisk. För konungens enskildta räkning hade man likväl en tallrik mjölk, hämtad från ett på holmarne beläget torp, der en enda ko var till finnandes. Måltiden blef den gången lika så snart ändad, som konungen eljest, vid dylikt désoeuvrement, roade sig med att förlänga sittandet vid bordet.

Ändtligen blåste vinden upp, och den bekanta utbrytningen utur Wiborgska viken gick för sig. Häröfver föll man uti Petersburg i en häpen förundran; emedan man, oaktadt all svenskarnes förlust, på ryska sidan trodde sig hafva ingenting vunnit, då konungen och hertigen samt det mesta af flottorna undkommit; hvilket allt man trodde sig hafva i händerna. Uti Wiborg var också redan allt i ordning för konungens emottagande, och anstalter fogade för hans förödmjukande färd till Petersburg. Men till och med segren hade nära nog gått förlorad för ryssarne, så att på ryska amiral-skeppet allt redan var i ordning för signal till reträtt, då de itända svenska skeppen förändrade hela saken. Så har åtminstone en fransk officerare berättat, som vid nämnda tillfälle var om bord på förbemäldte amiral-skepp.

Såsom verldskunnigt är, for konungen förbi ryska flottan uti sin slup med flagg och allt. Vid passerandet af de galèrer, hvilka hade gardet om bord, satt han ganska tankfull, med handen under kind, utan att särdeles gifva akt på deras hälsnings-rop. Denna föga uppmuntrande syn nedstämde också märkligen tonen af manskapets hurra-rop, såsom en närvarande adjutant af gardet berättat mig. På konungens slup var äfven kammar-pagen *Tigerstedt*, hvilken, ehuru ganska ung, följt honom hela kriget igenom. Denna min vän satt just och höll i samma åra, som den roddaren, hvilken genom ett kanonskott förlorade båda armarna, och just damp ner i *Tigerstedts* knä. Helt öfverstänkt af den

stympades blod trodde denne honom vara död, och visste knapt om han sjelf var lefvande. Men konungen, som alltid fann sig, var genast färdig att lossa sitt armkläde till den olyckliges förbindande, likasom *Tigerstedt* till samma bruk måste öfverlemna sitt. Konungens mod, att på en så farlig färd blottställa sitt lif, är så mycket mera undransvärdt, som han, enligt berättelse af dem som varit i hans dagliga sällskap, sjelf tillstod sig »ej vara född hjelte». Hans naturliga böjelse för vällefnad måste på lika sätt vika, när det behöfdes att slita ondt. Dagen före sin afresa till Finland, sista året, var konungen ute på Drottningholm, och tillbragte efter vanligheten en stund i biblioteket med *Leopold*. Sedan han tankfull spatserat rummet upp och ned, stadnade han framme vid spiseln, med följande utlåtelse: »*Mais* »*il faut avoir le diable au corps, que de quitter toutes ces* »*aisances ci, pour aller s'enfoncer dans les deserts de Sa-* »*volax*». Min sages-man är förenämnde kongl. sekreter *Ehrenström*.

Det örlogs-skepp, som först gick ut ur Wiborgska viken, fördes af öfverste-löjtnant *Puke*. Denna käcke officer är son af den kapten *Puke*, som år 1756 förlorade hufvudet i Stockholm, och hvars efterlemnade fästmö sedan blef moder. Vid det förut hållna krigs-rådet uppmuntrade derföre konungen honom, att »med lika trohet hålla sitt lif ospardt, som hans fader tillförne uppoffrat sitt lif för konungens fader». Han var också den ende, som efter denna räddnings-seger blef hedrad med ordens-tecken, och pryddes med stora korset af Svärds-orden. Han har äfven under följande skiften så bibehållit sig i förtroende, att han, som framför många äldre öfverstar nu i år blifvit till kontre-amiral befordrad, icke allenast förordnades till chef för den komitté, som med så mycken drift besörjde flottans utrustning, utan äfven nu, såsom tillförordnad chef i stor-amirals-embetet, har högsta styrelsen öfver hela flottan, och be-

fälet öfver militären i Carlskrona, sedan den gamle amiralen grefve *Wrangel* blifvit entledigad från det sednare, och general-amiralen ej vidare besörjer det förra.

Konglig sekreteraren *Ehrenström* hade emedlertid med kansliet och hofvet passerat förbi fienden på Amphion, hvilken styrde kosan åt Pickepass, men vände åt en annan bog, när man såg huru våra galèrer der fölle i fiendens hand. Det var f d. svenska fregatten Venus, som gjorde Sverige denna sista tjensten. Under det Amphion sedan styrde ut åt öppna sjön, var man uti fullkomlig okunnighet, om konungen var lefvande eller död, fri eller fången. Omsider upptäckte man galèren Seraphim på ansenligt afstånd, och derefter, med tillhjelp af kikare, konungen och kapten-löjtnanten grefve *Sten Lewenhaupt*. Hvad glädje som då upplifvade folket på Amphion, särdeles besättningen och betjeningen, står ej att beskrifva. Hela natten kastades fartyget af hafvets vågor, utan att kunna i mörkret styra någon annan kosa än efter vindens välbehag. När ändtligen den efterlängtade dagen framlyste, såg man tillika en rysk tredäckare helt nära, utan annan utsigt än att falla i dess våld. Nödiga anstalter vidtogos derföre genast, att, när det gällde, sänka alla om bord varande papper, då lyckligtvis ett mötande grund föranlät tredäckaren att stäfva undan. Amphion passerade emedlertid med fulla segel kosan fram, och inlopp lyckligen uti Aspö hamn, sedan man emellan hopp och fruktan, tillförsigt och förtviflan, hade tillbragt den aldra fasligaste natt på denna skuta, som till all lycka gick ganska snabbt med förlig vid, fastän den eljest befunnits vara en trög seglare.

Stockholm den 22 Oktober 1794.

Nu var man ändtligen samlad i Svensksund, och inom få dagar kom det an på att slåss mot den

annalkande fienden. Såsom riks-marskalken grefve *Oxenstjerna* berättat mig, lät konungen, dagen före slaget, sammankalla samtliga divisions-cheferna till chef-galèren Seraphim. Här lät han dem på egen hand hålla konselj, hvarvid alla stadnade i den meningen, att man för säkerhetens skull borde draga sig tillbaka under kanonerna af Svartholms fästning. När detta resultat skulle konungen föredragas, sade han: »Jag vet förut »hvad man vill säga; men mitt beslut är taget. »Vi stå här vi stå, och ni slåss käckt som ni plä. »Skola vi falla, så skall man åtminstone se oss »stupa inom fiendens gräns». — Och detta beslut gaf oss lycka tillika med seger och fred.

Segren syntes likväl i början tvifvelaktig, hvarföre man också till lands, vid hög-qvarteret Kymenegård, gjorde allt i ordning till reträtt. Tälten nedtogos, och alla broar underfylldes med halm, ris, och toma tunnor, för att vid behof kunna i hast förbrännas. På eftermiddagen skickades konungens ekipage och kansliet i land, likasom flera befälhafvare vid flottan sände sina saker i säkerhet. Vid detta tillfälle röntes äfven det hat hvarmed kongl. sekreteraren *Ehrenström* öfverhopades, då sjelfva general *Meyerfeldt*, liksom de flesta andra officerarne frågade: »hvem som ville vara vän med *Ehrenström*». Landshöfding *Möllersvärd* var slutligen den ende som ville åtaga sig vården om hans landsatte effekter. Under afvaktan på slagets utgång sysselsatte man sig emedlertid med att flitigt tömma en hop från Amphion komna buteljer, och att förtära öfverste-löjtnant *Cronstedts* från Pomern medbragta kringlor och gåshalfvor, för att åtminstone till någon del lätta transporten och minska bytet. Detta var ej heller första gången, som man i flera ansigten såg lysa en lömsk fägnad öfver motgången uti konungens företag. Denna förrädiska tillfredsställelse blef dock mot aftonen förvänd uti blygd, då den ena fångtransporten efter den andra

kom i land från flottan. »Men hvad hjelper det till?» sade då vissa personer; »inom få stunder må»ste man ändock hvila af brist på ammunition».

Omsider var segren utan all gensägelse stor och fullständig, och konungen befann sig, efter eget yttrande, i lika belägenhet med *Carl XII* vid Narva, såsom mästare af flera fångar än han kunde förvara. De gemene blefvo efter hand, många hundrade i flocken, såsom boskap drifna till Lovisa, under bevakning af några få ryttare eller dragoner. Officerarne blefvo till hundradetals på stället spisade från konungens kök, och på det bästa undfägnade. En af dessa behagade också lägga sig till en silfver-tallrik; men blef snart upptäckt, och af sin egen chef på ryska viset afstraffad.

Bland de konungen föreställde fångna officerarne var en munter yngling, som sade sig nödvändigt behöfva något understöd: »ty sådan jag här står, har »jag kommit direkte från himmelen till Eders »Majestät». Sådan förtrolig dristighet ingåfvo *Gustafs* blickar äfven en fången fiende! — Officeren hade också på visst sätt rätt i sitt skämt; ty det fartyg hvarpå han varit, hade sprungit, och han sjelf flugit ett godt stycke upp i luften. — Lika lycka, att oskadd komma från en lika farlig färd, hade en officer af Upplands regemente, hvilken var om bord på den kanonslup, som fändrik *Hofvensköld* kommenderade, och som äfven sprängdes. Sistnämnde chef lär likväl sjelf varit orsak till denna olyckshändelse, emedan han, under striden stod och rökte tobak just öfver krutförrådet, hvilken oförsigtighet äfven kostade honom lifvet. Denna käcke sjöman, som förut farit till kopverdis, hade dagen före slaget funnit några bräder på en holme, hvilka han lät binda vid sidan af kanon-slupen, för att vid behof nyttjas till lik-kista. Dessa voro också en orsak, hvarföre det af krutet sönderslagna skrofvet icke sjönk, så att de flesta af besättningen kunde berga sig på vraket. Fändrik *Haf-*

venskôld fanns sedermera död, hållandes sabeln fast i handen, änskönt armen var sliten lös från kroppen. De omtalade bräderne tjente honom också till lik-kista, då han, följande dagen, begrofs på samma holme, hvarest han försedt sig med detta förråd.

Ibland andra ryska fångar var äfven en ung baron *von Essen* från Liffland, hvilken, vid sitt inställande uti svenska hög-qvarteret, sade: »Jag blef skynd»samligen efterskrifven från mitt hem, för att »bevista denna ärorika expedition. För 4 da»gar sedan kom jag till Petersburg, i förrgårs »afton anlände jag till Fredrikshamn, i går mor»se gick jag om bord på flottan, och nu är jag »här». — Det är bekant, att prinsen af *Nassau* icke tänkte göra någon riktig batalj den dagen, utan att han, högtiden till prydnad, endast ville göra en kanonad, som, till bravad mot svenskarne, af avant-gardet skedde med skarpa skott. Då man från svenska sidan besvarade desamma med allvarsamma salvor, blef träffningen påskyndad utan hans föresats. Nu var då ej annat att göra, än att förtrycka den efter hans tanka half-förstörda flottan, med tyngden af hans talrika öfvermagt. Han föste derföre fram sina stora fartyg, den ena divisionen efter den andra, hvilka med sina höga lag föga kunde skada svenskarnes låga kanonslupar, för hvilka de dock oupphörligen måste kläda skott. Sjelf for han alltjemnt af och an, ropandes allt i ett: »gå på!» — det enda han kunde säga på ryska. När slutligen trängsel och oreda påskyndade nederlaget, och en strykande vind hindrade återtåget ur det farvatten dit man med fulla segel inlupit, så, långt ifrån att föranstalta om flottans bringande i säkerhet, var den store *Nassau* den förste att lemna amiral-skeppet och att berga sig sjelf.

Hemmema Oden, som, i förra sjöslaget på samma ställe, under öfverste-löjtnant *Rosensteins* befäl ensam

betäckte reträtten, och sjelf då efter mycket motstånd af fienden eröfrades, blef nu återtagen. Fendrik *Hilleström*, en ung gosse som nu gjorde sin första officers-kampanj, äntrade densamma med sin kanon-slup. En derstädes om bord varande rysk officer ville ännu i fyllan gifva mordiska hugg, sedan han af höflighet fått behålla sin sabel, och när styrmannen sedan skulle släpa den nämnde öfversittaren öfver bord ned i slupen, räckte en annan ryss sig ut igenom en styckeport, för att hugga armen af svensken. Med sådan bitterhet stridde man ännu såsom öfvervunnen. Den unge *Hilleström* skref sedermera till sin fader, den såsom berömd målare kände professor *Hilleström*, att han, ej utan sinnesrörelse, vid detta tillfälle såg flera värdiga officerare åt sig öfverlemna sina värjor.

Riks-rådet grefve *Beckfriis*, som den tiden satt i regeringen, har berättat, att konungen uti aflåten skrifvelse vid handen gifvit, huru man, uti det om bord på fiendtliga chefs-skeppet befintliga ryska kansliet, funnit de vigtigaste upplysningar, huru prinsen af Nassau, efter den seger som ansågs för otvifvelaktig, skulle låta ena delen af sin flotta gå till Åbo för att bemästra sig Finland, under det han sjelf med hufvud-flottan gick direkte till Stockholm, för att gifva Gustafs regering sista stöten. Att man ej heller här varit oberedd för hans emottagande, visa flere omständigheter. Kongl. sekreteraren *Engeströms* utlåtelser i handlingarna om konunga-mordet gifva också upplysning om detta ämne, samt om orsaken hvarföre flere af de stora samlade sig i Stockholm, under den tid då flottorna lågo i Björkösund. En viss adelig fru här på söder hade också för flera af sina vänner visat till underskrift en på förhand uppsatt inlaga till ryska befälhafvaren, med anhållan om beskydd och säkerhet, hvilken inlaga var författad i för konungen föga hedrande ordalag.

Häpnaden öfver den första olyckan vid Wiborg hade ännu ej hunnit till sansning, då tidningen om segren vid Svensksund kom för att skingra alla sorge-moln. Glädjen har också aldrig kunnat yttra sig mera lifligt än den här lyste, särdeles bland menige man och de af medelståndet; hos andra deremot förråddes en flat harm öfver en så oförväntad vändning. Det var just intressant, att gå omkring och se på folkets ansigten, första och andra dagen efter denna fröjdepost, och särdeles, att se huru grupper af barn och gammalt folk vid gathörn och mångel-stolar omringade den som läste Dagligt Allehanda, som innehöll berättelse om samma seger. Afunden, som i början gjort invändningar emot den första tidningen, med ett kraftigt: »det är lögn», blef väl bragt till tystnad af det allmänna ropet, men underlät dock intet att efter förmåga utspy sitt gift. Bland andra var en medicus vid namn *Struve*, hvilken uppe på slottsgården yttrade offentligt förakt öfver de der för allmänheten utställda segertecknen, sägandes: »att man för några plåtar kunde köpa alla de der slarfvorna». Sådant ansåg den närvarande menigheten för en hädelse, och hade i sin nitälskan nära nog gjort den syndabocken till ett skuld-offer, om icke polisen tagit honom i sitt beskydd, och, under förevändning af förhör, gifvit honom en fristad på polis-kammaren. Denna händelse gaf anledning till ett slags upplopp, då en hop folk, till det mesta pojkar, anförde af aktören *Debroen*, tågade omkring gatorna, för att, som de sade, »hurra för svenska ryssar». — Bland andra som de vid detta tillfälle hedrade med gälla rop utanför huset, var juveleraren *Wilhelmsson* i Storkyrkobrinken, hvilken alltid nitälskat emot kriget, och beställsamt förkunnat alla olycks-tidningar. På dennes parti-anda kunde väl aldrig större bevis gifvas, än det, att han vid underrättelsen om sjö-segren vid Fredrikshamn så alldeles förlorade koncepterna, att han ej hade ett ord att säga; *han*,

som några dagar tillförne icke låtit märka någon nedslagenhet, då man genom inbrotts-stöld plundrat hans butik på kostbarheter af flera tusen riksdalers värde. Känslan af skada och förlust plägar eljest hos en penning-ockrare vara starkare än allt annat.

Bland andra handlingar på ryska chefs-skeppet fanns äfven en lista öfver de personer och hus, hvilka borde hemsökas vid ankomsten till Stockholm, såsom för ryska intresset isynnerhet vidrige. Vid Kernakoski hade man också kommit öfver en hel hop handlingar hörande till korrespondensen på svenska sidan. Det kunde ej heller undfalla uppmärksamheten, att visst folk i Stockholm alltid visste berätta om förefallande vidrigheter i fält, hvilka blifvit verkade genom fiendens tvärstreck öfver konungens anstalter; och detta så snart, att det synes nästan omöjligt att dessa händelser inom den korta tiden kunnat hinna till deras kunskap. Äfven försäkras, att fienden i ganska god tid fått del af konungens plan till fälttåget, hvarföre man i början lät honom göra små framsteg, för att kunna få honom fördjupad i olyckan. Händelsen med *Russau*, konungens lif-knekt och slotts-förvaltare på Stockholms slott, hvilken om våren 1790 sköt sig sjelf ihjel, gaf anledning till ett rykte, att han låtit någon obehörig person komma in uti konungens hemliga skrif-kabinett, till inhämtande af olofliga underrättelser och skadliga kunskaper. Men hvad det angår, så vet jag af den som var närvarande, huru konungen sedermera, vid öfver-ståthållaren *R. R. Sparres* bord på Bellevue, yttrat sin förundran öfver detta *Russaus* förtviflade sjelfmord, med tillägg: »ty jag har aldrig kommit under fund med något fel af den karlen». Han hade eljest varit en gammal trotjenare hos kongliga familjen, samt äfven derföre haft olägenhet vid riksdagen 1756, då hans bror fick spö, och han sjelf måste rymma land och rike.

Så vigtig, så afgörande och frälsande som segren vid Svensksund också var, har jag likväl hört officerare säga, att den hade ingen förtjenst, då det bara kom an på att skjuta på en fiende som rusade in i förderfvet; och att allt var en verkan af slumpen. Men det har också länge varit en ton, att förringa värdet af allt hvad *Gustaf III* uträttat. Till sådan höjd har den svenska afunden stigit. Den ära, som arméens flotta inlade vid detta tillfälle, verkade ej mindre afund. Således vet jag af dem som varit på stället, att några obetänksamma amiralitets-officerare offentligen, på den så kallade borggården på Sveaborg, hade den oväntade utlåtelsen: »Arméens flotta har ånyo vunnit en »seger, så nu lär ingen kunna gå i bredd med »dem. Besitta dem, som inte läto ta sig alli»hop». Men arméens flotta stridde man för man, och hvarje båt hade sin egen officer. Ryssarne tillskrifva ock denna omständighet svenskarnes seger, då hos dem sjelfva en enda officer kommenderade flera slupar.

Stockholm den 26 Oktober 1794.

Ibland andra fångar var en af ryska kansliet, herr *Sergius Müller*, hvilken, under namn af titulär-råd, haft tjenstgöring vid ryska legationen i Sverige, och tillika med grefve *Rasumowsky* måste lemna Stockholm efter krigets utbrytande 1788. Denne var nu med, såsom mägtig svenska språket och välbekant med allt i Stockholm. Han råkade uti arméen och vid hög-qvarteret många af sina vänner och bekanta, och för dessa sade han rent ut: att »Sverige visste intet sjelf huru mycket det vid denna seger vuunit». Konungen igenkände honom också, tilltalade honom med sin vanliga höflighet, och lät genast sätta honom på fri fot, med utlåtelse: att »man endast gjorde beväpnadt folk till krigsfångar».

Det var med honom, som konungen, vid hans återresa till Petersburg straxt efter segren, till kejsarinnan öfversände en egenhändig skrifvelse, med det fredsförslag, som han nu såsom segrande kunde göra utan förnedring. En af hemliga utskottets ledamöter vid Gefle riksdag har sagt mig, att konungen, i den berättelse han der gjorde om kriget och freden, äfven omtalat denna legations-sekreterare *Müller*, med tillägg: »ni må tro, mina herrar, att det var en trouvaille». — Ryska kejsarinnan var också genast färdig till förlikning, fastän grefve *Osterman* afstyrkt sådant, med föreställning om Sveriges oförmögenhet att ännu tre månader fortsätta kriget. Kejsarinnan har då svarat: »*Villars* sade »till *Ludvig XIV*, att till att föra ett krig be»höfves allenast trenne ting, det första är *pen»gar*, det andra är *pengar*, det tredje är *pengar*. »Konungen af Sverige har aldrig haft pengar, »och likväl fört krig i tre år». Hon tillade, att hon alltid hört detsamma sägas vid början af hvarje fälttåg, isynnerhet huru svenska flottan för bristande förnödenheter icke skulle komma ut; och likväl hade den alltid varit i sjön före den ryska. Med ett ord, fredsunderhandlingarne gingo lika hastigt som hemligt. »Man går fort till målet», sade *Ehrenström*, »när man å båda sidor gerna vill dit». Baron *Armfelts* föreställningar om omöjligheten att hålla längre ut, skola också hafva mycket bidragit till freden. *Ehrenström* sade mig sedermera, huru ett förråd i magasinerna för blott tre månader, samt en alldeles uttömd kredit gjorde freden till en nödvändighet.

Konungen förlade hög-qvarteret till Werelä, och innan man visste ordet af var freden afslutad. All underrättelse derom blef också afhållen från Stockholm, medelst anhållandet af flera poster. Sjelfva corps diplomatique fann sig således förundrad vid inhämtandet af denna oväntade tidning, och de medierande magternas

ministrar, särdeles grefve *Borck*, gjorde dervid ej särdeles behaglig mine. — Dessa hade under hela tiden smickrat med hopp om undsättning, och äfven den engelska ministern *Liston* hade visat mycken angelägenhet och gifvit mycken försäkran derom, efter tidningen om olyckan vid utbrytningen från Wiborgska viken. Det var då som drottningen tillskref honom ett rörande bref, för att genom hans ministère påskynda Sveriges undsättning. Denna hade likväl kommit alltför sent, om icke Gud och konungen hjelpt saken. »Hade Sverige »ännu ett Brehmen och Verden att bortgifva, »kunde det väl ännu en gång få sådan undsätt»ning», sade *Lagerbring* till en resande engelsk herre, som vid sitt besök vid Lunds akademi vidt och bredt talade om Sveriges vunna och förväntade biträde af en engelsk alliance Den hjelp som de höga allierade nu ville unna Sverige, — sedan det var bragt till det yttersta och till nödvändigheten att köpa sin räddning kosta hvad den ville, — hade tvifvelsutan befunnits lika förderflig, som fiendens kufvande öfvermagt. De engelska skeppen skulle i svenska hamnar hafva njutit lika frihet och förmåner med de inhemska, och inom tio år hade hela vår sjöfart varit om intet. Preussens afsigt var att knipa Pomern, hvilket i nödfall kan nästan ensamt förse Sveriges spannmåls-behof. Men »hela pla»nen ligger i tyska kyrkogården, med den som »smidt ihop honom», sade *Ehrenström*, vid ett tillfälle då vi derom samtalade, sedan grefve *Borck* var död, och på nämnde ställe blifvit begrafven.

Denna herre hade såsom bekant är hitkommit i egenskap af general-kommissarius vid freds-verket i norden, och under hela tiden åtnjutit konungens synnerliga aktning. Han hade i beskickningen till Kongl. Maj:ts hof efterträdt preussiska ministern grefve *von Lépel*, med hvilken herre konungen var mindre nöjd, i anseende till hans förtroliga umgänge med grefve *Rasu*-

mowsky, äfven sedan denne ej vidare här ansågs för rysk minister. Detta förtroende grundade sig likväl på den personliga högaktning som grefve *Lépel* hyste för grefve *Rasumowsky*, i anseende till den sednares talanger och den förres smak för konster och vetenskaper. Sistnämnde preussiska minister var eljest den enda af corps diplomatique, som ledsagade konungen till fartyget, midsommars-afton 1788, då Hans Maj:t gick om bord, för att fara i härnad. Grefven sjelf tyckte ej heller sin karakter passa vid detta hof. Sjelf alltid rättfram trodde han sig på andra sidan finna krokvägar äfven i sådana fall, då man lika väl kunde gå genast till målet. Denna disharmoni hade föranlåtit konungen att utverka hans rappel af sin monark, hvars gunstling han tillförne hade varit. Förlusten af denna heders-post, hvilken grefve *von Lépel* hade bekommit såsom en utmärkande favör, smärtade honom verkligen, hvarföre han också med bedröfvelse lemnade Sverige. Han hade sin afskeds-audience, söndagen den 15 Februari 1789, eller få dagar före den då vid riksdagen utbrytande häftiga krisis. Det var då man såg grefve *Borck* inställa sig på slottet, genast efter att de många herrarne voro insatte, likasom han äfven sågs uppvakta konungen den 27 nästföljande April, så snart Hans Maj:t åter kommit från Riddarhuset. Huruvida konungen af Preussen varit af lika tanke med sin minister är tvifvelaktigt, åtminstone cirkulerade sedermera ett bref, som nämnde konung skulle hafva skrifvit till konung *Gustaf III*, med ogillande af hans vid riksdagen tagna allvarsamma steg för utvidgande af sin magt. Flera deremot gjorda föreställningar slutades med orden: »je m'en lave les mains». De missnöjda ville häraf bevisa, huru föga bistånd i anseende till regeringssättet som konungen hade att vänta ifrån Preussen. Att dessa ej alltid voro illa underrättade, visade deras ideliga påstående, att konungen icke hade

någon alliance med någon af de omtalta magterna, Preussen och England. Den allmänna tanken att så var, hade likväl sin goda verkan, genom att uppehålla mod och förtröstan i nationens sinne.

Stockholm den 27 Oktober 1794.

Ryska kejsarinnans förnöjelse öfver den slutade freden ådagalades, utom annat, genom den mängd presenter af dosor och ringar, som vid Verelä nästan östes ut. Icke allenast de som vid freds-verket haft någon befattning, utan äfven åtskilliga af hofvet, som af blott kuriosité att se kosackerna en gång följde baron *Armfelt* till konferens-stället, blefvo begåfvade. De som voro närmast konungens person fingo äfven sin del, och bland dem kammar-junkaren *Möllersvärd* en skön ring. Baron *Armfelt* fick bland annat en ganska dyrbar blå emaljerad dosa, som icke allenast var briljanterad kring charnièren och kanterna, utan äfven i täta rutor öfver hela ytan, oberäknadt de präktiga stenar som omgåfvo kejsarinnans porträtt. Kongl. sekreteraren *Ehrenström* fick på sin del 2000 dukater i guld och en gulddosa, rund, af vanlig storlek, briljanterad kring locket, charnièren, samt nedra kanten, och dessutom prydd med en större medaljong ofvanpå och med fyra smärre på sidorna, hvilka medaljonger likaledes voro omgifna med briljanter. Man ville eljest anmärka, att juvelerna på dessa så ymniga presenter ej voro af förnämsta slaget, hvilket i allmänhet gäller om det vid ryska hofvet vanliga öfverflöd på ädla stenar, samt om kejsarinnans vanliga briljanterade presenter.

Ehrenström sade, att ibland all den pragt som lyser vid hofvet i Petersburg, är ingenting så utmärkt och lysande, som den myckenhet juveler hvarmed alla pråla. Man ser der diamanter och ädla stenar lysa öfverallt på deras kläder, och då man i andra länder fin-

ner denna dyrbara prydnad egentligen förbehållen åt damerna, så synas herrarne der på stället i denna slags yppighet täfla med fruntimren. Många stora herrar äro nästan öfverhöljda med juveler; knappar i kläder, sko- och knä-spännen, värj-fästen, epåletter, allt är sammansatt af dessa dyrbara stenar. Ofta ser man sjelfva hatten i stället för galon vara omgifven med flere rader briljanter; och ordens-stjernor af juveler äro så allmänna, att de knappt hållas för någon prakt. Denna yppighet med juveler har utbredt sig ända ibland medelståndet, och det är ej sällan man finner en borgarehustru pråla med ett bälte och hufvudbonad af äkta perlor och ädelstenar, till ett värde af 12 till 1800 rubel. Vid högtidliga tillfällen synas förmögna köpmansfruar nästan betäckta af äkta perlor, till ett ganska stort värde, fastän man också ofta finner dessa perlor klyfda, för att visa en så mycket präktigare brodering.

Det har varit en nöjsam syn, att, straxt efter fredens kungörande, se båda lägren nästan sammanblandade, och de tillförne stridande soldaterna likt de förtroligaste vänner språka och dricka tillsammans. Den dagen som ratifikationen skedde, var för båda härarne en glad högtid. Bemälde akt förrättades med all den ceremoni och beledsagades med all den ståt, som vanligen utmärkte *Gustaf III* vid högtidliga tillfällen. Den 19 Augusti var dertill ämnad, men anstalterna, som ej hunno att bli färdiga, hindrade att på detta mera värdiga sätt fira samma dag, hvilken af konungen vanligen begicks med någon särdeles märklig ståt eller förrättning. Således blefvo grundstenarna till Haga slott och Norrbro båda lagde på den 19 Augusti.

Konungen var sjelf ibland åskådarne ute på fältet vid Werelä, för att se utvexlingen af freds-traktats-instrumentet. Vid detta tillfälle lyste baron *Armfelt* just på sin äras höjd, emot general *Igelström*, hvars sednare oblida öde i Warschau äfven förmörkat glan-

sen af hans då egande heder och höga nåd; så att både han och *Armfelt* för det närvarande äro flyktiga ifrån det land, hvarest de njutit så mycken lycka. — Bland andra som besökte konungens fält-läger var Baschkir-höfdingens fru, hvilken på tartariskt vis följde sin man i krig. Hon inställde sig till häst, i sitt lands drägt. Mössan var isynnerhet utmärkt hög, såsom en sockertopp, och behängd med åtskilliga penningar eller medaljer, fästade vid toppen med silkes-snören. Dylika prydnader betäckte äfven hennes bröst. När hon förestälides för konungen, gjorde hon en bugning med hufvudet. Hans Maj:t presenterade henne på sin flata hand en guld-medalj och två silfver-medaljer, i tanka att hon finge välja antingen den första eller de båda andra. Men för att ej vara villrådig i valet, tog hon dem allesammans, då konungen skrattande sade: »hon håller till godo». Man skulle eljest nästan hafva kunnat säga, att konungen af Sverige nu höll hof i Petersburg; ty så var han omgifven af ryska herrar, icke allenast från arméen, utan äfven från hofvet, hvilka vid detta tillfälle infunnit sig på gränsen. Bland de sednare var äfven grefve *Stackelberg,* som kommit till Werelä för att med sin slughet biträda general *Igelström.* Sistnämnde herre visade sig såväl den dagen då tacksägelsefesten firades, som då freden uttrumpetades, behängd med alla sina ordens-band och stjernor, hvarföre också den skalkaktige baron *Gyllengranat* sade, att »han såg ut som när Amphion flaggar».

Tacksägelse-dagen fingo soldaterna traktering i båda lägren. För att förstärka paraden på svenska sidan voro icke allenast de vid Keltis, under general *Paulis* befäl stående trupper, utan äfven alla andra kommenderingar från nejden församlade på ett ställe. Ryska krigsfolket kom hoptals öfver till vårt läger, för att deltaga i de svenskas välfägnad, likasom man på deras sida lät rinna ymnigt bränvin, till tjenst för svenska

soldaten som besökte dem. Flitigt och glädtigt skänkte ryssen i för dessa som så nyligen voro hans fiender, och sade beständigt: »Dobra Camrat!» Sådan skillnad är der emellan förra tiders ryssar och de närvarande, — emellan politiska krig och de borgerliga.

Det var på svenska sidan, eller inom svenska gränsen, som fredsverket afhandlades och kungjordes, nemligen på det ödelagda sädesfält, som tillhörde den redan förra året afbrända och då icke ännu återuppbygda Werelä by. Denna mark utgjorde nu skillnaden emellan svenska lägret och de ryska trupper som kamperade framför Werelä bro, hvilken ännu vid fredsslutet innehades af fienden. Likasom vid Werelä, så trädde man genast på de andra gränse-orterna från båda sidor i vänligt umgänge. Ryska kommenderande generalen en chef grefve *Soltikoff*, som stod vid Anjala, också på svenska sidan, gaf general *Platen* första underrättelsen om fredsslutet, och bjöd honom tillika med hela sin stab och andra högre officerare till bords. I allmänhet talte de ryska officerarne af anseende antingen svenska eller tyska. General *Denisow* var den ende som ej förstod något främmande språk, och visade mycken ledsnad deröfver att han icke kunde njuta umgänge med de främmande, hvilka han gerna visade höflighet, fastän han var rent af en kosack, och derföre med förakt ansedd af de andra ryska generals-personerna.

Stockholm den 28 Oktober 1794.

Den enda som var missnöjd med fredens hastiga afslutande var prinsen af Nassau. För att reparera sin fallna ära ville han göra ett nytt anfall, och intet annat än kejsarinnans uttryckliga befallning kunde afhålla honom derifrån. Redan var allt i ordning, och på svenska sidan väntade man prinsens anfall med full förtröstan om seger. — Man applicerade på denne fält-herre

hvad fordom stads-fältskären *Nathorst* i Stockholm attesterade om den till tull-fiskal förvandlade kapten *Lilje-svärd*, som vid ett, i anledning af en företagen hus-visitation förefallande upplopp, blifvit jemmerligen handterad: »att han hade fått mycket stryk, men kunde ändå tåla mycket mer».

Sedan freden redan var slutad men ännu icke kungjord, gjorde konungen en resa till Svensksund, för att mota dessa hotelser. Från ryska sidan hade man äfven med lätta fartyg attakerat våra förposter åt Fredrikshamn, hvarvid fienden likväl ingenting vann och vi ingenting förlorade. Men då några svenska kanonslupar hade dragit sig tillbaka för en division af ryska eskadern, blef detta efter vanan utropadt för en seger, och ryska generalen baron *von Pahlen*, som dervid förde befälet, af kejsarinnan belönt med S:t Annæ-orden. Detta var den sista fiendtlighet som föreföll under kriget, och bemälte general var sedan den förste som från ryska sidan öfversändes till försäkran af fred och vänskap. Märkvärdigt är, att kejsarinnan vid dessa tillfällen betjente sig just af liffländare och svenska riddersmän. Grefve *Stackelberg* är af en ätt som allt ifrån början af förra århundradet varit bosatt i Sverige; general *Igelströms* familj finnes introducerad på svenska Riddarhuset, fastän af — jag vet icke hvilket skäl ansedd för utslocknad, och general *von Pahlen* har, enligt hvad riks-rådet *Beckfriis* berättat, såsom svensk baron verkligen tagit säte och stämma för sin ätt № 75, då han vid riksdagen 1765 befann sig i Stockholm.

Under allt detta befann man sig äfven i Werelä fullkomligt okunnig om freds-vilkoren, hvilka beständigt höllos hemliga. Till Stockholm affärdades kammar-junkaren *Otto Reinhold Möllersvärd* med freds-tidningen, som här uppväckte en allmän glädje, under det smickrande hopp att Sverige dermed vunnit något. Man var redan *i koppet* mästare af Fredrikshamn, Willman-

strand och Nyslott; men då sådant ej kungjordes, hade man all anledning att tro som det var, nemligen ingenting. Det torde likväl ha varit nödvändigt att hålla detta hemligt, dels för att ej minska tillfredsställelsen med freden, dels för att blifva desto mera välkommen till Stockholm; ty man kan ej neka att ju allmänheten blef litet flat, när den omsider underrättades om rätta förhållandet. Den nationela fåfängan, att göra eröfringar, fann sig något förödmjukad genom att gå miste i hoppet. Men tiden att utvidga Sveriges gränsor var förbi, då det ej skedde första året. Efter hvad en noga kännare berättat mig, var hela krigs-företaget endast utförandet af en Coup de main, för att i ett enda hastigt fält-tåg eröfra en skyndsam fred. Att man då ej trodde sig säker i sjelfva Petersburg, intygar öfverste stallmästaren *Nariskins* yttrande, då han sade till kejsarinnan, huru illa det vore, att »hans engelska plantager skulle afbetas af svenska dragonhästar». Huru hela denna härliga anstalten förstördes vet hela verlden.

Expeditionen inåt Finska Viken 1790 var för ryska rikets hufvudstad lika vådlig. Jag hörde en sedan vid Svensksund fången rysk officer noga beskrifva den förlägenhet hvari Petersburg befann sig, då sjelfva grundvalen till kejserliga slottet skakades af svenska kanonaden under slaget för Cronstadt, tillika med det dåvarande släta försvars-tillståndet på sistnämnde ort, som är nyckeln till hufvudstaden. Till bemannande af dess fästnings-verk sammandrefs nästan allt mankön i Petersburg, och till uppmuntrande af detta usla krigsfolk gick kejsarinnan sjelf omkring Cronstadts vallar, under det penningar rikligen utdeltes bland manskapet. I Petersburg lyssnade alla efter huru dundret af kanonerna nalkades eller vek bort. Hvad som egentligen hindrade slagets lyckliga framgång å vår sida, var vinden, som efter vanligheten tog ryska partiet, och okända grund, hvilka hindrade våra skepp att rycka fram, der

de vida större ryska skeppen kunde flyta. Allt detta kunde icke afhjelpas genom hertigens tidt och ofta gifna signaler och konungens närvaro med en hop galèrer. Han hade också sjelf lupit fara för fiendens ordentliga örlogs-fartyg; och den ovanliga tilltagsenheten, att med galèrer angripa fregatter, kunde hafva slagit illa ut, om icke hertigen skickat några af sina skepp till undsättning. Likväl måtte det icke hafva varit om denna sjöbatalj, som konungen en gång vid bordet sade: »om »min stora flotta gjort sin skyldighet, hade det »gått helt annorlunda till». — Major *Witlock*, som förde skeppet Ferdinand, och uti denna slagtning blef skjuten, njöt efter döden den äran att vid sin begrafning uti Björkö kyrka vid Wiborg, till jorden beledsagas af både konungen och hertigen; en ganska sällsynt händelse uti svenska krigsmanna-historien, och den enda i sitt slag, åtminstone under detta århundrade. Hans här i staden boende enkefru har ännu det guld-ur, som genom kulans tryckning fördes ända in i lifvet på hennes man, hvars blod ännu synes under visaren.

Kammar-junkaren *Möllersvärd* blef rikligen belönt för sin möda att öfverföra freds-budet. Drottningen gaf honom ett briljanteradt guld-ur med lika kedja, hertiginnan ett dylikt af nästan vanlig sort, och prinsessan likaledes ett ur och kedja besatt med äkta perlor. Kronprinsen skänkte honom en guld-värja, som man måste låta förfärdiga i Paris, emedan ingen här kunde åtaga sig samma arbete. Af Stockholms stad fick han 500 specie dukater och en guld-dosa af vanliga slaget, hvilket han tyckte ej vara särdeles mycket för en så vigtig nyhet som ett freds-budskap, helst kammar-junkaren *Borgenstierna* fått lika mycket för notifikationen om hertig *Carl Gustafs* födelse.

Bemäldte kammar-junkare *Möllersvärd* hade förut haft förtroendet, att i en särskild beskickning resa från konungen till hertigen, år 1789, när den Liljehorn-

ska affären gjorde Hans Maj:t lika mycket bekymmer som hertigen missnöje. Han hade äfven då flera särskildta samtal med hertigen, som ibland annat yttrade sin ömma vänskap och tillgifvenhet för den unga kronprinsen, med försäkran, att »utan afseende på slägt»skapen såsom brorsson, han sjelf som en fader »älskade detta barn; ehvad som arghet och »försmädelse ville eller kunde säga på hans »räkning».

Stockholm den 29 Oktober 1794.

Konungens intåg i Stockholm efter krigets slut var ganska högtidligt och fröjdefullt, och scenen i Storkyrkan isynnerhet vacker. Alla de vid Fredrikshamn och Svensksund tagna troféerna voro ställde kring altaret å båda sidor om koret; midt der framföre, och af dessa segertecken öfverskyggad, satt konungen på en några steg upphöjd stol, med sin bönpall eller Prier-Dieu, hvilket gjorde en ganska vacker Coup d'oeil. Konungen bar då en gridelin med spegel-stenar präktigt broderad klädning; men hade under fälttåget verkligen åldrats, så att man tydligen såg bekymrets djupa fåror plöjda på hans kinder, hvilka förtidiga ålderdoms-märken likväl sades vara ärftliga från huset Brandenburg. Hertig *Fredrik*, till hvilken icke någon särskild notifikation om freden blifvit skickad, hade inställt sig konungen till mötes, och ledsagade drottningen i procession. Detta höga par gjorde en utomordentligt vacker figur, såsom de begge presentera sig mycket väl en ceremonie. Söndagen före intåget gjorde konungen prinsessan ett besök på Biskops-udden, hvarest hon de två sista krigsåren haft sitt sommar-residens. Detta möte skall hafva varit ganska ömt, så att en fullkomlig försoning nu följde dessa syskon emellan, sedan det allt ifrån 1789 års riksdag varit något kallt. Den då timade händelsen

med grefve *Ferssens* arresterande, hade gjort de många med honom beslägtade hofdamerna som man säger alldeles »rebelliska». Detta hade äfven inverkat på såväl prinsessan som hertiginnan, hvilka, under förevarande tvistigheter, begge togo adelns parti. Den hos prinsessan såsom kavaljer tjenstgörande grefve *Gustaf Stenbock* tog afsked från sin officers-beställning vid lätta dragonerna, och benådades i stället af prinsessan med 100 R:dr pension. Ingen öfvertalning, utan grefvens svaga helsa försäkras vara orsaken till hans afträde från krigstjensten, emedan han icke, utan att få blod-spottning, kunde göra någon stark ridt.

Eljest råkade hennes kongl. höghets hof-herrar nästan alla illa ut under kriget. Kammarherren *Silfversparre* var år 1789 nära att dö af den på flottan härjande farsoten. Kammarherren grefve *Rudensköld* blef år 1790 tillfångatagen i en by uti Menduhariu socken. Den förre gjorde tjenst som ryttmästare vid Smålands kavalleri: den sednare var kapten vid Nerike och Wermlands regemente, då han på nämnde ställe af ryssarne öfverraskades; men fick på sin parol genast fara hem. Kavaljeren grefve *Dohna*, officer vid Uplands regemente, blef år 1789 skjuten i slaget vid Svensksund; och kavaljeren baron *Malkolm Lejonhjelm* hade få dagar derefter lika öde vid reträtten från Högfors. Den sistnämnde beklagades isynnerhet, såsom en yngling af älskvärdt väsende och utmärkande egenskaper, och till hans minne har en konstnär i Berlin helgat en särskild gravyr. Hans vettgirighet bragte honom till att midt under hoflefnaden flitigt studera, och för att utvidga sina kunskaper lade han sig äfven på latin, kort förr än han skulle gå i fält. Såsom konungens öfver-adjutant gjorde baron *Lejonhjelm* tjenst hos general *Platen*, som vid nämnde reträtt förde befälet under konungens frånvaro från högqvarteret Kymenegård Bemälde general hade befallt honom se till att bron riktigt brändes upp, se-

…na afmarcherat. Helt allena efterlemnad och
fiendens häftiga eld från andra stranden,
…hästen, band honom vid ett träd, och
…ss fot, för att skåda den brinnande
…tt. Inom en kort stund träffade
…ördade i blomman af sin ålder
…ch dygd gjort honom värdig
…general *Platen* att således
…ne skonade vid samma
kunna öfverse härens
… han sig med sin såsom
, *Carl v. Platen*, på en hög
…så nära stranden, att ryska ku-
…landet flera gånger öfverhöljde dem
…och småsten, medan desamma rundt om-
marken. Generalen lemnade likväl icke
…iga plats, förrän han i all stillhet sett trup-
…i god ordning tåga förbi, och all trossen vara i
…rhet. Det var vid detta tillfälle som Jönköpings
…egemente ådagalade en tapperhet, hvilken mycket bi-
drog till högqvarterets räddning. Efter att hafva flera
fjerdings väg marscherat en så tung väg, att sanden ofta
gick upp till knävecket och nästan alltid högt på vaden,
stod det ett par timmar helt allena, för att med en
jemn eld uppehålla mera än 5000 ryssar, hvilka land-
stigit och säkert kunnat öfverändakasta denna lilla korps,
om de gått på med bajonetten, och ej blifvit stående vid
stranden för att skjuta på afstånd. Sådan ståndaktighet
hedrar oändligen detta käcka Smålandsfolket, och dess
värdiga chef, grefve *Schwerin*. Han blef ock derföre
belönt med stora korsset af Svärds-orden; men tog se-
dan afsked innan nästa fält-tågs början, med uppoffrande
af sitt dyrköpta regemente.

Om nu prinsessans hof-kavaljerer höllo sig tappert
i fält, så höllo en hop hof-damer sig intet mindre tap-
pert hemma. Fröken *Gyllenstolpe* vid prinsessans hof

utmärkte sig isynnerhet för ett fronderande språk, hvilket ej var underligt, då konungen skickat hennes fästman till Marstrand. Detta var baron *Stierneld*, hvilken med alla de andra blifvit arresterad vid riksdagen 1789, och först flyttad till Drottningholm. Efter riksdagen försänd till nämnde fästning, fick han sedan byta häkte med öfverste *Almfelt* på Warberg, fastän han, året 1790, lössläpptes på förbön af sin tillämnade svärfader. Det var han, som före konungens resa till Dalarne år 1788, hade gjort någon anstalt till förekommande af resans påsyftade verkan. Han blef ock derföre såsom fånge bevakad af dalkarlarne, under deras kontonering på Drottningholm.

Det var isynnerhet i prinsessans hus som fruntimren så ifrigt politiserade, och ibland dessa var fröken *Gyllenstolpe* ifrigast. Detta gaf konungen anledning att en gång på skämt fråga henne: »huru det stod till i höns-huset?» — Ej långt derefter såg man också i våra dagblad åtskilligt satyriskt skrifvet om hönor, tillika med deras klassifikation uti gumm-höns, perlhöns, gall-höns, m. m. Öfversten baron *Lantingshusens* fru, född grefvinna *Stockenström*, ådrog sig genom sin politiska nitälskan konungens tillsägelse att afhålla sig från hofvet, och då hon ej aktade detta förbud, utan moquerade sig deröfver, blef henne genom polismästaren ordentligen antydt, att ej på tusen steg nära nalkas intill konungens borg, samt att aldrig infinna sig på börsen eller spektaklet, hvarest hofvet vanligen visade sig. Detta skedde om våren 1790, och ådrog hon sig samma ledsamhet isynnerhet genom fronderande i hertiginnans hof, hvarest hertigen sjelf mera än en gång yttrade missnöje öfver damernas inblandning i politiska affärer.

Stockholm den 29 Oktober 1794.

Det var isynnerhet förbemälde grefvinna *Lantingshusen*, som under den tiden innehade hertiginnans förtroende. Dessutom visade hennes kongl. höghet utmärkt nåd och vänskap för madame la marquise *Du Bois La Motte*, dotter af franska ambassadören, marquis *de Pons*, hvilken dame beständigt följt sin fader på hans nämnda beskickning. Hertigen deremot tyckte så litet om hennes prat i stats-saker under 1789 års riksdag, att han en gång hos hertiginnan vände henne ryggen, då hon ville göra honom sin kompliment. Konungen deremot skrattade åt fruntimmernas prat, och kallade dem skämtvis »det femte ståndet, för hvilket han hade mera respekt än för de andra fyra».

Det var egentligen för det som vid riksdagen öfvergick riks-rådet grefve *Ferssen*, som hofdamerna gjorde så mycket väsende. De flesta voro också med honom på det närmaste förvandte. Brodrens, grefve *Carl Ferssens* enka var öfver-hofmästarinna hos drottningen; hennes döttrar, grefvinnorna *Höpken* och *Löwenhjelm*, voro stats-fruar hos Hennes Maj:t, hvilket heders-ställe äfven innehades af riks-rådets egen dotter, grefvinnan *Klinkowström*, då den yngre grefvinnan *Piper* var hof-mästarinna hos hertiginnan. Den ena svågern, grefve *Carl De la Gardies* enka var hof-mästarinna hos prinsessan, och af den andre svågerns eller riks-rådet *Ekeblads* döttrar var den ena, eller grefvinnan *Piper*, hof-mästarinna hos drottningen, och en annan hof-fröken hos hertiginnan. Alla dessa damer gjorde ett förfärligt väsende, när hans excellens måste vandra till Fredrikshof, och ville samt och synnerligen taga afsked ifrån hofvet. Detta föranlät herren att ur sitt fängelse skriftligen antyda dem att förblifva hvar och en på sitt ställe, emedan den affär som han iråkat på intet sätt rörde hans familj. Sonen, grefve *Fabian Ferssen*, då kapten vid gardet, for,

vid underrättelse om händelsen i Stockholm, genast från arméen; men måste på fadrens befallning ofördröjligen återvända dit hvarifrån han kommit. Emellertid afhöllo alla damerna sig från att visa sig på hofvet, under hela den tid som deras chef de famille var i arrest, så att drottningen, i brist på hof-damer, icke heller visade sig offentligen.

Under allt detta blef grefve *Fersen* bemött med utmärkt aktning, liksom han med utmärkt stillhet undergick sitt öde. Dagligen skickade konungen honom alla ut- och inländska tidnings-papper. Hans bord serverades från hans eget kök, och befälhafvande officerarne voro hans dagliga sällskap. Utom lektyr roade han sig med att promenera uti sina på Fredrikshof iboende, med siden beklädda och präktigt möblerade rum, hvilka, gallerfönstren undantagne, icke hade någonting arrestlikt. Han roade sig med att anteckna hvar gång han på detta sätt gick öfver golfvet, hvilket på den tid af något mer än 2 månader, som han der vistades, utgjorde sammanlagdt en längd af 18 mil.

Den höflighet hvarmed han bemöttes af konungen gaf anledning till den misstydning, att grefve *Fersens* eget goda minne gifvit anledning till hans häktande, för att lemna konungen fria händer till konungamagtens utvidgande, hvartill *Fersen* ej ville bidraga nu mera än år 1772. Men han kunde ju hafva gjort nu som då; nemligen rest ut på landet, och låtit saken gå sin gilla gång. Hvad jag med säkerhet vet, är att grefve *Fersen* den 16 Februari på levern talat vid konungen, med yttrad oro och bedröfvelse öfver det missnöje och den onåd som konungen då visade adeln, samt att konungen då sagt sig med lika obehagliga känslor röna den otack, hvarmed han belöntes af dem som han sökt framför alla upphöja och befordra, äfven med åsidosättande af andra hvilka nu borde få upprättelse. När det märkvärdiga plenum plenorum var hållet den 17

Februari, såg jag sjelf huru grefve Ferssen ganska sorgsen kom ned från Riddarhuset, beledsagad till vagnen af båda baronerne *Maclear* och öfverste *Almfelt*, hvilka syntes tilltala honom med förtröstan, hvartill herren hördes säga: »det är alltför ledsamt». — Emedlertid inföll snart den fatala dagen, då konungens kapten-löjtnant vid drabanterna, grefve *Adam Lewenhaupt*, vid middags-tiden ankom till grefve *Ferssen*, och antydde honom arrest enligt konungens egenhändiga ordres. Konungens vagn och en drabant-kommendering stod också på gården, medan en trupp af borgerskapets kavalleri väntade utanför. Grefve *Ferssen* skref nu genast till Hans Maj:t, med begäran att få bli hemma i sitt hus, hvilket afslogs. När han derefter begärde tillstånd att först hålla sin just färdiga middags-måltid, sade grefve *Lewenhaupt*, att man på stället äfven hade den i ordning. Med all sin köld att att finna sig, syntes han likväl mycket nedslagen vid inträdet uti lilla byggningen på Fredrikshof, som då var helt och hållet till fängelser inredd, utom nedra våningen, hvarest lätta dragonerne hade sin högvakt. Hans fru och döttrar begärde nu tillstånd att få besöka honom, hvilket äfven afslogs; men när körningen förbi stället sedermera blef tillåten, åkte grefvinnan stundom der förbi, då han i fönstret hälsade på henne.

Man vet att det lades grefve Ferssen till last, att hafva, vid det bekanta tillfället på Riddarhuset, hotat landt-marskalken med handen. Detta vet jag af honom vara uttydt för den vanliga gest, som han alltid nyttjade vid samtal med hvem som helst, då det angick någon sak, som fordrade eftertryck; med tillägg af sin oförmögenhet att brista i aktning emot ett embete, som han sjelf så ofta beklädt, och hvars värde han så väl kände. Aldrig har också någon med mera värdighet kunnat föra landt-marskalks-stafven än han, hvarföre också grefve *Hård*, när han i följd af tidernas för-

ändring var till Sverige återkommen och af mösse-partiets märkliga ledamöter besöktes, sade sig ej veta någon dertill skickligare i Sverige. Desse tillbjödo nemligen åt den tillförne fridlöse grefve *Hård* landt-marskalks-stafven för nästa riksdag; hvartill man, efter den tidens plägsed, började anläggningar så snart den förra riksdagen blifvit slutad. När nu grefve *Hård* vägrade att öfvergifva sin i Preussen vundna säkra fristad, bad man honom nämna någon annan dertill skicklig, då han, till deras största förundran, gaf det förut anförda svaret. — Grefve *Ferssen* hade eljest redan vid riksdagen 1765 varit utsedd till ett försonings-offer för år 1756. Han fredade sig likväl genom sin ståndaktighet att ej gå utur sekreta utskottet, då han derom tillsades. Han ställde sig bakom landt-marskalkens stol, lade handen på värjan, sägandes: »Min börd och min födsel »hafva gjort mig till riksdagsman; mitt stånds »förtroende har satt mig hit, och ingen tar mig »hän med lifvet». Han lopp likväl mindre fara vid riksdagen 1789, och blef, dagen efter dess slut, med lika aktningsbetygelse satt på fri fot. Det var presidenten *Munck*, hvilken å öfver-ståthållare-embetets vägnar hade befälet öfver stats-fängelset, som tillförde grefve *Ferssen* konungens egenhändiga frihets-ordres, hvilka han med vördnad kysste. Oaktadt alla de storas besök, emottogs ingen, förr än sedan han om aftonen först varit hos konungen, och ganska rörd utgått från denna hemliga entrevue, utan att efteråt nånsin låta förmärka något missnöje.

Stockholm den 30 Oktober 1794.

Få dagar förr än tidningen om freden hitkom, anlände konungens befallning om exekutions anställande med de på Fredrikshof arresterade chefer och officerare af Finska arméen, hvilka allt

sedan början af år 1789 der suttit fångne. Den dag då dessa infördes till Stockholm, var en af de ohyggligaste jag öfverlefvat, i anseende till den motbjudande synen af en sådan mängd fäderneslandets försvarare, hvilka skulle uppträda såsom fäderneslandets förrädare. Först i början af året disputerades fullt och fast, att ej de blifvit arresterade i Finland; fastän de alleihop, så när som *Hastfehr*, redan befunno sig såsom fångar i Åbo; och sedan, då riksdagen var börjad och några ännu smickrade sig med en annan sakernas vändning, hörde jag sjelf en Caput Familiæ på ett spis-qvarter heligt bedyra, att »de aldrig skulle komma hit».

Det första af dessa föregifvanden var så gäll-ljudande och auktoriseradt, att när konungen en gång, just i de dagarne när riksdagen utblåstes, offentligen på levern frågade en nyss från Åbo ankommen officer efter nyheter der på orten, och denne svarade, att »ingenting nyare passerat än ditkomsten af de »många häktade herrarne», vände konungen sig till baron *Carl de Géer*, sägande: »hör ni väl hvad han säger?» Tvenne hufvud-personer voro likväl undankomne, nemligen *Klick* och *Jägerhorn*. Den sistnämnde, en ganska snäll och flink officer, hade, som bekant är, rest till Ryssland med den fatala noten. Såsom öfveradjutant hade han varit general *v. Platen* följaktig på en rekognoscering. Under förevändning att nogare efterse belägenheten, red han längre fram, och så snart han hunnit bakom en skogs-backe lossade han sina båda pistoler, och red direkte till fienden. Då hette det, att han blifvit af kossackerna enleverad; men kort derefter blef hans beskickning kunnig, och sedermera återkommen, visade han sig offentligen utan blygd i högqvarteret och skröt för alla med den 800 R:dr dyra juvelring, som han fått af kejsarinnan. När det sedan började ta en oväntad vändning med konungens affärer,

var *Jägerhorn* den förste som satte sin person i säkerhet. Uti Ryssland blef han likväl föga aktad, liksom alla de öfriga öfverlöparne, och på den sidan icke heller employerad, sedan det misslyckade försöket på Savolax år 1789. När hans namn tillika med de andras var enligt krigs-kollegii dom på kåken uppspikadt, hade han den näsvisheten, att uti Bayreutska tidningen låta införa följande bref, hvilket man för sällsamheten här får meddela, såsom hörande till denna tidens anekdoter:

»Stormäktigste, Allernådigste Konung!

»Så fullt och fast jag öfvertygad är, att en adels»man har hela sitt värde blott af sig sjelf, så måste »jag likväl tillstå mig räkna för en ära, att föra ett »namn, som uti flera hundrade års tid är hedervärdt »och heligt vordet genom ridderliga bedrifter och mot »fäderneslandet trogna tjenster. Men då Ers Maj:t aller»nådigst behagat åt mig allena tillägga en förtjenst »hvarutinnan mina förfäder äfven delaktige äro, så tar »jag mig den friheten att E. M. allerunderdånigst till»kännagifva, huruledes jag fuller med största nöje emot»tager det namn E. M. allernådigst mig nu tillagt haf»ver, kallandes det likväl för en pligt att hos E. M. »allerunderdånigast anhålla, att bemälte namn i nåder »förändras må, på det ingen må taga mig för en annan. »Jag heter egentligen *Johan Andreas*, *Fredrik Andreæ* »*Jägerhorns* son, och då jag nu mera ej kan anse mig »såsom medborgare af ett enda rike, utan af hela verl»den, följaktligen ej erkänner annan rätt, än det ädel»mod, rättskaffenhet och kärlek för rättvisan föreskrifva, »och det dessutom vore stridande mot den lydnad en »son sin fader skyldig är, att stympa sin faders namn »då han det förer, och dymedelst sig från honom af»skilja, isynnerhet, som det namn jag bär mig lika dyrt »som heligt är, så kan jag inte underlåta, att ännu en

»gång förnya min underdånigaste ansökning om fulkständ»igande af mitt verkliga namn. Med djupaste under»dånighet förbinder mig att framhärda

»Eders Majestäts
»Underdånigaste tjenare
»*Johan Andreas, Fredrik Andreæ Jägerhorns* son».

Klick var måg till den olycklige general *Armfelt*, hvilken han också förledde och öfvertalade till underskriften af Anjala-förbundet, som *Klick* sjelf hade uppsatt. Hade han ej en timma förut fått varningstillsägelse, hade han också riktigt blifvit anammad; ty då de till hans häktande utsände kommo inom porten på hans gård, hade han ännu ej hunnit längre, än att han kunde ses från andra sidan. — General *Armfelt* blef arresterad på sitt ännu innehafvande öfverste-boställe vid Nylands infanteri, och underkastade sig i all ödmjukhet. Tvenne gamla fröknar, hans systrar, hvilka voro i huset, upptogo likväl icke saken med samma tålmodighet; ty de anfäktade den ankomne officeren med de bittraste förebråelser »för det han hade åtagit sig en», som de sade, »ovärdig kommission», så att gubben, för att få fred åt officeren, måste tillställa ett spelparti, vid hvilket han sjelf spelade med all köld; fastän under vissa ögonblick med någon distraktion. — Öfverste *Montgommery*, som vid alla kritiska tillfällen hade känning af sin podager, fick någon tid bevakning på sitt boställe, tills äfven han kunde till Åbo transporteras. — Grefve *Lejonstedt* blef sist i häkte inmanad. Ännu vid nyåret var han hos herrskapet *Möllersvärd* på Mentzelä, och talade stort om de förbundnas bedrift, för hvilken nationen skulle genom deputerade tacka dem, och för hvilken de ej kunde belönas med mindre än »Blå Bandet». Ännu som arresterad i Åbo talte han lika stolt, och visade alltjemt, under svirrande kalas, en art af galen frimodighet. När

de omsider skulle öfver isen afföras till Sverige, och hela denna förnäma fång-transport samlades på Åbo torg, satt grefve *Lejonstedt* med en champagne-butelj i handen och drack allas skål, med tillägg, att »som han ej hade mer än en hals att mista, så skulle han dricka så länge denna vore i behåll». — Öfverste *Hästesko* var minst frimodig. Vid afskedstagandet af sin fru, som följde honom till Eckerön, förutsade han, att han aldrig mer skulle få se henne. — Inpackade i hvar sin kur-släda fortsatte de derefter resan till Sverige, under god förhoppning, att vid ankomsten till Stockholm finna riksdagen hafva så förändrat ställningen, att de torde blifva med all heder emottagne. Men vid ankomsten till Grislehamn fingo de se konungens tal af den 17 Februari, och höra, att grefve *Fersen* och baron *De Géer* med flera voro insatte, med tillägg af berättelsen att konungen hade tagit souveräniteten. Detta allt bragte dem temligen ur koncepterna, så att de nu funno sin belägenhet vådlig och allt hopp förloradt.

Stockholm den 2 November 1791.

När denna olycks-transport skulle införas till Stockholm, måste de förstkommande invänta de efterföljande vid Åhlkistan, utom Roslags-tullen, hvarest de emottogos utaf en kommendering af borgerskapets kavalleri. Medan de höllo på isen vid förstnämnde värdshus, blefvo de omringade af en talrik hop från staden utvandradt sämre folk, som voro nyfikna att beskåda dessa objudna fredsmäklare, och som isynnerhet visade sig förbittrade emot *Hästesko*. Några af de mest tilltagsne nalkades slädan och upplyfte fällen, för att se om han hade fjettrar om benen; och andra voro nog oförskämda att spotta intill honom, när de öppnade hans igendragna lädergardiner. — Grefve *Lejonstedt* var sig alltid lik,

såg de närvarande trottsigt i synen, och sade dem sitt namn. — Mot aftonen höllo de fångne ändtligen sitt intåg i Stockholm, under betäckning af beväpnade borgare till häst, anförde af den bekante *Abraham Wessman*, såsom löjtnant; densamme, som man tillförne i Finland vid arméen hört omtalas såsom dömd till jag vet icke hvad för kropps-straff, för det han illa emottagit några från Finland hemkomna förafskedade officerare. En oräknelig skara åskådade detta dystra tåg i stillhet, men med betygande af den mest tydliga harm och ovilja. Under hela vägen till Fredrikshof var liksom en haye af folk. När desse omsider uti stillhet gingo hem, hörde jag sjelf tvenne ynglingar, till utseende handtverks-lärlingar, hvilka, under samtal om detta uppträde som de åskådat, citerade *Lidners* ord i Odet till Finska soldaten: »Förrädarn ger han slott, och bränner dina kojor». Så bekant var äfven det sämre folket med då utkommande konjunktur-skrifter. Detta Ode blef också i Finland af vederbörande rätt illa upptaget, så att auktorn hotades med stryk af de då hemkomna Åbo läns regementes officerare. Men han beskyddades af de der i Åbo befintliga officerarne af flottan, som ej togo åt sig några af poetens förebråelser, hvilka eljest så känbart drabbade många andra.

Under hela tiden blefvo alla dessa arrestanter ganska väl underhållna, och fastän allvarsamma anstalter och strängt förbud nekade dem allt umgänge sins emellan, sades likväl, att de som oftast råkades nattetiden. En vakt-soldat gaf också riktigt an sådant missbruk; men fick skam till tack. Kornetten *Pehr Lindman* råkade likväl illa ut för sin tjenstaktighet, att låta öfverstinnan *von Otter* få tillträde till sin herre. Hans egen oförsigtighet, att göra sådant nog uppenbart, bringade honom i arrest och under krigs-rätt. Saken var ännu ej bragt till slut, då regementet år 1790 blef kommenderadt till Finland, dit han fick följa med på kaution

af hela husar-korpsens officerare, bland hvilka han sjelf var en. Efter återkomsten från kriget, och sedan baron *von Otter* redan var återställd till sin familj, måste han åter träda i häkte här på högvakten. Sedan rättens dom, såsom alltför lindrig, blifvit ogillad, och den sjelf fått skrapa för sin eftergifvenhet, blef han omsider, efter en redan nog långvarig arrest, för subordinations-brott dömd från lifvet. Dödsstraffet förvandlades likväl till ett års fängelse i Malmö, som var hans födelse-ort, jemte honom ålagd skyldighet att ånyo tjena upp sig ifrån gemen. Det var om våren 1791 som han härifrån affördes; men när hussarerne vid början af år 1793 ånyo hit anlände, var han äfven med, såsom restituerad till sin förra tjenst.

Rättegången på Fredrikshof drog som bekant är länge ut, och ingen kunde säga att domstolen var formerad af de åklagades ovänner, emedan alla dess ledamöter voro kände för lika tänkesätt med dem, om en enda, generalen *Zöge von Manteuffel*, derifrån undantages. När någon ledamot under tiden afgick, sägs konungen alltid, liksom med flit, ersätta honom med någon annan af samma parti. När dom ändtligen skulle affattas, råkade isynnerhet presidenten i krigs-kollegium, grefve *Horn*, uti mycken förlägenhet. Hans invärtes strid och den honom åliggande svåra pligten sysselsatte honom länge med sådant bekymmer, att hans hälsa deraf blef mycket lidande. Efteråt fick han likväl, äfven af sina egna, höra förebråelser för hårdhet; helst just hans dubbla röst bestämde pluraliteten; men herren försäkrade heligt, att lag- och krigs-artiklar ej gåfve minsta rum för någon förskoning. När domen afsades var trängseln i krigs-rätts-salen på Fredrikshof förskräckligt stor. Alla de olycklige åhörde den med anständig undergifvenhet; men grefve *Lejonstedt* med sin vanliga trottsande stolthet. Då hans dom att arkebuseras blef uppläst, gjorde han en föraktlig skrattande mine, och utpekade

stället, hvarest skottet skulle träffa. — Någon tid derefter blefvo ordens-tecknen, genom utskickade från ordens-kapitlet, affordrade general *Armfelt* samt öfverstarne *Hästesko* och *von Otter*, hvilka till den ändan inställdes inför nämnde herrar. Detsamma skedde sedermera med kommendörs-bandet af öfverstarne *Hastfehr* och *Montgommery*. Det var riks-rådet grefve *Fersen*, som genom memorial till ordens-kapitlet gjorde påminnelse härom, i anseende till baron *Hastfehr*, såsom denne var dömd från äran. Konungen syntes hafva velat bespara honom denna skymf, och då sådant ej kunde undvikas, måste *Montgommery* undgå ett lika öde. Märkligt är, att begge dessa herrar, tillika med den olycklige general *Armfelt*, på en gång eller den 27 Nov. 1786 blifvit kommendörer af Svärds-orden.

Enligt konungens instruktion för den under Hans Maj:ts fält-tåg tillförordnade regeringen, egde densamma att gifva de fångna herrarne tillstånd att skrifva till sina familjer, likväl med förbehåll, att sådant ganska sparsamt och varsamt skulle förunnas öfverste *Montgommery* och baron *Klingspor*. Till den sistnämnde, såväl som till öfverste *Hästesko*, fick aldrig någon under-officer gå in, och då några af de andra för sjuklighet fingo ha drängen beständigt inne hos sig, måste äfven en under-officer der tillbringa både natt och dag. — Öfverste *von Otter* var af alla både älskad och ärad för sitt beskedliga väsende, så att sjelfva krigs-fiskalen betygade för honom mycken vänskap. — Öfverste-löjtnant *Enehjelm* suckade beständigt; men baron *von Kothen* höll sig alltid rask. — General *Armfelt* hade beständigt sällskap af sin syster, fröken *Märta Armfelt*, hvilken hela tiden lät sig med honom instängas i fängelset; men han fick ej emottaga besök af sin fru, född *Ehrenborg*, hvilken derom anhöll vid genomresan från Finland till hennes födelse-ort Skåne. Hon dog också kort derefter i Helsingborg, långt förr än hennes mans öde

ännu blifvit afgjordt. — Baron *Hastfehrs* grefvinna, en dotter af riks-rådet grefve *Bonde*, gjorde äfven fåfängt ansökning om inträde till sin man. Tillika med tvenne medhafvande döttrar måste hon nöjas, med att nedifrån vakt-platsen tala med honom genom fönster-gallret. Han visade sig vid detta tillfälle mycket nöjd, med en glädje hvaröfver döttrarna mycket förundrade sig, såsom de funno hans belägenhet mycket bedröflig, enligt deras eget yttrande vid ett besök hos borgmästaren *Dreyer*. Denna entrevue måste hafva varit särdeles ömmande för grefvinnan, hvilken, oaktadt alla under äktenskapet uthärdade ledsamheter, likväl med honom haft en ganska kärlig sammanlefnad. Baron *Hastfehrs* hufvud-dygd var ett godt hjerta, som med den behöfvande delade sista plåten; och hans hufvudfel en slät hushållning, som aldrig höll på penningen, och stundom ej var nog grannlaga om dess åtkomst. Till hjelp för hans finanser hade konungen lemnat honom ett ganska fördelaktigt bränneri-arrende, med rättighet att försälja det, samt tillåtit honom att bortackordera sitt innehafvande Åbo läns regemente. Svärmodren, gamla riks-rådinnan *Bonde*, hade dock mer än en gång måst lösa honom fri från kraf, och dessutom varit nödsakad till utbetalande af en stor summa, då han för gäld hade rymt riket. Till sist måste hon *nu* emottaga både fru och barn, som ännu vistas hos henne på Trolleholm i Skåne.

Stockholm den 4 November 1794.

Det bref ifrån Werelä, hvarmedelst konungen förständigade regeringen om *Hastfehrs* förskoning från det ådömda döds-straffet, innehöll: att »han varit mera »obetänksam än brottslig», och att »han för »denna sin oförsigtighet redan nog pliktat me- »delst sitt långvariga fängelse»; vidare, att »Kongl. »Maj:t dessutom haft afseende på hans förut vi-

»sade trohet och tillgifvenhet». Allmänheten var också af den tanken, att han, som alltid behöfde penningar, och ansåg konungens sak alldeles förlorad, trodde sig kunna nyttja tillfället att draga vinning af en sak, som genom hans åtgärd hvarken blef värre eller bättre. Han sjelf var likväl föga nöjd med denna honom betedda nåd. Han ville antingen mista lifvet eller frikännas. Ett par dagar före den exekutions-dag som först var utsatt, blef baron *Hastfehr* afförd från Fredrikshof till Säfstaholm i Södermanland, en hans svåger, riks-marskalken grefve *Bonde* tillhörig sätesgård. Här skulle han vistas, under bevakning af en under-officer som slägten fick betala, men med förbud att sätta sin fot utom gårdens egor. Sedan hans svåger aflidit, fick han, efter knappt ett års förlopp, tillstånd att resa ned till sin familj i Skåne. Vid ankomsten till Trolleholm blef han dock icke väl emottagen af svärmodren, och fick ej natten öfver vistas i hennes hus. Han begaf sig således, af henne med res-pengar försedd, först till Köpenhamn och sedan till London, hvarest resande svenskar sett honom med ordens-band och allt. Olika rykten hafva derefter gått om hans vistande. Först sades han hafva gått öfver till Ostindien, såsom öfverste i engelsk tjenst, sedan berättades, att han skulle vistas i Hamburg såsom handlande, i kompani med sin olycks-stallbroder, baron *Klingspor;* utan att likväl det första äger någon säkerhet, eller det sednare någon trovärdighet.

General *Armfelt* blef vid samma tid som *Hastfehr* afförd till Malmö, hvarest han hade hela staden till arrest, med tillstånd att gå ut under bevakning af en under-officer. I början betjente han sig icke af denna frihet, och emottog endast besök af sina slägtingar. Sedan gick han något omkring på vallarne att promenera, och gjorde ofta besök hos justitie-borgmästaren *Widegren* och rektor *Munthe*, i hvilkas hus man med

högsta lof-ord omtalade denne herres heder och goda vilja. Omsider dog han vid slutet af 1791, utan att man efter vanligheten ringde för honom; och hans lik blef i största tysthet bortfördt, att begrafvas bland hans aflidna frus slägt. Detta dödsfall blef hvarken kunnigt i tidningarne, ej heller anlades sorg af hans härvarande förnäma brorsson. Denna herre frågade icke en gång den kort derefter till Gefle riksdag ankommande fullmäktigen för Malmö, lagman *Dahlström*, ett enda ord efter samma sin olyckliga farbror.

Det torde vara alldeles visst, att denne man fick på ett så nesligt sätt sluta sin i många år obefläckade vandel, endast för hans välmenande tro, att den, såsom förlorad honom föreställda saken ej på annat sätt kunde hjelpas, och i tanka, att genom detta sitt vågade steg frälsa riket, tjena konungen, och rädda sin brorsson, hvilken föreställdes honom vara hotad med ett grufligt öde, såsom krigets förmente upphofsman. Man vet, att de i Anjala sammansvurne under flera dagar arbetade för att få hans underskrift, hvilken, såsom gifven af den befälhafvande generalen, skulle auktorisera de andra. Hvarken natt eller dag lemnades han allena, förr än han tecknat sitt namn under den fatala noten och det dertill hörande förbundet. När detta slutligen var beställdt, sade han dem rent ut, att de hade för alltid beröfvat honom hans lugn. Ofördröjligen reste han äfven ifrån alltihop till Liljedahl, hvarest han, instängd från allas åsyn, visade en sinnes-oro, som gaf anledning till ryktet att han blifvit svagsint. Närmare upplysning om åtskilliga af dessa omständigheter kan inhemtas af de rörande rättegången tryckta protokollerna och handlingarne.

Den först utsatta exekutions-dagen blef på presternas föreställning uppskjuten ännu åtta dagar. Aftonen före denna hämndens sista dag bevistade konungen det bröllop, som prinsessan gjorde på Carlberg för

fröken *Gyllenstolpe* och baron *Stjerneld.* Konungen förde sjelf brudgummen till altaret, och kysste honom så nådigt, som hade aldrig något ondt varit dem emellan. Emedlertid förundrade sig alla, att öfverste-löjtnant *Enehjelm* och baron *von Kothen* skulle undergå lika öde med de andra; fastän de haft med dem så olika del i anläggningarne. Men redan dagen förut hörde man att *Hästesko* skulle blifva det enda offret. — Alla skickade de sig kristligen till sitt hotande öde, utom baron *von Kothen*, som antingen icke fann sig deri eller ansåg det med förakt, och således icke ville veta af någon dödsberedelse. — Baron *Klingspor* hade haft många och gällande förespråkare. Sjelfva hertiginnan, som hade en hans bror bland sina kavaljerer, hade förgäfves sökt hans benådande. — Näst *Hästesko* hade han också uppenbarligast försyndat sig, medelst komplotterande inom Björneborgs regemente, hvarest han var öfverste-löjtnant. Direkte ifrån hofvet dit insatt, hade han icke varit välkommen inom regementet, såsom vanligt är med alla dem som utifrån träda i förväg för dem som länge tjenat vid ett regemente. Hans artiga umgängessätt, hans höfliga väsende hade eljest i Stockholm tillvunnit honom mycken vänskap bland kända och bekanta. När regementet marcherade åt gränsen, yttrade han alltjemnt sin förra tillgifvenhet för konungen, och beklagade sig ännu, att för den orsaken vara hatad inom regementet.

Efter kännares försäkran kunde denna hans trohet likväl icke stå profvet emot en naturlig feghet, utan då det emot all förmodan skulle bli allvare af, var han endast betänkt att berga sitt eget skinn, på hvad sätt som helst. Det anmärktes likväl, huru han, eller någon annan som reste till Finland med mycken skuld i Stockholm, kort efter fälttågets hämmande betalte allt med öfversända specie dukater.

Baron *Klingspor* var, såsom handlingarne utvisa, efter Anjala-förbundets kungörande utskickad af de

sammansvurne, till inhämtande af konungens sista svar. Vid utförandet af detta ärende, befallte konungen general-auditören *af Låstbom* att skrifva den af Hans Maj:t då dikterade afbönen och uppsägelsen af förbundet, med tillsägelse, att baron *Klingspor* hade att tillföra dem samma skrift; om de ville underteckna densamma lofvade konungen att förlåta allt, då han i annat fall ej kunde hjelpa dem från ett hotande öde. I stället för att med vördnad emottaga denna skrift, skall baron *Klingspor* hafva med förakt förkastat densamma. Han säges sedan tillika med *Hästesko* hafva ämnat företaga konungens arresterande, och åtskilliga andra omständigheter intyga, att han i politiskt afseende varit mer brottslig än de andra. När nu döds-domens verkställande blef honom antydt, blef han af bara döds-fruktan alldeles ifrån vettet. Än föll han på knä för prester och läkare, kysste deras händer, och besvor dem att bedja för hans lif. Än talte han om sitt afrättande med en kallsinnighet, som ingalunda svarade mot hans döds-fruktan, och sade det vara onödigt att dervid göra så många anstalter, då man lika lätt kunde hugga hufvudet af honom inne i rummet. Dagen före exekutions-dagen föll han helt och hållet i raseri, bet sig i fingrarne, och slog sig mot väggen, så att den galenskap, som sedan ansågs diktad, då var allvarsam. Några dagar derefter fördes han till Danviken, hvarest han, sedan döds-faran var öfver, blef alldeles klok; fastän han alltid föll uti djup melankoli vid blotta åtankan deraf, och alltid var färdig att falla in igen, vid minsta föreställning att den blott uppskjutna exekutionen skulle ånyo företagas. Kyrkoherden *Tolleson* gjorde emedlertid allt sitt till för att vända hans sinne från detta verldsliga, och då han omsider äfven blef säker om lifvets bibehållande, gaf han sig rätt väl tillfreds, utan att särdeles sakna sin förra ära eller sörja öfver förlusten af hofvets nöjen.

Stockholm den 6 November 1794.

På detta sätt lefde bemälte baron sin tid fram på Danviken, hvarest inspektoren öfver denna inrättning, *Rosenlöf*, erhöll mycket både silfver och annat till present för höfligt bemötande emot honom. Fastän han måste bo uppe i sjelfva dårhuset, i grannskapet med de der befintlige uslingarne, var han dock mest hela dagen hos *Rosenlöf*, och ofta i sällskap med sådane husets vänner och bekanta, för hvilka han tryggt tordes visa sig. Men midt under det nöjdaste umgänge, sågs han med uttryck af fasa lyfta på axlarne, hvar gång han råkade kasta ögonen åt det ett stycke derifrån belägna dårhuset. Hans ständigaste sällskap var en för fylleri på Danviken insatt köpmans-bokhållare, vid namn *Morin*, med hvilken han roade sig att spela på violin, ett instrument som af båda väl trakterades. Ändtligen fick baron *Klingspor* höga vederbörandes hemliga tillstånd att fara sina färde. Detta skedde vid slutet af 1791, då han, med förpassning såsom kammartjenare *Klingson*, reste hela landet igenom åt Hamburg. På Danviken hette det emedlertid, att han omkommit i sjön, hvarföre hans hatt utkastades på isen, och folk utskickades att dragga efter honom; fastän desse skrattade och sade, att de sjelfva sett när han for sina färde. Sedermera säges han såsom handels-bokhållare hafva uppehållit sig i Hamburg, samt att han nu i sednare åren der på orten fått ett förmånligt och hederligt gifte.

Det var egentligen öfverste *Hästesko* som det gällde för lifvet. Enligt hvad *Ehrenström* berättat mig var det förunderligt med denne man, som alltid varit lika så god royalist som god medborgare och god hus-fader. Utan att äga hvad man kallar snille, hade han ett naturligt godt förstånd. Sjelf från ungdomen utan uppfostran, inhemtade han under manna-åren de kunskaper som han fann sig nödiga, dymedelst att han ständigt

åhörde de undervisningar, hvilka hans son fick af den skickliga informator som han förskaffat honom. Högmodet var slutligen hos honom en herrskande passion, hvilken han, till lyckan upphöjd, ej kunde dölja. Denna last har också förfört honom till det bråd-djup, hvaruti han störtade sig. Äran att blifva Chef de Partie och landt-marskalk för finska ständerna, kanske äfven på svenska Riddarhuset, förblindade honom alldeles. Han är således den tredje, som inom 50 års tid förlorat hufvudet, för det han eftersträfvat äran att föra landtmarskalks-stafven. Det är nemligen bekant, huru det parti som var missnöjdt med krigs-beslutet 1741, sjelf föranstaltade, att grefve *Lewenhaupt*, hvilken såsom landtmarskalk mycket dertill bidragit, blef utnämnd till General en Chef, — en post, hvartill han ingalunda var vuxen, och som man förutsåg skulle bereda hans fall, — samt att de sjelfve nödgade honom emottaga detta höga befäl, hvilket han med tårar undanbad sig, som det säges med tillägg, att »de skulle få på sitt samvete den ofärd honom derigenom bereddes». Det är äfven bekant, huruledes grefve *Brahe* ville blifva landtmarskalk vid riksdagen 1756, och att han, vid underhandlingen om sitt inträde i hatte-partiet, som då äfven skulle förstärkas med alla grefvens vänner och tillgifna, förutsatte detta såsom ett vilkor, utom hvilket ingen förlikning nånsin kunde ega rum. Grefve *Fredrik Gyllenborg*, president i bergs-kollegium och på den tiden hattarnes hufvudman, invände, att sådant ej kunde för den gången låta sig göra, emedan sakerna voro så arrangerade, att grefve *Fersen* nu skulle föra landt-marskalks-stafven; men försäkrade, att samma ära vid nästa riksdag ofelbart skulle tillfalla grefve *Brahe*. Detta förtröt grefven, som derefter öppnade öronen för hofvets förslag, och af harm emot det andra partiet företog den sak, som kostade hans hufvud; men sedan under förändrade omständigheter förskaffade sonen excellens värdighet.

Öfverste *Hästesko* var nog tilltagsen att sätta sig i spetsen för myteriet emot konungen vid Fredrikshamn, och som det säges nog förmäten, att fatta uti konungens person i dennes eget tält, till bevis af huru konungen var i deras våld. Att han lagt hand på konungen har jag hört af *Leopold*, som utan tvifvel varit fullkomligen väl underrättad. *Hästesko* var också den som skulle med sitt regemente arrestera konungen, när han, utan att foga sig efter de konfedererade, ville resa öfver till Sverige. Detta förekom konungen sålunda, att då alla regementerna blifvit befaldte att rycka ut på linien, körde konungens vagn oförmodadt fram, och Hans Maj:t, som genast steg i, for sin väg under vederbörlig honnör, midt för herrarnes näsa. Ty *Gustaf III* visste alltför väl, att ingen vågade angripa Sveriges Konung i soldatens åsyn; fastän man inom hans tält kunnat vara nog djerf att förgripa sig på hans person. Konungens resa genom Finland från arméen hade likväl allt utseende af en flykt. För att hålla den så mycket hemligare, hade inga vanliga skjuts-anstalter blifvit gjorda, och i Åbo var konungen så utan penningar, att han nödgades lyfta en summa på ränteriet.

Det lägges eljest *Hästesko* till last, att han, för att göra sitt regementes manskap missnöjdt med konungen, hade flera dagar förhållit deras aflöning, hvartill förmodligen malisen lägger, att han emedlertid utdelat ryska penningar. Sakernas påföljande vändning bragte Anjala-konfederationen alldeles ur koncepterna, och nationens högljudda röst nedtystade snart deras stolta ton. Kriget med Danmark hade en helt olika verkan än den man uträknat; men alldeles en sådan som *Gustaf III* förutsåg, då han, under sin förlägenhet på Kymenegård, sade sig ofelbart blifva räddad, om Danmark anföll. Det är tillika en ovanlig händelse uti häfderna, att danska generalen *von Mansbach*, som, utskickad med vänskapsbetyg af sin kronprins och regent, uppvaktade

konungen i Finland och var der då katastrofen utbrast, just formerade den plan som skulle gifva *Gustaf III* sista stöten, sedan de af Anjala-förbundet börjat. Ty enligt hans anslag, och efter öfverenskommelse med jag vet icke hvem eller hvilka, borde den från Norrige inbrytande norska arméen marschera direkte på Stockholm, till utförande af hvad man i Finland företagit. Intet annat än prins *Carls* af Hessen penninglystnad, och hans begär att en passant beskatta Götheborg, gjorde den försåtlige *Mansbachs* plan om intet.

Någon tid efter konungens afresa fick Åbo läns regemente befallning, att gå hem till sina rotar. Då öfverste *Hästesko* deremot gjorde föreställning, under förevändning att manskap felades till gränsens bevakande, blef han med nog hårda uttryck af hertigen tillsagd, att antingen genast aftåga med regementet eller sjelf träda i arrest på Sveaborg. Under denna marsch blef han öfverallt i landet illa upptagen. I Borgå nekade man honom och hans folk qvarter, och på ett annat ställe hade man i regementets väg upprest en galge, hvaruti en hästsko var upphängd. Sjelf började han snart att ångra sitt företag och inse dess obehörighet, hvilket han äfven betygade, då han något efter denna marsch på en gästgifvaregård råkade nuvarande landshöfdingen *Möllersvärd.*

NAMN-REGISTER.

A.

Adolf Fredrik, s. 106, 121, 127.
Ahlströmer, fröken, s. 26.
Claës, s. 26.
Patrik, s. 26, 110.
Almfelt, s. 157, 204, 207.
Amalia af Preussen, s. 37.
Aminoff, general-major, s. 31, 32.
Jan Fredrik, öfverste, s 157, 158, 159, 160.
major, s. 165.
Anhalt, von, s. 65.
Anna af Ryssland, s. 43.
Ankarsvärd, s. 20, 57, 58.
Armfelt, Gustaf Maur., s. 19, 27, 28, 29, 50, 98, 99, 105, 159, 161, 173, 179, 180, 191, 194, 195, 196.
Magnus, s. 27,
general-major, s. 131, 132, 133, 211, 215, 217.
Märta, s. 215.
Asley, s. 71.
Asp, von, s. 74.
Asper, s. 168.

B.

Barfod, Georg Henrik, s. 84.
Barck, s. 68.
Barnekow, Ulrika, s. 93.
Bastholm, s. 17.
Battram, auditör, s. 33.
häradshöfding, s. 152.
Beckfriis, Lave, s. 57.
general-major, s. 57.
riks-råd, s. 22, 32, 99, 104, 187, 198.
Johan, s. 104.
Bedoire, s. 42.
Berch, s. 92.
Bergh, s. 56, 64.
Beringschöld, s. 122.
Bernsdorff, s. 16, 122, 123, 124.
Bestucheff, s. 164.
Bevé, s. 89.
Bjelke, riks-råd, s. 83.
Binborg, s. 47.
Blixen, von, Carl, s. 33.
Blomcreutz, Ulrika, s. 139, 140.
Boneauschöld, s. 10.
Bonde, riks-råd, s. 216.
riks-rådinna, s. 216.
riks-marskalk, s. 217.
Bonnemani, s. 87.
Borck, s. 192, 193.
Borgenstjerna, s 96, 200.
Brahe, grefve, s. 13.
Erik, s. 158, 163, 222.
Brandenburg, s. 81.
Brandt, löjtnant, s. 55.
grefve, s. 122.
Bratt, Nils Gabriel, s. 161.
Bring, Erland, s. 149.
Brunow, s. 142.
Brygger, s. 136.
Bunge, s. 72.

C.

Cantzler, s. 173.
Carl XII, s. 60, 120, 185.
Carl, hertig af Södermanland, s, 12, 14, 21, 33, 54, 59, 117, 132, 133.
Carl, prins af Hessen-Cassel, s. 19, 87, 121, 124, 129, 224.
Carl Gustaf, hertig, s. 200.
Carleson, s. 28.
Carolina Mathilda af Danmark, s. 16, 24, 122.
Carlsson, Didrik Adolf, s. 137, 138, 143.
Catharina II af Ryssland, s. 1, 122, 123, 125.
Cedercrantz, s. 92.
Cederhjelm, Josias, s. 11.

Cederström, Bror, s. 32.
riks-rådinna, s. 32.
Cervin, s. 45.
Chapman, s. 13, 20.
Creutz, s. 139.
Christian VI af Danmark, s. 127.
Christian VII af Danmark, s. 18. 124.
Choiseul, s. 70.
Cronstedt, Nils, s. 33, 34, 35.
öfverste-löjtnant, s. 184.

D.

Dahlström, s. 93, 218.
Danckwardt, s. 120.
Dandanell, s. 79, 82.
Debroen, s. 188.
De Duras, s. 69.
De Géer, Carl, d. ä. s. 80.
Carl, d. y. s. 9, 79, 80, 108, 209, 212.
Emanuel, s. 73.
Louis, s. 82, 83.
Robert Wilh., s. 135.
De la Gardie, Carls enka, s. 205.
De la Myle, s. 39, 64, 98.
Denisow, s. 197.
De Pons, s. 69, 205.
Dessin, von, s. 50, 51, 88, 89, 90.
Dohna, preussisk general, s. 116.
kavaljer, s. 202.
Drake, von, s. 79.
Dreyer, s. 216.
Du Bois La Motte, s. 205.
Dubordieu, s. 45.
Du Croix, s. 153.
Durietz, s. 108, 110, 115.
Duvall, s. 25, 96.
Düben, hof-marskalk, s. 43.
Carl Wilh., s. 72, 73, 74, 117.
löjtnant, s. 174.

E.

Eckerholm, s. 152.
Eckerman, s. 147.
Ehrenbill, s. 22.
Ehrenborg, friherrinna *Gyllenstjerna*, född *E.*, s. 122.
generalskan *Armfelt*, född *E.*, s. 215.
Ehrenhoff, s. 50.
Ehrenkrona, s. 167.
Ehrenstrahl, s. 59.
Ehrenström, Johan Albrekt, s. 159, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 179, 183, 184, 191, 192, 194, 221.
Nils Albrekt, s. 169.
Ehrensvärd, s. 13, 173, 175.
Eichstedt, von, s. 17.
Ekeblad, riks-rådets döttrar, s. 205.
Ekebom, s. 113.
Ekholm, s. 62.
Elisabeth af Ryssland, s. 43, 166.
Elliot, Hugo, s. 107, 119, 121.
Enehjelm, s. 132, 215, 219.
Enesköld, s 52.
Engelhardt, Joh. Henrik, s. 150.
Engeström, von, kansli-råd, s. 78.
Engeström, kongl. sekreter, s. 187.
Essen, von, baron, s. 43.
från Liffland, s. 186.
Didrik Adolf, s. 135, 136, 142, 143.
Eugène, prins, s 115.

F.

Falkenberg, s. 72.
Ferdinand af Brunswig, s. 117.
Ferssen, riks-råd, s. 8, 9, 13, 81, 87, 202, 205, 206, 207, 208, 212, 222.
Fabian, s. 87, 205.
Ulla, s. 28, 94.
Carl, s. 205.
Fieandt, von, s. 142.
Flinck, Magnus, s. 151.
Flodin, s. 93.
Flor, s. 131.
Forster, s. 160, 161.
Franklin, s. 6.
Fredrik, konung af Sverige, s. 19, 121, 124.
af Hessen-Cassel, s. 124.
kronprins af Danmark, s. 17.
II, af Preussen, s. 67.
Fredrik Adolf, hertig af Östergötland, s. 23, 28, 35, 36, 37, 38, 57, 201.
Wilhelm, af Preussen, s. 98,

Fredriksson, Johan Anders, s. 137, 138.
Gustaf Wilhelm, s. 137, 138
Frietzky, s. 13.
Fröberg, kapten, s. 105.
stats-chirurg, s. 164.
Frölich, s. 94.
Fust, s. 54, 60.

G.

Glansenstjerna, Lars Reinhold, s. 134, 135, 136, 139, 142, 143.
Greigh, s. 52, 54, 60, 62, 63.
Gripenstråle, s. 163.
Grubb, s. 13.
Gullberg, s. 19, 123.
Gustaf III, s. 1, 8, 67, 127, 177, 179, 185, 190, 193, 195, 223, 224.
Gustaf II Adolf, s. 37.
Gustaf Adolf, kronprins af Sverige, s. 17.
Gustafsköld, s. 117, 118, 177.
Gustafsson, Carl Henrik, s. 137, 138.
Guttofsky, s. 131.
Gyllenborg, Fredrik, s. 222.
Gyllengranat, s 196.
Gyllenstjerna, Johan, s. 14, 164.
Nils, s. 122.
baron, s. 152.
Gyllenstolpe, fröken, s. 203, 204, 219.

H.

Hadders, C., s. 149.
Hallenberg, s. 96, 126.
Hallman, Carl Israël, s. 146.
Hamilton, s. 175.
Hasenkamph, s. 10
Hastfehr, öfverste, s. 20, 49, 134, 135, 161, 209, 215, 216, 217, 218.
Haxthausen, von, s. 114.
Heidenstam, von, s. 16, 70
Hedman, s 131, 132.
Hegardt, s. 154.
Helliehius, s. 14.
Hellman, s. 150.
Hellwik, s. 153.
Hermansson, von, general-major, s. 117, 118, 136.
riks-råd, s. 117.
Hierta, s. 118.
Hilleström, professor, s. 187
sonen, s. 187.
Hjortsberg, s. 168.
Hisinger, af, s. 157.
Hiärne, s. 25, 72.
Hofvensköld, s. 185.
Horn, Balzar, s. 53, 54, 60.
general, s. 60.
president, s. 214.
Horn, von, s. 60.
Huth, von, s. 17.
Hård, s. 4, 207, 208.
Hästesko, s. 131, 212, 215, 219, 220, 221, 223, 224.
Högh Gullberg, s. 123.
Höpken, Nils, s. 94.
grefvinnan, s. 205.

I.

Igelström, s. 195, 196, 198.
Ihre, s. 155.

J.

Jernfeltz, s. 35.
Juliana af Danmark, s. 122, 123.
Jägerhorn, Joh. Anders, s. 132, 134, 135, 136, 140, 141, 142, 209, 210, 211.
Fredr. Andreas, s. 141, 210, 211.

K.

Kalling, major, s. 82.
riks-råd, s. 82.
general, s. 175.
Kalsimachy, s. 70.
Kanell, s. 145.
Kaney, s. 68.
Kaulbars, s. 176, 177.
Kaunitz, s 69.
Keith, s. 44.
Klerck, s. 151.
Klick, Carl Hindrik, s. 132, 135, 136, 142, 209, 211.
Klingson, s. 221.
Klingspor, s. 132, 133, 215, 217, 219, 220, 224.

Klinkowström, grefvinna, s. 205.
Klint, s. 53.
Kothen, von, s. 215, 219.
Kullberg, s. 114.
Kuylenstjerna, s. 53, 59.

L.

Ladou, Gust. Wilh., s. 134, 135, 136, 142.
Lagerbring, s. 123, 149, 192.
Lagerhjelm, s. 33, 35.
Lagerstråle, s. 54.
Lamberg, s. 113.
Langebek, s. 123.
Lanskoy, s. 40.
Lantingshusen, general-adjutant, s. 110.
fru, s. 204, 205.
Lapuchin, s. 165.
Larsson, Lars Reinh., s. 137, 138.
Laurén, Carl Gustaf, s. 138.
Lejonhjelm, Malkolm, s. 202
Lejonhufvud, Sebastian, s. 78.
Lejonstedt, s. 132, 211, 212, 214.
Leopold, s. 177, 182, 223.
Lépel, von, s. 192, 193.
Lewenhaupt, Adam, s. 76, 207.
general, s. 222.
landt-marskalk, s. 157.
Sten, s. 183.
Lidner, s. 213.
Lilje, s. 157.
Liljecrantz, Joh., s. 11.
Liljehorn, s. 200.
Liljenberg, s. 116.
Liljensparre, s. 81.
Liljenstolpe, Lars Axel, s. 152.
Liljesvärd, s. 198.
Lindblad, s. 49.
Linderstedt, s. 21, 59.
Lindman, Pehr, s. 213.
Liston, s. 192.
Lovisa af Danmark, s. 19, 124, 127.
Lovisa Ulrika, s. 127, 128.
Ludvig XIV, s. 191.
Ludvigsson, far och son, s. 91.
Låstbom, af, s. 220.
Löwenhjelm, grefvinna, s. 205.

M.

Maclear, s. 207.
Malmborg, Abrah., s. 152.
Malmsten, s 156.
Mannerhjerta, Esaias Emanuel, s. 152.
Mansbach, s. 57, 223, 224.
Manteufel, von, grefvinna, s. 46.
Maria af England, s. 124.
Markow, s. 43.
Mathilda af Danmark, s. 16, 24, 122, 123, 125.
Menander, s. 10.
Meyerfeldt, s. 35, 184.
Mineur, s. 160, 161.
Modée, öfverste, s. 59, 60, 61.
öfver-ståthållare, s. 156.
Montalembert, s. 175.
Montgommery, s. 211, 215.
Morian, von, s. 22.
Morin, s. 221.
Morman, Holger Ludvig, s. 149, 152, 153.
Müller, Sergius, s. 190, 191.
Munck, Adolf Fredrik, s. 25, 26, 29, 43, 208.
Münick, s. 48.
Munthe, s. 217.
Möllersvärd, landshöfding, s. 7, 178, 184, 211, 224.
kapten, s. 174.
Otto Reinhold, s. 194, 198, 200.
Mörner, Otto, s. 158.

N.

Nariskin, s. 199.
Nassau, prinsen af, s. 186, 187, 197.
Nathorst, s. 198.
Necker, s. 69.
Nisser, s. 142.
Nolcken, von, Axel, s. 48.
Fredrik, s. 44, 46, 98.
Norberg, Mathias, s. 149, 151.
Nordenanckar, s. 63.
Nordensköld, s. 53, 59.

O.

Oertze, von, s. 116.
Olander, s. 109.
Orlow, s. 40.
Ossian, s. 170.
Osterman, s. 16, 64, 66, 191.

Otter, von, fröken, s. 32.
öfverste, s. 131, 214, 215.
öfverstinna, s. 213.
Oxenstjerna, Johan Gabriel, s. 42
73, 184.

P.

Pahlen, von, s. 143, 198.
Panin, s. 67.
Pauli. s. 196.
Petrejus, s. 168.
Petter I af Ryssland, s. 60.
III af Ryssland, s. 122.
Pheif, s 31.
Philippina af Preussen, s. 127.
Piper, Carl, s. 164.
öfver-kammarherre, s. 164.
grefvinna, d. ä., s. 205.
d. y., s. 205.
Platen, von, öfv.-löjtn., s. 149, 151.
general, s. 197, 202,
203, 209.
Carl, s. 203.
Pollon, s. 7.
Poniatowsky, s. 40, 123.
Posse, s. 134.
Potemkin, s. 39, 41, 42, 171.
Pugatscheff, s. 67.
Puke, öfverste-löjtnant, s. 182.
kapten, s. 182.

R.

Ramel, öfverste, s 9.
Malte, s. 22.
Ramsay, s. 134.
Rantzau-Ascheberg, s. 123.
Rasumowsky, Andreas, s. 42, 43,
64, 65, 79, 190,
192, 193.
Kirila, s. 43.
Rayalin, s. 58, 95, 175.
Rehnsköld, s. 120.
Reventlau, s. 42, 127.
Reuterholm, riks-råd, s. 3.
excellens, s. 152, 159,
164.
Romanzoff, s. 172.
Roos, s. 129.
Rosen, riks-råd, s. 72.
grefvinna, s. 129.
Rosenblad, Mathias, s. 10.
Rosenborg, s. 108, 109, 111, 115.
Rosencrantz, s. 24.
Rosenlöf, s. 221.
Rosenstein, s. 176, 186.
Rudensköld, fröken, s. 152, 159,
161, 162, 164, 166.
Bengt, s. 167, 168.
kammarherre, s. 202.
Russau, s. 189.
Ruuth, Erik, s. 12, 157.
Gustaf, s. 12.

S.

Sahlgren, s. 26.
Saldren, von, s. 16.
Salomoni, s. 147.
Sandels, Joh. Aug., s. 161, 162.
Schack-Ratlau, s. 24.
Scharp, s. 6.
Scheffer, Carl Fredr., s. 14.
Schimmelman, s. 16, 90, 123.
Schinkel, s. 81.
Schlaff, von, s. 64.
Schonberg, s. 91.
Schröder, s. 28.
Schröderheim, Elis, s. 10, 28, 29,
113.
Schwerin, fält-prost, s. 86.
riks-råd, s. 86.
öfverste, s. 203.
Schylander, s. 147.
Seckendorff, s. 115.
Siegroth, s. 36.
Signeul, s. 155, 156, 162.
Silfverhjelm, s. 130, 163.
Silfversparre, s. 202.
Sjöblad, s. 12.
Skytte, s. 21.
Soltikoff, s. 142, 197.
Sophia Magdalena, s. 127, 128.
Soritsch, s. 40.
Sparre, Carl, s. 22, 29, 31, 72, 74,
99, 159, 161, 189.
Henrik, s. 30, 31.
Fredrik, s. 83.
Claës, s. 115.
Johan, s. 115, 116, 174,
175.
Sporong, s. 17.
Sprengtporten, Georg Magnus, s. 1,
4—7, 65, 133, 134,
135, 141, 142, 143,
170.

Sprengtporten, Jac. Magn., s. 2—4.
Johan Wilhelm, s. 2, 125.
Georg Magni son, s. 48.
Stackelberg, kavaljer, s. 30.
grefve, s. 196, 198.
Stadion, s. 87.
Staël von Holstein, svensk minister, s. 69.
öfverste, s. 121.
Stedingk, s. 175, 176.
Stenbock, Magnus, s. 59.
Arvid, s. 129.
Gustaf, s. 202.
Stenborg, s. 147, 161.
Stjerneld, s. 204, 219.
Stjernsparre, s 153.
Stockenström, kammar-rådinna, s. 82.
grefvinna, s. 204.
Struensee, s. 16.
Struve, s. 188.
Strömfelt, Ulrika, s. 75.
Sture, Sten, löjtnant, 164.
Sundvall, s. 147.
Svedenborg, s. 129.
Svedenhjelm, s. 177.

T.

Taube, s. 27.
Tegman, Pehr, s. 150.
Teuchler, s. 167.
Thorild, s. 161, 170.
Thott, Claës, s. 93.
Tage, s. 91, 92, 93, 94.
Thun, von, s. 45.
Tigerstedt, s. 143, 181, 182
Toll, Joh. Christoffer, s. 12, 14, 27, 28, 58, 92.
Tolleson, s. 220.
Tomtström, s. 138.
Tordenskiold, s. 130.
Trolle, general-amiral, s. 13, 59.
kammarherrinna, s. 154.
Törne, von, kapten, s. 132.
kaptenska, s. 14?
Törning, s. 109.

U.

Ulrika Eleonora, s. 121.

W.

Wachtmeister, Carl Axel, s. 72, 160.
Claës, s. 21, 56, 57.
Hans, d. y., s. 56.
Hans, d. ä., s. 72.
kronprinsens v. guvernör, s, 76.
Wallenkrona, s. 105.
Wallenqvist, s. 135.
Wallenstråle, s. 113.
Weisman, s. 172.
Wessman Lorenzson, Abraham, s. 80, 82, 213.
Westerman, Joh., s. 11.
Wetterkrona, Enoch Georg, s. 152.
Widegren, s. 217.
Wier, s. 131, 132.
Wilhelmsson, s. 188.
Willars, s. 191.
Wingård, Johan, s. 113, 114.
Witlock, s. 200.
Wrangel, Georg, s. 10.
amiral, s. 21, 53, 59, 183.
Wrede, s. 143.

Z.

Zibet, s. 43.
Zievers, von, s. 81.
Zöge von Manteuffel, s. 214.

Å.

Åkerhjelm, s. 132.

18

3 2044 014 239 214

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

WIDENER
BOOK DUE
JUL 2 1987
MAY 28 1987
CANCELLED
2185827

WIDENER
BOOK DUE
FEB 10 1992

WIDENER
SEP 10 1992
BOOK DUE

WIDENER
BOOK DUE
SEP 10 1993